

Een Onsamenhangende Samenleving.

(Kroniek van een gepensioneerde emigrant).

Jakob Vlietstra

opgedragen aan FRANCINE

Inhoud:

Voorwoord	0
1. Inleiding	1
2. Pensionering en Emigratie	5
3. Vertrek en Aankomst	14
4. Wonen	20
5. De Buren	37
6. De Auto	48
7. De Gezondheidszorg	55
8. De Politiek	75
9. De Belasting en de Sociale Zekerheid	104
10. Justitie en Criminaliteit	110
11. Het Land en de Natuur	130
12. Het Milieu	149
13. De Media	160
14. De Cultuur	170
15. Vrouw, Man en de Sexualiteit	179
16. Het Onderwijs	184
17. Vreemde praktijken en situaties	191
18. Een Onsamenhangende Samenleving	203
Epiloog	212
Referenties en dankzegging	215

Voorwoord.

We trouwden op 20 maart 1988 in Moss Beach, even ten Noorden van Half Moon Bay, aan de kust van de Stille Oceaan in Californië. Een datum die samenviel met het begin van een astronomische lente. Na een oneindig lang lijkende vriendschap, die dateerde vanaf september 1966, hadden we eindelijk besloten die vriendschap om te zetten in een meer formeel samenlevingsverband. We maakten daarbij een plechtige afspraak. Francine zou tot aan mijn pensionering bij mij in Nederland komen wonen. Daarna zouden we ons gedurende eenzelfde periode in Californië, haar lievelingsstaat, vestigen. De ervaringen van deze beide perioden zouden daarna de basis vormen voor de toekomst. Een toekomst, die gezien onze leeftijd en maatschappelijke situatie op onze 65-jarige leeftijd (voor beiden wel te verstaan) z'n beslag zou krijgen.

Francine heeft tussen maart 1988 en mei 1992, het tijdstip van mijn pensionering, kennis kunnen maken met de hebbelijkheden en onhebbelijkheden van de Nederlandse samenleving. Ze heeft zich dapper en loyaal door die periode heen geslagen. Daarna was het mijn beurt om intensief kennis te maken met de Amerikaanse samenleving. (Met die samenleving bedoel ik die van de Verenigde Staten van Noord-Amerika. Ik moet dat wel heel sterk benadrukken om de andere nationaliteiten van het Amerikaanse continent niet te beledigen. Of ... hier en daar misschien te veel te complimenteren).

Van die Amerikaanse periode zijn nu bijna drie jaar verstreken. Anders dan dat bij Francine het geval was, valt me het leven in dit deel van de wereld en in deze (zeer onbarmhartige) samenleving zwaar. Na twee jaar jeukten dan ook mijn handen en de cellen van mijn hersenen om mijn ervaringen een wat meer permanent karakter te geven. Niet om op een laatdunkende wijze over de Amerikanen en hun instituten en vorm van maatschappelijk bewustzijn af te geven. Het doel van deze kroniek is eerder een poging om uitdrukking te geven aan mijn eigen diepgevoelde frustraties om mijzelf in deze samenleving te plaatsen en me daarin te herkennen. Daarbij moet wel worden bedacht dat die frustraties mede voortkomen uit een grote affiniteit tot het overheersende Europese politiek/sociale klimaat en de West-Europese cultuur. Dat wordt nog versterkt door een diep gewortelde liefde voor het Friese landschap met haar onmetelijk uitgestrekte weilanden en akkers, begrensd door de dijken die aan dat landschap (en de in dat landschap verborgen samenleving) een groot gevoel van bescherming en vervlechting geven.

Ik hoop dan ook dat de lezer mijn impressies van de Amerikaanse samenleving in de samenhang van deze twee uitersten weet te plaatsen: de geborgenheid van de keuken in een Friese boerenhofstede ten opzichte van de losbandigheid van de "saloon" van een Amerikaans café in een prairiestadje.

1. Inleiding.

Wat beweegt iemand om op zestig-jarige leeftijd te verhuizen naar een land waar jaarlijks 45000 moorden worden gepleegd, meer dan een half procent van de totale bevolking achter de tralies zit en een slordige vijftien procent onder de armoedegrens leeft? Een kleine indruk van die samenleving had ik wel, maar het gehele beeld van de samenleving wordt pas goed duidelijk wanneer je deel van een dergelijke samenleving uit gaat maken. En ... het besluit om het tenminste vijf jaar te gaan proberen leek niet zo moeilijk te nemen.

Mijn beroep als stuurman van de grote handelsvaart bracht me in 1953 voor de eerste maal in dit land. Hoewel er niet zo gek veel tijd was om goed met Amerika en de Amerikanen kennis te maken, waren de indrukken die ik opdeed overweldigend. Mijn eerste bezoek aan New York staat in mijn geheugen gegrift. In opperste verbazing en verwondering moet ik stratenlang met mijn hoofd krampachtig omhoog gericht naar de enorme wolkenkrabbers hebben gekeken. (De "hospik", de schrijver/verpleger die we aan boord als een onmisbare relikwie meevoerden, heeft mijn verkramptenek later met de nodige zalfjes moeten behandelen). De regelmatige terugkeer in de verschillende havens die we op onze reizen van Noord-Amerika via de Perzische Golf naar Indonesië aandeden, versterkten het gevoel van bewondering voortdurend. De opvoeringen in Radio City Hall (New York), de bonte taferelen en uitingen van de quasi-carnaval atmosfeer van New-Orleans, de driftige activiteiten van een zich als een olievlek uitbreidend Houston; dat alles droeg bij tot een bijna alles overheersend gevoel van gelukzaligheid als bleek dat eerste balen rubber die we in Medan of Surabaya in de ruimen stouwden voor Galveston (Texas) of Baton Rouge (Louisiana) bestemd waren.

Dat zeemansleven werd besloten met een wat onwennig afscheid van een enerverend beroep en werd gevolgd door een intrede in het bestaan als medewerker van "Corporate Nederland" (Philips). Na vijf jaar aanpassen, studeren en het leren sluiten van compromissen, werd de kennismaking met Amerika hernieuwd. De havens met hun tamelijk ruwe, plezierige bevolking maakten echter plaats voor collega's uit Amerikaanse molochen (General Electric, Boeing, IBM, Ford enz.). Ook de taal behoefde een zekere aanpassing; die overgangsfase had ik overigens na mijn verblijf op zee in Nederland ook al eens door moeten maken. De binding en de gemeenschapszin met dat deel van de Amerikaanse samenleving versterkte eigenlijk alleen maar mijn gevoel van voldoening over alles wat Amerika te bieden had. Hoewel ik vanaf 1965 regelmatig (soms wel vier maal per jaar) in Amerikaanse hotels doorbracht, Amerikaanse kranten las en in de daarvoor vrijgemaakte uurtjes naar Amerikaanse TV-programma's keek, was er niets dat tot me doordrong dat dit Amerika een keerzijde had.

De grote waarschuwing kwam in de periode tussen 1985 en 1992 (het jaar van mijn pensionering). Mijn beschouwingen en denkbeelden over Amerika en de Amerikanen kregen een andere dimensie toen ik in 1966 kennis maakte met Francine, de vrouw waarmee ik vanaf 1985 samen ging wonen en in 1988 mee in het huwelijk trad. Francine werd een goede vriendin, een dierbare kameraad en een trouwe bondgenoot in het betrekken van stellingen, het beklimmen van (overigens denkbeeldige) barricades en het veroordelen van alle stompzinnige gedragingen en uitlatingen die in de politieke arena kennelijk normaal zijn. Een beetje naïef van mij was dat ik het denk- en gedragspatroon van Francine als een uiting van Amerika zag, iets dat me het gevoel gaf dat ik me daar als pragmatische socialist wel in kon vinden. Het gaf me tevens het gevoel dat haar mening eveneens door een redelijk deel van de Amerikaanse bevolking zou worden gedeeld. Dat laatste, ondanks haar waarschuwingen, tegen beter weten in. Het pact dat we in 1988 sloten leek echter gemakkelijk uitvoerbaar. Francine verkoopt haar huis en emigreert formeel naar Nederland. In 1992 worden de rollen omgedraaid en verhuizen we met alles wat we hebben en willen houden naar de Verenigde Staten voor een periode van vijf jaar. Daarna lagen de opties open.

Al die persoonlijke beslommeringen vonden plaats op een moment dat Philips haar telecommunicatietak PTI, waar ik sinds 1981 deel van uitmaakte, in 1985 onder bracht bij een fabricagepoot van AT&T. Deze Amerikaanse gigant moest na een uitspraak van een federale rechter in de Verenigde Staten haar telefoonmaatschappijen (de PTT's) afstoten; die PTT's werden zelfstandig en AT&T mocht haar overige werkzaamheden uitbreiden. Tot op dat moment was het voor AT&T nog niet mogelijk computers en computerapparatuur als marktproduct te voeren. Deze voor AT&T nieuwe situatie betekende een verandering in het totale beleid van dit bedrijf. De gehele wereld werd als markt aantrekkelijk en één van de daaruit voortvloeiende resultaten was dat ze Philips wist over te halen vijftig procent van haar aandeel in Philips' Telecommunicatie Industrie (PTI) tegen de ontvangst van een fors bedrag aan AT&T over te doen. De productlijn van de digitale telefooncentrales van PTI werd als gevolg van dit huwelijk praktisch onmiddellijk beëindigd en de producten van AT&T vonden haar intrede in deze nieuwe constructie. (Ze werden daarna ook redelijk grif aan de Nederlandse PTT verkocht). De ombouw van PTI tot een gedeeltelijk Amerikaans bedrijf ging traag en van een grote invloed van de Amerikanen was er tot 1988 weinig te merken. Dat werd anders toen AT&T Philips uitkocht en het beleid hoe langer hoe meer vanuit de Verenigde Staten werd bepaald. In feite betekende dit dat er hoe langer hoe meer deels goedwillende, deels arrogante Amerikanen voor drie jaar naar Nederland werden uitgezonden. Drie jaar vakantie in Europa is

natuurlijk niet niks en gaf hen bovendien de gelegenheid de antiekschatten van dit werelddeel te plunderen en naar Amerika te verschepen. Daar kwamen de Nederlandse medewerkers, vooral degenen die direct genesteld waren onder het niveau van de adjunct-directeuren, slechts langzaam achter. Op directieniveau bleek de indoctrinatie goed te werken want alles wat er uit de koker van het Amerikaanse moederbedrijf kwam, werd met een bijna masochistisch genoegen door de hoofdstaf verorberd. Het meest uitgesproken in dat proces was mijn eigen baas (in goed bedrijfsjargon heet dat de persoon waaraan ik rapporteerde). Deze baas kwam uit elke vergadering, die hij met z'n Amerikaanse "vrienden" door mocht brengen, ons vertellen dat Mr. Smack, de opperste AT&Ter in het Nederlandse bedrijf, de Nederlanders had verteld dat het vanaf vandaag een maand zou regenen en, zo verklaarde mijn baas daarop, hij was het daar helemaal mee eens. Gelukkig voor m'n gevoel van nationale trots was deze specifieke baas een Duitser en geen Nederlander (of nog erger: een Fries). Ik ben er echter niet helemaal zeker van dat de overige Nederlanders in de staf een radicaal andere positie innamen. Ik heb het gevoel dat ze allemaal sinds de verklaring van die man aan de top de paraplu maar mee naar hun werk namen. (Zoiets kon uitdrukking zijn van een ongebreideld geloof in het intellect van Mr. Smack; het kon ook betekenen dat ze zo een goede indruk op hem dachten te kunnen maken).

Een geheel ander aspect was de wijze waarop de Amerikaanse medewerkers van AT&T wegwijs werden gemaakt in het leven en de cultuur van die Nederlanders. Voor hun vertrek naar Europa werden de gelukkigen in een "workshop" van enkele dagen vertrouwd gemaakt met de eigenaardigheden van de Nederlanders. Een uitgezonden Amerikaan liet, tot ontsteltenis van de Amerikaanse leiding van ons bedrijf, een overzicht van die eigenaardigheden slingeren. Daarin werd expliciet en zonder enige franje duidelijk gemaakt wat hen in het barbaarse Nederland te wachten stond:

- Moeilijke mensen die sterk contrasteren met de flexibiliteit en de gulheid van het eigen (Amerikaanse) volk;
- Medewerkers die liever lui dan moe waren en die meer dan drie weken per jaar op kosten van het bedrijf op vakantie gaan;
- Een volkje dat nooit de haren wast en (in het gunstigste geval) slechts eenmaal per week een bad of douche neemt: met andere woorden: de Nederlanders stinken;
- Mensen die met groot genoegen rauwe vis verorberen en daarbij slechts hun handen gebruiken

Ik laat het hier maar bij. Het zou te gênant zijn de overige acht of negen laatdunkende opmerkingen over ons op te sommen. De tendens zal echter duidelijk zijn: de Amerikaan die in Nederland kwam werken moest zich prepareren op een verblijf in een onderontwikkeld land en bewoond door een weinig geciviliseerde bevolking. Het zou de hoog-ontwikkelde Amerikaan de nodige moeite kosten deze

autochtonen te ontwikkelen en tot het leveren van prestaties aan te zetten.

Inmiddels waren mijn eigen verantwoordelijkheden danig ingekrompen. Van de oorspronkelijke zeven afdelingen met zo'n driehonderd medewerkers bleven uiteindelijk de afdelingen Technische Automatisering en Standaardisatie onder mijn hoede vallen. Vooral mijn pogingen tegen het getij van de Amerikaanse overweldiging op te roeien, werd merkbaar bij de pogingen de standaardisatie een eigen gezicht te geven. AT&T kocht uiteindelijk het gehele bedrijf van Philips Telecommunicatie op en ging samenwerkingsverbanden met Italiaanse en Spaanse firma's aan omdat het bedrijf, zoals dat door Allen, hun topman, werd uitgedrukt, diende te internationaliseren. AT&T zou daarbij een "globaal" beleid moeten voeren. Allen had ons (dat wil zeggen de medewerkers die daarvoor volgens de Amerikaanse leiding de nodige intelligentie hadden) dat reeds in 1989 en 1990 met de overdreven motivatie van een beschaafde, maar o zo slimme verkoper reeds op het hart gebonden. Bij deze voorlichtingsdagen was het stellen van vragen overigens nog wel toegestaan. (Ook dat zou later anders worden). Enkele voorzichtige vragen naar de aanpassing in het Amerikaanse bedrijf om die transformatie mogelijk te maken, liepen steevast schipbreuk op een onduidelijk gegeven antwoord waar politieke woordvoerders jaloers op konden zijn. Bij het optreden van Mr. Allen in het najaar van 1991 werd dit schouw- en toneelspel voor de derde achtereenvolgende maal opgevoerd. En weer stonden alle beschouwingen en opmerkingen in het teken van de internationalisatie. Weer kwamen de vragen en weer kwamen de halve of gedeeltelijk op waarheid berustende antwoorden. Wetende dat het mijn laatste gelegenheid was om een wat kritische vraag te stellen stak ik, toen het gedurfde gedweeë geweld van alle andere vragenstellers was geblust, wat aarzelend mijn hand op. Ik mocht mijn vraag, als laatste in de rij, stellen. Toch nog ietwat verbouwereerd over deze tegemoetkoming moet ik mijn vraag zo ongeveer als volgt hebben geformuleerd: "Beste mijnheer Allen. Dit is de derde achtereenvolgende maal dat we getuige zijn van Uw streven AT&T tot een echt internationaal bedrijf om te bouwen. Als dat werkelijk zo is, kunt U ons dan uitleggen in welk jaar AT&T bij haar bedrijven in de Verenigde Staten een aanvang gaat nemen met het serieus invoeren en toepassen van internationale normen en standaarden in plaats van het ons opleggen van de nog steeds bij AT&T in zwang zijnde Amerikaanse bedrijfsnormen?". De reactie was verbijsterend. Zonder direct de noodzaak van die internationale standaardisatie in te zien, had kennelijk iedereen het gevoel dat met die vraag de frustratie van de eenzijdige Amerikaanse overheersing werd uitgedrukt. De driehonderd aanwezige Nederlanders barsten in een daverend applaus uit. Zowel Allen als zijn adjudanten waren overdonderd door deze spontane uiting van ongenoegen. De stellingname van het aanwezige publiek was duidelijk. Het wat halfslachtig gegeven antwoord deed er niet meer toe.

Het feit dat de vraag daarna uit de notulen van de bijeenkomst werd geschrappt, niet was opgenomen in het officiële verslag van de bedrijfskrant en uit de video-opname werd verwijderd, sprak boekdelen. Kritiek op of meedenken met dit Amerikaanse bedrijf werd niet getolereerd. Daarbij paste de leiding dezelfde methode toe die zo vaak door andere autoritaire gezagsdragers is toegepast. Mijn vraag en de door het publiek geuite ondersteuning werden gecensureerd. Niemand kon zich daarna nog op de vraag en het gegeven antwoord beroepen.

Vier maanden later werden mijn medewerkers naar een ander complex verhuist. Ik bleef een beetje eenzaam met mijn secretaresse in een lege gang achter. Veel tijd om me daar nog druk over te maken was er gelukkig niet. De pensionering kwam nu zeer snel dichterbij en het feit dat tientallen medewerkers en oud-medewerkers een uurtje kwamen babbelen was enorm bemoedigend en vaak hartverwarmend. Het was een speciale wens om mijn vertrek niet te misbruiken voor een officieel afscheid met de daarbij te verstrekken biertjes, borrels, sigaretten en bitterballen. Toch kwamen veel jonge energieke en talentvolle voormalige medewerkers bij verschillende gelegenheden me het allerbeste voor de toekomst toewensen. Die toekomst zou echter in het licht staan van een nog veel intensiever contact met inheemse Amerikanen en hun wetten, gewoonten, uitspattingen en alles wat tot het gedragspatroon van de Amerikaan behoort. De impliciet verstrekte waarschuwingen van de Amerikaanse medewerkers van AT&T over de hoedanigheden en gedragingen van de doorsnee-Amerikaan kwamen te laat om de plechtig gemaakte afspraak met Francine te herzien.

2. Pensionering en Emigratie.

In het sociale contract dat AT&T met de werknemersorganisaties in 1991 had afgesloten was bepaald dat de pensioenregeling, die nog altijd via het Philips' Pensioenfonds liep, in de loop van 1992 van Philips zou overgaan op AT&T. In feite betekende dit dat AT&T de pensioensommen van de nu bij AT&T werkzame ex-Philips werknemers zou afkopen en in een eigen fonds onder zou gaan brengen. Ik had het geluk net buiten die overdrachtsregeling te vallen zodat ik eigenlijk vanaf 1 mei 1992 weer in de boezem van mijn vroegere werkgever terug was gekeerd. De goede reputatie van het Philips Pensioenfonds en de wijze waarop dit fonds de haar toegewezen gelden belegt, gekoppeld aan de jaarlijkse indexering van het pensioen, gaf me oneindig veel meer vertrouwen in het door Nederlanders beheerde en door de Nederlandse overheid gecontroleerde pensioensysteem dan dat van elk willekeurig Amerikaans bedrijf. Daar blijven die pensioengelden vaak deel van de liquide middelen van het bedrijf uitmaken. Een echte garantie dat die gelden werkelijk zullen worden uitbetaald is er in dat geval namelijk nooit.

Zo werden we een slordige negen maanden voor de pensioneringsdatum door het bureau Sociale Zaken (nog steeds opererend via Philips) van mijn werkgever in de gelegenheid gesteld ons te laten informeren over de situatie die ons na de pensionering te wachten stond. Een niet onbelangrijke hoeveelheid informatie betrof onze pensioenregeling, waarin onder andere een groot aantal details met betrekking tot de betaling van AOW/AWW-premies naar keuze kon worden geregeld. Het spreekt haast vanzelf dat mijn aandacht vooral uitging naar de aspecten die met mijn voorgenomen emigratie te maken hadden. De expert op dat gebied, dat wil zeggen de persoon die zich als zodanig presenteerde, deelde mij onder andere mee dat we de AOW/AWW-premies niet meer behoeften te betalen, maar dat voor ieder jaar dat die betaling niet plaats zou vinden ons AOW-pensioen met 2% op jaarbasis zou worden gekort. Echter, los daarvan leek het zinvol de AWW-premie wel te betalen. In dat geval zou bij mijn overlijden Francine haar Nederlandse weduwenpensioen (het AWW-pensioen) ontvangen. Later bleek van dit alles absoluut niets te kloppen. Het feit dat de AWW-premie niet ontkoppeld kan worden van de AOW-premie en het feit dat Francine nog steeds de Amerikaanse nationaliteit heeft, had tot gevolg dat ze slechts recht heeft op een ouderdomspensioen van 8% van de normale uitkering en ze niet in aanmerking komt voor het weduwenpensioen. Tot zover de eerste kennismaking met een bedroevend stukje misinformatie. Het ergste van dat alles was dat we over één en ander slechts geïnformeerd werden toen we al zes maanden in ons eerste huis in Californië woonden. We konden slechts tegen betaling van twee volledige jaarpremies (in 1992 bleek dat twee maal Fl. 4720.- te zijn) op een hogere uitkering aanspraak maken. Francine zou nooit meer dan 18% van de maximale uitkering kunnen halen. Voor die extra 10% zouden we echter in totaal een slordige Fl. 25000.- aan premies moeten betalen. We hebben die mogelijkheid dan ook maar niet benut en hebben die dubbele premiebetaling aan een andere verzekering besteed, eentje die voor dat geld een betere uitkering oplevert. Echter, op het moment dat we met de voorbereiding van mijn emigratie en Francine's terugkeer naar haar "heilige" Californië zouden beginnen, waren we nog steeds van mening dat er met de Sociale Verzekeringsbank in Nederland wel te praten zou zijn. Dat bleek naderhand dus echt niet het geval te zijn.

Nog voordat we op de hoogte waren van de diverse regelingen die van toepassing zouden blijken te zijn op mijn feitelijke emigratie naar de Verenigde Staten, hadden we al eerder besloten in de herfst van 1991 op zoek te gaan naar een woning. Francine vertrok in augustus van dat jaar naar Californië om op haar gemak de markt te verkennen en ik reisde haar in de laatste week van september na.

Daarbij deed zich bij de douane in Los Angeles (de KLM vloog toen nog niet op San Francisco) een tamelijk komisch incident voor. Voor haar vertrek had Francine me gevraagd een stapeltje ondergoed voor haar mee te brengen dat wel gewassen maar nog niet droog was. Bij het inpakken van mijn koffertje herinnerde ik mij op het laatste moment het ondergoed en deponeerde het fleurig uitgevoerde "lingerie" op mijn eigen, ietwat eentonig gekleurde kledij. Na een vermoeiende tijd in de rij bij de paspoortcontrole te hebben doorgebracht, kon ik al vrij snel mijn bagage op een karretje plaatsen en dacht ik door de douane te racen. (Ik kon de twee rookworsten, die ik onder in het koffertje had verstopt, niet inklaren want deze mochten officieel het land niet in. Tot op dat moment was deze kleine smokkelpartij echter altijd zonder problemen verlopen). De tijd nodig om nog op tijd voor het eerstvolgende toestel naar San Francisco te zijn, was inmiddels minimaal geworden. Gelukkig bleek één van de controlebalies van de douane leeg te zijn. Dat wil zeggen de enige persoon was een vrouwelijke douanebeambte van, naar ik schat, ongeveer dertig jaar. Ik overhandigde mijn papieren, waarna ze me vroeg één van de twee koffers open te maken. Zonder me bewust te zijn van Francine's ondergoed maakte ik de koffer open en staarden we beide naar de bonte verzameling slipjes. Toen realiseerde ik me wat dit in de ogen van een Amerikaanse overheidsdienaar betekende. Immers, de Nederlanders zijn onder andere berucht om de pornografische literatuur die ze het land binnensmokkelen en hun verdorven sexueel gedrag. Opkijkend zag ik een hevig blozende dienstdoenster. Om de situatie te redden en haar argwaan ten opzichte van dat vermeende Nederlandse gedrag toch enigszins aan te wakkeren stamelde ik: "Jawel mevrouw, het is wat U denkt". Verbouwereerd, onthutst en verontwaardigd gelaste ze me in niet erg goed verstaanbaar gemompel de koffer te sluiten en haar balie te verlaten. Weer hadden twee Gelderse rookworsten kans gezien illegaal de Verenigde Staten binnen te komen, ditmaal onder de vlag van vrolijk gekleurd damesondergoed.

Na aankomst in San Francisco bleek Francine voor twee nachten een reservering in een "Bed and Breakfast" huis in Half Moon Bay te hebben geboekt. Het was rustiek en plezierig gesitueerd in dit wat on-Amerikaans aandoende plaatsje aan de kust van de Pacific en maar een half uur tot drie kwartier rijden van San Francisco. Overigens hadden we dit soort "Zimmer Frei"-achtige locaties al eens eerder bezocht. De inrichting (en de prijs!) van deze sterk bij de Amerikanen in trek zijnde alternatieven voor de goedkopere motels maakte me, zonder dat ik haar daar direct deelgenote van maakte, wat huiverig voor wat ons in dit speciale huis te wachten stond. Dit B&B-huis overtrof mijn stoutste negatieve verwachtingen. De eigenaar was overdreven hoffelijk en gediensstig (maakt deel uit van de prijs). De kamers waaruit we konden kiezen waren allen voorzien van het soort behang dat hooguit in de ontvangstkamers van duurdere bordelen voorkomt. (Vooral de vroegere bordelen in het Beirut van

vóór de verwoesting beconcurrerden elkaar met dit soort muurversieringen). Het enorm grote en brede bed was voorzien van een half dozijn kussens met bloemetjesslopen terwijl de sprei fel met de rest van de kamer contrasteerde, zowel in kleur als in de daarin verwerkte patronen. We kozen uiteindelijk maar voor de minst opzichtige en wat meer rustgevende omgeving. Wel werden we daarin geconfronteerd met ettelijke beeldjes, lampekapjes, schilderijtjes en ander prullaria die je alleen maar tegenkomt op bij het prijsschieten op kermissen en in winkels die dit soort poppenhuis-materiaal verkopen. Bij de keuze die we maakten moesten we verder genoeg nemen met het feit dat de ouderwetse ijzeren badkuip deel van de inrichting van ons verblijf uitmaakte. Ik sliep de eerste nacht nauwelijks en van de weeromstuit deed Francine de tweede nacht geen oog dicht. De charme van dit soort gelegenheden is volgens kenners gelegen in het feit dat je 's-morgens aan de ontbijttafel de gasten leert kennen. Men nuttigt het ontbijt, zo dat enigszins mogelijk is, namelijk gezamenlijk. Zelf heb ik daar niet zo'n grote behoefte aan. Als het ontbijt goed is en dat is zeker het geval in de B&B-huizen, gaat het gebakken eitje en de lekkere knisperige bacon vóór de onbenullige pas-opgestaan-gesprekken met de overige gasten. Zo'n ochtendconversatie moet, vanwege het soort mensen dat dit soort gelegenheden bezoekt, bijna altijd met de conservatieve elementen uit de Amerikaanse samenleving worden gevoerd. Dat werd me althans tijdens deze ochtendzittingen duidelijk. De prijs van een dergelijk verblijf voor twee personen kwam neer (in 1991) op een slordige Fl. 150.- per nacht. Ik kon aan de vergelijking met de Franse "Maison de Touriste" voor Fl. 50.- per nacht niet ontkomen. Weliswaar komen bacon en eieren niet op het menu van het ontbijt in Frankrijk voor; de innerlijke rust van de eenvoudig gehouden kamers en de prijs maken dat mankement echter meer dan goed.

Na deze onderbreking, die ook bedoeld was om de negen uren tijdsverschil mee te helpen overbruggen, gingen we echt en enthousiast op "huizenjacht". We hadden al besloten dat we zeker niet zouden proberen iets in de onmiddellijke omgeving van San Francisco te zoeken. De prijzen daar waren, en zijn overigens nog steeds, astronomisch hoog. We dachten een betere slag te kunnen slaan in Noord-Californië waarbij we minstens een uur rijden (met de auto wel te verstaan) van de "City" verwijderd zouden moeten zijn. Voor deze trek- en zoektocht hadden we vier weken uitgetrokken en op ons dooie akkertje zoefden we Noordwaarts. De eerste plaats die we aandeden en waar we wat serieus naar woningen wilden kijken was Sebastopol in Sonoma County. Sebastopol ontleent haar naam aan Russische pelsjagers die in de vorige eeuw (de 19de wel te verstaan) nederzettingen langs de kust van de Stille Oceaan stichtten. In verband met Francine's allergieproblemen bezochten we eerst de plaatselijke milieuwinkel. Als het enigszins mogelijk was, wilden we namelijk ook potentiële industriële vervuilers mijden.

Daar werd ons verteld dat de bevolking van het gehele gebied rondom Sebastopol de vele allergie-dokters, die het stadje rijk is, aan een behoorlijk inkomen helpen. We zijn dan ook maar haastig doorgereden. Later ontdekten we dat Sebastopol toch nog te dicht bij de "City" ligt (twee uur rijden in de spits) en dat de prijzen van de huizen buiten onze geprojecteerde koopsom lagen.

Heerlijk ontspannen besloten we weg 1, een schitterende route langs de kust van de Pacific, omhoog (volgens de wegenkaart) te volgen. Na een slapeloze overnachting in een, naar wat later bleek derde-rangs vakantiehuisje in Guerneville, arriveerden we in Mendocino. Dit pittoresk gelegen dorpje zit 's-zomers stikvol met toeristen en wordt verder bevolkt door allerlei soorten kunstenaars en -makers. Ondanks dat, leek het ons toch ideaal om metterdaad met onze huizenjacht te beginnen. De wijze waarop dat in dit land gebeurt verschilt niet zo sterk met de praktijk in Nederland. We stapten een makelaarskantoor binnen en troffen iemand die direct bereid was naar onze wensen te luisteren, instemmend knikte met de maximale prijs die we wensten te betalen en ons in de dagen die daarop volgden meenam en ons een aantal woningen toonde.

Gelukkig konden we met één makelaar volstaan aangezien hij ons ook woningen liet zien die op de lijsten van de concurrentie voorkwamen. De makelaarscourtage is hier 6% van de (ver)koopprijs en als een makelaar een huis verkoopt, dat op de lijst van een concurrent is geplaatst, wordt dat percentage gelijkelijk tussen de twee makelaarskantoren verdeeld. Wat anders is dan in Nederland is dat het hier allemaal "kosten verkoper" is. De makelaarscourtage en de overige kosten, ruwweg 1% van de koopsom, worden door de verkoper gedragen. Het bleek echter al gauw dat Mendocino niet in aanmerking kwam. Het bestand aan woningen dat aan onze prijslimiet voldeed was veel te klein en het type huizen dat ons werd getoond was toch niet wat we in gedachten hadden. Daarbij ontdekten we tevens dat deze kuststreek kon concurreren met de prijs van de huizen in de omgeving van San Francisco. De volgende plaats waar we ons geluk beproefden was Willits. Willits ligt een goed uur rijden landinwaarts en dus ten Oosten van Mendocino. Het ligt in een vallei die deel uitmaakt van een serie aan elkaar geknoopte valleien die van de Baai van San Francisco naar het Noorden lopen. De valleien zelf zijn door riviertjes en een autoweg, die met "route 101" wordt aangeduid, met elkaar verbonden. Ook in Willits vonden we niets dat ons aansprak, ondanks het grotere assortiment en de veel lagere prijzen. Daar kwamen we al na twee uur rondtoeren achter.

We deden op onze vervolgtocht naar het Noorden nog een makelaar in Garberville aan. Garberville is een bergstadje met een zeer zelfstandig denkende radicale bevolking. Die troonde ons mee naar een prachtig gelegen huis dat op de derde of vierde verdieping boven Benbow, een gelegenheidsdorpje, was gebouwd. Het bleek dat de bewoners (de huurders) het huis in een abominabel slechte toestand achter hadden gelaten. Ook bleek dat de sleutel tot de woning niet

paste. De vallei van de Eel-rivier lag pal onder ons. Het terrasje van het huis lag tussen de achterzijde van de woning en een loodrecht afdalende berghelling van zeker 200 meter. Ik werd duizelig toen ik over de balustrade naar beneden keek en Francine bleef wijselijk op veilige afstand staan. Toen we die makelaar twee dagen later opbelden om hem te vertellen dat we, gezien de omstandigheden, de prijs en de aan te brengen verbeteringen van een bod op de woning afzagen, werd de man ontzettend kwaad. Aangezien we vanaf dat moment met tientallen makelaars (geen) zaken hebben gedaan, is ons nooit helemaal duidelijk geworden wat hier nu precies aan de hand was. We hielden het er maar op dat dat de aard van de Garbervilleans moet zijn geweest. Hun radiostation heeft niet voor niets de veelzeggende symbolische en roepnaam KMUD.

Van Garberville zijn we neergestreven in Eureka. We hadden het vage gevoel dat we in de omgeving van dit in Humboldt County gelegen stadje (met 35000 inwoners) beter zouden kunnen slagen. De op dat moment beroerde toestand van de economie, het sluiten van veel houtverwerkende bedrijven, het minder gunstige klimaat en de afgelegen locatie van Eureka zorgden voor prijzen die een kwart of minder waren van die in de omgeving van San Francisco (of Sebastopol). Laura Reinschmidt, een buurvrouwtje van een goede vriendin van Francine, was voor de 3 of 6 procent commissie nadrukkelijk in de markt om ons de mogelijkheden te tonen. Eureka zelf kwam niet in aanmerking. De stinkende kadaver-achtige reuk van de twee pulpfabrieken, die aan de Humboldt-baai tegenover een groot winkelcentrum van de stad zijn gebouwd, verdreven ons zelfs al na de eerste in Eureka doorgebrachte nacht naar een motel in de buurt van Arcata. Voor (naar ik later begreep Amerikaanse begrippen) is Arcata het laatste radicale universiteitsbolwerk(je) in dit land. Dat komt waarschijnlijk mede door de milieuvakken die daar worden gedoceerd, gekoppeld aan het feit dat het milieu in de onmiddellijke omgeving dagelijks een geweldig pak slaag krijgt. De daarbij optredende laatste fase van de slachting van de redwoods (officieel de sequoia's: de eeuwenoude 100 meter hoge bomen waarvoor Californië eens beroemd was) zal aan die radicale houding ook wel het nodige bijgedragen. Het door Laura uitgezochte arsenaal woningen was dan ook hoofdzakelijk rondom dit centrum van weinig-Amerikaanse houdingen gelegen. Na drie dagen toeren en na het bekijken van een dozijn diverse woningen viel de keuze op een tamelijk vrij gelegen en twee verdiepingen tellend huis in McKinleyville (eigenlijk een voortijdig volwassen buitenwijk van Arcata).

We waren gedrieën in de wolken. Wij, omdat we zo vlug in de aankoop waren geslaagd en Laura vanwege haar 3%. Op dat moment realiseerden wij ons niet dat dit huisje nog een naar staartje zou krijgen. Maar daarover later.

Na het voorspoedig afsluiten van deze fase dacht ik dat we alle andere eventueel optredende problemen op een even gemakkelijke wijze op zouden kunnen lossen. Met het verkrijgen van de toestem-

ming van de Amerikaanse overheid om me metterdaad en -tijd in Amerika te mogen vestigen, was het kennelijk nog steeds geen tijd om de noodklok te luiden.

Tegen het einde van 1991 informeerden we telefonisch bij het Amerikaanse consulaat in Amsterdam naar het tijdstip waarop ik de officiële aanvraag voor mijn emigratie moest starten. Het antwoord werd in het Nederlands met een sterk Amerikaans accent gegeven: vier weken voor ons vertrek. Toen we nog eens over deze wel erg korte afhandeling van alle mogelijke administratieve acties nadachten, werd ons door vrienden van Francine aangeraden toch maar wat eerder met dat proces te beginnen. Die raad opvolgend maakten we onze opwachting op 18 Februari bij dat consulaat: een kleine vesting midden in een stad waar geen enkel ander gebouw (zelfs het Rijksmuseum met z'n kostbare collectie aan kunstschaten) een barrière opwerpt zoals dat bij dit consulaat het geval is. Een stevig en hoog ijzeren traliewerk is rondom de in- en uitgangen opgetrokken. Door op een belletje te drukken wordt via een microfoon/luidspreker-installatie contact gemaakt met een bewaker. Die vraagt naar namen en doel van het bezoek. Indien dat wordt geaccepteerd, schuift een deel van het traliewerk zover open dat je er doorheen kunt stappen. Dat brengt je dan bij die bewaker die in een kantoortje zetelt. Ik vermoed dat het glas, van waarachter hij de binnenkomst van de bezoekers overziet, kogelvrij is. We moesten onze paspoorten, die we gelukkig mee hadden gebracht, in een laatje leggen. Het laatje schoof naar binnen en de paspoorten en wij werden zeker vijf minuten lang aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. Gelukkig liep de koude oorlog af en bestond de Duitse Democratische Republiek al niet meer. Anders hadden de visa's van de DDR in mijn paspoort al onmiddellijk de nodige problemen op kunnen leveren. Toen deze paspoortcontrole gunstig voor ons afliep (voor Francine waren er met haar bijna blanco Amerikaanse paspoort uiteraard geen problemen) mochten we naar binnen. Weer door een automatisch bestuurd in- en uitgangsmechaniek. We mochten in een soort wachtkamer plaats nemen en ik moest de eerste papieren invullen. Die hadden te maken met het doel van het bezoek en de reden van de emigratie-aanvraag. Na invulling werden de documenten door een beambte met een cipersuitdrukking op z'n gelaat meegenomen en tien minuten later werden we toegelaten in de echte wachtkamer. Het 'echte' bestond uit het feit dat er minder stoelen, maar wel twee loketten waren. Een zeer goed Nederlands sprekende functionaris stond ons heel plezierig te woord. Toen we hem vertelden dat we begin mei af wensten te reizen, raadde hij ons aan om onmiddellijk met het verzamelen van alle benodigde documenten te beginnen aangezien we alle tijd nodig bleken te hebben om dit gehele proces met goed gevolg af te kunnen ronden.

We kregen een lijst mee van de vereiste, in de Engelse taal opgestelde, documenten.

Voor mij waren dat:

- . Uittreksel uit de geboorteakte (moest uit Leeuwarden komen)
- . Huwelijksakte en echtscheidingsakte eerste huwelijk (Rotterdam en Eindhoven)
- . Huwelijksakte huidig huwelijk (Santa Clara, Californië)
- . Uittreksel uit het bevolkingsregister (Hilversum)
- . Bewijs van militaire dienstplicht (Kerkrade)
- . Bewijs goed gedrag (ik weet niet eens meer waar we dat vandaan toeverden, ik geloof van bepaalde politionele autoriteiten er-gens in Nederland)
- . Grondig overzicht van alle plaatsen die ik ooit in mijn leven in de Verenigde Staten had bezocht
- . Overzicht van bezittingen en inkomen na pensionering (daarbij dienden verklaringen van werkgever(s), pensioenfondsen enz. te worden overlegd).
- . Een speciaal formulier, genummerd 9003, met additionele vragen over inkomenssituatie en belastingbetalingen.
- . Aanvraag om in aanmerking te komen voor een immigratie-visum en registratie om als vreemdeling in de Verenigde Staten te worden toegelaten. Daarin moesten eveneens de namen en eventuele adressen van ouders, met hun geboortedatum en -plaats worden vermeld; alle mogelijke plaatsen waar ik in Nederland sinds het bereiken van de 16-jarige leeftijd had gewoond, dienden ook in dit formulier te worden verzameld.
- . Mijn paspoort en een aantal pasfoto's.
- . Een tegemoetkoming in de door het consulaat gemaakte kosten.

Francine moest de huwelijksaktes en echtscheidingsbewijzen van haar zelf opsporen, haar paspoort alsmede een geboortebewijs overleggen en de nodige formulieren invullen en tekenen. Zonder haar specifieke verzoek om mij als immigrant te erkennen, zou het onmogelijk zijn geweest om in die hoedanigheid de Verenigde Staten binnen te komen. De enige andere mogelijkheid om snel in dit land toe te worden gelaten is bij aankomst de immigratiedienst mee te delen dat je een politieke vluchteling bent. De grondwet van de Verenigde Staten treedt dan automatisch als papieren beschermheer op.

Met het verzamelen van al deze papieren zijn we dan ook zo'n zes weken bezig geweest. Vooral de papieren van Francine moesten uit allerlei archieven in de Verenigde Staten komen. Ze heeft daarbij alle mogelijkheden van haar talent om zaken telefonisch af te handelen in de strijd moeten gooien. Ik ben zelf dagenlang bezig geweest de lijst met plaatsen, die ik in Amerika ooit had bezocht, op te stellen. Het oude trouw bewaarde monsterboekje bleek daarbij zo laat in m'n loopbaan nog uitstekende diensten te kunnen bewijzen. (Tussen 1951 en 1960 had ik immers mijn hoedanigheid als stuurman bij de Nederlandse "Christelijke" Koopvaardij nogal wat

Amerikaanse havens aangedaan). Voor de rest hielpen alle mogelijke ongeldige paspoorten mij aan een redelijk solide beeld. De lijst die we het consulaat met alle andere documenten op 9 April aan konden bieden, was twee a-viertjes lang.

Op die negende april konden we alle stukken overhandigen (we passeerden daarbij dezelfde poortjes, bewakers en streng kijkende andere functionarissen). Een week daarvoor had ik me nog aan een keuring moeten onderwerpen. Daarbij werd uitdrukkelijk vermeld dat ik de kosten van die keuring zelf contant moest betalen. Ik denk dat op de één of andere manier hiermee het betalen van de in Nederland verschuldigde BTW werd ontdoken. Die keuring had vooral ten doel vast te stellen of mijn longen in orde waren en of ik wellicht iets te veel HIV-positief zou kunnen zijn. In dat laatste geval zou automatisch worden aangenomen dat ik homoseksuele relaties had gehad en zou me de toegang tot het beloofde land zonder meer worden ontzegd. Of dat ook zou gelden indien er iets met mijn longen aan de hand was, is me nooit duidelijk gemaakt noch geworden. Medisch bleek alles echter in orde te zijn. Men ontdekte bij die gelegenheid niet dat ik weer eens geplaagd werd door hardnekkig vastzittende nierstenen; die werden twee weken voor ons vertrek nog even snel door mijn lijfuroloog operatief verwijderd.

Het medisch onderzoek was goed afgelopen, alle papieren en documenten waren ingevuld en overhandigd; het wachten was toen op bericht van het consulaat. Dat kwam twee weken later. Alles was in orde en de papieren nodig voor de officiële toelating als "resident alien": in het land woonachtige vreemdeling, zou bij aankomst in de Verenigde Staten worden geregeld. De eerste (niet onaanzienlijke horde) was genomen.

De enige twee zaken, die we in die eerste drie tot vier maanden in Nederland hadden te regelen, was de verkoop van ons huis in Hilversum en de administratieve rompslomp die met de betaling van de Nederlandse inkomstenbelasting samenhang.

Het huis ging moeizaam. We hadden het in november 1991 via Jaap Schlüngel, de eigenaar van Gooiland Makelarij, te koop aangeboden. Schlüngel was zeer optimistisch. Maar toen twee maanden waren verstreken en we maar twee kijkers uitgebreid door huis en tuinen hadden rondgeleid, begonnen we wat aan Schlüngel's optimisme te twijfelen. Dat werd nog versterkt toen hij zelf voorstelde de prijs grondig te verlagen. Ook dat hielp niets. Totdat we hem een advertentie in de zo door mij verfoeide Telegraaf hadden laten plaatsen. We hadden beet. Een echtpaar, aangekleed alsof ze naar een belangrijk congres moesten, kwam kijken en gelukkig een paar weken later nog eens. Toen kwam het bod, het tegenbod, het tegen-tegenbod enz., totdat we ons maar schikten in het onderste dat deze kan te bieden had. We waren godsgelukkig dat dat probleem net op tijd was opgelost. Die vreugde duurde tot aan het moment dat

we de eerste serie papieren bij Schlüngel moesten tekenen en hij ons vertelde dat de koper een hypotheek van 100% nodig had en dat de koop niet doorging indien die hypotheek te hoog mocht blijken. Op de gunstige uitslag daarvan moesten we nog tot de laatste week van april wachten.

Het regelen van de belastingzaken kon, zo had een expert van de belastingdienst mij in januari verteld, wachten tot de laatste maand voor ons vertrek. Ook dat bleek een fabeltje. Begin april moest ik in grote haast een aanvraag tot uitstel van het inhouden van loonbelasting op mijn pensioenuitkering indienen. Bij die gelegenheid werd me verteld dat de uitslag van die aanvraag wel zes weken op zich zou laten wachten. Zonder die verklaring moest mijn pensioenfonds mijn loonbelasting van de aan mij uit te betalen maandelijkse uitkering aftrekken, maar, zo werd me geruststellend meegedeeld, dat zou later (hoeveel later wist men niet) wel worden verrekend. Deze keer kwam AT&T me te hulp. De personeelschef benoemde iemand uit zijn staf om deze zaak te onderzoeken en er tevens voor te zorgen dat alle nog aan mij verschuldigde betalingen, voor zover ze na mijn pensioneringsdatum van 1 mei vielen, niet zouden worden gekort door er loonbelasting van in te houden. De hulp werkte goed voor de belastingdienst. Het pensioenfonds hield de eerste maand de belasting in, de daaropvolgende maand werd dat bedrag al direct met het onbelaste pensioen overgemaakt. De betalingen van AT&T gingen moeizamer. Het duurde tot eind 1992 voordat alle onregelmatige belastinginhoudingen alsnog op één van onze rekeningen in Nederland waren overgemaakt.

Met het klaren van al deze moeilijke en traag verlopende regelingen en in het bezit van de wetenschap dat we alle benodigde paperassen in ons bezit hadden, konden we aan het, voor mij grote experiment, beginnen. Ik besepte op dat moment maar al te goed hoe Francine zich moet hebben gevoeld toen ze aan haar avontuur in Nederland begon. Ze heeft wel toe moeten geven dat haar emigratie een peuleschilletje was, vergeleken met die van mij. Twee bezoeken aan het politiebureau (eentje na aankomst en eentje een jaar later) waren voldoende voor haar verblijfsvergunning in Nederland.

Het enige waar we nog de nodige zorgen over hadden was onze ziekteverzekering. De verzekering in Nederland (premie Fl. 240.- per maand voor z'n tweetjes met een eigen risico van Fl. 500.-) kon niet worden gecontinueerd en we besloten die zaak verder in Amerika te regelen. Het zou later blijken dat dat verre van eenvoudig zou zijn.

3. Vertrek en Aankomst.

Het vertrek naar Amerika stond in het teken van twee gebeurtenissen die de aandacht van zo ongeveer de gehele wereldpers trokken. Eerst was daar, in de laatste week voor mijn pensionering, een

tamelijk forse aardbeving in het gebied waar we ons zouden gaan vestigen. 6.8 op de schaal van Richter en de berichten die we via CNN te zien kregen waren nu niet bepaald rustgevend. In een groot deel van Ferndale, een stadje op 35 kilometer van McKinleyville, lagen in de hoofdstraat een groot aantal panden als dronken objecten tegen elkaar en de telefoonpalen aangeleund, doorgezakt en hier en daar totaal ingestort. In Petrolia, iets verder weg, was het winkelcentrum (nou ja, meer een uit de kluiten gegroeide ouderwetse Albert Heyn) in rook opgegaan. In Fortuna, dichterbij huis, waren voornamelijk de ramen slachtoffers van de beving geworden. Haastige telefoontjes leerden ons dat er nauwelijks schade in McKinleyville was. Wel even een geruststelling. Vooral omdat aardbevingen tot het soort van natuurrampen behoren waartegen we ons niet hadden verzekerd. Daarin behoren we tot de overige 90% van de bewoners van Californië die niet in staat zijn de enorm hoge premies van een dergelijke verzekering te betalen. Nog net bekomen van deze schrik werd ik op 29 April wat onrustig om drie uur 's-morgens wakker, zette de TV aan (CNN) en was getuige van de enorme rel in Los Angeles. Die rel volgde op de uitspraak in de rechtszitting tegen de politie-agenten die Rodney King voor de lens van een video-camera een hardhandig pak slaag hadden gegeven. Toen we in de dagen daarop die twee zaken nog eens de revue lieten passeren verzuchtte één van m'n beide dochters de bezorgde vraag: "Francine, je past toch wel goed op hem in dat land, hè?"

Twee weken voor de datum waarop het huis in Hilversum aan de nieuwe eigenaars zou worden overgedragen, waren alle spulletjes die naar Amerika moesten worden verscheept, ingepakt. Het uit Friesland afkomstige verhuisbedrijf Dijkstra verpakte alles, waaronder zo'n veertig dozen boeken, in twee grote (loei-grote) kisten en bracht ons Fl. 8000.- in rekening. Echter, de eindbestemming bleek Oakland in Californië te zijn. Voor verder transport moesten we zelf zorgen. Op 30 April was het huis leeg met uitzondering van onze ingepakte koffers, mijn computerinstallatie, een 10 jaar oude wasmachine en wat dekens, kussens en matjes die we als laatste slaapcomfort gebruikten. De wasmachine was bestemd voor een Marokkaans gezin dat nooit op is komen dagen om dit tien jaar oude beestje in ontvangst te nemen.

Op 1 Mei om 10 uur zou de overdracht van onze woning bij de notaris plaats vinden. Op die dag stonden we om zes uur op en maakten op zeer onplezierige wijze kennis met het soort afscheid dat Nederland ons die dag te bieden had. Alles wat in de vorm van gecondenseerde waterdamp de weg naar onze verblijfplaats van de laatste drie jaar kon vinden, was bezig dat te doen. In en in mistroostig maakten we ons op voor de laatste uurtjes in ons leeg en nu erg armetierig aandoend woninkje. In de stromende regen zag ik kans de wasmachine in de bagageruimte van de auto te kieperen en deze verder te vullen met een deel van de laatste weggooispullen. Het viel bij de "dump" minder gemakkelijk het nogal zware apparaat

uit de achterbak te halen en in een minimum van tijd was ik dan ook doorweekt. Na deze eerste douche spoedde ik mij terug om de rest van alles wat weg moest op te halen. Na een laatste inspectie van een schoongemaakt en een ontzettend leeg huis stapten we, ik drijfmat van de regen en Francine bedrukt over het onherroepelijke, in de auto en reden de straat uit. Hilversum bevond zich nog steeds in een waterval achtige aankleding. Linksaf naar de notaris. Dat was althans de bedoeling. Een medegebruikster van de openbare weg dacht dat ze ongehinderd met grote vaart en voor ons van links komend voor ons langs kon rijden. Iets dat net niet lukte. Een knal en we stonden weer stil. Wat ik vanaf mijn plaats kon zien, was dat de klap bij haar goed was aangekomen. De rechter zijkant had niet de vorm meer die de fabrikant daar oorspronkelijk aan had gegeven. Sidderend en boos kwam ik de auto uit om te constateren dat onze bumper nauwelijks een schrammetje had opgelopen maar wel de nodige ravage bij de andere partij had veroorzaakt. In sneltreinvaart werden we, de overtreedster en wij, het eens over de afwikkeling. Inmiddels was het tien uur en met een beheerste en voorzichtige, maar inmiddels noodzakelijk grote snelheid, vervolgden we onze tocht naar de notaris. We voelden ons als half verzopen katten. Mijn schoenen stonden vol water en het liep mijn broekspijpen uit. Zo kwamen we oog in oog te staan met het keurig geklede personeel van de notaris en ... de bijna nieuwe eigenaars van ons huis. Die waren gekleed alsof ze op het punt stonden een galavoorstelling in de Scala in Milaan bij te wonen. We stamelden wat excuses over de regen, de aanrijding en onze voorlopige status als daklozen. Ik geloof echter dat alleen het notariële personeel zich bewust was van onze achterbuurtstatus. De nieuwbakken eigenaars glunderden en glommen. Hun geluk kende duidelijk geen grenzen. Tien minuten later was dat geluk door een serie handtekening verzegeld en wisten wij niet hoe snel we ons uit de ogen van dit officiële gezelschap en hun gelukkige klanten moesten verwijderen.

In de hal van het postkantoor in Hilversum trokken we schone kousen, respectievelijk sokken aan en verwisselden we onze driefnatte schoenen. Gelukkige waren die bereikbaar hoewel we er diep voor in onze bagage moesten graven. Met deze ervaring voelden we ons toch wel even van ons stuk gebracht en kwamen we tot de ontdekking dat we toch een erg belangrijk deel van ons leven achter ons gingen laten. Mijn werk had opgehouden te bestaan, ons huis was niet meer van ons en we hadden de vliegtickets op zak die ons negen dagen later naar een andere wereld zouden brengen. Een wereld die ik, maar dat bleek later, toch niet zo heel erg goed kende. Een wereld ook waar Francine was opgegroeid en de eigenaardigheden en onzekerheden als "normaal" had beschouwd. De wijze waarop ik die wereld zou ervaren, zouden haar perceptie van haar eigen wereld in een heel ander daglicht gaan stellen. Daarover in de rest van dit verhaal meer. Eerst nog even terug naar Nederland.

Het feit dat we nog een aantal dagen moesten wachten voordat we de vliegreis naar San Francisco via Los Angeles aan konden vangen, had alles te maken met onze wat late boeking. De KLM bood ons de minst dure oplossing. Echter, de eerste gelegenheid waarop we met de KLM konden afreizen, viel op 10 Mei. Dat gaf ons toch nog de gelegenheid wat rustig afscheid van Nederland te nemen. Zo hebben we een paar dagen in Cadzand, in Bergen en in Amsterdam doorgebracht, genietend van Brel's platte land met z'n schier eindeloze luchten, de zilte wind van de Noordzee met de smaak van Zeeuwse oesters en de rusteloze, gezelligheid en warmte van de ons zo vertrouwde Amsterdamse gemoedelijkheid.

Twaalf uur nadat we datzelfde Amsterdam met een denderend lawaai onder ons in een wazige blauwe mist hadden zien verdwijnen, stonden we met ons hele meegebrachte hebben en houwen op de luchthaven van Los Angeles. Francine in de korte rij van Amerikaanse ingezetenen en ik in een langere, namelijk eentje die de lengte had van een rij bij de meest begeerde attractie op de Efteling op een fraaie zomerse vakantiedag. Na meer dan een uur was had ik die paspoortcontrole gepasseerd en de tijd om onze aansluiting naar San Francisco was inmiddels minimaal geworden. Bij het overhandigen van de papieren van het consulaat bij deze controlepost werd me duidelijk gemaakt dat ik nu aan de echte fase van mijn immigratie kon beginnen. Dat wil zeggen wachten in de volgende rij. Een rij met mensen die allen even begerig waren om als echte ingezetenen en voorzien van de "groene kaart" dit beloofde land te mogen betreden. Francine zat geduldig en gelaten met de door haar verzamelde bagage naast me te wachten. De vlucht naar San Francisco vertrok, en de volgende, en de volgende Toen alle formaliteiten waren vervuld en de toppen van mijn vingers onwasbaar zwart waren van het herhaaldelijk afgeven van mijn vingerafdrukken werd ik officieel ingeklaard en gefeliciteerd met mijn nieuwe thuishaven. Die cérémonie was door het lange wachten, de lange vlucht, de slaap en het ongewisse van onze toekomst nauwelijks meer tot me doorgedrongen. Het uurtje naar San Francisco was redelijk snel voorbij. De reeds gereserveerde huurauto werd met veel gesjouw van onze zes stukken zware bagage volgestouwd; we konden er zelf nauwelijks nog een plaatsje in vinden. Een uurtje later lagen we op twee oortjes, één van Francine en één van mezelf. Francine was thuis en ik was eindelijk officieel van Nederlands ingezetene een "resident alien" of vrij vertaald een vreemde ingezetene van de Verenigde Staten geworden.

Al hadden we dan vaste voet op Amerikaanse bodem gezet, we waren nog niet echt thuis. De eerste twee dagen moesten we in Francine's vroegere woonplaats, Palo Alto, nogal wat kleinere en

grotere zaakjes afhandelen. Een erg belangrijke (en tevens avontuurlijke) tocht maakten we naar de opslagruimte in Cupertino waar de meubels, boeken, radio's, kortom de hele vroegere inrichting van Francine was opgeslagen. Belangrijk, omdat we een inschatting moesten maken voor de verhuizing van al die spulletjes en avontuurlijk omdat we geen idee hadden hoe de situatie er na vijf jaar uit zou zien. Zeker niet na de aardbeving die dat gebied eind 1988 had getroffen. Dat, wat we als een avontuurtje beschouwden, bleek al heel gauw een interessante dagklus te worden. In de eerste plaats zat er in de deur, die je naar boven open moet schuiven, praktisch geen beweging. Met de hulp van de beheerder van het complex konden we de deur zover naar boven bewegen dat ik er onder door kon kruipen en in een temperatuur van een kleine vijftig graden de nodige stoelen en kasten kon verwijderen die tegen de deur aan waren gevallen. Toen dit alles was geklaard, aanschouwden we de grootst mogelijk chaos aan huishoudelijk materiaal die we ooit in ons leven hadden gezien. De met zorg opgebouwde kasten (met boeken) waren omgevallen. De aan het plafond opgehangen fietsen lagen verspreid over tafels, stoelen en tuinbenodigdheden. De bedden, die eens rechtop hadden gestaan, waren omgevallen. Er was eigenlijk niets dat de aardschokken ongemoeid hadden gelaten. Na een paar uur werken was de hele situatie zo dat we er voorlopig vrede mee hadden. In ieder geval tot aan het moment waarop alles naar McKinleyville zou worden verhuisd.

De dag daarop voelden we dat we de reis naar het Noorden niet langer uit konden stellen. Een rit van vijf uur bracht ons naar Humboldt County. Nadat we de sleutel van degene die ons huis had "bewaakt" hadden opgehaald, trokken we "op huis aan". Zonder fanfare, zonder comités, maar vol goede moed draaiden we de sleutel in het slot van ons eigen huis om en ... tot onze grote verbazing bleek dat alles in orde was. De verwarming zorgde voor een plezierige temperatuur. (Het klimaat in Humboldt County lijkt heel veel op dat van Nederland). Maar het huis was leeg, met uitzondering van de meegebrachte bagage. Met de slaapzakken, de dekens en wat potten en pannen die we uit Cupertino hadden meegenomen maakten we die leegte van het huis leefbaar. Het meest ongemakkelijke bestond uit het feit dat we geen andere keuze hadden dan op de grond te slapen; een ongemak dat nog een volle tien dagen zou duren. In die tien dagen zagen we kans een verhuizer te charteren en alle spullen vanuit Cupertino te laten vervoeren. Daarvoor moesten we wel nog twee maal terug naar Cupertino. De eerste maal voor de expert die de kosten van het verhuizen kwam schatten en de tweede maal voor de verhuizing zelf. Die kosten kwamen ver boven die van Dijkstra (de verhuizer van onze spulletjes uit Nederland) uit. Het bedrag dat we uiteindelijk op tafel moesten leggen was meer dan Fl. 11.000,-. Met de komst van de verhuiswagen werd tevens de buurt duidelijk gemaakt dat de nieuwe bewoners waren gearriveerd. De verhuiswagen zelf had een uur nodig om het "hofje",

waarin ons huis lag, binnen te manoeuvreren. Genoeg om de nodige belangstelling te trekken. Meer waarschijnlijk nog het feit dat het een hele dag duurde voordat alles was uitgeladen en in het huis, de garage en (voorlopig) een plaats in de tuin had gevonden.

Drie weken daarna arriveerden de twee grote kisten uit Nederland. Het had nogal wat voeten in aarde om die naar McKinleyville vervoerd te krijgen. Ook dit lukte en op de afgesproken datum bleek dat een enorme oplegger met die twee kisten plotseling ergens bij een benzinstation in het stadje was gearriveerd. Na de oplegger naar onze woning te hebben geloodst, bleek dat de chauffeur van de truck noch in staat, noch van plan was z'n handen aan het afladen vuil te maken. Met de hulp van in alle haast opgetrommelde bekenden van bekenden werden de kisten op de oplegger opengebrouwen en werd de inhoud ervan ons huis en de garage binnengesjouwd. Dat openbreken was op zich nog een hele klus. De verpakking bleek van de grootst mogelijke kwaliteit te zijn. Voor dit vervoer van Oakland naar McKinleyville moest nog eens een slordige Fl. 5000.- worden betaald. Mijn optimistische kijk op de in Amerika te plegen uitgaven kreeg met deze verhuizingen en de daarmee gepaard gaande kosten een eerste grote deuk.

Dat was overigens niet de enige tegenvaller. De ervaringen die ik in de jaren daarna in het machtigste land van de wereld, het land van de onbegrensde mogelijkheden en de verdediger van de democratie en de vrijheid op zou doen, hebben een spoor van teleurstellingen en frustraties achtergelaten.

In de nu bijna drie jaar dat ik echt deel uit ben gaan maken van de Amerikaanse samenleving, de kranten heb gevolgd, veel verschillend georiënteerde tijdschriften heb gelezen en de meest belangrijkste televisie-uitzendingen en een groot aantal redelijk goed en objectief gevoerde informatieve radio-praatprogramma's heb gevolgd, ben ik een beetje wijzer geworden. Wijzer over de onbevanging waarmee ik aan dit avontuur ben begonnen en wijzer over de schier onmogelijke taak die dit land zichzelf heeft opgelegd om er een redelijk beschaafde en pluriforme eenheid van te maken. Natuurlijk zal dit laatste hartgrondig door veel Amerikanen worden ontkend. Voor zover ze de diverse culturen, sociale structuren, politieke en religieuze overtuigingen en bestaande samenlevingsverbanden in West-Europa niet kennen, zullen ze in hun argeloosheid nog wel gelijk hebben ook. Ik ben opgegroeid in een a-religieus gezin. De politieke kleur van mijn ouders was sociaal-democratisch. Ik heb het geweld van de tweede wereldoorlog daadwerkelijk meegemaakt en ... ik heb mijn twee Joodse buurmeisjes door Nederlandse politieagenten weg zien slepen en vraag me nog altijd met een volschietend gemoed af hoe ze door het Herrenvolk zijn afgeslacht. Met dergelijke jeugdherinneringen verlies je onherroepelijk de naïviteit en de absurditeit van hen die te pas en te onpas trouw zweren aan hun vlag, vol nationale trots hun militaire apparaat bewonderen en toejuichen en demonstratief op de knieën vallen voor een persoon-

lijke almachtige God. Een God die kennelijk een speciale voorkeur heeft voor dat deel van de samenleving dat vindt dat het een speciaal recht op die voorkeur kan laten gelden. Ik heb bijna voortdurend in een dergelijke gemoedstoestand geleefd, me steeds afvragend wat het nut en de bedoeling van het leven in deze gewelddadige en weinig menselijke samenleving is. Een (misschien te) kritische kijk op die samenleving is daarbij een tweede natuur geworden. Men dient deze bekentenis wel steeds in gedachten te houden bij het beoordelen van de hoofdstukken die nu volgen. In die hoofdstukken worden mijn visie en mijn ervaringen op de Amerikaanse samenleving en het gedrag van de leden van die samenleving weergegeven. Voor hen die hier kennis van nemen en daarna nog de moed bezitten om naar de Verenigde Staten te emigreren, geldt meer dan ooit dat een gewaarschuwd mens voor twee geldt.

4. Wonen.

Het wonen en leven in de Verenigde Staten heb ik in de situatie na onze aankomst op twee heel verschillende manieren ervaren. In de eerste plaats was (het is er natuurlijk nog steeds) daar ons verblijf in McKinleyville. Daar bleek al spoedig dat alle opmerkingen en garanties dat we in dat woongebied absoluut geen last van de stank van de pulpfabrieken van nul en generlei waarde waren. Die fabrieken lagen op een afstand van zo'n twintig kilometer Zuidelijk van McKinleyville en volgens insiders zouden we geen enkele last van de stank hebben. Het tegenovergestelde bleek waar te zijn. In verband met Francine's gezondheidstoestand wilden we geen risico's nemen en zijn (al) na een jaar verhuisd naar Willits. McKinleyville ligt zes uur rijden ten Noorden van San Francisco. Die afstand is half zo groot voor Willits. Ik zal beide plaatsen maar als woonplaats aanduiden. Ik durf ze namelijk geen stad of stadje, maar ook geen dorp te noemen. Het zijn veel meer verzamelingen huizen (peperduur, duur, minder duur, goedkoop en waardeloos), die vrij willekeurig langs al even willekeurig geplande straten, lanen of hofjes zijn gesitueerd. Behalve de huizen zijn deze woonplaatsen voorzien van twee of drie supermarkten, de nodige banken, makelaars, bakkerijen (met veel gebak en weinig goed brood), de MacDonald, Kentucky Fried Chicken en Cheeseburger-tenten, een aantal pizzeria's, een postkantoor, de autohandelaars en de zaken met auto-onderdelen, een aantal doe-het-zelfwinkels (ze heten hier alleen anders), drogisterijen en apotheken, een winkel die uitsluitend basebalpetjes verkoopt en nog wat, voor de Amerikanen, onontbeerlijke andere neringdoenden. Daarbij moeten zeker de wasserettes, de paviljoens met tuinbenodigdheden en -gereedschappen en de zeer vele benzinstations niet onvermeld blijven. En ik zou zowaar nog de tientallen kerken en gebouwtjes die de meest grote verscheidenheid aan kerkgenootschappen herbergen nog bijna vergeten.

Daar waar Francine zo hartbrekend naar had uitgezien, was in beide plaatsen aanwezig zoals onder andere een supermarkt die zeven dagen in de week 24 uur lang geopend is. Na onze aankomst in McKinleyville heeft het voor mij zeker twee maanden geduurd voordat ik me een beetje thuis begon te voelen in de oncomfortabele en weinig uitnodigende winkelconglomeraties. Die nadrukkelijke aanwezigheid van al deze, vaak zeer groots opgezette, winkeltoestanden heeft tot gevolg dat als je door de hoofdstraat van McKinleyville of Willits rijdt je de indruk krijgt dat deze plaatsen slechts uit een dergelijke hoofdstraat bestaan. De woonhuizen lijken absoluut niet aanwezig te zijn. Die worden pas zichtbaar als je de hoofdstraat verlaat en een zijstraat inslaat. En dan moet je vaak nog wel even zoeken voordat je in een "wijk" belandt. Het is maar gelukkig dat Francine het doen van inkopen in dit land als de meest gewone zaak van de wereld beschouwt. Nog altijd geef ik er de voorkeur aan om in de auto op haar te wachten en de uitzonderingen betreffen dan ook de noodzaak om buiten haar boodschappenlijstje om iets aan te moeten (of willen) schaffen.

Toegegeven, ik moet een uitzondering maken voor de in de zomer gehouden straatmarkten waar de tuinders uit de afgelegen valleien hun organisch gekweekte groente, fruit, aardappelen en bloemen aanbieden. De bonte verzameling van deze sterk geïsoleerd levende en vaak wat zonderlinge en aan de natuur verknochte vrouwen en mannen oefenen en enorm sterke aantrekkingskracht op me uit. Het is een genoegen deze door de zon en het weer getaande en verweerde personen hun, met een bijna ongekende liefde gekweekte, waren aan te zien prijzen. Vergeleken met dat wat de "normale" winkels te bieden hebben en in de wetenschap dat al die fraai glimmende groenten, appels en perziken daar meestal met de nodige chemische middelen zijn behandeld, geven we beide zeer hartgrondig de voorkeur aan dat wat op de straatmarkten te verkrijgen is.

Ons huis in McKinleyville was gesitueerd in een kleine buurtgemeenschap van zes huizen genaamd Adamson Court. Dit hofje bestaat uit een doodlopend straatje eindigend op een klein cirkelvormig pleintje waar je, als je per ongeluk dit hofje binnenrijdt, je fraai je auto kan keren. De houten huizen vertonen een grote mate van verschil voor wat de architectuur betreft. Dat ondanks het feit dat ze blijkbaar allemaal dezelfde verschijningsvorm hebben. Een dubbele garage (al dan niet in een deel van de woning weg gebouwd, een woonkamer, een eetkamer(tje), de open keuken, een WC en het waslokaal (voor de wasmachine en het droogapparaat) op de begane grond; drie slaapkamers en twee badkamers (met toilet) op de eerste verdieping. Een meer of minder grote open of overdekte waranda completeert dit soort huizen. De verwarming van al deze huizen bestaat meestal uit een door (stads)gas gestookte verwarmingsketel die geforceerde verwarmde lucht door het huis doet circuleren.

Hoewel praktisch iedereen in onze onmiddellijke omgeving een dergelijke voorziening heeft, blijken de meeste bewoners in McKinleyville de voorkeur te geven aan het gebruik van hun met hout gestookte kachel. Dat bleek nog een overblijfsel te zijn uit de tijd van de oliecrisis toen benzine en gas sterk werden gerantsoeneerd en hout volop verkrijgbaar bleef. Het gevolg is dat je in de zomermaanden een voortdurend oorverdovend en door je hele lichaam snerpend lawaai van de elektrische zaagmachines - vooral op Zaterdag en Zondag- moet verduren. Tegen de tijd dat al het hout is geogst en de koude haar intrede doet, spugen bijna alle schoorstenen hun dikke vettige rook de atmosfeer in. Het gevolg was dat we meer dan eens die kankerige lucht moesten trotseren. Francine was zo verstandig zich een masker aan te schaffen om de ergste klappen van deze vervuiling op te vangen.

Alle huizen zijn daar op een behoorlijke lap grond gebouwd, die bijna zonder uitzondering een grasmat bevat. De eerste zes maanden werd de door een grote schutting omheinde tuin een soort van oefengebied voor mijn sterk achteruit hollende lichamelijke conditie. Het natte klimaat van dit deel van Californië was er de oorzaak van dat ik bijna iedere week met een gemotoriseerde grasmaaimachine de hoogte van het gras kort moest houden. De handmaaimachine waarmee ik in Nederland ons grasveldje bewerkte, was overgedragen aan één van m'n dochters. Verwoede pogingen, om eenzelfde exemplaar in Amerika aan te schaffen, mislukten. Ze waren in dat deel van de wereld gewoon niet te krijgen. Van de maaimachine die wij ons daarna in allerijl aan moesten schaffen, dreef de motor slechts het snel ronddraaiende mes aan. Het apparaat zelf moest hoofdzakelijk met (bejaarde) mankracht worden verplaatst. De 1500 vierkante meter gras, die ik op die wijze af moest lopen duwen, resulteerden dan ook meestal in een lichamelijke situatie die die dag geen verdere aanslagen op mijn lichaam meer toeliet. Eens beging ik de fout deze exercitie tijdens één van de "rookdagen" uit te voeren. Na een uurtje, ik had nog niet de helft afgewerkt, liep ik letterlijk naar adem te snakken. Of ik dicht bij een catastrofale lichamelijke instorting was, is moeilijk te zeggen. Wel had ik het gevoel dat mijn pols op hol was geslagen en mijn longen niet meer normaal werkten. (Niet lang daarna gingen, vooral door toedoen van de Bush-administratie, een groot aantal voorstellen die ten doel hadden de milieuvervuiling in de wereld te bestrijden, tijdens de eerste grote milieuconferentie in Brazilië eveneens in rook op). Na een vijftal weken van verwoede pogingen het grasveldje zo egaal mogelijk te maken en te houden, werd ik geconfronteerd met een voor mij ander verschijnsel. Molshopen. Na raad te hebben ingewonnen bij een buurman, ik kom later nog op hem terug, had ik de keuze uit twee mogelijkheden. Rookbommetjes in de mollegangen plaatsen of vallen zetten. Eerst heb ik de bommetjes geprobeerd. Het recept bestond uit het aansteken van een lont van het bommetje, het bommetje dan snel in een opengemaakt mollegangetje te plaatsen en dan die

opening af te sluiten. Mijn natuurkundige kennis vertelde me dat dit nooit kon werken. Ik sloot immers de zuurstoftoevoer af. Toen ik dan ook de aarde, waarmee ik de opening had afgedekt openmaakte, stikte ik bijna in de rook en de giftige gassen die me verwoed tegemoet kwam. Zo heb ik nog een tiental bommetjes geplaatst. Evenveel malen werd ik de volgende dag geconfronteerd met het feit dat die uitgebrande en uitgerookte bommetjes netjes weer op de grasmat waren gedeponneerd. Met pijn ben ik toen maar overgegaan tot het zetten van de vallen waarmee ik zowaar vijf kleine zielige beestjes heb gevangen. Hoewel de problemen daarna nog niet helemaal over waren, had ik toch de eerste veldslag met een redelijk goed resultaat afgesloten. Nou ja, goed? Deze tuinactiviteiten werden deel van mijn dagelijkse beslommingen. In de eerste twee maanden kwam daar nog het uitpakken van al het verhuisde materiaal bij en van lieverlede begon ik de ochtenden in te vullen met mijn bijdragen voor het door Samsom uitgegeven CAD/CAM Handboek. Dat bleek het anker te zijn waarmee ik verbonden bleef met mijn "oude" beroep en mijn contacten met een deel van de professionele samenleving in Nederland. Voeg daar onze dagelijkse wandelingen langs het strand (7 km van huis), wat kleine huiselijke karweitjes, het inslaan (nu en dan) van voedsel en andere genotmiddelen en onze excursies naar onbekende valleien en rivieren bij en ... het beeld van mijn leven in Noord-Californië is redelijk compleet. Het was aanvankelijk niet mijn bedoeling om de fysieke inspanningen slechts op de grasmat te plegen. Als goed geaard Nederlander had ik al snel een fiets aangeschaft. Een Amerikaans product met tien versnellingen. Minder kan niet in dit land, dat wil zeggen minder versnellingen. Na twee weken oefenen was ik het gebruik van de versnellingen meester zonder de ketting te verliezen. Op mijn eerste grote tocht naar de supermarkt bleken de heuvels op het weggetje daar naar toe toch nog zo lastig te zijn dat ik een paar maal van de fiets moest. Daarna ontdekte ik waarom de weinige fietsers in dit land helmen dragen. De automobilisten gebruiken fietsers als opgejaagd wild. Na twee maal van de weg te zijn gedrukt, heb ik de hoop opgegeven me ooit in dit land met dit zo unieke vervoersmiddel te kunnen verplaatsen. Het ijzeren ros roest nu weg. Als het nog een toekomst heeft dan dienen we die te zoeken bij het Leger des Hels. Net als alle overige Amerikanen bleek ik voor het verplaatsen over kleinere en grotere afstanden op de auto te zijn aangewezen.

Natuurlijk beleefden Francine en ik het wonen en leven in Humboldt County, waarvan Eureka als hoofdstad fungeert, verschillend. Dat ondanks het feit dat we bijna als een Psaumes tweeling met al ons doen en laten aan elkaar zijn gekoppeld. Voor haar is het "winkelen" in dit deel van de wereld een ontdekkingsreis geworden. Ze gebruikte de supermarkt in McKinleyville voor de meest noodzakelijke inkopen. Nadat ze de winkels in Arcata had ontdekt telde het lokale middenstandsbestand in McKinleyville niet meer mee. In Arcata hebben die winkeltjes zich voornamelijk gevestigd

rondom een pleintje voorzien van een klein plantsoentje met in het midden een stroef standbeeld van President McKinley. Dat was tegen het einde van de vorige eeuw een President van de Verenigde Staten die een oorlog tegen Spanje ontketende en dat land de Philipijnen en Cuba ontfutselde. Het pleintje is een echte "square" - een vierkant dus. De bedrijvigheid langs de omtrek ervan bestaat uit een bonte verzameling winkeltjes, bars, kleine winkelgalerijtjes en zelfs een echt hotel, die allen in een al even bonte verzameling van gebouwen en pandjes zijn ondergebracht. In dit stadje vindt je ook de twee enige bioscopen die, wonder o wonder, de meest recente films vertonen en waarvan de kleinste, met zaaltjes waarin hoogstens 40 personen plaats kunnen nemen, een grote selectie nieuwe Europese producties op het doek tovert. Francine blijft beweren dat dat de invloed van de studenten in dit stadje is. Ik neem het graag aan, hoewel als ik die wat armzalige, pokdalige, in de meest bizarre kledij getooide jonge mensen bekijk, ik dat nauwelijks kan geloven. Afijn, ze heeft niet alleen de winkeltjes met het wat plattelands aandoende vertier ontdekt; Arcata blijkt ook een Co-op te bezitten die haar voorkeurssortering aan voedsel, groente, fruit, brood enz. verkoopt. Ik denk dat ik het mede aan die zucht naar gezond, onbespoten en organisch gekweekt voedsel te danken heb dat mijn lichamelijke gezondheid hier in ieder geval redelijk stabiel is gebleven. Ondanks dat, heeft ze me maar een enkele maal over kunnen halen met haar de Co-op te bezoeken. Ik gaf er de voorkeur aan buiten te wachten. Valse schaamte om me onder de bont uitgedoste studenten te begeven, de chaotische aanblik van de uitgestalde waren en de stank in het etablissement deden mijn voorkeur uitgaan naar het wachten in de auto. Daar kon ik tenminste nog genieten van de fanatieke bewonderaarster van de World Service van de BBC die op eigen kosten grote delen van die BBC-uitzending via een eigen transmissiestation uitzendt en de gaten opvult met beluisterbare muziek. Dat alles zonder de eeuwige onderbrekingen van schreeuwende reclameboodschappen.

Een plezierige afwisseling in ons tamelijk eentonige leventje in McKinleyville vormden de "excursies", de uitstapjes die we in de omgeving van deze streek maakten. Minstens één maal per week trokken we er op uit. Lange strandwandelingen wisselden we af met tochtjes die ons tot diep in de Redwoodwouden brachten. Met regelmatige tussenpozen ondernamen we de vijf uur lange tocht naar de City en bij al die omzwervingen kregen we een redelijk beeld van de gehele kuststrook van Noord-Californië. Ons autootje kreeg daarbij dikwijls een geweldig pak slaag. Anders dan we in West-Europa gewend zijn, besteden de Amerikanen maar bar weinig zorg aan hun secundaire wegen. De hoofdverkeersweg van San Francisco naar Eureka, een afstand van 500 km., is weg 101. Deze hoofdweg is voor zestig procent vierbaans en voor de rest een tweebaans autoweg. De gemiddelde afstand van weg 101 naar de kust van de Stille Oceaan bedraagt zo'n 60 km. Tussen San Francisco en Eureka liggen slechts

vier tot vijf goed onderhouden, maar zeer kronkelige tweebaanswegen - hier en daar weggetjes - naar de kust. Alle overige verbindingen bestaan uit smalle wegen bestrooid met gravel of grint en vaak bezaaid met keien of kleine rotspartijtjes. Datzelfde patroon vind je indien je van weg 101 naar het Oosten rijdt. Er zijn maar vier wegen die over een totale afstand van meer dan 500 km. weg 101 redelijk goed met de Centrale Vallei van Californië verbinden. En dat terwijl dat deel van deze staat ongekend wilde en fraaie natuurparken bezit. Helaas, te onbegaanbaar voor het soort voertuig dat we ons hadden aangeschaft. De schuchtere pogingen die we in die richting hebben ondernomen, hebben ons tot aan de rand van een soort "Eden" gebracht. Binnenrijden was, jammer genoeg, nog niet voor ons weggelegd.

We hadden het huis in McKinleyville gekocht omdat we aannamen dat we daar ver genoeg van de stank van de twee pulpfabrieken in Eureka verwijderd zouden zijn. Binnen een maand werden we al geconfronteerd met een ondragelijke stank die 's-nachts door de open ramen de lucht in onze slaapkamer grondig verpestte. En dat terwijl we, juist met geopende vensters, het geluid van de branding konden horen en de zilte lucht van de Pacific hoopten te ervaren. Het pakte wel een beetje anders uit. De Noord-Westenwind, die in de zomermaanden flink aan kan trekken, liet 's-avonds al verstek gaan. Met het wegvallen van de wind kwam de mist opzetten. Later bleek dat de fijne micro-organismen van de uitstoot van de pulpfabrieken zich hechten aan de vochtdeeltjes van de mist. Daarna verspreiden ze zich langzaam over land en drijven naar zee af. Het resultaat was dat we òf een portie van die troep 's-nachts konden verwachten òf dat de naar zee afgedreven rommel met het opzetten van de wind ons 's-morgens op een ontbijt met een (pulp)luchtje trakteerde. Ook was ons niet verteld dat drie kilometer ten Zuiden van ons buurtje een fabriek half verscholen in de bossen was genesteld waar houten platen van geperst zaagsel worden gefabriceerd. Dat veroorzaakte geen stank maar wel een enorme uitstoot van formaldehyde, een stof die Francine zo af en toe met geweld de deur uitjoeg. Na vijf maanden, die in het teken van de pogingen stonden om in ons lot te schikken, besloten we uiteindelijk toch maar om de vergissing toe te geven en op zoek te gaan naar een andere woonplaats. Dat besluit zorgde er voor dat we deze keer echt op huizenjacht gingen. Niet naar één makelaar, maar na vier weken hadden we al een hele verzameling goedwillende en op 6% commissie jagende vrouwen en mannen voor ons karretje gespannen. Deze maal waren we vast van plan een plekje te zoeken ver weg van industriële activiteiten. Ver weg betekende in ieder geval tenminste vijftig kilometer uit de omgeving van rokende schoorstenen of giftige stoffen uitstotende ventilatoren. Omdat schone en dragelijke lucht een eerste prioriteit was geworden en we de zekerheid wilden hebben dat we deze keer geen

overhaaste beslissing zouden nemen, hadden we een vrij groot gebied tot "jachtgebied" verklaard. Het meest Zuidelijke plaatsje werd op die wijze het peperdure, maar erg aantrekkelijke Half Moon Bay; het meest Noordelijke werd Brookings in de staat Oregon. Behalve de makelaars in deze twee plaatsen hadden we Pacifica, Petaluma, Pengrove, Rohnert Park, Santa Rosa, Healdsburg, Cloverdale, Lakeport, Ukiah, Redwood Valley, Willits, Benbow, Garberville, Holmes Flat, Redway, Shelter Cove, Rio Del, Fortuna, Hydesville, Ferndale, Eureka, Trinidad, Willow Creek en zelfs McKinleyville zelf op onze lijst van potentiële commissietrekkers staan. Eureka en McKinleyville waren op dit lijstje blijven staan in de hoop iets diep in de wildernis van Noord-Californië en ver weg van de pulpfabrieken te zullen vinden.

Door de noodzaak gedwongen, maakten we van onze nood, het herhaaldelijk afleggen van door en door vermoeiende "huisbezoeken", een deugd. De nood werd bepaald door de ervaring dat waar de wind in de zomer uit het Noord-Westen waait, dat in de winter zeker niet het geval is. Ook op dit punt waren de ingewonnen adviezen van nul en generlei waarde. De wind draaide in de herfst doodleuk naar het Zuid-Westen en bleef daar, op enkele spaarzame uitzonderingen na, heerlijk vastzitten. Dat betekende dat de pulpstank in die periode permanent was geworden. De deugd bestond uit het feit dat we met het bezichtigen van meestal bewoonde huizen een kijkje in de Amerikaanse keuken van het woongenot, woonbederf, huisinrichtingen en de uitingen van de "cultuur" van de bewoners konden nemen. Een groot deel van die cultuur bleek overigens te worden gevoed door de voortdurend geactiveerde televisie-apparaten waarmee vooral de jongere Amerikaantjes zoet worden gehouden totdat ze het leven van de buis hebben leren kennen en dienovereenkomstig dat leven gaan slijten. Meer plezier beleefden we in de kennismaking met een paar heel bijzondere mensen. In Rohnert Park maakten we kennis met Jelena, een Russische emigrante die kort tevoren haar Amerikaanse man had verloren. Anders dan wat we gewend waren op dit soort uitstapjes, werd vrijwel onmiddellijk de glazen wekfles met eigen gemaakte compote op tafel gezet en ons iets uit grootmoeders tijd - en met grootmoeders gezelligheid - aangeboden. (Deze ervaring had tot gevolg dat de wekfles met eigen gemaakte compote niet meer uit onze ijskast weg is te denken). Onder het genot van een schaalteje compote werden we deelgenoten van een boeiende levensgeschiedenis van deze Russische vrouwelijke chirurg die, van slag geraakt in de hopeloos chaotische situatie van haar eigen land, via Zwitserland tenslotte in de Verenigde Staten verzeild raakte. Daarna mochten we het huis bezichtigen. Helaas, dit was één van de vele aantrekkelijke huizen die uiteindelijk buiten het bereik van ons financiële boekje lag.

In Garberville maakten we kennis met Jack. Jack had z'n eigen huis op een enorm stuk land gebouwd. Het bijzondere van het land was dat het de gehele Zuidelijke helling van een driehonderd meter hoge berg bestreek. Het bijzondere van het huis was dat het met inachtneming van maximale ecologische principes was ontworpen: zonnepanelen, zonnesluizen, een complete glazen Zuidelijke gevel, windkracht enz. Het bijzondere van Jack was dat hij de beroepen van dominee, verpleger, leraar, jeugdleider en meubelmaker had gebundeld en ze allemaal zo'n beetje tegelijkertijd uitoefende. Hij wilde z'n huis eigenlijk niet kwijt en Francine zag toch wel erg tegen het niet ongevaarlijke ritje bergopwaarts op. Vooral op die dagen dat deze uit de kluiten gegroeide heuvels van Zuidelijk Humboldt County zich in een zachtgrauwe mist hullen en de tocht naar je woonstee blindelings moet worden verricht.

Ten Noorden van Trinidad vonden we een huis op een steenworp afstand van het strand. Dat strand was een goudmijntje voor diegenen die het geduld op kunnen brengen om tussen de talloze aangespoelde kiezelsteentjes echte agaatsteentjes te vinden. (Na drie uur zoeken gelukte het ons zegge en schrijve één te vinden). Het huis zelf was niet al te duur en naar het leek, precies voor ons op maat gemaakt. Deze keer waren op eigen houtje, dat wil zeggen zonder de hulp of introductie van een makelaar, aan het pionieren. Dat wil zeggen dat we door de ramen probeerden een indruk van het interieur te krijgen en dat we de tuin aan een inspectie onderwierpen. Er bleek namelijk niemand thuis te zijn en op het moment dat Francine nog druk doende was de achterkant van het huis te bekijken en ik het schuurtje aan de voorkant probeerde te openen, kwam iemand aanrijden. Tamelijk gegeneerd legden we de reden van onze nieuwsgierigheid uit en bleek het ijs al spoedig gebroken. We werden toch nog hartelijk uitgenodigd het huis van binnen te bezichtigen. De eigenares had het huis net gekocht. Ze woonde er echter nog niet, want na een verblijf van een uur dwongen de verfen vernislucht haar in grote ademnood het huis weer uit. Ze hoopte echter dat de nare luchtjes van lieverlede zouden verdwijnen en dat ze zo langzamerhand aan het huis zou wennen. Nu bleek dat Francine ook geen lang verblijf in deze omgeving kon overleven en met z'n drieën zetten we het gesprek en de kennismaking buiten voort. Onze gastvrouw bleek al een tiental jaren zo veel last van de verslechtering van het milieu te hebben - zowel binnens- als buitenshuis - dat het leven voor haar bijzonder moeilijk was geworden. Als lerares hadden de regelmatige onderhouds- en schoonmaakbeurten van de diverse scholen waar ze werkzaam was geweest een grote tol geëist. Gedurende die loopbaan was haar gezondheid dusdanig verslechterd dat ze de dagen in een caravan sleet die van porselein bleek te zijn gemaakt. Vanuit die caravan, waar ze de keuken naast deze mobiele woonplaats had laten plaatsen, maakte ze nu haar excursies naar haar nieuwe, moeilijk te bewonen, strandpaleisje. De hele geschiedenis deed Francine verzuchten dat haar gevoeligheid

voor de uitstoot van giftige stoffen niets was vergeleken bij de schier hopeloze situatie waarin onze deeltijd-gastvrouw was geraakt. Hoewel Californië in de Verenigde Staten de naam voert zeer milieubewust te zijn, roken is bijvoorbeeld in alle openbare gelegenheden bij de wet verboden, valt dat in de praktijk toch nog erg tegen.

In de zes maanden dat we deze nieuwe bezigheid zeer intensief beoefenden, hebben we een slordige zestig huizen, vaak met hun bewoners, kunnen bekijken. Hier en daar lukte het wat meer informatie te krijgen dan die welke direct op het te verkopen object betrekking had. Zo ging de (voormalige) eigenaar van een reeds door hem verkocht huis zo ver ons uitvoerig in te lichten over de gehele streek en alle geneugten die de omgeving te bieden had. Het bleek zeer informatief. We ontdekten echter de volgende dag dat z'n huis zo ongeveer in het achtertuinje van een fabriek van Hewlett-Packard lag. Daar worden prentpanelen vervaardigd. Zonder dat bij het publiek bekend is, worden giftige stoffen van een dergelijk bedrijf maar al te vaak via de riolering geloosd en de gassen die vrijkomen bij de soldeer- en reinigingsprocessen van de borden via de normale luchtventilatoren uitgestoten. De wetenschap dat op de grens van Pengrove en Rohnert Park, Hewlett Packard actief bezig was haar steentje aan de vervuiling van het milieu bij te dragen, dwong ons dat zo aangeprezen gebied van de lijst van potentieel toekomstige woonplaatsen af te voeren.

Bleek de verkoop van ons huis in McKinleyville een fluitje van een cent - het eerste bezoek was direct raak - we hadden heel wat meer moeite een keus te maken uit het ongelofelijk rijke aanbod van de huizen die in onze portemonnaie pasten. Daarnaast was er het probleem van de omgeving: konden we verstoken blijven van stinkende industriecomplexen, afvalverwerkende bedrijven, nucleaire reactoren, het regelmatig verbranden van hout waarmee men verder geen raad weet of directe burens met houtkacheltjes? Al die milieuaspecten hebben we tezamen met de voornaamste eigenschappen van het huis en de omgeving netjes in een specificatielijstje opgenomen en ieder onderwerp een cijfer gegeven. Ik geloof dat het hoogste aantal te scoren punten 600 was. De huizen die de beste kwalificatie volgens dit systeem kregen, scoorden iets meer dan 400 punten. Dat werd dan ook ons streefgetal. Dat wil zeggen, huizen die in die omgeving scoorden werden zeer serieus genomen en een aantal daarvan hebben we meer dan eens bezocht. Op één van deze betere geplaatste huizen brachten we, drie maanden voordat ons huis in McKinleyville moest worden opgeleverd, een bod uit. Het bod was zodanig dat we daarmee, in de geest van onze Hilversumse makelaar Jaap Schüngel, de verkoper hoopten te ontmoedigen. Dat lukte gedeeltelijk. We bleven uiteindelijk op een prijsverschil van 5000 dollar steken. Waarschijnlijk was het nog wel gelukt het gat te dichten. Overlegend over die laatste stap maakten we een kleine wandeling in de omgeving van het beoogde object en ontdekten dat

het huis maar 100 meter van een hoogspanningsleiding, die in de bossen was verborgen, was verwijderd. Mijn verzameling artikelen over het gevaar van elektro-magnetische golven, veel minder denkbeeldig dan de industriële samenzwering ons wil doen geloven, was inmiddels al een halve meter dik geworden. Op basis van al die verzamelde informatie was het voor ons onmogelijk geworden nog langer in geruststellende verhalen te geloven. Het huis viel onmiddellijk af en het specificatielijstje werd met nog een onderwerp uitgebreid. Op basis daarvan vielen nog een paar goed geplaatste woningen af. Het was een tamelijk interessante ervaring te ontdekken hoe de elektrische leidingen met hun transformatoren hier allemaal aan palen zijn opgehangen zonder dat men daarbij rekening heeft gehouden met het feit dat op vaak minder dan vijf meter van dit energienet mensen wonen. Van de oorspronkelijke zestig huizen die we op de lijst hadden staan (en die we tenminste één keer hadden bezocht), bleven er uiteindelijk vijf over. Twee daarvan waren in Fortuna gesitueerd, één in Hydesville, één in Benbow en één in Willits.

Mijn droomhuis(je) van alle bezichtigde huizen was niet al te groot en ligt op een lap grond van 2000 vierkante meter aan Tomkins Hill Road, niet ver van Fortuna. Omdat alle huizen in de omgeving op eenzelfde hoeveelheid grond zijn gebouwd is de afstand groot genoeg om geen last van de houtstokers te hebben. Althans dat namen we aan. Wat het huis zo aantrekkelijk maakte was het feit dat de grond op de Zuidelijke helling van een heuvel ligt, een heuvel die golvend doorloopt tot aan de Eel-rivier waarachter een groot agrarisch gebied ligt. De boeren daar zijn van Deense en Nederlandse afkomst en net als in Friesland worden de beste melkleveranciers, de koeien dan wel te verstaan, geëerd met grote gedenktekens. De grens van deze landerijen wordt gevormd door de Stille Oceaan aan de Westkant en twee hoog oplopende heuvelrijen aan de Zuid- en Oostkant. Vanaf zo'n tweehonderd meter hoogte is het uitzicht adembenemend. Vooral als de zon laat in de middag zo ongeveer boven de Oceaan is aangekomen. Dan wordt de Eel een glinsterend glibberig spiegelend lint en lijken de landerijen hun 's-zomers hete en 's-winters koude adem zichtbaar in een laaghangende zilverwitte wolkendeken om te zetten. De heuvels kleuren zich in de lente in een diepgroene tint. In de zomer is dat groen wat schuchter geworden om het in de herfst in een mengeling van groen, rood en goud over te laten gaan. Een groot deel van de winter zijn de toppen van de heuvels met een zilverwitte laag sneeuw bedekt. Die sneeuwgrens zakt aanzienlijk na een paar goed uit de kluiten gewassen stormen om het hele gebied daarna om te toveren in Kerstkaarten die hun weerga in de wereld niet kennen. Het huis was niet bijster groot, in ieder geval kleiner in vloeroppervlak dan de woning in McKinleyville. Wat Francine tegenviel was het te kleine keukentje. Het grootste nadeel was echter dat de afstand tot de schoorstenen van de pulpfabrieken minder dan 20 kilometer bedroeg.

Het vertrouwen in een reukloze omgeving was dus niet zo heel erg groot en we legden ons geleidelijk neer bij de realiteit dat dit huis niet voor ons was bestemd.

Het tweede huis in Fortuna lag niet al te gek ver van Tomkins Hill Road. Het voordeel was dat het diep verscholen lag in een kom en omgeven was door de redwoodbomen. We hadden dan ook de indruk dat de geur van deze eeuwenoude naaldbomen de pulplucht wel zou overmeesteren. Met onze makelaarster in Eureka hadden we het huis al twee keer bezocht. Eigenlijk was hier sprake van twee huizen. Het "normale" woonhuis had drie grote slaapkamers, een studeervertrekje, een grote woonkamer, een eetkamer, een speelzaal(tje) en dubbele garage onder het huis en een keuken met twee fornuizen. Een houten open waranda was om driekwart van het huis heen gebouwd. Het tweede huis (verhuurd voor \$ 250.- per maand) bestond uit een woonkamer, slaapkamer en keuken met complete keukeninrichting. Buren waren door de dichte bebossing niet te bekennen. De vraagprijs was in eerste instantie echter te hoog en even later bleek dat de bewoners het huis niet meer via de makelaarsconsortia wilde slijten. We zagen het huis plotseling weer in een advertentie staan met een prijs die zes procent lager was dan de vroegere vraagprijs. De eigenaars trachten het buiten de makelaars en de courtage van deze lieden om aan de man (of vrouw) te brengen. We namen weer contact op en het eindresultaat was dat we mondeling tot overeenstemming kwamen. Om onze onroerend-goed-vertegenwoordigster niet voor het hoofd te stoten belden we haar op, legden het geval uit en vroegen haar om tegen betaling van een redelijk bedrag (we dachten aan twee procent) ons te helpen bij wat formaliteiten. Ze reageerde wat koel en hield de boot eigenlijk af. Een half uur later werden we door de eigenaar opgebeld. Hij was door onze makelaarster benaderd en het bleek dat ze nogal woest tekeer was gegaan. Zij had recht op de gehele courtage, zo vertelde ze hem, omdat ze ons in eerste instantie het huis had laten zien. De man was niet al te gelukkig met de wending die het geheel had genomen. Wij belden ons mevrouwtje weer op en kregen te horen dat ze contact had gezocht met de eigenaar van haar makelaarskantoor. Het verhaal dat ze ons vertelde kwam er eigenlijk op neer dat als we tot de aankoop van het huis zouden besluiten zonder haar er volledig in te kennen, lees haar de zes procent te geven, we mogelijk een proces aan onze pantalons zouden krijgen. Het laatste waar we in dit land behoefte aan hebben is om in de armen van een advocaat (\$ 300.- per uur) te verzeilen. De lol was er eigenlijk af, ondanks het feit dat we toch graag in Palmer Road in Fortuna hadden willen wonen. Bij het daarop volgende contact met de verkoper bleek dat de hele zaak hem zo dwars zat dat hij voorgoed van de verkoop afzag en het huis (de huizen) een andere bestemming ging geven. Het is nu een Bed & Breakfast-huis (dus een soort "Zimmer Frei" huis op z'n Amerikaans).

Hydesville ligt op een hoogvlakte boven de Van Düsen-rivier, een mager stroompje in de zomer, een woest en hevig kabaal makende echte rivier in de winter. De Van Düsen krijgt z'n water in het regenseizoen van de 1500 tot 2500 meter hoge bergen in Trinity- en Glen-county. De slachters van de prachtige wouden van de staat Californië laten ook dat wilde gebied niet onberoerd. Als je van Eureka naar San Francisco vliegt kan je de lege kale plekken, waar alleen de stompen nog wat reliëf aan het terrein geven, maar al te goed waarnemen. Hydesville zelf ligt tien kilometer ten Oosten van Fortuna, dus in de richting van de wildernis. Een groot gedeelte van het plaatsje met z'n vijfhonderd inwoners bestaat uit voormalige weidegrond dat door de oorspronkelijke eigenaar in lappen van 2000 vierkante meter aan de man werd en wordt gebracht. Op één van die lappen, met een mooi uitzicht op de bergen van de wildernis en ver genoeg verwijderd van de dichtstbijzijnde burens, lag een woning die ook in ons plaatje en ons budget paste. Ook dit huis was niet al te groot. Dat werd echter ruimschoots gecompenseerd door een schuur waar een klein boertje goed mee uit de voeten zou kunnen. Ook hier kregen we een probleem met een makelaar. Eentje die oorspronkelijk uit Limburg afkomstig was en via de zes-procent bonus in dit land van de onbegrensde mogelijkheden z'n slag goed had geslagen. Die onbegrensde mogelijkheden zijn overigens maar voor een gering aantal daarvoor in aanmerking komende gelukkigen politici, advocaten en/of misdadigers weggelegd. We hadden al eens eerder kennis met hem gemaakt. Dat was toen we via een andere makelaar in Eureka een bod op een huis hadden uitgebracht. Hij kwam met een tegenvoorstel, natuurlijk uit naam van de verkopers, dat ons tot aankoop van een extra stuk grond zou verplichten. We moesten daarbij een bestaande verplichting tot betaling van een hypotheek overnemen en hij zou alles zo gunstig mogelijk voor ons regelen. We zagen van een dergelijke wurggreep af en hij schijnt daar niet zo gunstig op te hebben gereageerd. Bij onze getoonde interesse voor het huis in Hydesville kwamen we hem, overigens achter de schermen, weer tegen. De echtgenote van de eigenaar bleek zelf ook een makelaarster te zijn die deel van het zes-procent-commissielegertje van de Limburger uitmaakte. De Hydesville-woning was zo aantrekkelijk dat we een bod uitbrachten dat praktisch overeenkwam met de vraagprijs. We hadden alleen bedongen dat we die vraagprijs met de zes procent wensten te verminderen en dat wij, en niet zoals hier gebruikelijk is de verkoper, die zes procent wensten te betalen. Op die wijze wordt de via de notaris vastgelegde koopsom zes procent lager. Dat scheelt in de ontroerend-goed belasting die in Californië op jaarbasis iets meer dan 1 procent van die koopsom is. Het kwam als een volslagen verrassing dat de Hydesvillers met een tegenbod kwamen. Dat bestond uit een akkoord op voorwaarde dat we tien procent van de koopsom onmiddellijk op hun bankrekening moesten storten en dat we dat bedrag kwijt waren als we de koop alsnog niet door wilden laten gaan. Het admini-

stratieve deel van dat tegenbod was voor Amerikaanse begrippen volkomen onduidelijk. Het bedrag van tien procent was gewoon absurd. We hebben onze makelaar dan ook direct laten weten dat we met deze mensen geen zaken meer wensten te doen. Ik kreeg sterk de indruk dat de Limburger zijn medewerkster had aangeraden ons de pas af te snijden, mochten we eventueel toch nog van de koop af willen zien. Een intelligent tegenbod van haar kant zou haar daarbij kunnen helpen. Ik vermoed althans dat onze Limburger zo heeft geredeneerd. Een dag later belde onze makelaar ons op dat ze ons bod alsnog zonder verdere voorwaarden accepteerde. Te laat - de lol was er van af om nog eens weer als kleine luitjes op kleine stoeltjes tegenover de Mijnheer uit Limburg, gezeteld in een grote stoel achter een overdreven groot ouderwets antiek Limburgs bureau plaats te moeten nemen. Hiermee waren onze pogingen toch in de buurt van Eureka te kunnen blijven wonen mislukt. Hoewel we zo af en toe nog wel eens een huis in die omgeving hebben bekeken, is er nooit meer sprake geweest van het officieel uitbrengen van een bod.

Humboldt County hadden we echter nog niet opgegeven. In het Zuidelijkste gedeelte van deze, zeg maar, provincie in de Staat Californië ligt als grootste plaats Garberville met als dicht daartegen aan geleund de dorpen Redway en Benbow. Van Garberville kan de kust worden bereikt via een veertig kilometer lange slingerende weg die, gefrankeerd door de redwoods als enorme naar de hemel reikende pilaren, uiteindelijk in Shelter Cove aan de zwarte zandstranden van de Stille Oceaan doodloopt. Ook in Shelter Cove hebben we een paar huizen bekeken. Hoewel heerlijk geïsoleerd en gevrijwaard van normale industrieën kwamen we daar oog in oog en oor in oor met een ander soort industrie te staan. Midden in het dorpje ligt de startbaan van het plaatselijke vliegveldje. Om onze begeleidende agent onze indrukken te kunnen vertellen moesten we tien minuten wachten voordat het lawaai zover was verstomd dat we met haar konden communiceren. Ze begreep ons probleem met dat lawaai niet zo goed. Ze had haar eigen vliegtuigje ook op dit vliegveldje geparkeerd

Garberville en omstreken wordt gekenmerkt door de "rednecks" die daar wonen en leven. Rednecks zijn vrijbuiters, vrijgevochten individuen die het met de wetten en regels van dit land niet zo nauw nemen. Ze dragen hun basebalpetjes andersom, hun spijkerbroeken zijn vet en praktisch versleten en het bovenlichaam wordt bedekt met een bijna even vet en versleten tee-shirtje. (Op de schoenen let ik nooit). Ze rijden in pick-up trucks, iets dat overigens veel Amerikanen van het platteland doen en ik heb me laten vertellen dat de rednecks in Zuidelijk Humboldt County allemaal een lapje grond hebben waarop ze marihuana verbouwen. Strikt voor eigen gebruik! De geur van de cannabis-sigaretten is 's-avonds reukbaar bij de bars en de enige plaatselijke bioscoop. Toch zijn de rednecks van Garberville verschillend van de overige Californische rednecks. Ze zijn enorm actief in verschillende natuurprojecten, de boertjes

verbouwen hun groenten en fruit zonder gebruik te maken van verdelgingsmiddelen, ze verdedigen het recht op een eigen individuele keuze voor wat betreft hun sexuele leven en de gezinsplanning en ik heb de indruk dat de politieke signatuur overwegend links van het midden ligt. (Dat is nog steeds rechts naar Nederlandse maatstaven). Benbow vormt daarop, ondanks het dure hotel en de rijkere ingezetenen, geen uitzondering. Marten was onze plaatselijke agent die net bezig was vader te worden. Z'n vriendin en hij waren, ondanks het feit dat ze apart woonden, met die gebeurtenis in de wolken en ze verdiepten zich sterk in hun komende nieuwe rol als ouders. Marten had ons eerder in contact gebracht met Jack, de ecooloog-meubelmaker-dominee en had een prefab huis(je) gevonden dat volgens hem uniek was. Hij bleek niets te veel te hebben gezegd. De woning lag op de steile Westelijke helling van een heuvel en had een redelijk acceptabel vloeroppervlak. Het bijzondere was echter het uitzicht. Vanuit alle kamers keek je neer op de plaatselijke tak van de (eeuwig aanwezige) Eel-rivier, de golfbaan en het dal waardoor heen zich zowel weg 101 als de rivier kronkelen. Het hele huis met het daarom liggende terras en het groentetuintje wordt iedere avond door de ondergaande gloed van de Californische zon in een goud-purperen gloed gekleurd. En als die zon schuil gaat achter de hoog optorende bergen aan de Westelijke kant van het dal, is het groen van de daar nog aanwezige bebossing in alle omliggende heuvels en bergen overdekt met een diep rode waas. We zagen ons daar de avonden al slijten. Geen schouwspel dat adembenemender kon zijn dan dat verbijsterend mooie uurtje van de zonsopgang in dat deel van Humboldt County. Ik neem daarbij aan dat ook de zonsopkomsten een even overweldigende aanblik opleveren. Ook in dit geval was er echter een addertje onder het gras. De prijs was geen probleem. Wel het feit dat het een geprefabriceerd huis betrof. Van de door ons bekeken televisie-uitzendingen in de Verenigde Staten hadden we in het jaar dat we in McKinleyville woonden een goede indruk gekregen van de voorkeur van stormen en slagregens. Die hebben het het eerste gemunt op de mobiele huizen (zeg maar woonwagens) en als die uit elkaar zijn gerukt of zijn weggespoeld zijn de prefab-huizen aan de beurt. Dit Benbow-huisje zag er voor wat betreft haar ligging op die steile helling en de wijze waarop ze op kleine betonnen blokken was gefundeerd erg kwetsbaar uit. We dienden hier een balans op te maken: aan de ene kant fraaie zonsondergangen met een prachtige blik op het dal en aan de andere kant het risico van een fikse storm, een pijnlijk nat pak en een terug mogen blikken op het door ons en ons huis afgelegde bergtraject. Dat laatste in het allergunstigste geval. We deden een bod dat gelukkig werd gepareerd met een onacceptabel tegenbod waarna we de pijp maar aan Marten terug hebben gegeven.

Zo werd het uiteindelijk Willits. We kenden Willits al zo'n beetje. Willits zelf heeft alle karaktertrekken van een typische Amerikaanse stad waarbij je de indruk krijgt dat ze slechts uit de

hoofdstraat bestaat. Deze heet dan ook heel toepasselijk: Main Street. In Main Street liggen de supermarkten, de talloze benzine-stations, de bedrijven waar auto-onderdelen worden verkocht, de videowinkels enz. Alle neringdoenden hebben, voor zover ze daartoe in de gelegenheid waren, hun tenten in de hoofdstraat van dit specifiek Amerikaanse stadje opgeslagen. De woonhuizen liggen naast en achter Main Street verscholen. Daarbinnen wordt op z'n Amerikaans geleefd, compleet met TV-toestel, de niet uit die huiskamers weg te denken vooroordelen, het geloof in de Almachtige en hun schietgerei. Willits zelf is in de vallei van het kleine meer: "Little Lake" genesteld. We hoorden Willits voor het eerst noemen toen we vier jaar geleden een korte wintervakantie in de Elzas doorbrachten. De dag dat we bij die gelegenheid een bezoek aan Straatsburg brachten was koud en guur. Na wat door de stad te hebben gezworven, streken we neer in een kleine bistro. Onder het extra welkome genot van warme koffie en een vet stuk taart raakten we in gesprek met twee andere bezoekers. Zij bleek de dochter van de caféhoudster te zijn; hij een, waarschijnlijk via het Amerikaanse leger achtergebleven avonturier. Toen het onderwerp: "waar kan je in Amerika het beste wonen?" aan de orde kwam, noemde hij zonder enige bedenking de plaats Willits. Op vroegere tochtjes naar Humboldt County hadden we Willits wel al enige malen gepasseerd, maar er echter niet veel aandacht aan geschonken. Het meest kenmerkende was immers Main Street. Op onze eerste verkenningsstocht voor m'n pensionering schonken we wat meer aandacht aan het plaatsje. De opmerking van de verdwaalde landgenoot van Francine had ons een beetje opmerkzamer gemaakt. Het bleek niet zozeer Willits zelf te zijn dat onze aandacht trok, maar veel meer de aan weerszijden van de vallei van "Little Lake" gelegen bergketens met z'n talrijke kleinere woongemeenschappen. Aan de Oostzijde is dat Pine Mountain, de eerste heuvelrug van een serie bergketens die zich over meer dan 100 kilometer in de richting van de Centrale Vallei van Californië uitstrekken. Aan de Westzijde wordt de vallei van het kleine meer begrensd door het heuvellandschap dat van die vallei doorloopt tot aan de Oceaan - 40 kilometers hemelsbreed. Noord-Westelijk van Willits ligt in dit heuvel- annex berggebied Brooktrails. Vrij vertaald heet dat "beekpaden". Een wat vreemde naam want de paden zijn in de winter onbegaanbaar vanwege de hevig stromende beken en in de zomer zijn die beken opgedroogd. Dan bestaan de paden dus wel. Brooktrails was van oudsher een streek waar nogal wat houtzagerijen waren gevestigd. Als gevolg van de grote opschoning van het bruikbare hout bleef er een gebied over dat door de eigenaars daarna al snel werd verkocht. Ondernemende projectontwikkelaars dachten hier een goede belegging te doen en er werden zesduizend percelen voor de bouw van woningen en zelfs een paar appartementen uitgezet. Het getal van zesduizend was gebaseerd op de verwachting dat de industriële ontwikkelingen rondom de baai van San Francisco ook wel geleidelijk naar Willits zouden overwaaien. Dat

is echter nog steeds niet gebeurd en zo zijn er tot op dit moment maar 1200 huizen en appartementen in elkaar gezet. We hebben in Pine Mountain gedurende onze trektochten drie huizen en in Brooktrails zeker zeven woningen van binnen en buiten bekeken. Uiteindelijk bleken twee huizen heel erg aantrekkelijk. Een grote, prachtig afgewerkte villa in Pine Mountain met een terras waar je 's-avonds, net als in Benbow van de zonsondergang over de uitgestrekte vallei van Little Lake kon genieten en een veel kleiner huis aan het einde van de bebouwing in Brooktrails met een geringer uitzicht, een lagere prijs, een langere afstand tot Willits zelf, maar met een voor Brooktrails uitzonderlijk groot stuk grond. De dure villa moesten we laten schieten, de prijs was toch te hoog, de weg was 3 kilometer lang en nog maar net berijdbaar en het bleek dat de watervoorziening (eigen pomp met heel schraal water) heel erg benepen was. Twee weken voordat we de knoop door moesten hakken liet Evelyn, onze zes-procent-commissie bondgenote in Willits, ons op de valreep nog een woning zien. In een steil oplopende helling en aan de rechterkant van een scherpe bocht was 1942 Buckeye Road gesitueerd. (Inmiddels heeft het County-bestuur ons een nieuw huisnummer gegeven: 1968). Een royaal geasfalteerde oprijlaan bracht ons, nog steeds sterk klimmend, tot voor het open balkonnetje dat aan de Zuidzijde van de woning is gelegen. Via een piepklein portaaltje kom je de woonkamer binnen. Groot, hoog en alle wanden afgewerkt met redwoodhout. Naar rechts, via de eetsalon ligt een enorm grote keuken met daarachter een washok (met spoelbak) en een opslagruimte voor etenswaren. Daar waar de eetkamer en keuken eens waren omgeven door een houten open waranda, is die nu omgebouwd in een overdekt zonneterras. Vanuit de woonkamer kom je via een kleine trap op een balustrade die zich over de gehele breedte van de kamer uitstrekt en van waaruit de twee grote slaapkamers zijn te bereiken. Die slaapkamers kennen een ongekende weelde aan kleerkasten, kasten voor het linnengoed en de daaraan onafscheidelijk verbonden douche- en badgelegenheden. Onder het huis, bereikbaar via twee deuren in de garage, is voldoende ruimte om daar eventueel nog extra werkkamertjes te bouwen. Die ruimte kan volgestouwd worden met allerlei dozen en kisten waarin we de memorabele zaken van ons leven in op hebben geborgen. Rondom het huis ligt een prachtig aangelegde tuin (op diezelfde helling) met diverse soorten rozenstruiken, rododendrons, varens en dennenbomen en een miniboomgaard waaruit we de gehele zomer door appels, peren, pruimen, kersen, vijgen, aardbeien en kwee's kunnen betrekken. De dubbele garage ligt aan de achterkant van het huis, te bereiken via een aparte geasfalteerde oprijstrook en op het laagste punt van dit alles ligt een schaduwrijk en door eikenbomen omzoomd siëstaplekje. De Noordzijde van het perceel is afgepaald met een houten schutting, de Westzijde door jongere redwoodbomen en langs de Zuid- en Westzijde loopt (op afstand) Buckeye Road. Dit was het! Althans dat dachten we. Bij de rondgang door het huis begon Francine zich

echter hoe langer hoe onplezieriger te voelen. Het bleek dat de bewoners alles met een grote hoeveelheid desinfecterende middelen hadden bewerkt. Toen dat duidelijk was geworden besloten we er een tweede excursie aan te wagen. Sterk aangedrongen om de schoonmaakwoede deze keer achterwege te laten bleek alles deze tweede keer in orde. Dat kleine beetje geluk hadden we nodig want het tijdstip waarop we Adamson Court in McKinleyville op moesten leveren was maar vier weken weg. Om het hoofd te kunnen bieden aan alle mogelijke twijfels tekenden we de papieren die nodig zijn voor het uitbrengen van een bod dezelfde dag dat we Buckeye Road voor de tweede maal hadden bezocht. En voor alle zekerheid voegden we er ook de papieren bij die voor een bod op één van de andere huizen was bestemd. Diezelfde avond besloten we na urenlange deliberaties het toch maar op Buckeye te houden. Drie dagen daarna was de koop officieel bezegeld en begonnen we aan de tweede grote verhuizing.

Op 14 april 1993 werden onze spulletjes in twee grote verhuishagens geladen. We hadden de tweeduizend boeken zelf al ingepakt. De verhuizers hadden een dag vóór de ontruiming de rest in een adembenemend tempo en met grote zorgvuldigheid ingepakt. In ons Japannertje (waarom niet in de Verenigde Staten) reden we de avond van de 14de naar Willits, pompten ons luchtbed op en nestelden ons op de houten grond in onze dubbele slaapzak. En ... sliepen binnen een paar minuten. De volgende ochtend stonden de verhuizers al vroeg voor de deur en na vijf uur zwoegen waren de verhuishagens leeg en ons nieuwe huis vol. Dat wil zeggen dat ondanks al onze pogingen de drie sjouwers de spullen op de juiste plaatsen te laten deponeren er toch tijdens die verwoede invasie er logistiek nog al wat aan die pogingen haperde. Na twee dagen waren we echter aardig op weg de chaos tot beheersbare proporties terug te brengen. Dat wel met uitzondering van de honderd dozen met boeken. Het duurde in totaal vijftien maanden voordat we die hadden uitgepakt en uitgestald. De belangrijkste reden voor dat trage tempo was meer gelegen in het feit dat we gedurende een lange tijd niet echt zeker waren dat we onze eindbestemming hadden gevonden. Ik neem nu maar aan dat we, zoals één van de lokale Brooktrailers het uitdrukt, het als POWers maar een paar jaartjes aan moeten zien. Dat POW staat voor "Prisoners of Willits", de eigenlijke afkorting betekent Prisoners of War. Ondanks al deze woning- en verhuisperikelen begon de Amerikaanse samenleving met z'n enorme overvloed aan (on)hebbelijkheden zich voor mij af te tekenen. Het daarbij ontstane beeld zal ik in de volgende hoofdstukken in een aantal specifieke contouren plaatsen en van de nodige details voorzien.

5. Buren.

Het duurde maar een dag en onze naaste buurman: "Al" was in McKinleyville al min of meer onofficieel kennis wezen maken. Al bleek een gepensioneerde brandweerman te zijn. Niet zo maar een brandweerman; hij had voor z'n pensionering het commando gevoerd over een bataljon bosbrandbestrijders in het Zuiden van Californië en had de allure van een commandant meegenomen naar McKinleyville. Hij bleek z'n dagen te slijten met werkzaamheden in z'n fraai aangelegde tuin. Hij had zich daarbij ontwikkeld tot een expert in het verjagen van de mollen. Later bleek dat ook hij die beestjes niet zo gemakkelijk de baas kon en hij had dan ook z'n handen vol aan het verjagen van de mollen uit z'n eigen territorium. Dat gaf hem dus goed de gelegenheid om ons die kunst te leren. Voor het overige hield hij het buurtje in de gaten en gaf onmiddellijk akte de présence als er ook maar iets ongewoons in Adamson Court plaats vond. Hij was dan ook niet bij ons huis weg te slaan toen de verhuishagens met de meubels (en de boeken) arriveerden. Francine werd onverstoord door hem met "meisje" aangesproken en als we de voordeur niet op slot hadden, kon het gebeuren dat hij plotseling in de kamer of de keuken stond. Van Indiaanse afkomst, klein van postuur, stevige spieren, een autoritaire snor, een enigszins afzakkende spijkerbroek en een wit T-shirtje, maar zonder het nationale hoofddekseel (het baseballpetje), zorgde dat hij voor een opmerkelijk zichtbare aanwezigheid. Toch was zijn nieuwsgierigheid en opdringerigheid niet al te storend. Dat kwam waarschijnlijk door z'n onafhankelijke opstelling ten opzichte van alles wat naar politiek rook en zijn leerzame en boeiende verhalen. Van die verhalen had ik de indruk dat ze met een korreltje zout moesten worden genomen. Helemaal zeker ben ik daar echter niet van. Hij was met zijn vrouw naar McKinleyville verhuisd omdat zijn kinderen werk in de omgeving van Eureka hadden gevonden en vooral de "missus", zoals hij zijn vrouw noemde, dichterbij de kleinkinderen wilde zijn. Hoe hij daar zelf over dacht hebben we nooit kunnen ontdekken. Al in de eerste week van ons verblijf bood hij aan om mij kennis te laten nemen van de meest essentiële winkels en bedrijven die McKinleyville rijk is. Dat bleken in het leef- en denkpatroon van Al de volgende te zijn: de video-verhuurwinkel, het recycling-bedrijf, de winkel met tuinbenodigdheden, de slager en de twee woningen van z'n dochter en zoon. Met die kinderen zelf hebben we nooit kennis gemaakt. De wijze lessen van Al zullen we niet licht vergeten. Behalve de jacht op mollen kregen we uitgebreid onderwijs in het jagen op wild, het bestrijden van onkruid, de bewerking van het grasveldje, de bediening van de grasmaaimachine en vele andere grotere en kleinere zaakjes waar ik wel of geen gebruik van zou gaan maken. Het meest interessante voorval was de ochtend dat hij ons wakker maakte en vertelde dat de honden in de buurt zo onrustig waren geweest, omdat we die nacht een bezoeker

hadden gehad. Een veertig kilo zware jonge beer was door het kiezelpad van ons voortuintje gestrompeld en Al liet ons de duidelijk zichtbare pootafdrukken van het beest zien. Hij wist ons een groot aantal verhalen te vertellen waaruit duidelijk werd dat we toch wel erg dicht bij de wildernis van Californië woonden. Bostijgers, beren en soms zelfs wilde zwijnen werden nogal eens in ons buurtje gesignaleerd. Het grootste respect hadden de bewoners voor de bostijgers, die voor het geval ze honger hebben, zelfs grotere kinderen bleken aan te vallen. De waarheid van al die verhalen hebben we echter nooit kunnen achterhalen. Mocht uit deze summiere beschrijving van Al blijken dat het een lang niet onaangenaam mens was om als buurman te hebben, hij bleek toch behept te zijn met een typisch Amerikaanse ziekte. Hij moest niets hebben van, ja hij was zelfs bang voor socialisten. Voor wat dat betrof stelde hij het socialisme op één lijn met het communisme. Alles waarbij bepaalde voorzieningen worden getroffen die de zwakkeren in de samenleving ondersteunen, was volgens hem sentimentele zwakheid van diezelfde samenleving. Hij verafschuwde de "commies", een generieke benaming voor alle personen die een ideologie aanhangen die niet strookt met die van de algemeen aanvaarde Amerikaanse ideologie. Die commies waren vooral de wat meer radicale studenten, die bij het begin van het studiejaar hun tenten in en rondom Arcata opslaan. Deze jongelui waren het onderwerp van z'n speciale gramschap. Arcata was dan ook door hem omgedoopt tot Ho-Chi-Minh-City. In mijn naïviteit dacht ik werkelijk, toen ik hem voor het eerst Ho-Chi-Minh-City hoorde noemen, dat hij het voormalige Saigon bedoelde. Pas later werd het me duidelijk dat hij Arcata bedoelde. Ook veel later werd het me duidelijk dat de Amerikaanse propaganda-machine ten aanzien van de communistische ideologie z'n werk goed heeft gedaan. De denkbeelden en ideeën van Al staan niet zo erg ver af van die van de gemiddelde Amerikaan. De wat meer genuanceerde denkbeelden troffen we slechts in een zeer klein aantal publicaties (week - en maadbladen) aan.

Met de overige omwonenden in McKinleyville kregen we maar heel weinig contact. De echte contacten werden veroorzaakt door wat kleinere incidenten. Voor zover we niet goed op de hoogte waren of konden komen van de leef-, woon- en werksituatie van die andere buren vulde Al de ontbrekende gegevens wel in.

Eén van die weinige contacten vond als volgt plaats. Op een ochtend werden we opmerkzaam gemaakt door een bezoeker die de bel gebruikte. (Dat kon Al niet zijn; die gebruikte die bel nooit). Een jonge dame van ongeveer 14 jaar vertelde me dat haar vader, een zekere mijnheer Hawkes, een ongelukje had gemaakt. Hij woonde aan de overzijde en was bij het achteruitrijden vanuit z'n parkeerplaats te ver doorgereden en had onze schutting geramd. De horizontale steunbalk was gebroken, maar de schutting stond nog stevig overeind. De dochter vertelde ons dat haar vader nog contact met ons op zou nemen. Om het wat gemakkelijker voor hem te maken,

besloten we diezelfde avond maar even bij hem zelf langs te gaan. Na een schoorvoetend kloppen op de deur van hun verblijf werd de deur geopend en stapten we naar binnen. We stonden onmiddellijk in de huiskamer waar de rest van het gezin, de echtgenote, een tweede wat oudere dochter en een zoontje van twaalf aan ons werden voorgesteld. Niet door het schudden van handjes maar met een hoofdknik gevolgd door het noemen van de naam van de persoon in wiens richting de hoofdknik werd uitgedeeld. Na ons zelf te hebben voorgesteld, bedankten we hem voor de snelle berichtgeving van het ongelukje en hij beloofde de schutting zo spoedig mogelijk te komen repareren. Toen we uit McKinleyville vertrokken was er echter nog steeds niets gebeurd. We vonden de familie-omstandigheden van het Hawkes-gezin echter te pijnlijk om hem aan z'n belofte te herinneren. We merkten tegen de aanvang van het regenseizoen namelijk dat de moeder en de kinderen zich niet meer vertoonden en dat de enige persoon die we in en rond het huis zagen de heer des huizes zelf was. Al bracht ons op de hoogte. In het late najaar wordt het kappen van de bomen in Humboldt County onmogelijk door het koude en natte weer. Aangezien de veroorzaker van het ongelukje tegen die tijd geen emplooi meer had en de echtgenote voor de inkomsten moest zorgen, werd zijn werkterrein verlegd van de bossen naar de bars. Dat resulteerde dan weer in een chronisch verhoogd alcoholgehalte wat op haar beurt werd gevolgd door het constant uitnodigen van de andere sexe om zijn lege uurtjes te vullen. Wanneer de rest van het gezin tot de gerechtvaardigde conclusie was gekomen dat deze ziekte niet van voorbijgaande aard was, maar zich waarschijnlijk over de gehele winterse periode uit zou gaan strekken, namen ze de wijk. Ze verhuisden tijdelijk naar een "pleeggezin" en keerden tegen het voorjaar weer terug. Wij maakten nog net mee dat het gezin weer was verenigd. Gedurende die lange alcohol-periode van onze buurman leek het verstandiger de schutting maar te laten voor wat ze was. Het tijdstip van de hereniging van het gezin viel zo ongeveer samen met ons vertrek en dus werden de kopers van onze woning met de, waarschijnlijk enige last geconfronteerd waar het mee was behept.

Een wat ernstiger incident bracht ons in contact met Laura, de burens van Hawkes en zijn part-time gezinnetje. Laura woonde wat verder van ons vandaan maar toch nog op de hoogte van onze zijschutting. Vanuit onze keuken en woonkamer konden we over die schutting hun woning en voortuin duidelijk zien. We woonden een slordige zes weken in Adamson Court toen ik ontdekte dat het grasveldje vol met stenen lag. Hoewel een gedeelte van onze tuin aan een pad met kiezelstenen grensde, kon de steenrommel daar onmogelijk van afkomstig zijn. De conclusie was dan ook snel getrokken. Ze waren vanaf de straat over de schutting in onze tuin gegooid. Tot mijn ontsteltenis ontdekte ik toen een groot gat in één van de grotere ramen van de woonkamer. De buitenste glazen ruit van het dubbele raam was versierd met een kogelrond gat. De verdere gevel inspecterend bleek dat een sierraam aan dezelfde kant van het

huis eenzelfde lot beschoren bleek. Ik moet toegeven dat het hart me in de schoenen zonk. Zes weken in dit land en nu reeds de slachtoffers van een dergelijk soort vandalisme. Na m'n hart bij Francine te hebben gelucht ging ik op onderzoek uit. De overbuurman van ons hofje wist van niets. Z'n zoon (14 of 15 jaar oud) kon me ook niets vertellen totdat ze zich herinnerden dat het zoontje van Hawkes met hun buurkinderen en wat andere vreemde kinderen met stenen aan het gooien waren geweest. Het zoontje van Hawkes wist van niets. Ik gaf de moed zo'n beetje op waarna Francine de actie vervolgde en bij de burens van Hawkes ging informeren. Laura stond haar te woord en van één van kinderen kwam het hoge woord er al gauw uit. Hij was met z'n neefje John-Boy, die in een andere wijk van McKinleyville woonde, op ons huis wezen mikken. De afwikkeling had nogal wat voeten in aarde. Omdat de ouders van het neefje niet over de brug wensten te komen - hun redenering was dat we maar een civiele procedure moesten starten - kregen we met onze eigen verzekering te maken. Die had een eigen glaszetter, maar de verzekering van Laura had ook een eigen glazenmaker. Uiteraard niet dezelfde. Dat gaf een paar weken de nodige problemen om tot een goede afwikkeling van het incident te komen. Intussen had Francine wat beter kennis met Laura gemaakt. Zoals in zoveel gezinnen waren er drie soorten kinderen. De kinderen uit eerdere huwelijken van haar zelf en haar man en de gemeenschappelijke vruchten van hun echtelijke samenleving. Om het daarvoor benodigde geld op tafel te krijgen hadden beide echtgenoten een volledige baan. Dat verklaarde waarschijnlijk voor een deel de ontluikende baldadigheid van één van haar kinderen. Met een chronische rugpijn staat Laura iedere morgen om zes uur op en verdient haar deel van het inkomen met het schoonmaken van motelkamers. Francine bood heel voortvarend aan om Laura met wat intensieve massages van de ergste pijn af te helpen. Na een paar behandelingen was Laura kennelijk van de ergste problemen verlost en een paar dagen na de laatste massage kwam het kleine boosdoenertje van haar ons de chèque voor de gerepareerde ramen brengen. Daarna hebben we nauwelijks meer contact met elkaar gehad.

Het gezin Hofman woonde direct achter ons. Al na enkele dagen kwam mevrouw Hofman zelf kennis met ons maken. De bedoeling van dit onverwachte bezoek werd echter al spoedig duidelijk. Ze wilden de ruimte boven hun garage ombouwen tot een woning voor haar zoon, schoondochter en kleinkind en daarvoor hadden ze toestemming van de naaste burens nodig. Om ons van onze beste sociale kant te tonen, stemden we onmiddellijk in dat redelijk lijkende verzoek toe. Later hadden we daar toch wel wat spijt van. Het raam van dat bovenhuis lag precies tegenover onze woonkamer, waranda en keuken. Zo keken de bewoners ondanks de afstand van twintig meter ons regelmatig het eten van het bord en werden we genooddaakt met onze jaloezieën hun uitzicht op onze maaltijden te temperen. De luidschreeuwende muziek en de onvermijdelijke rook van hun houtgestookte verwarming maakten

ons geluk in deze onverwachte extra bureu er bepaald niet groter op. Uit het inleidende praatje bleek dat mevrouw Hofman haar kinderen thuis de lagere school had laten doorlopen. Men mag de kinderen thuis die schoolopleiding geven en men kan dispensatie krijgen voor de verplichte lagere schoolopleiding. Het bleek eveneens dat die inspanning was bepaald door de, in de opvattingen van de Hofman's, absoluut onvoldoende kwaliteit van de beschikbare openbare scholen. Dat is een opvatting die door veel ouders wordt gedeeld. De argumentatie daarvoor wordt veelal gevonden in het ontbreken van het onderwijzen van "Christelijke" waarden. Of dat bij de Hofman's ook van doorslaggevende aard was weten we niet. Gezien hun trouwe kerkbezoek en de informatie die we van Al over de Hofman's kregen, nemen we aan dat ook in dat gezin christelijkheid een grotere plaats inneemt dan het leren omgaan met kinderen afkomstig uit de grote verscheidenheid van de rest van de Amerikaanse samenleving. Ook dit contact verwaterde na het enthousiast verlenen van onze toestemming en werd vervangen door een grotere beperking van ons eigen woon- en leefgenot.

We hadden ook nog overburen waar we heel incidenteel contact mee hadden. Dat bestond hoofdzakelijk uit de joviale wijze waarop de Amerikanen elkaar groeten, met "How are you doing?", "How is life?" enz. zonder dat men echt geïnteresseerd is hoe het er mee gaat of hoe het leven wordt ervaren. Het complete gezin van die overburen bestond uit een dochter die de echtgenote uit een vorig huwelijk had meegebracht en een zoon die hij aan het geheel had toegevoegd. De moeder van de zoon woonde twee straten verder en het jong bleek veel van z'n tijd te slijten door van beide ouders de nodige en eventueel beschikbare aandacht te vragen. Van dit samenlevingsverband waren de kinderen het meest nadrukkelijk aanwezig. Deze twee werden gecombineerd met een hond die van tijd tot tijd bij ons haar opwachting kwam maken. Tot een wat hechtere vriendschap met die hond is het echter nooit gekomen.

Dat was anders met Larry. Larry behoorde tot een familie die verderop woonde. Larry is een verre afstammeling van Golden Retrievers en/of Labradors, met een aanhankelijke snuit, een mooi gladgeschoren vacht en een zeer uitdrukkelijk expressieve staart. Hoe de kennismaking met ons precies tot stand is gekomen, weten we niet meer. Larry was er op een gegeven moment. Als we z'n huis passeerden en hij zag ons onze dagelijkse wandeling maken rende hij bijna altijd onmiddellijk naar ons toe, begroette ons uitbundig en hield ons trouw gezelschap zolang onze wandeling duurde. Tijdens die wandeling liep hij meestal een honderd meter voor ons uit. Van tijd tot wachtte hij op ons en begroette z'n vriendjes en vriendinnetjes die verderop woonden. Wanneer we de laatste grote cirkel maakten op een weg met enorm dure huizen en een prachtig uitzicht over de Humboldt Baai, was het niet ongewoon dat met Larry nog drie tot vijf honden ons vergezelden. Bij het punt waarop we die cirkel verlieten verdween ook dat extra gezelschap en bleef Larry ons,

vaak tot onze voordeur, trouw. Vreemd genoeg hebben we Larry maar één enkele keer horen blaffen. Dat was toen hij oog in oog kwam te staan met een kat die kennelijk niet onder de indruk van Larry was. De kat bleef zitten waar ze zat, Larry draaide cirkels om haar heen en toen de poes van geen wijken wist, uitte Larry z'n frustratie door een hels kabaal. Ook dat imponeerde z'n opponente niet en na enige tijd droop Larry af ... als een geslagen hond. Deze wandelrelatie duurde een tijdje totdat Larry plotseling niet meer op kwam dagen. Dat gebeurde kort nadat Francine de eigenaar van Larry zag en hem complimentjes maakte over z'n mooie en gezellige viervoeter. Ze ging in een grapje echter te ver. Ze maakte de opmerking dat ze Larry de moeite van het stelen waard vond. Larry's baas moet dat letterlijk hebben opgevat want zeker een maand lang was Larry in geen velden of wegen te vinden. Tot een paar maanden voor ons vertrek. Plotseling stond Larry voor de voordeur en stapte zelfs de woonkamer binnen. Iets wat hij tot nu niet had gepresteerd. We smaakten het genoeg van z'n gezelschap nog een paar keer en toen verdween ook deze, na Al, beste buur die we in McKinleyville hadden leren kennen uit ons dagelijkse bestaan.

Daarmee zijn onze contacten, die we in de periode van een heel jaar hadden opgebouwd, zo ongeveer beschreven. Met Al z'n vrouw maakten we tijdens een kopje koffie bij hun thuis kennis. Ze was éénmaal onze gaste. Dat was op de avond van de uitslag van de presidentsverkiezingen. Niet bepaald het meest geschikte moment om mensen te ontvangen die het echt niet op Mijnheer Clinton hadden begrepen. Gelukkig waren het vroege bedgangers en kon Francine haar genoeg, dat noch Bush noch Perot er in waren geslaagd het Witte Huis voor de volgende vier jaar resp. te heroveren en te bezetten, vrijelijk uiteten. (Erg lang heeft dat genoeg echter niet geduurd.....)

Onze nieuwe behuizing in Willits is in vele opzichten anders dan die in McKinleyville. Niet alleen is het huis en de bewerkbare tuin met z'n fruitbomen anders, ook de ligging verschilt sterk. De naaste burenen wonen tegenover ons aan Buckeye Road en beneden ons, twee percelen lager aan dezelfde kant van Buckeye. Dat is dan ook meteen het gehele bestand aan naaste burenen. Los daarvan is ook de demografie sterk verschillend van die waarin we in Humboldt County verzeild raakten. Onze directe overburenen, Don en Irma, zijn gepensioneerde 65'ers; de iets lager gelegen overburenen, Len en Lex zijn achter in de vijftig en nog actief werkzaam. Daarentegen zijn Bob en Verna, die weer iets lager aan onze kant van Buckeye wonen, de tachtig al gepasseerd. Al met al een heel rustig buurtje waarin we van de burenen soms in geen dagen iets vernemen.

Het meeste contact hebben we met Don en Irma. Don past op ons huis als we een paar dagen, of zoals onlangs gebeurde, een langere tijd de woning aan haar lot over moeten laten. Het oppassen is ech-

ter niet zijn grootste taak. Hij ledigt in die omstandigheid ook iedere dag onze postbus. Die staat op een paaltje direct aan de straat. Op die wijze kan de rijdende postbode de dikke stapels post, voor het merendeel catalogussen die voor Francine zijn bestemd, daar zonder meer in deponeren en behoeft voor die actie z'n vehikel niet te verlaten. Na onze laatste Europese trip van zes weken kwam Don dan ook met drie grote manden post aansjouwen. Het enige wat we hun tot nu toe aan tegenprestatie aan hebben kunnen bieden was het overhandigen van een echte Hollandse kaas, een paar flessen onvervalste Franse wijn en andere geneugten die in Willits onmogelijk zijn te krijgen. Don is een gepensioneerde medewerker van een medisch laboratorium. Conservatief en republikeins, maar toch realistisch genoeg om te erkennen dat er nog al wat aan de Amerikaanse samenleving mankeert. Al bij de eerste kennismaking kreeg ik een klein stukje van z'n levensgeschiedenis te horen. Na het verlies van z'n eerste vrouw, zo'n zeven jaar geleden, was hij vastbesloten de rest van z'n leven als weduwnaar te slijten. Totdat hij Irma leerde kennen. Volgens Don was dat liefde op het eerste gezicht en als je ze zo samen ziet is verder bewijs daarvoor niet nodig. Klein van stuk, is hij in alles het tegenovergestelde van buurman Al in McKinleyville. Vooral zijn teruggetrokken en afstandelijke, maar enorm vriendelijke contacten met ons, steken scherp af bij de rumoerige en opdringerige nieuwsgierigheid van Al. Heel trots troonde hij me een paar maanden geleden mee naar zijn nieuwe aanwinst: een motorfiets. Niet zomaar een gewone maar een grote glimmende Honda. Van tijd tot tijd komen we hem, verscholen in een zwart jack, een donkere helm en een grote stofbril in Brooktrails tegen. En iedere keer is mijn eerste impressie een lid van de "Hells Angels" tegen te komen. Irma is even klein van stuk als haar echtgenoot, wellicht nog iets kleiner en stemt op de Democraten. Haar energie is echter ongelooflijk. Praatjes met haar zijn uitermate kort. Je krijgt de indruk dat ze tijdens zo'n praatje een spoorkaartje koopt en weet dat de trein op het punt van vertrekken staat. Ze heeft een uitgebreide "wat-oudere-dames-club" onder haar hoede. Dat clubje stort zich in allerlei artistieke activiteiten. Het maken van quilts (lappendekens) is daarvan kennelijk de belangrijkste. Althans dat is het meest opvallende van alle activiteiten. Met regelmatige tussenpozen zijn alle wanden, voor zover daar geen boekenkasten staan, behangen met de vruchten van hun werk. Als ze thuis is, is ze meestal in haar tuin te vinden. Die is in de groenstrook van Brooktrails achter hun huis aangelegd. (De groenstrook is de grond die niet aan particulieren is verkocht en "groen" dient te blijven). Irma zorgt in de zomer, als de heuvels allang niet meer groen, maar lichtblond zijn geworden, voor een echt stukje groen. De spercieboontjes klimmen lustig bij de stokken op, de augurken, de komkommers en de andere vruchten die daar sterk op lijken maar anders smaken, overwoekeren grote stukken van haar landje, terwijl verder een overvloed aan

bieten, krotten, diverse koolsoorten, tuinbonen en op boerenkool lijkende groene gewassen het hele tuintje van Irma met een dikke laag groen bedekken. Ik krijg van deze burenen het gevoel dat ons spreekwoord over de vriend en de buur op hen heel goed van toepassing is.

Lenny en Lexy (ik heb steeds weer moeite de man Len en de vrouw Lex te noemen) zijn welhaast nog minder opmerkelijke bewoners van deze kleine kolonie. Len heeft een vrachtwagenbedrijf. Een ernstige rugkwaal heeft hem na een zware operatie voorlopig aan huis geketend. Daarvoor was hij vaak twee tot drie weken op stap. Als Lex zich vrij kon maken van haar werk als accountant van het plaatselijke ziekenhuis, reisde ze hem achterna. De enkele keren dat we in een gesprek verwickeld raakten, bleek de tijd daarvan omgekeerd evenredig te zijn met die van Irma. Als we op stap zijn, houdt Len de achterkant (eigenlijk de benedenkant) van ons huis in de gaten. De ingang tot de oprijlaan voor onze woning (aan de Buckeye-zijde) en tot de garage, die om het huis heen naar achteren loopt, ligt recht tegenover de ingang van Len's huis. Vanuit zijn garage of keuken kan hij de toegangen tot ons paleisje gemakkelijk in de gaten houden. Het is al voorgekomen dat hij op die wijze een stel opgeschoten schoolkinderen weg heeft moeten jagen. Het dreigement de politie in te schakelen heeft het stel zo de schrik aangejaagd dat we ze al maanden lang niet meer hebben gezien. Ik denk dat beide op de Republikeinse partij stemmen. Zeker ben ik er echter nog niet van.

Bob en Verna wonen onder ons, dat wil zeggen aan onze kant van Buckeye maar dan helling-af. Een perceel, waarop voorlopig niet gebouwd zal worden, scheidt ons en zo zijn we dus eigenlijk naaste burenen. Bob moet na een zware hartoperatie iedere dag een half uurtje wandelen en op één van die wandelingen hebben we kennis gemaakt. Vrijwel onmiddellijk deelde Bob me mee dat hij en Verna "bijbelmensen" zijn. Ik heb iedere eventuele poging van hem om mij in een religieus gesprek te betrekken dadelijk de kop in gedrukt en hem vertelt dat ik me zelf een atheïst voel. Dat er nog een vreemde melancholieke hunkering naar een echte Marxistische samenleving onder dat atheïsme schuil gaat, heb ik maar wijselijk voor me gehouden. Ik ben er nog altijd niet zeker van in hoeverre dat soort loslippige uitlatingen in mijn persoonlijk CIA-bestand wordt opgenomen. Francine had een wat gemakkelijker contact met Bob, althans ze bleek hem niet een religieus zijpad in te hebben gestuurd. Toen ze wat moeilijkheden had om hier te wennen en Bob daar lucht van kreeg, heeft hij de hele zevende-dag-adventcongregatie van Willits voor haar laten bidden. Ook kwam hij haar zo nu en dan verrassen met Christelijke lectuur. Anders dan dat bij veel bijbelvaste Amerikanen het geval is, blijken Bob en Verna over normaal hartelijke menselijke karaktertrekjes te beschikken. Nadat de verhuizing achter de rug was kwamen ze ons, moeizaam onze berg opklauterend, een eigen gebakken cake brengen. Francine blijkt een

zwak voor de beide oudjes (oud in onze ogen) te hebben. Ik heb zelf niet al te veel moeite het kruis van dit soort evangelische burenen te moeten dragen. Als deze kleine nederzetting van vier huizen op hun specifieke eigenschappen zou worden doorgelicht, zou het voor Amerikaanse begrippen waarschijnlijk toch wel een vreemd mengelmoesje opleveren. Drie redelijk conservatief denkende Republikeinen, één energieke en waarschijnlijk liberaal ingesteld Democrate, een Marxistische atheïst, een door de wol geverfde links-radicaler feministe (Francine) en twee naar Jezus verlangende brave oudjes waarvan ik aanneem dat ze van het opperwezen geen opdracht hebben gekregen zich politiek te bezodelen.

En dan is er Bouser. Bouser is de hond van Paul, een 747-piloot. We maakten kennis met Bouser toen we besloten onze stijve lichamen aan de hoognodige lichamelijke inspanningen te onderwerpen. Fietsen is hier godsonmogelijk. De heuvels hebben hier en daar een hellingspercentage van meer dan 20% en vlakke stukjes zijn er echt niet bij. Ik ben het eerst op onderzoek uitgegaan. Iets hogerop op Buckeye Road is een afslag naar Buckeye Drive en bij een klein zijstraatje ligt de toegang tot een bospad. Eigenlijk geen echt bospad; het is meer een afgedankte bosweg waarlangs de houthakkers hun bomen plachten af te voeren. Dat pad, de Rockefeller trail, leidt naar Clover Drive en vandaar is het eerst steil omlaag en dan steil omhoog een drie kilometer terug naar ons huis. Francine bepaalde voor haar een andere route. Die ging van ons huis langs Buckeye Road naar beneden. De eerste afslag rechts, Tulip Road, loopt vandaar zacht glooiend af naar Primrose Drive. Rechts af ligt een lang stuk redelijk vlak gedeelte van Primrose, waarna het een slordige 500 meter flink steil omhoog gaat. Aan het eind van Primrose loopt een kort houthakkerspad, een "logging trail", naar het einde van Buckeye Road. Stevig remmend en het lichaam enigszins naar achteren leunend, kom je dan na twee kilometer terug bij ons uitgangspunt. Bouser woont aan de rechterkant van het rechte stuk van Primrose Drive. Omdat z'n baas zo vaak van huis is ligt hij geketend voor het huis; in, voor of naast z'n hok. Aanvankelijk moest hij niet al te veel van ons hebben en hield zich doodstil. Als z'n baas in de buurt was voerde hij een vertoning van jewelste op. Rond rennend en blaffend liet hij de meester zien hoe alert hij was en hoe weinig hij van anderen moest hebben. Van lieverlede ontdooide het beest en het was vooral Francine die tijdens haar dagelijkse exercitie bij hem stil bleef staan en met hem begon te communiceren. Zij woordelijk, hij later lichamenlijk. De relatie is nu tussen die twee uitgemond in een dagelijkse confrontatie. Bouser hoort Francine waarschijnlijk al van ver aankomen. Hij staat kwispelend op haar te wachten en als ze binnen het bereik van z'n gebied van beperkte vrijheid komt, legt Bouser beide poten op haar schouders en spaart daarbij z'n tong niet om uitdrukking te geven aan z'n afhankelijkheid. De schijnvertoning die hij opvoerde als z'n baas in de buurt was, wordt ook niet meer

opgevoerd. Ondanks het feit dat Bouser geketend blijft, is het toch tot op zekere hoogte een waardige vervanging van Larry. Zelfs is tussen Bouser en mij een, weliswaar wat koelere, relatie gegroeid. Als ik hem passeer groet ik hem, geef hem een aai over z'n lichaam en hij antwoordt met de nerveuze bewegingen van z'n staart. Het amoureuze likken is er niet bij. Ik moet toegeven dat ik het daar ook niet zo erg op heb begrepen.

De omgeving waar we in McKinleyville verzeild raakten, was dichter bevolkt, jonger en rommeliger. In Willits is het open, afgezonderd en zijn we in een prachtig stuk natuur beland. De burens rondom ons eerste huis waren, met uitzondering van Al, allen vertegenwoordigers van een veel jongere generatie en ik denk dan ook dat wij als de oudjes werden gezien. In Willits zijn we de jongeren. In beide gevallen denk ik dat ik zelf als "die Hollander" door het leven ga. Ik moet toegeven dat een dergelijke kwalificatie op niets stoelt. Ik heb mij door niemand nog als zodanig horen betitelen. Hoewel er een groot aantal zaken zijn waar ik in dit land (grote) moeite mee heb, denk ik toch dat we het met onze burens hier in Willits goed hebben getroffen en er in McKinleyville in ieder geval geen last van hadden. (Al blijft natuurlijk een verhaal apart!).

Dat we het ook heel anders hadden treffen blijkt uit het verhaal van Marianne.

Marianne is één van Francine's beste vriendinnen. Die vriendschap dateert vanaf het moment dat de kinderen van Francine en Marianne naar de kleuterschool gingen. Ze is bovendien de enige van Francine's vrouwelijke kennissen die een maandje bij ons in Nederland is wezen logeren. Marianne had een stevige baan bij een soort lokaal arbeidsbureau en toen ze in 1988 met pensioen ging, heeft ze het hele Noord-Westelijke deel van de Verenigde Staten afgezocht naar een passend renteniershuisje. Tenslotte vond ze haar woning in één van de buitenwijken van Eureka. Een bijna-boerderij met boomgaard, twee grote schuren en aan drie kanten uitkijkend op weilanden. De zijde zonder weilanden grensde aan het erf en de woning van Bill Chapman. Marianne had Billie al snel de bijnaam van "Barse Billie" gegeven. Onbehouden, brutaal, slecht opgevoed, gescheiden en zonder werk was Barse Billie al gauw goeie maatjes met Marianne. Hij repareerde de schuren, bouwde een carport en hielp verder met allerlei andere karweitjes. Z'n stiefvader, die tegenover hem woonde, moest niet veel van hem hebben. Billie ging met z'n huis namelijk gebukt onder een zware hypotheek en z'n moeder en stiefvader moesten steeds bijspringen om de rente en aflossing te betalen. We hebben op onze zoektochten naar een huis in de omgeving van Eureka Billie een paar keer ontmoet. Voor mij was het

één van de vele mannelijke bewoners van die streek die een stoere en vrijgevochten mannelijkheid wenste te profileren. Het intellect dien je bij het vrouwelijke deel van de gemeenschap te zoeken. Uit Marianne's verhalen bleek dat toen Billie's stiefvader overleed het met Billie snel bergafwaarts ging. Hij bleek daarna sterk het gezelschap van de leden van de zelfkant van Eureka's samenleving te zoeken, begon te stelen (ook bij Marianne) en bracht meer nachten in de cel dan in z'n eigen woning door. Die brandde in die periode half af en omdat het huis niet verzekerd was, bleef het kreupel en met grote gapende brandwonden staan zonder dat er iets aan werd gedaan. Door de oplopende schulden bij de bank en de interventie van Billie's ex-vrouw moest Billie het huis uit waarna het te koop werd aangeboden. Billie zocht z'n heil bij een vriendin en z'n zoontje, die al die tijd met hem samen had gewoond, werd elders gehuisvest. Begin juli 1994 haalde Billie de eerste pagina van de plaatselijke krant. Hij was door de vriend van de dochter van zijn vriendin vermoord. Nu blijkt dat er eigenlijk van een echte moord geen sprake was. Billie beschuldigde de jongen er van dat hij materiaal uit z'n oude half-afgebrande woning had gestolen. Op dat moment bleek Billie door het gebruik van crack uitermate gevaarlijk te zijn. Billie liet het niet bij beschuldigingen alleen maar begon eveneens op het joch in te hakken. Die vluchtte naar z'n kamer, greep een geweer (dat tot de normale uitrusting van de gemiddelde Amerikaan behoort) en schoot de aanstormende Billie zonder pardon neer. Dat schot bleek direct en goed raak te zijn. De jonge dader moest direct naar het ziekenhuis voor het hechten van een aantal nare wonden die Billie hem had bezorgd en werd na een verhoor zonder meer vrijgelaten. Zelfverdediging. In de nasleep van deze nare affaire kreeg Marianne nog met de plaatselijke politie te maken. Uit opmerkingen van de politie bleek dat ze eigenlijk blij waren van Billie verlost te zijn. Ook vertelde de politie haar dat de knul die Billie het aardse met het eeuwige had doen verwisselen al dertig telefoontjes met ernstige en serieuze bedreigingen van de plaatselijke onderwereld had ontvangen. Voor z'n eigen veiligheid heeft hij de streek moeten verlaten. Marianne was danig overstuur. Ze wenste Billie dit lot natuurlijk absoluut niet toe, ondanks de last die ze de laatste paar jaren zelf ook van hem had ondervonden.

De confrontatie met een dergelijke situatie doet je de vraag stellen in hoeverre je bij de keuze van het huis ook de burens in die keuze moet of kunt betrekken. We denken het hier in Willits goed met onze burens te hebben getroffen. Zeker voor wat Billie-achtige situaties betreft. Hoewel, je weet maar nooit. Binnen een jaar nadat we ons hier vestigden had Willits al twee keer de internationale pers gehaald. Eerst een zoon die het hele huisgezin overhoop schoot (5 doden), later een vader die z'n vrouw, drie kinderen en zichzelf van het leven beroofde.

We hopen dan ook maar dat alles blijft zoals het hier nu is, dat de te koop staande perceeltjes niet worden verkocht zodat we

ook niet het risico lopen met minder prettige burens te worden opgescheept.

6. De Auto.

In de Verenigde Staten van Noord-Amerika is men als in geen ander land aangewezen op de auto. Het ontbreken van goede trein- en busverbindingen, moeilijke aansluitingen op soms uitstekende stadsvervoersmiddelen (bussen, ondergrondse, trams enz.) en de grote afstanden tussen wonen en werken zijn daar onder andere de oorzaak van. In plaats van op de fiets gaan de schoolkinderen per "schoolbus" naar de plaats waar ze onderwijs krijgen. De fiets wordt slechts gebruikt als sportief hulpmiddel dat overigens slechts met een valhelm als extra uitrusting mag worden gebruikt. Fietspaden ontbreken ten enenmale en het komt veelvuldig voor dat het trottoir, indien dat al aanwezig is, ook als fietspad wordt gebruikt. Verbindingen met de nederzettingen en boerderijen (de ranches) in het binnenland zijn er in het geheel niet. Veelal ontbreken daar ook goed berijdbare wegen. Dat betekent dat diegenen die daar in een zekere mate van afzondering leven gebruik moeten maken van speciale vervoermiddelen zoals de "pick-up truck". Die doet z'n naam in velerlei opzicht eer aan. De open laadbak wordt gebruikt voor het vervoer van etenswaren, vuilnisvaten, apparaten, extra vaten benzine, water en de onvermijdelijke materialen die dienen tot verbetering of uitbreiding van de schuren en gebouwen waarin wordt gewoond en gewerkt. Voor de boeren is er de extra noodzaak voor het transport van dieren of agrarische producten die òf naar de supermarkten en de groothandelaars òf naar de plaatselijke markten moeten worden gebracht. Hoewel het een aantrekkelijk idee was, hebben we toch maar van de aanschaf van een pick-up truck afgezien en hebben we ons een middelmatig groot Japannertje aangeschaft. Hoewel de aankoop redelijk voorspoedig en snel verliep werden we geconfronteerd met Amerikaans/Californische problemen waar we slapeloze nachten van hebben gehad.

Bij aankomst in de Verenigde Staten hadden we een huurauto gereserveerd. Ondanks de vertraagde aankomst in San Francisco had men de auto niet vrijgegeven en konden we onze stapels koffers en dozen inladen. We hadden een redelijk grote auto gehuurd waarin we al onze bagage maar ternauwernood kwijt konden. Het nam dan ook de bagageruimte en een volgestouwde achterbank in beslag. We zagen er dus opmerkelijk opgeladen uit. Dat op zich was al enigszins problematisch omdat het nog een paar dagen zou duren voordat we op de plaats van bestemming aan zouden komen. Bij de verschillende instanties en winkels die we die eerste paar dagen af moesten werken, bleef dan ook meestal één van ons tweeën in de auto wachten. Het zou niet de eerste keer zijn dat een auto leeggestolen aan zou worden getroffen. Zeker in ons geval, waarbij de op de achterbank uitgestalde waren onder andere mijn computer voor

persoonlijk gebruik bevatte. We kwamen gelukkig zonder kleerscheuren door die periode heen en na twee weken de huurauto als een soort van persoonlijk eigendom te hebben gebruikt, ontkwamen we niet aan de volgende stap die genomen moest worden: de aanschaf van een eigen vervoersmiddel. De "pick-up truck" viel dus af. Te ongemakkelijk voor grotere afstanden, voor het parkeren en voor het vervoer van gasten. Francine voelde weinig voor een Amerikaanse auto. Ze had daar slechte ervaringen mee gehad en over gehoord. Een Europese auto lag buiten ons financiële bereik. De Europese auto's die je hier op de weg en in de showrooms uitgestald ziet, zijn in volgorde van de grootste aantallen: Volvo's, Mercedessen, BMW's en Audi's. Engelse, Franse en Italiaanse auto's zijn uitzonderingen.

Omdat de dagelijkse uitgavenpost van de huurauto onverstoord doorliep kregen we, of liever gezegd ik, plotseling haast met de aanschaf van een eigen vervoersmiddel. We beperkten onze keus tot de merken Honda, Toyota en Nissan. Niet dat we daar een speciale reden voor hadden. Het (nood)lot wilde dat we wisten waar de showrooms van deze merken in Eureka waren gevestigd. Toyota was op een Dinsdag eerst aan de beurt. Francine was, als oud-Toyota rijdster niet erg onder de indruk. Bovendien vond ze het interieur van de nieuwe Toyota ondragelijk stinken. Daarna maakten we een proefritje in een Honda. Het type waarin we enige ervaring opdeden, bleek erg labiel op de weg te liggen en dat betekende dat we onze laatste troef uit moesten gaan spelen. Bij Nissan maakten we kennis met de Sentra, één van de betaalbare types. Na een uur was de kogel door de kerk. Na wat onvermijdelijke onderhandelingen over de prijs werden we de bezitters van een knalrode Sentra. De dealer gaf ons voor twee dagen een verzekering tegen ongevallen, inbraak, diefstal en alle andere ongemakken die je met een auto kunt hebben en ik reed de Sentra en Francine de huurauto naar huis. We dachten dat het enige wat ons nu nog te doen stond was een echte verzekering af te sluiten.

De volgende dag, op Woensdag dus, bestond ons eerste ritje in de spiksplinternieuwe roodglimmende auto uit een bezoek aan onze verzekeringsagent Grabovski (een onvervalste Amerikaanse naam!). We kwamen even een verzekering afsluiten. Dat kon, maar hij moest wel eerst even onze Californische rijbewijzen zien. Zonder die papieren mocht hij (opdracht van het hoofdkantoor) geen autoverzekeringen meer afsluiten. Ik was slechts in het bezit van mijn Nederlandse rijbewijs en Francine had een verlopen Californisch rijbewijs op vertoning waarvan ze in Nederland zonder veel poespas een Nederlands rijbewijs had gekregen. En, zo werd ons meegedeeld, als we beiden een Californisch rijbewijs hadden mochten we na 18 maanden terugkomen. Daar stonden we. Met een mooie nieuwe auto voor de deur en de mond vol tanden. Na veel zeuren van onze kant hoe we deze hele geschiedenis verder aan moesten pakken gaf Grabovski ons het adres van een andere verzekeringsconsulent die, weliswaar tegen een

zeer hoge prijs, ons zou helpen verzekeren. Maar toch eerst de rijbewijzen.

Onze eerste gang was naar de dealer van de auto. Die kon ons ook niet veel verder helpen. Wel zegde hij ons toe de verzekering die hij op de auto voor twee dagen had afgesloten tot Zondag te verlengen. Maar dat was dan ook het enige wat hij ons te bieden had.

De tweede gang was naar het kantoor van de DMV: Department of Motor Vehicles, de instantie waar je je rijbewijs kunt halen. Na de situatie uitgelegd te hebben, bleek dat we Vrijdag terug konden komen. Francine moest dan een beperkt schriftelijk examen doen en ik een compleet schriftelijk en praktisch examen. Voor dat doel kregen we een instructieboekje mee waarin de verschillende Californische voorschriften met betrekking tot het participeren in het gemotoriseerde verkeer in de Staat Californië stonden vermeld. Let wel, deze instructies gelden alleen voor Californië. In de buurstaten Oregon, Nevada en Arizona kunnen hele andere voorschriften gelden. We hadden dus twee dagen de tijd om de verkeersregels te leren en tijd voor mij om me te bekwamen in specifieke praktische manoeuvres, zoals het parkeren op een helling, was er gewoon niet. Ik heb twee dagen zitten zwoegen op allerlei, mij onbekende, verkeerssituaties en aan het begin van de Donderdagavond dacht ik alles redelijk onder de knie te hebben. Ik vroeg Francine hoe het met haar huiswerk stond en we besloten elkaar te overhoren. Dat werd een ramp. Ik had de indruk dat Francine geen van mijn vragen goed beantwoordde. Ze was daar erg laconiek onder en maakte de opmerking dat de vragen die werden gesteld veel eenvoudiger waren dan mijn manier van examineren. Toch bleef ik er op aandringen alles nog eens goed door te nemen. Of ze dat echt gedaan heeft weet ik niet. Het theoretische examen was om elf uur de volgende dag. Francine kreeg van de balie van de DMV een formulier en ik kreeg een ander. Zij kreeg 18 vragen en ik 36. Het werd bovendien de eerste keer in mijn leven dat ik een examen met multiple-choice (hoe zeg dat in goed Nederlands? meervoudige keuze?) vragen moest beantwoorden. Links en rechts van mij waren duidelijk zichtbaar twee andere kandidaten aan het ploeteren en ik kreeg even de neiging om de kruisjes doodleuk over te nemen. Bij nader inzien bleek dat mijn neiging catastrofaal zou zijn geweest. De vragen zijn namelijk wel allemaal hetzelfde; de volgorde waarin ze op het examenformulier voorkomen is voor iedere kandidaat verschillend. Francine bleek gelijk te hebben gehad. Zij had geen enkele vraag fout beantwoord en ik vier. Die vier was het maximaal toegestane aantal. Voor wat de examens betrof was Francine dus geslaagd en moest ik de praktische rijproef nog afleggen. Die proef was twee uur later en ik moet toegeven dat ik nerveuzer voor dit rij-examen was dan voor de drie rij-examens die ik ooit in Nederland had afgelegd (twee voor de rijvaardigheid op tweewielers en één voor gewone vierwielige vervoermiddelen). Tot overmaat van ramp was er in het kantoor

van de DMV geen toilet voor bezoekers en bleek mijn blaas op springen te staan. Als een schooljongen heb ik die blaas tegen een schutting tegenover het DMV-gebouw geledigd. (Of schooljongens dat nu nog doen weet ik niet; de actie riep slechts herinneringen uit mijn eigen jeugd in Friesland op). Om twee uur stond ik oog in oog met mijn examiner, een Latijns-Amerikaanse staatsburger (dat wil zeggen een Amerikaan waarvan de ouders of nog eerdere voorzaten uit een Latijns Amerika land afkomstig zijn). Ik stelde me voor en hij kon aan mijn accent horen dat ik geen Amerikaan was en uit dat feit en mijn leeftijd concluderen dat dit niet mijn allereerste poging was om een bewijs van rijvaardigheid te bemachtigen. Toen hij daar naar vroeg heb ik hem maar opgebiecht dat ik al meer dan dertig jaar in het bezit was van een Nederlands en een Internationaal rijbewijs. Ik voegde daar voor alle zekerheid nog maar aan toe dat ik dit examen af moest leggen om in aanmerking te kunnen komen voor een verzekering in de Verenigde Staten. Allemaal overbodige informatie zoals later bleek. Het examen moest ik noodgedwongen in de veel grotere huurauto afleggen. Daarin was ik verzekerd. Dat, zo deelde de examiner me mee, was niet het geval in de zojuist aangeschafte Sentra. Ik nam achter het stuurwiel plaats, wijdde overdreven veel aandacht aan de juiste instelling van de spiegels en reed onder zijn instructies weg. Daarbij zag ik kans het gesprek nog even te rekken. Toen ik hem vroeg hoeveel kandidaten hij die middag nog af moest werken vertelde hij me dat ik de laatste was. Daarna brak voor hem een periode van veertien dagen vakantie aan. De vakantiebestemming bleek voor hem en zijn gezin Mexico te zijn. Psychologisch dacht ik goed te zitten of liever gezegd te rijden. Er waren geen bijzondere instructies. Het pakte even anders uit. Verdiept in mijn pogingen zijn aandacht af te leiden hoorde ik te laat dat ik van rijbaan moest wisselen en toen ik die fout wat al te snel wilde herstellen keek ik niet over mijn schouder naar achteren en kon een achterop komende auto op het laatste nippertje een aanrijding voorkomen. Dat incidentje was voldoende om mij de mond te snoeren. Ik had de indruk alles al verprutst te hebben. Vooral toen ik nog een fout maakte. Bij een instructie om bij de volgende kruising rechtsaf te slaan remde ik toen het verkeerslicht op oranje sprong. Er was echter in geen velden of wegen een ander voertuig te bekennen en in Californië mag je bij rood (en dus zeker bij oranje) rechtsaf slaan indien je daarmee de veiligheid van overige weggebruikers niet in gevaar brengt. Ik had dus, na het verminderen van mijn snelheid, zonder te stoppen rechtsaf kunnen slaan. Alle lust tot verdere conversatie was me nu helemaal vergaan en met het zweet in mijn handen keerden we terug naar ons uitgangspunt. Daar moest ik nog op een helling parkeren. Een echte helling was er niet en dus moest ik net doen alsof ik een helling opreed om daarna te parkeren. Daarbij moeten de voorwielen (al weer in Californië) naar links worden gedraaid indien de stoep zich aan de rechterkant van de auto bevindt. Het scheelde maar weinig of ook

dat was fout gegaan. Toen dit alles achter de rug was keek de examiner me aan en vertelde me dat ik normaal gesproken onvoldoende blijk had gegeven de autorijkunst te beheersen. Echter, hij had de indruk dat ik wel degelijk kon rijden (iets waarin ik hem wijselijk maar niet in af- of bijviel) en dat hij me op die observatie het rijbewijs niet wilde onthouden. Een pak van mijn hart. Hij moet dat ook hebben gemerkt want bij de afhandeling van de papieren rompslomp kwam hij me bij de balie waar die afwerking plaats vond nog even extra feliciteren. Francine was niet eens zo verbaasd dat ik was geslaagd, iets dat mijn vreugde over deze succesrijke afwikkeling nogal flink deed temperen. Dezelfde middag sloten we onze verzekering af. De eerste achttien maanden moesten we proberen de nodige reducties op de prijs te verdienen door absoluut foutloos te rijden. De prijs die we voor die eerste verzekering moesten betalen bedroeg \$ 1400.- op jaarbasis voor een auto met een aanschafwaarde van \$ 14000.- Een prijs die een factor drie hoger was dan ik in Nederland gewend was te betalen. En dat dan ook nog voor een auto die anderhalf maal zo duur was geweest.

Mijn eerste bezoek aan de Verenigde Staten vond plaats in 1953. Als jongste stuurman op een vooroorlogse vrachtauto van de Koninklijke Rotterdamse Lloyd was het een enerverende en ongewoon spannende ervaring uit de ondergrondse in Manhattan te stappen tijdens een middagje passagieren. Er waren twee zaken die me in het bijzonder boeiden. Ten eerste de wolkenkrabbers; ik ben bang dat ik minuten lang alleen maar in de lucht heb lopen kijken. Ten tweede de onverstoorbare stroom auto's (vooral taxi's) die in grote groepen, losgelaten door op groen springende verkeerslichten, door de brede avenue's en straten golfd. Toch duurde het nog tot 1966 voordat ik het aandurfde op één van die bezoeken een auto te huren. Ik werkte toen reeds voor en bij Philips. Het rijden viel me toen mee, hoewel de automaat toch nog de nodige problemen opleverden. Ik bleek namelijk veel te fors te remmen zodat ik voortdurend in de veiligheidsgordels kwam te hangen. Een ander probleem was de omvang van de auto en de breedte van de rijstroken. Ik had constant het gevoel dat mijn auto maar net in de rijstrook paste en ik zal ongetwijfeld in een zeer krampachtige houding met de handen om het stuur geklemd, mijn eerste ritjes hebben volbracht. Wat me in die jaren wel opviel en wat tegelijkertijd enorm kalmerend werkte, was de grote discipline waarmee de Amerikanen hun voertuig gebruikten. Ze hielden goed afstand en zich strikt aan de voorgeschreven snelheid. Na verloop van een tijdje begon ik het rijden in de Verenigde Staten dan ook als een bijzonder prettige en fascinerende activiteit te beschouwen en liet dan ook geen gelegenheid voorbij gaan een auto te huren en op Zater- en Zondagen kleine excursies te maken. Ik weet niet meer precies in welk jaar het rijgedrag van de Amerikanen begon te veranderen. Het zal wel geleidelijk zijn

gegaan, hoewel ik de indruk heb dat het vanaf 1988 (het jaar waarin we in het huwelijk traden) drastisch was gewijzigd.

Van een disciplinair gedrag is eigenlijk geen sprake meer. Het lijkt net alsof de ruwer en gewelddadiger instelling van de doorsnee burger zich weerspiegelt in de wijze waarop hij (en zelfs zij) zich van de macht van hun gemotoriseerde verblijf- en vervoersmiddel bedienen. De snelheidslimieten worden royaal overschreden. De aanwijzingen met 55 mijl hebben nu een toelaatbare marge van 15 mijl. Toelaatbaar in die zin dat de politie nog slechts bij een snelheid van meer dan 70 mijl met veel loeiend misbaar achter dergelijke overtreeders aanjaagt. Een ander bijzonder onplezierig verschijnsel is het zogenaamde "tailgating", auto's die tussen hun voorbumpers en de achterbumpers van hun voorgangers niet meer dan 50 cm. tussenruimte laten. Vooral 's-avonds leidt dat tot levensgevaarlijke situaties vooral als de auto achter je een "pick-up truck" is, die hoog op de weg ligt en je met z'n koplampen compleet verblindt. Francine probeert in dat soort omstandigheden het raampje omlaag te draaien en met veel handge- en misbaar de achtervolgers duidelijk te maken dat ze afstand moeten houden. Als ook dat niet lukt proberen we meestal naar de zijkant uit te wijken en deze wegpiraten te laten passeren. Boos worden en dat duidelijk laten merken is beslist geen oplossing. Het is al een aantal malen gebeurd dat dat tot schietpartijen met dodelijke afloop heeft geleid. De aanwezigheid van vuurwapens is namelijk zelfs in de meest sympathiek lijkende personenauto's zeker niet uitgesloten. In de omgeving van Willits zijn we niet erg vaak in dit soort benarde situaties verzeild geraakt. Bij de bezoeken die we aan Oakland en enkele andere grote steden hebben gebracht, werd de beklemming in een soort jungle terecht te zijn gekomen echter heel sterk gevoeld.

Bij al deze ongemakken valt echter de frustratie over de houding van de meeste hedendaagse burgers, die aan het gemotoriseerde verkeer deelnemen, in het niet. Heel erg nadrukkelijk wordt de mentaliteit van het Amerikaanse individu op de weg het duidelijkst zichtbaar. Hoewel dit, net als in de meeste andere landen letterlijk is vastgelegd, is er praktisch geen automobilist die volgens de regels invoegt wanneer hij of zij via een oprit een verkeersweg, waar de voorrangregel geldt, nadert of oprijdt. Bij het naderen van zo'n verkeersweg wordt het linker knipperlicht gebruikt om aan te geven dat het verkeer op de rechterrijbaan op moet donderen of desnoods af moet remmen. Dit is een aanpassing van de formele verkeersregels die zeker in de staat Californië zonder uitzondering wordt toegepast. Het is mij herhaaldelijk overkomen dat ik daarbij op de rechterrijbaan moest blijven hangen en sterk af moest remmen om daarna te ontdekken dat één van de vele grote vrachtwagens, die zonder uitzondering de maximale snelheid fors overschrijden, ons van achteren razend snel en angstig dicht benaderde. In dat soort situaties, die echt veel minder in Europa voorkomen, heb je soms het gevoel letterlijk en psychologisch te worden vermorzeld. Het is

dan ook niet zo vreemd dat de plaatselijke radiostations in de piekuren een constante stroom van ongelukken, opstoppingen in verband met die ongelukken en het aantal dodelijke slachtoffers doorgeven. Een minder groot ongemak, maar eveneens erg frustrerend, is de gewoonte van sommige weggebruikers op de linkerrijbaan te blijven hangen. Ook hier past de rest van het verkeer zich aan door rechts te passeren. Maar met al dat heen en weer gezwenk wordt het gevoel van veiligheid en de doorstroming van het verkeer er bepaald niet groter op.

Dat gevoel werd realiteit toen we in augustus 1993 een paar weken op vakantie gingen. Het doel was Canada, maar we hadden ons voorgenomen op weg naar de Noordelijke buur van de Verenigde Staten wat uitstapjes in de staten Oregon en Washington te maken. Op de derde dag vonden we een redelijk hotel in Seattle. Vandaar voerde ons eerste uitstapje ons in de richting van de eilanden die dit fjord-achtige gebied zo schilderachtig en aantrekkelijk maken. Bij een afslag naar links werden we door stoplichten, die op oranje sprongen, gedwongen af te remmen. In een flits zag ik in mijn achteruitkijkspiegel dat een pick-up truck helemaal niet van plan was te stoppen en ook geen pogingen deed een aanrijding te vermijden. Het gevolg was een enorme klap waarbij de achterkant van ons Japannertje danig in de kreukels raakte. De bestuurder van de pick-up truck constateerde heel laconiek dat hij eigenlijk ook had moeten remmen, bood ons z'n verzekeringsgegevens aan en wilde verder gaan. Francine had daar zo haar eigen denkbeelden over en vertelde de jongeman die het kwaad had veroorzaakt, dat hij z'n auto maar naast de onze aan de kant van de weg moest parkeren en dat we de politie een proces-verbaal op zouden laten maken. Dat bleek een erg goede ingeving te zijn want in de staat Washington moet bij dit soort ongevallen, waar de schade groter is dan 500 dollar, de politie altijd worden ingeschakeld. Omdat het ongeval op Vrijdagmiddag plaats vond en het dientengevolge enorm druk was, duurde het zeker twee telefoontjes en een heel uur voordat een vertegenwoordiger van de plaatselijke verkeerspolitie ons kon helpen. Het opstellen van het proces-verbaal, het uitwisselen van de nodige gegevens en de verdere administratieve afwikkeling was in een kwartier bekeken. Het belangrijkste was de opmerkingen van de agent die de bestuurder van de truck toebeet dat hij goed fout zat. We zijn langzaam en voorzichtig naar huis terug gesukkeld, iets dat ons twee volle dagen kostte en moesten de auto onderweg voor reparatie achterlaten. Door de aanrijding werden de uitlaatgassen naar binnen gezogen en was het onverantwoordelijk er nog verder mee te rijden. Gelukkig bleek onze verzekeringsagent onmiddellijk actie te nemen en werden we gedurende de duur van de reparatie (drie volle weken) netjes van een huurauto voorzien waardoor het ongemak enigszins werd verzacht. Vanaf dat moment houd ik via mijn spiegels bij het moeten stoppen voor van kleur veranderende verkeerslichten

heel nauwgezet in de gaten wat er achter me op de weg gaande is. Of dat inderdaad een methode is waarmee ik dit soort ongevallen kan voorkomen heb ik nog niet aan de praktijk kunnen toetsen.

Van de vele ervaringen die ik in de periode sinds mei 1992 in dit land heb opgedaan zijn die welke het wonen, de burens en het gebruik van de auto betreffen niet zo bijster ongewoon of emotioneel storend. Dat soort situaties mag je bij de vestiging in elk ander land verwachten. En niet alleen bij de vestiging. Van onze vakanties in Frankrijk zou ook heel gemakkelijk een dergelijk relaas kunnen worden samengesteld. Voor zover het deze kroniek betreft vormen deze eerste hoofdstukken slechts een introductie tot situaties, omstandigheden, toestanden en ervaringen die waarschijnlijk beter en meer representatief zijn voor de betrekkelijke willekeur, uitbuiting, corruptie en het daarmee samenhangende asociale gedrag in dit sub-continent.

7. De Gezondheidszorg.

De Verenigde Staten van Noord-Amerika gaan er prat op de beste medische voorzieningen in de wereld te hebben. Nu is het ontegenzeggelijk waar dat de technische kunde en ervaring, alsmede de daarbij toegepaste technologieën van uitzonderlijke kwaliteit zijn en dat de chirurgische ingrepen vaak ongelofelijke hoogstandjes zijn. Helaas is die medische kwaliteit niet voor iedere burger van de Amerikaanse samenleving bereikbaar. Anders dan in de meeste ontwikkelde landen is de kwaliteit van de gezondheidszorg absoluut niet te vergelijken met die van de medische technieken. Van een verplichte verzekering, zoals die voor een groot deel van de inkomenstrekkingen in ons land van toepassing is, is hier geen sprake. Als je het geluk hebt bij een (meestal groot) bedrijf in dienst te treden, wordt door datzelfde bedrijf voor die werknemer over het algemeen een ziekteverzekering afgesloten. In die gevallen wordt het grootste gedeelte van de premie door de werkgever betaald. Voor hen die bij kleinere bedrijven werken, is het meestal zo dat ze hun verzekering zelf af moeten sluiten. In de middenstandsbranche wordt over het algemeen niemand door de werkgever verzekerd en valt men in handen van één van de vele in dit land opererende verzekeringsmaatschappijen. Dat wil zeggen, als men in staat is de premie te betalen. Van tenminste 15% van de bevolking is bekend dat ze niet tegen ziektekosten zijn verzekerd. Het merendeel van die 15% kan de hoge kosten van een ziekteverzekering niet opbrengen. Er heeft zich daarbij de laatste paar jaren nog een ander onverkwikkelijk verschijnsel voorgedaan. De afslankrager van de grotere bedrijven heeft honderdduizenden ontslagen tot gevolg gehad. Het overgrote deel van die ontslagen employéés kwamen niet alleen zonder werk, maar ook zonder inkomsten en een ziektekostenverzekering (vaak letterlijk) op straat te staan. Het bedrijf waarbij men in dienst was, had over

het algemeen een soort collectieve verzekering voor de medewerkers met een verzekeringsbedrijf afgesloten. Bij afbreken van het dienstverband werd ook geen premie meer betaald en hield de zekerheid op.

Tijdens de regeringsperiode van President Johnson is er voor een grote groep Amerikanen echter een voor dit land enorm progressieve stap genomen. Iedereen die ouder is dan 65 jaar komt in een soort gemeenschappelijke verzekeringspot terecht. Die ziekteverzekering voor de senioren in deze samenleving staat bekend onder de naam Medicare (medische zorg). De financiering vindt plaats door een heffing van 2.9% op de genoten inkomsten. De werknemer en de werkgever betalen daarvan ieder de helft. Voor zover iemand een vrij beroep uitoefent, dient dit percentage geheel door de uitoefenaar van dat beroep te worden betaald. Het Medicare-programma is een nationaal (of federaal) programma waarvoor de afzonderlijke Staten van dit land niet financieel verantwoordelijk zijn. Voor de groep armen, waaronder een enorm groot aantal gezinnen dat vooral uit ongehuwde moeders en hun kinderen bestaat, is er onder Johnson nog een groep in een soort sociale ziekteverzekering ondergebracht. Die verzekering heet Medicaid (medische hulp). Medicaid wordt uit de opbrengsten van de te heffen belastingen betaald en de lasten ervan worden voor het grootste deel wel door de afzonderlijke Staten opgebracht. Over het algemeen zou je kunnen zeggen dat de volgende groepen van het verkrijgen van betaalbare medische hulp zijn verzekerd: de ouderen, de (zeer) arme bevolkingsgroep, de employées van (vooral grotere) bedrijven en de zelfstandigen die een groot genoeg inkomen hebben waarmee ze in staat zijn een verzekering af kunnen sluiten.

Een zeer heftige discussie wordt in de staten die aan Mexico of het Caraïbische gebied grenzen gevoerd in hoeverre deze staten verplicht blijven de (vooral illegale) immigranten onder Medicaid te laten vallen. Die discussie vindt op een heel laag niveau plaats. Er zijn nogal wat mensen die er voor pleiten vrouwen uit deze groep, die op het punt staan te bevallen, iedere medische zorg te onthouden. En dat is, zoals later zal blijken, nog maar één van de maatschappelijke dreigementen die tegen deze immigranten wordt geuit.

Een andere verworvenheid van de meeste ontwikkelde landen bestaat uit de nationale inentingsprogramma's voor de jongere kinderen. In sommige staten is dat redelijk geregeld, in andere in het geheel niet. Een gevolg daarvan is dat een groot aantal baby's en zeer jonge kinderen nodeloos aan de welbekende kinderziekten sterven of daar levenslange psychische en fysieke problemen van overhouden. Alle pogingen van een (overigens gering) aantal volksvertegenwoordigers en sociale instanties ten spijt, wordt een nationale maatregel constant geblokkeerd. Het daarvoor gebruikte argument is iedere keer weer dat het de belastingbetalers geld kost. Dat het uiteindelijk al die belastingbetalers belangrijke

voordelen (ook geldelijke) biedt, is een argument waar men geen oren naar heeft. Die kortzichtigheid en deze nadruk op de zeer korte termijn-visie en -instelling van de Amerikaanse samenleving wreekt zich in meer dan alleen maar de medische sector.

Het is nog steeds in grote delen van West-Europa zo dat als iemand na de normale werktijd medische hulp nodig heeft, men een beroep kan doen op een huisarts of de vervanger van die huisarts. In Zuid-Frankrijk zal de gealarmeerde arts zonder veel problemen een huisbezoek afleggen en, als het even mogelijk is, de nodige medicijnen of vaccinatie-ampullen meebrengen. Althans dat is nog steeds onze ervaring in dat deel van Europa. De kosten die daarvoor in rekening worden gebracht zijn verwaarloosbaar. Zeker als je die kosten vergelijkt met wat de kassa hier aangeeft. Als je echter in de Verenigde Staten bij een collectief van artsen bent geregistreerd, betekent dat dat ieder bezoek moet worden afgesproken en dat die bezoeken in de normale werktijd (tussen 8 uur 's-ochtends en op z'n laatst 6 uur 's-middags) moeten worden afgelegd. Bij de kliniek of de praktijk van de arts. Huisbezoeken vinden bij mijn weten nooit plaats. In het geval dat het voor de patiënt onmogelijk is een bezoek aan de arts te brengen dient men òf een ambulance voor het vervoer te laten zorgen òf men dient direct contact met de eerste-hulp post van het plaatselijke ziekenhuis op te nemen. Dat geldt ook voor het geval dat men buiten de bezoeken of in de weekeinden de arts nodig heeft. Zo hebben we driemaal gebruik van deze eerste-hulp faciliteiten van de ziekenhuizen gebruik moeten maken. Eénmaal omdat ik, nadat ik wat snel uit bed was gestapt duizelig werd, viel en wat ongelukkig op de lambrizing terecht kwam. Dat had een aantal hechtingen in mijn hoofd tot gevolg, een ongelukje dat op dat moment alleen maar door de eerste-hulp arts kon worden uitgevoerd. Behalve die hechtingen werd ik bijna geheel onderzocht. Het zou namelijk kunnen zijn dat er iets ernstigers aan de hand is en als men dat niet constateert of daar geen aandacht aan schenkt dan loopt de medicus het risico een proces aan z'n broek te krijgen. De kosten van dit ongevalletje waren Fl. 1300.- (Op dat moment waren we nog niet verzekerd). Hevige hartkloppingen en pijn in de borst en een gevoel over te moeten geven, brachten me voor de tweede keer in de hulp post. Dat gebeurde vlak voor onze verhuizing naar Willits. Als ik van te voren had geweten dat men mij aan een drie uur lang durend onderzoek zou onderwerpen, had ik de bui waarschijnlijk zo over laten waaien. Ik dacht dat het maken van een ECG voldoende was. (Kosten Fl. 2000.-, waarvan de verzekering na maandenlange gevechten 70% uitbetaalde). De derde maal was het Francine die de hulp post in Willits inschakelde voor een hevige pijn in haar linkeroog. Na twee uur in de wachtkamer te hebben geparkeerd, werd ze opgehaald, bekeken en kreeg ze oogdruppels mee. Het bleek een fikse ontsteking te zijn. (De kosten voor deze

ingreep van ca. 15 minuten bedroegen Fl. 900.- waarvan de verzekering uiteindelijk ook 70% voor haar rekening nam).

Die verzekering is een verhaal apart. Een aantal gelukkigen die we kenden en waar we onze verzekeringsperikelen mee hebben besproken, waren in het gelukkige bezit van een redelijk goede verzekering. Echter, in al die gevallen was de verzekering afgesloten door het bedrijf waar ze werkten of tot hun pensionering hadden gewerkt. Ze hadden daarbij het geluk niet overbodig te zijn geworden en ze waren wellicht nog fortuinlijker dat de afgesloten verzekering niet door een ander bedrijf werd geplunderd. Dat laatste is beslist geen uitzondering. Het komt voor dat een onderneming zowel de pensioenvoorzieningen als de ziektekostenverzekering bij eenzelfde verzekeringsmaatschappij heeft afgesloten. Indien een dergelijke onderneming in moeilijkheden komt en indien er daarnaast ook geen sprake is van een goede scheiding tussen de financiën van de onderneming en de relatie met het verzekeringsbedrijf, is een plundering van de gestorte gelden een vaak voorkomend verschijnsel. Van de vele jongere mensen waar we contact mee hadden of kregen was evenwel niemand verzekerd en in het geval van medische problemen werd òf hun spaarpotje geleege òf ze dienden hun toevlucht te zoeken bij het Medicaid-programma. In veel gevallen blijven ze echter bij de dokter en/of het ziekenhuis in de schuld staan.

Bij het achterlaten van alles wat me in Nederland dierbaar was moest ik, als emigrant, ook afscheid nemen van mijn ziektekostenverzekering. Die bedroeg, nog steeds onder vlag van Philips, Fl. 240.- per maand voor ons tweetjes met een eigen risico van Fl. 500.- Ik maakte me echt geen illusies over de prijs die ik voor een dergelijke verzekering hier zou moeten betalen. In mijn naïviteit was ik er echter van uitgegaan dat het me geen moeite zou kosten een (dure) verzekering af te sluiten. In Nederland had ik de Nationale Nederlanden al bereid gevonden om ons in de Verenigde Staten te verzekeren. De prijs die de Nationale Nederlanden ons bedong was echter erg hoog, namelijk Fl. 24000.- per jaar. Het afsluiten van een verzekering in dit land ging echter nog minder voorspoedig dan die welke we voor onze auto nodig hadden. Onze verzekeringsman had een oplossing. Het bleek mogelijk om voor een bedrag van \$ 260.- op maandbasis gedurende een half jaar bij één van de verzekeraars voor ziektekosten een verzekering af te sluiten. Deze polis had echter zoveel uitsluitingen dat we waarschijnlijk alleen iets van onze betaalde premie terug zouden zien indien we medische hulp met catastrofaal hoge bedragen nodig zouden hebben. Voordat we van deze mogelijkheid gebruik konden maken, moesten we echter beide eerst medisch worden onderzocht. Dat ondanks het feit dat ik al binnenste buiten was gekeurd om dit land als immigrant te mogen betreden. Er bleek geen ontkomen aan en zo

moesten er eerst kosten worden gemaakt om onze gezondheid officieel te laten bevestigen. De prijs was \$ 1200.- Onze eerste kennismaking met de schandalig hoge kosten die de medische wereld hier in rekening brengt. Toen kon Kenneth, onze verzekeringsadviseur en -bemiddelaar, op zoek naar een instituut dat ons meer permanent zou willen verzekeren. Hij liet ons daarbij al vast weten dat we, aangezien we beide in de leeftijdscategorie van 60 tot 65 jaar zouden vallen, de hoogste premie zouden moeten betalen. Bij de eerste maatschappij ving Kenneth bot. We waren waarschijnlijk in de ogen van de verzekeraar een te groot risico en we werden dan ook afgewezen. Hij had meer geluk bij een volgende verzekeringsmaatschappij. Ons werd wel meegedeeld dat alle ziekten of ongemakken, die met mijn hoofdpijnen of nierstenen te maken konden hebben, niet zouden worden verzekerd. Francine werd zonder beperkende bepalingen geaccepteerd. Toegegeven, we hebben niet alle mogelijke historische kwalen en kwaaltjes opgegeven. In de berg papieren met eindeloos lange vragenlijsten was overigens wel iedere ziekte opgenomen die in de medische encyclopedieën staan vermeld. Ook de ziektes van ouders, broers, zusters en zelfs grootouders moesten worden vermeld. Maar ik wist op dat moment echt niet meer of mijn grootvader ooit last van een maagzweer heeft gehad of dat grootmoeder op haar dertiende jaar begon te menstrueren. Ik ben uiteindelijk maar wat aan het fantaseren geslagen.

Zo waren we per 1 december 1992 officieel tegen medische ongemakken en catastrofes verzekerd. De aanvankelijke premie was \$ 286. - per maand met een eigen risico (een deductable zoals dat hier zo fraai heet) van \$ 1200.- per persoon op jaarbasis. Van alle te maken kosten moeten we 20% zelf betalen en als het totaal van die eigen betalingen boven de \$ 4000.- per jaar uitkomt, vervalt voor de overige kosten de 20% regeling en zouden we dus het volle pond binnen halen. Bij het lezen van de polis bleek echter de helft van de totale tekst uit beperkingen te bestaan. Dat bleek later, na het gelukzalige gevoel dat we eindelijk een verzekering hadden afgesloten, een geweldige kater op te leveren. Onze huisdokter in McKinleyville kende de klappen van de verzekeringszweep redelijk goed en hij stuurde de rekeningen dan ook zelf door naar de kandidaat-uitbetalers. Zo kregen we van hem inderdaad slechts rekeningen die de 20% van de normale consultprijs bevatten. Iedere andere rekening hebben we bijna het geheel jaar geretourneerd gekregen met de opmerking dat dat medicijn, bezoek of laboratoriumonderzoek deel uitmaakte van de beperkende bepalingen. Tot we op een dag toch iets terugkregen. De maatschappij stuurde ons een chèque van \$ 12.- met de juichende opmerking: "Weer een betaling van Western Life Health Insurance". Het "weer" sloeg natuurlijk nergens op en het was mij inmiddels duidelijk geworden dat ik me voor een constante strijd met de "insurance people" klaar diende te maken. Het probleem was echter dat telefonische klachten te kostbaar werden. Daarvoor moesten we San Francisco bellen op een

normaal, dus geen kosteloos, nummer. Het eerste wat je dan te horen krijgt is een lijst van telefoonnummers die je niet nodig hebt, gevolgd door een overzicht van het soort verzekeringen dat je wordt aangeboden. Daarna wordt je medegedeeld dat als je een drukknop-toestel hebt je één van de volgende tien nummers in moet drukken. Als je een (meestal zeer moeilijke) keuze hebt gemaakt, kom je in een ander keuzemenu van nummertjes terecht en als je daarvan een nummer hebt gekozen hoor je, als je geluk hebt, de telefoon overgaan. Geduld is inmiddels een zeer schone, maar ook kostbare zaak geworden en met wat geluk wordt je binnen 15 minuten te woord gestaan. In de meeste gevallen werd de verbinding verbroken. Een manier die je alle illusies om verhaal te krijgen, goed en stevig de kop in drukt. Ik heb het ook per fax en per brief geprobeerd. De opbrengst is in die gevallen slechts 20%, een voor deze verzekeringsmaatschappij kennelijk heilig percentage. Dat wil zeggen dat ik slechts in twintig procent van al mijn pogingen om contact met de verzekering te maken een antwoord kreeg. Altijd afwijzend.

Nog een heel ander aspect van het verzekeringswezen is in de loop van het laatste jaar langzaam tot ons doorgedrongen. De eerste rekening van de eerste hulppost, die we van het ziekenhuis in McKinleyville ontvingen bedroeg ongeveer Fl. 2000.- Toen we eindelijk na veel vijven en zessen de verzekering zover hadden gekregen dat ze toegaven dat dit een noodgeval was waarvoor we echt wel verzekerd waren, werd de 80% door de verzekering naar het ziekenhuis overgemaakt. Wij dienden de resterende 20% te betalen. Tot zover was alles normaal. Echter, waar men zou denken dat 80% van Fl. 2000.- een bedrag van zestienhonderd gulden is, was door de verzekering een aanmerkelijk lager bedrag overgemaakt. Ook bleek onze 20% minder dan vierhonderd gulden te bedragen. Na over deze discrepantie te hebben geïnformeerd, bleek dat in al de gevallen dat de verzekering met de instantie (ziekenhuis, arts, laboratorium) die de medische hulp heeft geboden, over de hoogte van het totale bedrag gaat onderhandelen. De verzekering blijkt haar eigen prijskaartje te hebben en meestal wordt het totale bedrag dat in rekening wordt gebracht met twintig tot dertig procent verminderd. Dat bleek ook het geval te zijn bij onze huisdokter in McKinleyville. Privé patiënten zonder verzekering betalen \$ 40.- per bezoek, wij \$ 35.- omdat de verzekering dat bedrag met de arts was overeengekomen. Wij betaalden op onze beurt dus weer 20% van die vijf-en-dertig dollar. Dat wil zeggen dat was pas het geval op het moment dat we ons eigen risico van \$ 1200.- hadden opgesnoept. De volle omvang van deze praktijk werd later in een TV-programma uitgebreid toegelicht en door zowel de verzekeringsmaatschappijen als de medische verzorgingsinstituten als volstrekt normaal beschouwd. Met dien verstande dus dat als je niet verzekerd bent of de verzekering een bepaalde post niet wenst te betalen de particulier deze onderhandelingspositie niet heeft en het oorspronkelijke volle pond dient te betalen. Dat bleek dan ook de reden te zijn dat een

aantal artsen en specialisten in Willits er niets voor voelden de rekening naar de verzekering te sturen. Wij dienden direct te betalen en de nota's naar de verzekering op te sturen. Met een dergelijke rekening vindt dan de volgende manipulatie plaats. Een uroloog rekent voor een behandeling hier Fl. 300.- (let wel, een zelfde consult kost in Nederland ongeveer Fl. 35.-). De verzekering vindt dat de behandeling of het consult maar Fl. 250.- mag kosten. Als men voor de 80% betaling in aanmerking komt krijgt men dus een bedrag van 80% van Fl. 250.- is Fl. 200.- uitbetaald. Het eigen aandeel bedraagt dus in feite Fl. 100.- dus Fl. 40.- meer dan de in de polis vastgestelde eigen bijdrage van 20%. Die honderd gulden betaalt de particulier omdat de specialist niet van plan is met een verzekering over de hoogte van zijn prijskaartje te gaan onderhandelen.

Tenslotte blijkt nog uit de verzekeringspolis dat de verzekerde en de verzekerde ten alle tijde het gesloten contract op kunnen zeggen of dat de verzekerde van bepaalde medische voorzieningen kan worden uitgesloten. Zo komt het bijvoorbeeld voor dat iemand die een niersteenoperatie heeft ondergaan onmiddellijk na die operatie de mededeling krijgt nierstenen geen deel meer van de verzekerde voorzieningen uitmaken. In dat geval is men nog coulant omdat men ook het risico loopt dat de gehele verzekering wordt opgezegd.

Is deze verzekeringsmisère één van de vele oorzaken van het probleem van de gezondheidszorg, de kosten dragen hun steentje in bijna even grote mate bij aan het schrijnende probleem van verwaarloosde patiënten en ziekten. In het eerste jaar van ons verblijf hier bedroegen de door ons overgemaakte kosten, die direct met onze gezondheid te maken hadden, 25% van de door mij ontvangen pensioengelden. Nu was dat een moeilijk jaar. Een aantal behandelingen werd niet uitbetaald (in het eerste jaar werd bijna niets door de verzekering uitbetaald), de bezoeken aan de eerste hulpposten waren extra duur, de medische keuringen dienden we zelf te betalen enz. Toch kunnen de kosten, ook als de verzekering netjes te werk gaat, enorm oplopen. De premie die we momenteel in 1995 moeten betalen bedraagt \$ 430.- per maand. Die premies zijn ieder jaar met 12 tot 15 procent gestegen. De eerste \$ 2400.- aan onkosten zijn voor eigen rekening. Van alle daarna aan de verzekering door te geven betalingen moeten we zelf tenminste 20% betalen. Het maximum van die eigen betalingen is \$ 4000.- per jaar. Alles bij elkaar kan dit dus in een beroerd jaar (voor wat de ziektekosten betreffen) oplopen tot 12 maal \$ 430.- plus \$ 2400.- plus \$ 4000.-. Dat komt neer op meer dan \$ 10.000.- of omgerekend in Nederlandse valuta: Fl. 18.000.- Een dergelijk bedrag kan je in feite zonder grote moeite wegdokteren. Het bezoek aan de huisarts varieert van \$ 20.- tot \$ 80. (dat hangt van de duur van het bezoek af). De bedragen die wij in Willits hebben betaald, liggen op het gemiddelde niveau van \$ 45.- per bezoek. Als het bloed moet worden onderzocht dan

kost een eenvoudig onderzoekje meer dan \$ 15.- en voor meer gecompliceerde analyses hebben we bedragen tot \$ 150.- neer moeten tellen. Als je daarbij de pech hebt dat de dokter geen verpleegster heeft die bloed kan prikken, betekent dat een bezoek aan een andere medische kliniek waar voor die aftapactiviteit \$ 60.- wordt gerekend. De bloedonderzoeken die men meende te moeten doen bij mijn bezoek aan de eerste hulppost bedroegen in totaal \$ 450.-, de hartfoto \$ 94.-, de overige onderzoeken \$ 120.- en het gebruik van de eerste hulppost \$ 230.- Daar kwamen later de kosten van de handelende geneesheren en andere gediensstige geneeskundigen nog eens bovenop. In totaal meer dan \$ 300.- Ik mocht daarbij van geluk spreken dat ze me niet vasthielden en een dag in observatie namen. Zo'n dag komt in het goedkopere ziekenhuis in Humboldt County neer op een bedrag van \$ 1200.- In een stad als San Francisco kost zo'n onplezierig bedje waarin je meestal een slapeloze nacht doorbrengt tegen de \$ 2000.- per dag. Die (veel te) hoge kosten worden veroorzaakt door een groot aantal factoren. In de eerste plaats is daar de dure verzekering die de arts af moet sluiten om zich in te dekken tegen de advocatenhordes. Bij het minste geringste dat een advocaat te horen krijgt dat een patiënt beter had kunnen (of moeten) worden behandeld, worden er schadeclaims ingediend die in de miljoenen lopen. Het is zelfs zo erg dat bepaalde advocatenkantoren hulpjes in de wachtkamers van de ziekenhuizen stationeren die de gesprekken van de patiënten afluisteren en op die wijze aan de nodige klandizie komen. Meestal strijkt de advocaat tenminste 30% van eventueel uit te betalen bedragen op. De tweede oorzaak komt regelrecht voort uit de verzekeringsellende. De administratieve procedures die door ziekenhuizen en geneeskundigen moeten worden gevolgd zijn zo' omslachtig dat daar extra personeel voor nodig is. Verder zijn de ziekenhuizen uitgerust met een overvloed aan uiterst moderne apparatuur. Die apparatuur wordt maar mondjesmaat gebruikt. Canada, waar de gezondheidszorg is genationaliseerd, maakt daar gebruik van door patiënten over de grens van die niet benutte capaciteit in Amerikaanse ziekenhuizen gebruik te laten maken. De investeringen blijven daar dus veel geringer, speciaal voor apparaten die maar een enkele maal worden gebruikt. De ziekenhuizen en de artsen zijn verder in allerlaatste instantie toch gedwongen om niet-verzekerde zieke landgenoten te helpen. De kosten daarvan worden vlot in rekening gebracht bij de overige patiënten, dat wil zeggen dat de niet-betalers eigenlijk door de betalers worden gesubsidieerd. Verder zullen de hoge kosten zonder meer worden beïnvloed door het feit dat de medische organisaties, de beroepsverenigingen dus, forse bedragen aan de volksvertegenwoordigers overhandigen om er voor te zorgen dat hun status en inkomsten niet door veranderende wetgevingen worden aangetast. De medische beroepsethiek gaat niet zover dat dat als onoorbaar wordt gezien. Die medici worden daarin nog overtroefd door de fabrikanten van geneesmiddelen. Deze twee zogenaamde "Politieke Actie Commissies"

maken in feite de dienst met betrekking tot de gezondheidszorg in dit land uit. De pogingen van de huidige (Clinton) administratie om daar verandering in te brengen faalde jammerlijk omdat deze twee groeperingen alles in het werk hebben gesteld om een wijziging van het feit dat 39 miljoen Amerikanen niet verzekerd zijn, tegen te houden.

Dat eigenbelang van de medische en farmaceutische industrie gaat zelfs zo ver dat de conventionele gezondheidsguru's zich plotseling op een heel lucratieve markt hebben gestort. Daar waar de alternatieve medische praktijken in Europa vooral de homeopathische geneesmiddelen aanbevelen (zoals in Duitsland en Frankrijk), is sinds jaren een cultus, gericht op het slikken van soms onvoorstelbare hoeveelheden vitaminetabletten in de Verenigde Staten zwang geraakt. Naast die vitaminen, die in talloze variaties op de markt worden gebracht, zijn er nog andere soorten lichaamsversterkende en gezondheidsverbeterende middelen. Hoewel deze vitaminecultus, die in de zestiger jaren een sterke ontwikkeling doormaakte, door de officiële medische wetenschap en -schappers belachelijk werd gemaakt, is er langzamerhand in die officiële wereld een kentering waar te nemen. Het is uit verschillende wetenschappelijke studies gebleken dat vooral vitamine C een heilzame invloed heeft op allerlei ziekten, waaronder veel aandoeningen die tot kanker leiden. De omzet van de vitaminen in dit land belooft in de miljarden en kunnen tot nu toe zonder doktersrecept in de verschillende "gezondheidswinkels" worden aangeschaft. Dat feit alleen al is de medische wereld een doorn in het oog. Immers, een belangrijke toevoeging aan hun inkomsten gaat op deze wijze verloren. Nu blijkt dat er wel degelijk een positieve bijdrage door die vitaminen wordt geleverd, is de hulp van een belangrijke regeringsinstantie ingeroepen. De "Food and Drug Administration" of FDA (de regeringsinstantie die toezicht houdt op waren, voedings- en geneesmiddelen) onderneemt nu stappen om de vitaminen, vooral de meest verkochte, onder beheer van de officiële medische wereld te brengen. Dat zou betekenen dat diegenen die baat vinden in het gebruik van vitaminetabletten, eerst naar de huisarts moeten om een recept te halen en pas daarna deze nieuwe medicijnen aan kunnen schaffen. Aangezien dit dan officiële medicijnen zijn geworden, zullen ook de fabrikanten ervan aan strenge voorschriften worden gebonden, hetgeen zonder meer tot een prijsverhoging van enkele factoren zal leiden. Een zekere mate van controle en goede voorlichting lijkt zeker nodig. Honderden advertenties maken dag in dag uit gewag van de allernieuwste wondergeneesmiddelen, waar vooral diegenen die niet zijn verzekerd of die geen toegang hebben tot dokters en ziekenhuizen maar al te graag gebruik van maken. De acties die nu worden gevoerd tot sanering van het hele vitaminebestand ruikt echter veel te veel naar een medische controle die veel te duidelijk het winstbejag van

de officiële medische wereld beoogd. Wat in deze hele zaak erg vreemd aandoet, is de haast en de aandacht waarmee de FDA zich op het vitamineprobleem heeft gestort. Dezelfde instantie verricht al jaren een zeer langzaam vorderend onderzoek naar het Europese vaccin tegen waterpokken. In plaats de schaarse capaciteit van de FDA aan afdoende en goed werkende geneesmiddelen te besteden, lijkt deze instantie meer de belangen van de gevestigde Amerikaanse farmaceutisch en medische industrie te dienen dan die van de gezondheid van het Amerikaanse volk.

Een ander opmerkelijk verschijnsel in de Amerikaanse gezondheidszorg, of datgene wat daar voor door moet gaan, is de rage van miljoenen Amerikanen die òf in therapie zijn òf zich daaraan menen te moeten onderwerpen. Dat geldt dan wel voor hen die zich dat kunnen veroorloven want een bezoekje aan de psychiater of een psycholoog kost al gauw een klein fortuin. Dat fortuin moet dan wel worden gedeeld met hen die in het bezit zijn gekomen van een soort getuigschrift. In een dergelijk pamflet wordt melding gemaakt van het met succes afleggen van een opleiding tot therapeut of facilitator. Die opleidingen worden door instituten gegeven die vaak zichzelf tot expertisecentra hebben gepromoveerd. Waar de psychiater tenminste \$ 125.- per uur en de psycholoog \$ 100.- per uur verlangt, doen deze nieuwbakken therapeuten het met een stuk minder: \$ 70.- per uur. Het is natuurlijk zo dat iemand met dat ene uurtje niet "beter" wordt. Het zijn vaak langdurige en soms levenslange therapeutische processen waar deze in het mentale of emotionele slop geraakte slachtoffers zich aan moeten onderwerpen. Beter worden deze "beroepsbeoefenaars" er kennelijk alleen zelf van. Daarenboven worden argeloze kandidaat-patiënten met weinigzeggende maar bombastische titels als: "Schoonheid als middel om weer gezond te worden" en "Positief denken heelt de mens" naar de sofa van de therapeuten gelokt. Van diegenen die uit onze kennissenkring min of meer regelmatig zich als slachtoffers van deze geneesmethode aanmelden, horen we dan ook de vreemdste verhalen. Francine heeft uit nieuwsgierigheid zich ook eens laten "behandelen". De therapeut had een assistent die als medium dienst deed en die de handen van Francine en de therapeute vast moest houden. De gehele sessie duurde 15 minuten, kostte 75 dollar en in die tijd en voor dat bedrag werd haar verteld dat al haar problemen (ze wist niet eens dat ze er zo veel had) voortkwamen uit het feit dat in een eerder leven ik haar Vader was geweest. De combinatie vader en echtgenote is inderdaad bizar genoeg om je het gevoel te geven dat er iets niet helemaal goed zit in de dagelijkse gang van zaken. Het gemak waarop er in dit soort therapeutische sessies met eerdere levens wordt omgesprongen, schijnt er bij veel Amerikanen als zoete koek in te gaan. Dat verklaart misschien ook wel een beetje de overdreven religieuze gevoelens en de uitdrukkingen daarvan waar je, als je daar de lust toe hebt, 24 uur per dag via diverse TV- en radiostations getuige van kunt zijn.

De Amerikanen worden geconfronteerd met een verschijnsel dat zich in bijna alle ontwikkelde landen openbaart. Stijgende kosten van de medische verzorging, een gestaag ouder wordende bevolking en medische ingrepen die levens redden en rekken, maar onbetaalbaar worden. Wat men in de Verenigde Staten nalaat is die kosten, evenals de kosten van het militaire apparaat, de doorgaande wegen, de stadsverlichting, het natuurbehoud enz., enz. over het totaal van de (vaak zeer ruime) inkomens van alle burgers te spreiden. De ongebondenheid van de doorsnee burger wordt door politieke kopstukken duidelijk vertaald. Indien iemand jong is, wenst hij of zij het inkomen niet aan een ziektekostenverzekering uit te geven. Hij/zij heeft daar op die leeftijd een andere bestemming voor. Later, als de gezondheid meer kwetsbaar is geworden (zeker indien men een deel van het inkomen aan minder gezonde activiteiten heeft besteed), komt men oog in oog met de verzekerings- en ziektekostenproblematiek te staan. De politiek heeft daar in de Verenigde Staten geen oplossing voor. Men moet zich dan op latere leeftijd duur, veel te duur, privé gaan verzekeren. In die tussentijd is het niet onmogelijk dat diezelfde hij of zij respectievelijk vader of moeder is geworden en dat bij het ontbreken van de voorzorgsmaatregelen die betrekking hebben op de gezondheid van die kinderen, de gehele samenleving er alsnog voor opdraait. Dat die samenleving zich daarbij ook van de allerslechtste kant kan laten zien, heb ik uit ervaring meegemaakt. Die ervaringen betreffen een drietal mensen: Daniël, Denise en Tesa. Zij staan, tezamen met onze eigen ervaringen, als het ware model voor de wijze waarop de gezondheidszorg door vele Amerikanen wordt ervaren.

Daniël is een zes-en-twintig jarige student die naast een kleine deeltijdbaan filosofie studeert aan de Universiteit van San Francisco. Hij is zoals zovele studenten niet verzekerd. Z'n bijbaantje maakt dat vanwege de hoge kosten onmogelijk. Daniël's vader is een aan lager wal geraakte technoloog die een eigen bedrijf had (nog steeds heeft) waar geld in verdwijnt, maar waar niets uit terugkomt. Daniël heeft van die kant dus niets te verwachten. Z'n moeder is hertrouwd, maar heeft zelf moeite om de afgesloten verzekering voor haar en haar man iedere maand te betalen. Daniël klaagt al geruime tijd over een zeurende pijn in de onderbuik en heeft last van koortsaanvallen die niet ernstig zijn, maar z'n gestel danig ondermijnen. Een huisdokter heeft Daniël niet en na een maand zo te hebben aangemodderd steken vader en moeder de koppen figuurlijk bij elkaar en vader kondigt aan Daniël in een ziekenhuis te laten onderzoeken. De keuze van vader valt op het Universiteitsziekenhuis van de Stanford Universiteit in Palo Alto. Dit is een ziekenhuis dat vaak wordt aangeprezen als het beste ziekenhuis in de Verenigde Staten en een goede naam heeft voor wat de medische

voorzieningen betreft. (Het begrip "voorziening" is van mij, het ziekenhuis zelf spreekt van medische zorg: "health care". Ik durf het begrip "zorg" in dit relaas echter niet te hanteren). Vader maakt voor Daniël een afspraak en Daniël wordt opgenomen. Z'n toestand geeft daar aanleiding toe. Na een kort onderzoek luidt de diagnose: acute blinde darmontsteking. Een onmiddellijke operatie is noodzakelijk. Vader wordt gevraagd een chèque van zo ongeveer \$ 15.000.- uit te schrijven. Hij is daar niet toe in staat en vader belt moeder op of die dat bedrag niet even op kan hoesten. Moeder kan een dergelijke aderlating absoluut niet opbrengen en raadt vader aan de kwestie van het geld op de lange(re) baan te schuiven. De ziekenhuisadministratie gaat daar kennelijk mee akkoord want Daniël wordt officieel opgenomen. Vader gaat naar huis. Na middernacht wordt vader door Daniël opgebeld die hem verteld dat het ziekenhuis hem op straat heeft gezet, omdat er geen garanties voor de betaling van de operatie en de hele verdere entourage zijn verkregen. Daniël heeft in middels een flinke koorts en is erg ziek. Een middernachtelijke conferentie tussen vader en moeder heeft tot resultaat dat Daniël door vader naar het Algemene Ziekenhuis in San Francisco wordt gebracht waar diezelfde nacht, zonder dat er over geld drukte wordt gemaakt, wordt geopereerd. Nu, twee jaar later, krijgt Daniël met de regelmaat van de klok de niet betaalde rekening door het ziekenhuis gepresenteerd. De kosten van die operatie zijn echter inmiddels allang afgeboekt en in rekening gebracht van betalende of verzekerde patiënten.

Denise is een 31-jarige moeder van twee kinderen, woont in een klein stadje in Zuid-Dakota en brengt haar dagen door met het opvoeden van haar twee kinderen, een jongen van zeven en een dochtertje van 5 jaar oud. Haar echtgenoot is werkzaam bij een bank en is door die bank tegen ziektekosten verzekerd. Denise is een diabetiscuspatiënte en heeft na de geboorte van haar jongste kindje de vermaning gekregen van verdere kinderen af te zien. Ondanks de voorzorgsmaatregelen die Denise en haar man hebben getroffen om een derde zwangerschap te voorkomen, is er iets mis gegaan. Onmiddellijk nadat ze dat ontdekte, heeft ze haar huisdokter van de plaatselijke medische kliniek geconsulteerd. Die beloofde haar de verdere ontwikkeling van haar zwangerschap zeer nauwlettend te volgen. Denise wordt regelmatig onderzocht en in de vierde maand wordt de dokter ongerust over de kennelijke aftakeling van de gezondheid van Denise. Hij overlegt met een gynaecoloog en beide komen tot een eensluidend advies. De zwangerschap moet voortijdig worden afgebroken. Dat dient echter met grote zorg te gebeuren in verband met de toestand van Denise. De dokter neemt contact op met een ziekenhuis in Bismarck, de grootste plaats in Zuid-Dakota en hij krijgt de indruk dat Denise daar kan worden opgenomen voor een spoedoperatie. Denise en haar echtgenoot reizen per auto, het enige vervoersmiddel in die streek, naar Bismarck. Een afstand van 600

km. Denise wordt door de receptie van het ziekenhuis ontvangen en overhandigt de stukken die haar huisdokter en de gynaecoloog haar hebben meegegeven. Die behandelende huisarts stelde uitdrukkelijk in zijn rapport aan het ziekenhuis vast dat de voortzetting van de zwangerschap een levensgevaarlijke situatie voor Denise zou gaan betekenen. Denise mag in een wachtkamer plaats nemen, het is inmiddels laat in de middag geworden en wordt een half uur later in de wachtkamer meegedeeld dat het ziekenhuis geen abortussen (meer) verricht. De druk om dit soort ingrepen niet langer uit te voeren, is voor het ziekenhuis te groot geworden. De anti-abortusgroepen hebben dokters en verpleegkundigen dusdanig geterroriseerd dat men onder geen voorwaarde nog langer ingrepen uitvoert die de zwangerschap onderbreken. Denise wordt aangeraden contact op te nemen met de plaatselijke abortuskliniek of de ingreep in een andere Staat uit te laten voeren. Telefonisch wordt contact gezocht met de abortuskliniek die Denise de volgende dag kan helpen. De nacht wordt in een motel doorgebracht en de volgende dag begeven Denise en haar man zich op weg naar de kliniek. Daar aangekomen moeten ze zich door een haag van protesterende Christelijke fundamentele volgers van Jezus wringen. Vanuit die haag wordt ze bestookt met kreten als: "Moeder ze willen me vermoorden" en "Moordenares jouw tijd komt nog wel". Denise is lichamelijk en psychisch vermorzeld. Gelukkig kan de vrouwelijke dokter, die alle bedreigingen trotseert, de operatie vrijwel onmiddellijk uitvoeren en om vier uur 's-middags wordt Denise ontslagen. Ook bij het vertrek uit de kliniek moeten de twee ontstelde en zwaar aangeslagen mensen nog eens de brute kreten van de vertegenwoordigers van het Christelijke geloof trotseren. Na twee dagen revalidatie in een goed hotel reizen beide af en komen in een toestand van lichamelijke en mentale uitputting thuis. Denise wordt een lange rustkuur voorgeschreven en het gezinnetje moet zich in die periode laten bijstaan door een hulp in de huishouding. Als klap op de vuurpijl wordt Denise meegedeeld dat de kosten van alle artsen, klinieken, hulp en vervoer voor eigen rekening komen. De polis bevatte een clausule waarin werd gesteld dat alle behandelingen die waren gericht op reproductieve organen of daar verband mee hielden niet waren gedekt. In dit geval zou je kunnen zeggen dat de zorg en de voorziening van een in levensgevaar verkerende patiënt veel meer dan een klein beetje te wensen over laat. Toch laten de politieke leiders en hun vazallen geen moment voorbij gaan de eigen bevolking in te prenten dat die voorzieningen verreweg de beste in de gehele wereld zijn!?

Tesa is een Afrikaans-Amerikaanse staatsburger en stamt uit een vaderloos gezinnetje van drie kinderen. Het ontbreken van het mannelijke deel van een ouderpaar is vooral problematisch bij het veel armere zwarte bevolkingsdeel van de Verenigde Staten. Door het (nog steeds) ontbreken van een nationaal vaccinatieprogramma en

door het ontbreken van de daarvoor benodigde financiële middelen van Tesa's moeder, is Tesa als kleuter nooit tegen de bekende kinderziekten ingeënt. Dat lot deelt Tesa met tussen de 15 en 20 procent van alle kleuters hier. De reden voor het ontbreken van deze voor de volksgezondheid zo belangrijke en onontbeerlijke medische zorg is weer gelegen in het feit dat de rijkere burgers van dit land het vertikken om het armere deel een helpende hand toe te steken. Een minuscuul kleine verhoging van de belasting of een verhoging van de benzine- of drankaccijns zou al voldoende zijn om al de kinderen in de Verenigde Staten tegen alle mogelijke ziektes in te enten. (Een tiende deel van een cent op de benzine-accijns zou hiervoor al ruimschoots voldoende zijn). Dus Tesa en haar twee broertjes hebben die broodnodige vaccinaties nooit ontvangen. Tesa gaat naar school, haalt het eindexamen van de middelbare school, raakt bevriend en in verwachting. Tesa is dan twintig jaar oud en is inmiddels met haar vriendje getrouwd. In de vijfde maand van haar zwangerschap krijgt Tesa de mazelen. Ze heeft hoge koorts en is ernstig ziek. Ze herstelt en vier maanden later wordt haar baby geboren. Al voor de geboorte was de angst op een moeilijke bevalling en medische complicaties van moeder en kind letterlijk en figuurlijk levensgroot aanwezig. Tesa doorstaat de geboorte van haar kindje goed, maar de baby zelf blijkt ernstige lichamelijke afwijkingen te hebben. Het hartje functioneert niet goed en ook blijkt (later) dat de hersenen van Tesa's baby letsel hebben opgelopen. De oorzaak van al deze problemen is gelegen in de kinderziekte van Tesa die van haar hoopje geluk een armzalig wezentje hebben gemaakt. Een jaar na haar geboorte leeft Tesa's baby nog steeds. De medische kosten konden door Tesa en haar man niet worden opgebracht en in die situatie zorgde het Medicaid-programma voor de medische en financiële bijstand. (Wel was het jonge gezinnetje verplicht maximaal in al die kosten bij te dragen). Kosten die na een jaar waren opgelopen tot \$ 800.000.- (Meer dan anderhalf miljoen Nederlandse guldens). Natuurlijk wordt dit geld indirect ook door de belastingbetalers op tafel gelegd. De onwil om deze menselijke en financiële ellende voor eens en voor altijd de wereld uit te helpen, is onvoorstelbaar en zou eigenlijk het verstand van iedere normaal denkende Amerikaan stil moeten doen staan.

Presidentskandidaat William Jefferson Clinton hamerde tijdens zijn campagne in 1992 op zijn plan die noodlijdende gezondheidszorg in de Verenigde Staten te reorganiseren. Hij trapt daarbij meermalen op de heel gevoelige teentjes van vooral de verzekeringsmaatschappijen en de farmaceutische industrieën. Dat hij ondanks de geweldige haatcampagne die tegen hem werd gevoerd toch de meerderheid van de stemmen van de drie belangrijkste kandidaten haalde (43%), was vooral te danken aan zijn belofte de gezondheidszorg

hele grote prioriteit te geven. Na zijn inauguratie benoemde hij zijn bijzonder intelligente echtgenote Hillary Rodham Clinton als voorzitter van een commissie die een plan tot reorganisatie van de gezondheidszorg moest ontwikkelen. In de opdracht die de commissie kreeg, stond het punt, dat iedere Amerikaanse ingezetene tegen ziektekosten verzekerd dient te zijn, centraal. Op het moment dat die opdracht bekend werd, begon vooral de verzekeringswereld een groots opgezette campagne tegen iedere vorm van inmenging door de centrale overheid in de wijze van verzekeren, de hoogte van de kosten en de inhoud van de verzekeringsvoorwaarden. Mijn eigen verzekering maakte het zo bont dat ze iedere maand bij de gepeperde rekening folders insloot waarin mogelijke regeringsplannen op een agressieve wijze werden aangevallen en veroordeeld. Die folder durfde men ons ook op te sturen toen onze rekening vergezeld ging van de mededeling dat de premie met 7% zou worden verhoogd.

Nu is het verder zo dat die rol van de "First Lady", de echtgenote van de President, direct een lawine van kritiek opleverde. Haar (vaak) intelligente opmerkingen en redevoeringen tijdens de presidentscampagne waren door (vooral het mannelijke deel van de samenleving maar moeilijk te accepteren. De "First Lady" moet en mag zich volgens veel Amerikanen niet met staatszaken bemoeien. Het komt er eigenlijk op neer dat de meeste mannen (en een aantal geïnfecteerde vrouwen) vinden dat de plaats van de vrouw nog altijd in de keuken en het kraambed is. De werkzaamheden van de "Gezondheidszorgcommissie" startte dus niet onder de allerbeste condities. En in plaats van rustig aan een regeling voor en over dit onderwerp te kunnen werken, richtte de kritiek zich al onmiddellijk over de wijze waarop de commissie werkte. In die werkwijze liet de voorzitter, zolang er geen reële besluiten waren gevallen, geen enkele lek naar de pers toe. Ondemocratisch oreerde de pers en de oppositie. Nog erger was de reactie van de grootste organisatie van medici die, zonder veel inzicht te hebben in de besluiten of voorstellen van de commissie, zich aansloot bij de farmaceutische en verzekeringsconsortia. Daarentegen bleek de beroepsvereniging van chirurgen een hogere dunk van het werk van de commissie te hebben. Zo ongeveer een half jaar nadat de commissie was ingesteld verscheen het reorganisatieplan. Hoewel het merendeel van de gepolste Amerikanen de voorkeur aan het Canadese of Engelse systeem gaf (de werknemers en werkgevers betalen een premie en de uitkeringen worden door een overheidsinstantie verzorgd) bleek de commissie zich terdege bewust te zijn van de eventuele politieke haalbaarheid van een nieuw gezondheidsbestel. In grote lijnen kwam het voorstel er dan ook op neer dat werkgevers en verzekeraars "pools" vormen waarin de verzekerden moesten worden ondergebracht. De werkgevers betalen 80% van de premie, de werknemers 20%. Niemand mag worden buitengesloten, ook niet wanneer iemand al aan één of meer ziekten lijdt. Bij ontslag en indien de werknemer de gehele premie niet kan betalen, springt de overheid bij en bij het vertrek naar een andere

werkgever gaat de verzekering mee. Het Medicaid-programma (voor de minder bedeelden) wordt gesaneerd en gedeeltelijk opgenomen in de nieuwe constructie. Het Medicare-programma (voor de 65-plussers) blijft bestaan. De voorstellen bevatten verder een enorme hoeveelheid details waarvan de zorg voor langdurig zieken en de hulp bij abortussen direct al voor een hevige dosis politiek en sociaal vuurwerk zorgden. Behalve de bijdrage, die door de werkgevers en de werknemers aan dit complexe geheel moest worden opgebracht, bevatte dit plan eveneens een aantal drastische accijnsverhogingen. Die van 75 cent voor een pakje sigaretten was daarvan de meest opmerkelijke. Het vuurwerk dat echter door de belangengroepen van de medische industrieën werd afgestoken, leverde het grootste retorische en geestverbijsterende schouwspel op dat ik ooit in mijn leven heb meegemaakt. (De discussie over de Cruise-raketten in Nederland was daarbij vergeleken een potje Bengaals vuur). Het is werkelijk ongelooflijk in welke bewoordingen en met welke hersenspoelende middelen dit voorstel werd aangevallen. En met succes. Stond bij het verschijnen van het voorstel meer dan 50% van de bevolking positief tegenover het (toch wel veel te volumineuze) rapport; dat percentage was na tien maanden geslonken tot ongeveer 30%. Het Amerikaanse Congres, de Senaat en het Huis van Afgevaardigden, deden in eerste instantie niets. Pas na 5 à 6 maanden begon men het Clinton-plan in de daarvoor bestemde organen te bespreken. Als laatste gooide zelfs de katholieke kerk zich in de strijd. Hulp bij abortussen diende uit het wetsvoorstel te verdwijnen, zelfs als het leven van de vrouw in gevaar was of indien de vrouw slachtoffer was van een verkrachting. Het vreemde van de kritiek van de verzekeringsbedrijven was dat de voorstellen hen eigenlijk spaarde. Ze zouden als verschaffers van de ziekteverzekeringen in het centrum van de gezondheidszorg blijven opereren.

Vanaf het moment dat de politiek in de Verenigde Staten, zowel op het niveau van de afzonderlijke staten als op het niveau van de centrale regering in Washington, zich met het Clinton-plan ging bemoeien zijn de meest bizarre verhalen op papier gezet, de ether ingestuurd en in de vorm van halve en hele leugens aan het volk gepresenteerd. Het meest ergerlijke was wel het feit dat men van de kant van (conservatieve) Republikeinse partij ging ontkennen dat er een probleem was. Die wisten zich gesteund door een groep van uiterst conservatieve leden van de Democratische partij. Er bestond slechts een klein probleempje dat met een ander (en natuurlijk beter) wetsvoorstel 90% tot 95% van de bevolking kon helpen. (Blijven er in het gunstigste geval nog altijd 5%, dat is 13 miljoen onverzekerden over). Al deze retoriek werd gevolgd door concurrerende wetsvoorstellen. Het wetsvoorstel dat de meeste kans van slagen bleek te hebben was dat van Mitchell, de leider van de Democratische partij in de Senaat dat de 80% bijdrage van de werkgevers tot 50% terug bracht. Alle voorstellen werden door de tegenstanders, financieel gesteund door de tegenstanders van welke

verandering dan ook, doodgepraat in de beide vertegenwoordigende organen. Indien dat niet direct lukte werd de waarheid op een geweldige manier geweld aangedaan. Bij al die leugens was het tenminste verkwikkend dat een gezondheidsorganisatie waarin zowel de medische verzorging (dokters, ziekenhuizen en verplegend personeel) als de verzekering in onder was gebracht met de echte feiten kwam en die openlijk in de dag- en weekbladen met de grootste oplagen onder de aandacht van en de bevolking en de volksvertegenwoordigers probeerde te brengen. Deze organisatie, de Kayser Foundation, sluit verzekeringen met bedrijven en individuen af. Wel is men verplicht zich door de artsen en specialisten die door Kayser worden aangewezen te laten behandelen. Ook dient men van de ziekenhuizen van deze organisatie gebruik te maken. De ervaringen van de Kayser-patiënten zijn zonder uitzondering positief terwijl de verzekeringspremies erg laag zijn. De enige beperking is dat men in een bepaald gebied, dat binnen een cirkel met een straal van 50 km. met een Kayser-kliniek als middelpunt ligt, moet wonen. Wij vallen daar helaas ruim 90 km. buiten.

De feiten van de Kayser Foundation waren (en zijn) de volgende:

1. Acht van de tien personen zonder een ziektekostenverzekering zijn werkende Amerikanen en hun gezinsleden. De meerderheid van de Amerikanen identificeren de niet-verzekerden onjuist als arm, werkeloos en bejaard. Het feit is dat zij die niet verzekerd zijn in de bloei van hun leven zijn en volledige of deeltijdbanen vervullen. Meer dan de helft zijn volwassenen, ouder dan 24 jaar en 22% ervan zijn kinderen. Zeven van de tien hebben daarbij een inkomen dat boven de armoedegrens ligt. Op elk willekeurig moment zijn 37 miljoen Amerikanen onverzekerd. Echter, het zijn niet steeds dezelfde mensen die geen verzekering hebben. Meer dan 50 miljoen Amerikanen raken op een bepaald moment gedurende het jaar hun verzekering kwijt en meer dan 15 miljoen zijn een jaar of langer onverzekerd.
2. De ziektekostenverzekering wordt voor de meeste Amerikanen via hun werkgever geregeld, waarbij de werkgever de gehele of een deel van de premie betaald. Dat is zeker het geval voor de grotere bedrijven. Slechts een derde van hen die in dienst zijn van kleine bedrijven worden via die werkgevers aan een ziektekostenverzekering geholpen. Mensen met een laag inkomen worden daarbij met een dubbele drempel geconfronteerd. Zij krijgen onvoldoende ondersteuning van de werkgever bij het betalen van de premie en verdienen niet genoeg om een eigen verzekering af te sluiten.
3. Mensen zonder een verzekering ontvangen meestal de noodzakelijke medische verzorging, maar ze lopen een veel grotere kans die verzorging te laat of in het geheel niet te krijgen. Als een onverzekerde een arts raadpleegt, ligt het voor de hand dat zijn of haar probleem ernstig is en derhalve moeilijker te behandelen dan bij een tijdige consultatie. Bijvoorbeeld,

vrouwen die borstkanker hebben, zijn gebaat bij een zo vroeg mogelijke constatering en behandeling van deze volksziekte. Maar vrouwen die geen verzekering hebben en aan borstkanker blijken te lijden raadplegen een arts te laat en lopen 49% meer kans binnen zeven jaar na het stellen van de diagnose te overlijden dan vrouwen die verzekerd zijn.

Deze feiten zijn door twee zeer belangrijke instituten in de Verenigde Staten verzameld: de Harvard Universiteit en de John Hopkins Universiteit. Aangezien geen van beide een politieke affiniteit met welke politieke groepering dan ook hebben, mag worden aangenomen dat de waarschijnlijkheid dat deze feiten op waarheid berusten zeer groot is.

Tegen het einde van september 1994 kwam er een einde aan de anderhalf jaar durende discussie over een hervorming van de gezondheidszorg. Toen de balans was opgemaakt, werd het droevige resultaat zichtbaar. Er waren alleen maar verliezers, misschien met uitzondering van de verzekeringsmaatschappijen, maar die hadden dan ook het grootste deel van bijna 100 miljoen dollar, die aan negatieve campagnes was besteed, voor hun rekening genomen. De grootste (politiek) verliezer was de President van de Verenigde Staten. Zijn belofte om vergaande hervormingen in de gezondheidszorg door te voeren was op niets uitgelopen. Zijn plan, waarin de grote verzekeringsbedrijven niets zouden verliezen en er eigenlijk alleen maar klanten bij zouden krijgen, is uiteindelijk doodgepraat, kapotgeredeneerd, met halve en hele onwaarheden de grond in geboord en via de smerigste advertentiecampagnes totaal verdraaid aan de bevolking gepresenteerd. Al die advertenties, in de kranten en via TV-spots, zijn breed uitgemeten door de gezamenlijke pers gepubliceerd, in allerlei talk-shows aan de orde gesteld, in TV-series verwerkt en op de meest strategische momenten via de grote TV-stations (ABC, NBC en CBS) uitgezonden. Daarnaast hebben duizenden lokale stations aan deze afbraakcampagne meegeholpen. De voorstanders van de ziektekostenregeling, die met veel minder geld, hun advertenties in de kranten en op de buis zichtbaar hadden willen maken, kregen geen schijn van kans. De grote kapitaalcrachtige industrieën dreigden met een stopzetting van hun normale advertenties in kranten, voor de radio en op de TV indien de voorstanders van de hervormingsplannen hun kijk op de zaak vrijelijk in diezelfde media-organen zouden mogen verkondigen. Eén actieve campagne ten behoeve van de hervormingen slaagde. Een groep activisten had een TV-spotje aan enkele TV-stations in Washington (de zetel van de federale regering) aangeboden. Daarin werd duidelijk gemaakt dat een grote keten van pizza-restaurants, Pizza Hut, de werknemers in het buitenland wel had verzekerd, maar in eigen land alle werknemers onverzekerd had gelaten. Pizza Hut

kon de advertentie tegenhouden omdat ze de TV-stations met een rechtszaak dreigde indien de stations het spotje uit zouden zenden. Het bleef dus op de plank liggen. Een paar journalisten van kranten die zich wat onafhankelijker op durfden te stellen kregen hier lucht van en binnen een week was het schandaal van de Pizza Hut algemeen bekend. Dit was echter een grote uitzondering. De pers was er gewoonlijk als de kippen bij om iedere lastercampagne en iedere onwaarheid in de publiciteit te brengen. Er is bijna niet gerapporteerd over de problemen: een kostenstijging van de gezondheidszorg die te vergelijken is met de inflatie van bepaalde Zuid-Amerikaanse landen en meer dan dertig miljoen Amerikanen die zich geen doktersbezoek kunnen veroorloven, miljoenen kinderen die niet worden gevaccineerd en ouderen van dagen, die hoewel verzekerd tegen ziekenhuis- en dokterskosten, zelf hun veel te dure medicijnen moeten betalen (en dat vaak niet kunnen). Ik ben die problemen en een duidelijke analyse daarvan nauwelijks in de pers tegengekomen. Een uitzondering was de neutrale advertentie van de Kayser Foundation waarover ik al eerder schreef. Bepaald gênant was de houding van de oppositie. Zij gunde deze President niet dat juist hij kans zou zien dit probleem tot een (betere) oplossing te brengen. Daartoe werd de media met alle middelen ingeschakeld. Niet alleen via advertenties, maar ook via weinig geciviliseerde straattonelen. De President, zijn echtgenote en andere leden van zijn administratie hebben geprobeerd via openbare spreekbeurten de plannen van de regering te verduidelijken. Wanneer bekend werd waar een degelijke spreekbeurt zou worden gehouden, werd door de gastheren van de plaatselijke radiopraatjes, de talk-shows, iedereen in die omgeving opgeroepen de spreker of spreekster het praten onmogelijk te maken. Die talk-shows zijn bijna zonder uitzondering in handen van het kapitaalkrachtige conservatieve en rechts-evangelische blok. Dat werkte verbijsterend. Iedereen die de plannen wilde verduidelijken werd door een zeer agressieve schreeuwende en beledigende massa begroet. Nou ja, begroet? De slagzinnen die werden megedragen droegen kreten waar zelfs diegenen die tegen het bezoek van de Paus in Nederland hebben gedemonstreerd, zich diep voor zouden hebben gegeneerd. En intussen gingen de verzekeringsmaatschappijen, de artsen- en specialistenverenigingen, de farmaceutische industrieën, de kleine zelfstandigen en zelfs verenigingen van patiënten, die bij de status quo alleen maar te verliezen hadden, door met het wegknibbelen van allerlei aspecten van het hervormingsplan. De politiek bleek niet in staat haar verantwoordelijkheid als democratisch gekozen volksvertegenwoordiging te kunnen dragen, terwijl de Staten en de federale regering de steeds grotere kosten voor de gezondheidszorg van de armen en de ouden van dagen zal moeten torsen. Het publiek heeft zelfs niet de gelegenheid gehad om goed kennis te nemen van een viertal andere alternatieve plannen. De pers heeft hier een enorme steek laten vallen.

En zo bleven er uiteindelijk slechts verliezers over: de President; het Congres, dat niet bij machte bleek tot een goede wetgeving te komen en dat zich door de lobbies in had laten pakken; de bevolking; de medische verzorgers, die nu in veel grotere aantallen met niet betalende patiënten te maken krijgen; de ouden van dagen, die de kosten voor de medicijnen nauwelijks of niet op kunnen brengen en de allerarmsten in de samenleving die veelal te laat een arts in zullen schakelen en daarmee de kans op een voortijdig einde van hun bestaan en leven zien bespoedigen.

De strijd tegen een stukje sociale rechtvaardigheid is weer door het kapitalisme gewonnen. Deze winst zal echter op de lange duur een duur betaalde winst blijken te zijn. Reeds nu wordt de vraag gesteld hoe het mogelijk is dat de gemiddelde werknemer in Duitsland een salaris geniet dat 20% hoger is dan dat van zijn Amerikaanse collega, die per jaar vier weken meer vakantie krijgt en die zonder uitzondering tegen ziektekosten is verzekerd en daarvoor een premie betaalt die minder dan de helft is dan van een vergelijkbare premie in dit land. Kan de Verenigde Staten, waarin de gezondheid van de medemens een hele lage prioriteit geniet, blijven concurreren met een buitenland waarin de werknemers van een veel betere gezondheid genieten? Kan de Verenigde Staten de steeds toenemende kosten van de reeds veel te dure gezondheidszorg op kunnen brengen? De eerste voorzichtige en neutrale analyses wijzen uit dat de Verenigde Staten een enorme kans heeft laten liggen. Die wetenschap zal pas bij het merendeel van de Amerikanen doordringen indien ze met een grote catastrofe, zoals een ernstige economische depressie of een afzichtelijke epidemie, wordt geconfronteerd.

De strijd is, op het moment dat ik dit schrijf, gestreden. Wij hebben de indruk dat het spektakel rondom de gezondheidsvoorziening en -zorg nog wel tientallen jaren door kan sudderen en van tijd tot tijd wel weer op zal laaien. De eerste maal dat voorstellen voor een algehele verzekering van de burgers van dit land aan het Congres werden gepresenteerd stamt uit de presidentsperiode van Harry Truman (1945 - 1952). Daarna heeft Nixon het in het begin van de zeventiger jaren nog eens geprobeerd. Het is niet onwaarschijnlijk dat de poging van President Clinton om dit probleem eindelijk van de politieke tafel te vegen en een oplossing binnen het bereik van de onverzekerde Amerikaan te brengen uiteindelijk op niets uit zal lopen. Dat zal hem ongetwijfeld een tweede regeerperiode gaan kosten. Het is waarschijnlijk niet voor niets dat alle roddels over z'n sexuele (wan)gedrag en z'n manipulaties in onroerend goed (van jaren geleden) worden gebruikt om de man in een kwaad daglicht te stellen en op die wijze het passeren van een wet op de gezondheidsvoorziening en gezondheidszorg tegen te houden.

8. De Politiek.

Bepaalde facetten van de staatsinrichting van het Amerikaanse regeringsbestel en de wijze waarop dit in het Amerikaanse politiek leven tot uitdrukking komt zijn al een klein beetje aan de orde geweest. Ik stel me voor in dit hoofdstuk eerst een korte schets te geven van de wijze waarop in de Verenigde Staten wordt geregeerd en gecontroleerd. Daarna volgt mijn impressie van een aantal hoogst bijzondere (en vaak onverkwikkelijke) bijverschijnselen van de Amerikaanse politiek. Als het geheel een chaotisch beeld oplevert dan strookt dat met de indruk die ik er zelf in de afgelopen drie jaar van heb opgedaan.

Zonder een kleine toelichting op het staatsinrichting is het te moeilijk de verschillende politieke aspecten in het kader van dat staatsbestel te plaatsen. Ik zal daarom proberen de inrichting van het regeringsbestel en de politieke lichamen toe te lichten die deel van dat bestel uitmaken en die in deze kroniek aan de orde worden gesteld.

Allereerst is daar het apparaat dat naar buiten het meest op de voorgrond treedt, de President en het Congres. De President wordt voor vier jaar gekozen en met uitzondering van de bijna zestienjarige regeerperiode van President Roosevelt is zijn ambtsperiode beperkt tot maximaal acht jaar. Met de President wordt eveneens een Vice-President gekozen. De meest in het oog springende functie van de Vice-President is die van voorzitter van de Senaat. Het komt nog al eens voor dat de Vice-President bij het staken van de stemmen de beslissende stem uitbrengt. Het Congres bestaat uit twee lichamen: de Senaat en het Huis van Afgevaardigden. De Senaat heeft honderd leden. Iedere Staat (Californië, New York, Texas enz.) mag twee senatoren naar Washington sturen. Zij worden gekozen voor zes jaar, tenzij ze een zittende senator vervangen. Hun zittingsperiode duurt dan over het algemeen net zo lang als hun voorganger nog voor de boeg had. Hoewel er een streven is dit te veranderen, kan een senator zich na afloop van de zes jaar herkiesbaar stellen. Dat geldt in grote lijnen ook voor het Huis van Afgevaardigden. Dat lichaam heeft 435 leden. Deze afgevaardigden worden binnen een bepaald kiesdistrict gekozen waarbij een dergelijk district een bepaalde hoeveelheid kiesgerechtigden bevat. Men doet pogingen om de districten zo af te palen dat ze ongeveer een even groot aantal kiezers bevatten. Door de grote mobiliteit van de Amerikanen is dat in de praktijk onmogelijk gebleken. Met deze constructie zal het duidelijk zijn dat de grote staten in het "Huis" heel wat meer afgevaardigden hebben dan de kleinere. Dat feit weerspiegelt zich ook in de wijze waarop de President wordt gekozen. Dat gebeurt in de eerste plaats door het tellen van de stemmen per afzonderlijke staat. Indien een kandidaat de meeste stemmen in een staat behaalt,

krijgt hij (van een zij is nog steeds geen sprake) alle zogenaamde kiesmannen van die staat. Hoe groter de staat, hoe meer kiesmannen die staat levert. Dit principe gaat niet overal op. Er zijn een paar staten die de kiesmannen verdelen op basis van het percentage stemmen dat de kandidaten hebben veroverd. Deze kleine afwijking legt echter absoluut geen doorslaggevend gewicht in de schaal. Bij deze opsomming van op nationaal of federaal niveau opererende gezelschappen mag het Hooggerechtshof zeker niet worden vergeten. Daar worden uitspraken gedaan die vaak bepalend zijn voor de rechtsorde in het gehele land en die voor alle staten gelden. Eén van de meest omstreden uitspraken van dit hof is die van de zaak van Roe tegen Wade. Daarin werd jaren geleden uitgesproken dat de uiteindelijke beslissing voor een zwangerschapsonderbreking bij de (uiteeraard zwangere) vrouw ligt. De leden van het Hooggerechtshof worden voor hun leven benoemd. De voordracht is afkomstig van de President en dient door de Senaat met een eenvoudige meerderheid te worden goedgekeurd. Die goedkeuring door de Senaat is ook van toepassing op de ministers die de federale regering vormen en een aantal hooggeplaatste ambtenaren zoals onder andere de chefs van de CIA en de FBI.

De President fungeert (met zijn ministers en adviseurs) als de vertegenwoordiger van de uitvoerende macht, ;, het Congres vormt de wetgevende macht en het Hooggerechtshof de rechterlijke macht. Verder fungeert het Congres eveneens als een controlerende macht. Deze lichamen zijn federale lichamen en vormen het staatsbestel dat de federale wetten opstelt en zich het sterkst profileert in het opstellen en uitvoeren van het beleid gericht op buitenlandse zaken, defensie, het (federale) justitionele apparaat en sociale zaken. Minder sterk geprofileerd zijn de andere federale ministeries waaronder handel, energie, onderwijs, arbeid enz. Een paar andere federale overheidslichamen zijn die voor levensmiddelen- en medicijnen (de FDA: Food and Drug Administration); het agentschap dat voor de bescherming van het milieu zorg moet dragen (de EPA: Environmental Protection Agency) en het agentschap voor alcohol, tabak en vuurwapens (de ATF: Bureau for Alcohol, Tobacco and Firearms). De President heeft zich verder omringd door een groot aantal raadgevende lichamen. De belangrijkste daarvan zijn die voor de nationale veiligheid en voor de economie. Het is niet ongebruikelijk dat bij het wisselen van een President een groot aantal van deze ambtenaren en zelfs de door de President benoemde federale rechters (dit zijn niet de leden van het Hooggerechtshof maar van de lagere gerechtshoven die uitsluitend federale overtredingen behandelen) door de zittende President worden vervangen. De leden van het Congres dienen zich daarbij bewust te zijn van een gespleten taakopvatting. Ze dienen zich verantwoordelijk te voelen voor zaken die de gehele natie aangaan en ze dienen de belangen van de staat of het district dat ze vertegenwoordigen te behartigen.

Tot zover een korte impressie van het staatsbestel van de Verenigde Staten van Amerika. Dit is dus het nationale en alle staten overkoepelende politieke en overheidsapparaat.

Elk van de 50 staten heeft een intern staatsbestel dat op een getrouwe kopie van het nationale bestel lijkt. De functie van de President wordt uitgeoefend door een gekozen Gouverneur die ook een Vice-Gouverneur als slippendrager heeft. Het verschil is hier dat ze niet als een paar, maar afzonderlijk worden gekozen. Het komt dan ook vaak voor dat de Gouverneur en z'n plaatsvervanger verschillende politieke stromingen vertegenwoordigen. De staat kent verder z'n wetgevende lichamen, ook weer in de vorm van een Huis van Afgevaardigden en een Senaat. De leden van deze twee wetgevende lichamen worden kandidaat gesteld in voor en door de staat opgestelde districten. Deze kunnen, maar behoeven niet dezelfde te zijn als de districten van waaruit vertegenwoordigers voor het Nationale Congres worden afgevaardigd. En, om de kopie compleet te maken, de staat heeft z'n eigen Hooggerechtshof waarin rechtszaken die binnen de staat zelf spelen worden be- en afgehandeld. Dat zijn vaak zaken die niet tot de competentie van het Federale Hooggerechtshof behoren. Mocht één van de partijen het ook met uitspraak van dit lokale hooggerechtshof niet eens zijn dan kan het alsnog worden doorgespeeld naar het Hooggerechtshof in Washington. Het is echter erg onwaarschijnlijk dat dit laatste gezelschap een dergelijke zaak in behandeling neemt.

Op het laagste bestuursniveau treft men de Counties (de provincies) aan. De bestuursvorm van deze provincies is me nog steeds niet helemaal duidelijk. De steden binnen de counties hebben een burgemeester en een gemeenteraad (City Council). Daarboven zetelt een gekozen raad van toezichthouders (de supervisors). Die toezichthouders vertegenwoordigen de districten binnen een bepaalde provincie. Die districten lijken in het geheel niet op de eerder genoemde kiesdistricten. Ze zijn slechts gecreëerd voor het kiezen en afvaardigen van provinciale functionarissen. Onder die functionarissen treffen we behalve de toezichthouder nog een keur van andere ambtsdragers aan. Daaronder vallen plaatselijke rechters, provinciale penningmeesters en de sheriff. De sheriff is voor de provincie zoiets als de Commissaris van Politie in Nederland is. Hij (bij mijn weten zijn ook hier geen zij's) is verantwoordelijk voor "law and order" en voor de financiële manipulaties van het hem toegewezen of toegekende budget.

De betaling van al deze overheidsinstanties is uiterst gecompliceerd. We betalen hier drie soorten belastingen. In de meest eenvoudige vorm ziet dat stelsel met de afdracht naar de bestuurslichamen er zo ongeveer als volgt uit.

De federale belasting (met een laagste schijf van 15% en een hoogste van iets meer dan 40%) wordt hoofdzakelijk gebruikt voor de federale uitgaven. Daarvan verslinden defensie en de sociale

programma's (Medicare, Medicaid, subsidies aan bedrijven en boeren, werkeloosheidsuitkeringen, uitkeringen aan ongehuwde hulpbehoevende moeders en hun kinderen) het grootste deel. Los van deze inkomstenbelasting heeft de federale overheid nog ettelijke andere potjes op het vuur staan.

De staat kent z'n eigen afzonderlijke belastingdienst. In sommige staten betaal je inkomstenbelasting (voor ons is dat zo ongeveer 3%) en verschillende verbruiksgoederen kennen opcenten. Dat is voor Californië 7% of meer. Die opcenten worden niet geheven op het normale voedsel. Wel op de luxe goederen, de genotmiddelen zoals tabak en alcohol en de rekeningen die je in restaurants betaalt. De federale overheid rijdt daar de staat nogal eens in de wielen door ook opcenten te heffen. Dat geldt met name de federale opcenten op benzine en genotmiddelen. In andere staten kent men de opcenten niet. Dat heeft daar wel tot gevolg dat de inkomstenbelastingen dan aanmerkelijk hoger zijn. Ook hier heeft de staat extra inkomsten bijvoorbeeld uit de belasting op pensioenen die in Californië zijn verdiend en de belasting op de winsten van de bedrijven (daar pikt Washington ook een graan van mee).

De provincie dekt in Californië z'n inkomsten eveneens uit de onroerend-goedbelasting (ruwweg jaarlijks 1% van de waarde van het huis). Door de ronduit belabberde financiële situatie van de meeste staten wordt veel van dit geld aan de provincies onttrokken en moeten de provincies hun eigen uitgaven met andere inkomsten dekken. Dat betekent bijvoorbeeld extra heffingen op gas, water en licht. Op die wijze ziet Gouverneur Wilson van Californië kans het politieke beeld op te houden van iemand die de belastingen eerder verlaagt dan verhoogt. De arme provinciale bestuurders worden op die wijze òf met bezuinigingen òf met extra belastingmaatregelen geconfronteerd. Op de wijze waarop de burger de weg in dit belastingwoud vindt, de inspanningen die hij of zij zich daarbij moet getroosten en de financiële ontberingen die daar mee samenhangen, kom ik later nog terug.

Amerikanen menen dat hun staatsbestel en de wijze waarop dat bestel is gerealiseerd hun het recht geeft om de democratie in de Verenigde Staten als de meest volmaakte democratische regeringsvorm ten voorbeeld te stellen. Zelfs de President gaat zover dat hij regelmatig met de volle vuist op zijn (overigens goed gevulde) borst slaat en uitroept dat dit het land is met de oudste en beste democratische regeringsvorm in de wereld. Dat het algemene actieve en passieve stemrecht pas ver na de tweede wereldoorlog echt is ingevoerd, wordt bij deze retoriek gemakshalve vergeten. De enige echte democratische uiting die ik heb kunnen ontdekken is de mogelijkheid van de burgers om binnen hun staat wetsvoorstellen in te dienen die dan bij algemene of speciaal daarvoor uitgeschreven verkiezingen in stemming worden gebracht. Aan die stemming kunnen

slechts geregistreerde kiezers deelnemen. Echter, voor dat een dergelijk voorstel het zover brengt, dienen de samenstellers eerst een zeer groot aantal geverifieerde handtekeningen te verzamelen. Dat aantal is in Californië anderhalf miljoen. Bij het in stemming brengen is er slechts een "voor" of "tegen" stem uit te brengen. Tegenstanders weten daar vaak heel slim gebruik van te maken door het publiek met slimme bewoordingen om de tuin te leiden zodat iemand die "voor" is het gevoel krijgt een "nee" stem uit te moeten brengen. Toch is dit systeem in principe goed en de resultaten worden over het algemeen op correcte wijze toegepast. Ook hier zit weer een addertje onder het gras. De verslagen tegenstanders kunnen zelfs na aanneming van een dergelijk door het volk ingediend voorstel nog betogen dat het ongrondwettelijk is. Met dure advocaten kan op die wijze de invoering jaren worden tegengehouden en soms heeft een uitspraak van een Hooggerechtshof de feitelijke inhoud van dat voorstel al lang achterhaald. Ik maakte eerder de opmerking dat dit de enige echte democratische uiting in de Verenigde Staten lijkt te zijn. Daarbij moet wel worden bedacht dat slechts de geregistreerde kiezers mogen stemmen en dat door de vele thuisblijvers het vaak maar een heel klein deel van de bevolking is die aan dit democratische vertoon mee doet. Dat deel is vaak minder dan 20%.

De meeste wetten komen echter via de wetgevende lichamen tot stand. Dat proces spitst zich in de Verenigde Staten vooral toe op de federale wetten. Wetten die dus in Washington worden opgesteld en eventueel door Congres en President worden goedgekeurd. Dit is echter een onvoorstelbaar moeizaam en bijna onmogelijk proces geworden. De wijze waarop een wetsvoorstel uiteindelijk wet wordt, verloopt in grote lijnen als volgt. De President, individuele leden van het Congres of een groep leden van het Congres kunnen een wetsvoorstel indienen. Een wetsvoorstel komt dan in beide huizen van het Congres in behandeling. In het Huis van Afgevaardigden dient een wetsvoorstel over het algemeen met eenvoudige meerderheid te worden aangenomen. Dat geldt ook voor de Senaat. Die Senaat kan een wetsvoorstel zelfs met een minderheid tegenhouden. Als een partij 41 of meer stemmen achter zich weet te verzamelen en al die 41 senatoren tegen een bepaald wetsvoorstel zijn, dan kan dat voorstel door een "filibuster" worden tegengehouden. Een filibuster is een eindeloos durende discussie over dat wetsvoorstel waarbij de tegenstanders voortdurend aan het woord blijven en het voorstel dus nooit in stemming kan worden gebracht. De praktijk is nu dat de tegenstanders de filibuster slechts behoeven aan te kondigen om het tegen te houden. Een deel van het Congres kan dus voor een voorstel zijn en kan daarna in het andere lichaam om zeep worden geholpen. Het is verder normaal dat de wetsvoorstellen in beide huizen van de nodige amendementen worden voorzien. Dat betekent dat er verschillende versies van het wetsvoorstel gaan ontstaan. Zijn beide huizen akkoord met hun versie dan moet een commissie, bestaande uit leden van de Senaat en uit Het Huis van Afgevaardigden, de verschillen

wegwerken. Als deze commissie een compromis heeft bereikt gaat dit compromis weer in stemming en kan het voorkomen dat het in beide of één van de huizen sneuvelt. Het komt ook voor dat er constant wijzigingen in het voorstel in één van de twee huizen worden aangebracht die iedere keer weer door het andere huis worden gemodificeerd. Komt er tenslotte na dit moeizame overleg een wetsvoorstel uit de bus die de goedkeuring van het gehele Congres heeft dan wordt dit voorstel bij de President gedeponeerd die al dan niet zijn handtekening onder het voorstel zet. Daarna is het voorstel wet geworden. De President kan op dat laatste moment roet in het eten gooien en weigeren het voorstel tot wet te verklaren. Dit presidentiële veto is door President Bush tientallen malen gebruikt. Het zijn vaak de amendementen met soms de meest vreemde kleine extra aanvullingen die tot zo'n veto leiden. En aangezien de President niet de bevoegdheid heeft afzonderlijke amendementen te schrappen, verdwijnt het gehele wetsvoorstel op die wijze in de prullenmand. De enige manier om de President te dwingen het voorstel te ondertekenen kan worden geforceerd door het voorstel in beide huizen met een tweederde meerderheid aan te nemen. Van bepaalde wetsvoorstellen is de behandeling recht-toe recht-aan. Dat wil zeggen dat de scheiding der geesten overeenkomt met de scheiding van de fracties in het Congres. In dat geval stemt het overgrote deel van een partij overeenkomstig de principes (nou ja, principes?) van de partij. Het is echter gecompliceerder. Dat wordt mede veroorzaakt door het feit dat, hoewel het lijkt dat er sprake is van een twee-partijen systeem, de Democratische partij een sterke conservatieve vleugel heeft. Het was vooral dat deel van de Democraten dat bijvoorbeeld President Reagan door dik en dun steunde. Daarnaast is een zekere mate van rebellie niet ongewoon. Bij de behandeling van handelsverdragen spelen de belangen van vakbonden, bedrijven en bepaalde actiegroepen (en soms het stemvolk) een rol die meer door het onderwerp dan door de partijen wordt bepaald. Zo heeft Reagan veel Democratische kiezers achter zich gekregen en slaagde Clinton er in om bij een aantal wetsvoorstellen zoveel Republikeinen achter zich te scharen dat het grote aantal tegenstanders uit de eigen gelederen kon worden gecompenseerd. Zijn speciale Wet op de Misdadbestrijding, de Crime-bill, kreeg in 1994 uiteindelijk in het Huis van Afgevaardigden de steun van 47 Republikeinen. Hij had die steun broodnodig want 61 Democraten lieten hem in de kou staan. (Het Huis stemde voor de wet omdat er veel meer Democraten dan Republikeinen in zijn afgevaardigd). De tegenstemmende Democraten hadden het vooral gemunt op het feit dat een groot aantal (semi)-automatische wapens van de lijst van geoorloofde vuurwapens werden geschrapt. Die tegenstand werd mede veroorzaakt door de enorme druk die de NRA, de National Rifle Association (vrij vertaald: de Vereniging tot Bevordering van een Ongebreedeld Wapenbezit) op de afgevaardigden uitoefenden. De NRA ging daarbij zelfs zo ver chèques van bedragen tot meer dan \$

4000.- aan de afgevaardigden te overhandigen. Het heeft de NRA deze keer niet kunnen baten. Door de desertie van een zestal Republikeinen in de Senaat werd na een gevecht dat zes jaar heeft geduurd dit wetsvoorstel op 25 augustus 1994 aangenomen.

Dezelfde tonelen kunnen zich binnen een staat ten aanzien van de staatswetten herhalen. Over het algemeen is de situatie daar wat minder gecompliceerd. Dat wordt meer bepaald door de houding van de lokale afgevaardigden dan het systeem. Dat systeem blijft hetzelfde. Dat kan tot een compleet onregeerbare situatie leiden vooral als het Congres een meerderheid van radicalere leden heeft en de Gouverneur zich uiterst conservatief opstelt. Dan ontstaat vaak een complete patstelling. In Californië komt die situatie regelmatig voor. Dat leidde in 1993 zelfs tot een opschorting van alle betalingen aan hen die in overheidsdienst werkten, omdat het Congres en de Gouverneur het niet eens konden worden over het budget. De Staat moest schuldbekentenissen aan zijn employées uitschrijven die pas drie maanden later, na aanneming van een sterk gewijzigd budget, konden worden uitbetaald.

Staatsburgers die van hun stemrecht gebruik wensen te maken moeten geregistreerd zijn. Dat gebeurt niet vanzelf. Bij iedere adreswijziging moet de aspirant-kiezer een registratieformulier invullen en "ten stadhuize" deponeren of opsturen. Francine mag stemmen, ze is Amerikaans staatsburger. Ik zal dat met veel gemengde gevoelens gevulde genot nooit mogen smaken, aangezien ik Nederlander ben en blijf. Op dat registratieformulier mag je ook aankruisen tot welke politieke partij (of groepering) je wenst te worden gerekend. Het is niet nodig lid van zo'n gezelschap te zijn. Indien dit registratieformulier tijdig ter bestemde plekke is aangekomen, krijg je automatisch eerst de stemformulieren met informatie over de door jou geprefereerde partij in de bus. Die partijgerichte informatie bevat de lijst van de kandidaten die binnen een partij uit moeten maken wie op de uiteindelijke kieslijst komen te staan. (De binnen een partij te houden verkiezingen heten de "primaries"). Voor het overgrote deel van de Amerikanen gaat het dan om kandidaten van of de Republikeinse partij of de Democratische partij. Er zijn nog een aantal andere partijen (zelfs een socialistische die, wonder o wonder, jarenlang een afgevaardigde uit de staat Vermont naar het Congres wist af te vaardigen). Overigens spelen die kleintjes eigenlijk in dit spel niet echt mee. Soms steekt bij de presidents- of gouverneursverkiezingen een zogenaamde "Onafhankelijke" kandidaat de kop op. Van onafhankelijkheid is meestal geen sprake, maar met dit begrip wordt aangegeven dat de persoon noch Republikeins noch Democratisch is. (Dat bleek in de persoon van Ross Perrot ook nog bijna letterlijk op te gaan).

De geregistreeerde kiezers zijn dus tijdens de echte verkiezingen gemachtigd om hun stem ook op alle mogelijke kandidaten voor

alle mogelijke functies uit te brengen, van President van de Verenigde Staten tot aan administrateur van een provinciedistrict(je) met een inwonersaantal dat minder is dan dat van een stadje als Franeker. Die verkiezingen van de President, de Gouverneurs en hun Vice-Gouverneurs en al die andere zogenaamde vertegenwoordigers van het volk, moet als een enorme aanfluiting van de democratische principes worden beschouwd. De overgrote meerderheid (er zijn uitzonderingen) van de kandidaten voert een verbeterde campagne die maanden kan duren. Voor de presidentsverkiezingen duurt de complete campagne ongeveer een jaar. Een dergelijke campagne kost geld, zelfs veel geld. Dat veel geld wordt voornamelijk uitgegeven aan TV-reclame, publicaties in dagbladen en andere veel gelezen lectuur, terwijl de kandidaat daarnaast over een uitgebreide bezoldigde staf moet bezitten om overal waar nodig de kwaliteiten van de kandidaat uit te dragen. Dat veel geld wordt over het algemeen opgebracht door bedrijven en de PAC's, de politieke actiecommissies. De bedrijven en de PAC's steunen een kandidaat niet voor (letterlijk) niets. Hoe groter het bedrag, hoe meer men de kandidaat in de wurggreep krijgt. Immers, als die kandidaat is gekozen, wordt hij of zij vriendelijk dan wel indringend herinnerd aan het feit dat er geld voor hem of haar op tafel is gelegd. Natuurlijk komt dat belang van die geldschietters in de campagne nooit aan de orde. Men spreekt hier slechts over de geldinzamelingsactiviteiten (de fundraising) van de kandidaten. Het meest onschuldige daarvan zijn waarschijnlijk de ontbijten, de lunches of de diners waaraan iedereen deel kan nemen. Uiteraard tegen een zeer forse betaling. Hoe hoger het betaalde bedrag hoe dichter men bij de kandidaat mag komen te zitten. Voor een heleboel dollars is het zelfs mogelijk een plaatsje aan dezelfde tafel te kopen. In principe mogen al deze inkomsten slechts worden besteed aan de financiering van de verkiezingscampagne. Als er geld echter in de pot overblijft dat later niet in een volgende campagne kan worden gebruikt, komt het nog al eens voor dat dit overschotje toch in de zakken van de "geachte afgevaardigden" verdwijnt. Later, nadat een kandidaat afgevaardigde van het volk is geworden, blijkt pas hoe problematisch de ondersteuning van het bedrijfsleven en de PAC's eigenlijk is. Bij de behandeling van veel wetsvoorstellen worden de afgevaardigden onder druk gezet een bepaalde positie te kiezen. Als het geldelijk ondersteunen van de verkiezingscampagne niet helemaal voldoende mocht blijken om de geldschietter met z'n stem tegemoet te komen, blijven er nog andere middelen over. Die variëren van uitnodigingen tot het bijwonen van uitbundige feestjes (waar bijvoorbeeld bekende tennisspelers de afgevaardigden helpen een bal over het net te slaan) tot Maffia-achtige praktijken en het overhandigen van geldelijke bedragen. Daarin spant de NRA (de al eerder genoemde Vereniging van Wapenbezitters) de kroon. Omdat het niet echt is toegestaan geldbedragen aan afgevaardigden te overhandigen met het doel de afgevaardigde te beïnvloeden, heeft de

NRA een ander smoesje bedacht. Dat geld wordt gegeven om de afgevaardigde te mogen spreken! Daarnaast zijn er nog de roddelcampagnes. President Clinton is daar een sprekend slachtoffer van. Men deinst er zelfs niet voor terug die roddel in de vorm van (gekochte en goed betaalde) fantasie-slachtoffers inhoud te geven. Die vormen een goede oplossing om de afgevaardigde bij zijn eigen stemvolk in een kwaad daglicht te stellen. De stem van de kiezer is dan allang niet belangrijk meer. Het zijn de financiers van de verkiezingscampagne die in dit soort situaties zich in Washington (of Sacramento, de zetel van de regering van de Staat Californië) verzekeren van de steun van hen die naar het Congres zijn afgevaardigd. Die kiezers staan ook ver af van de praktijken die door pressiegroepen op een andere wijze worden gehanteerd. De "lobby" is een praktijk waarbij invloedrijke personen, vaak ex-afgevaardigden of zelfs ex-gezagsdragers en bijna altijd het beroep van advocaat uitoefenend, hun invloed aan de leden van het Congres opdringen. Met enorm veel geld, beloften, verdraaiing van feiten, het opdissen van pertinente leugens en afpersingen vormen de lobbyisten een soort derde kamer. Tot voor kort konden bedrijven, die gebruik maakten van de diensten van deze mensen, de onkosten die daar mee gepaard gingen zelfs van hun inkomsten of winsten aftrekken. Een belastingvrij douceurtje dus. Een douceurtje waarmee de diensten van de afgevaardigden werden gekocht. Maar dit alles mag hier beslist geen corruptie worden genoemd! En hoewel het overgrote deel van dit volk deze praktijken zat is, verandert er natuurlijk niets. Die veranderingen dienen door dezelfde mensen, die van deze situatie het meest profiteren, in wetten te worden omgezet. Er zijn natuurlijk enkele gewetensvolle en ethisch hoogstaande uitzonderingen onder dit schuim. Ze zijn echter bijzonder zeldzaam. Natuurlijk zijn er ook afgevaardigden die de geldinzamelingen niet nodig hebben omdat ze zelf schatrijk zijn. Op die wijze poogde een multi-miljonair een senaatszetel in Californië te "kopen". Hij had weinig kans in Texas, z'n oorspronkelijke woonplaats, en verplaatste zijn campagne in de verwachting een zittende vrouwelijke Senator, die overigens ook goed in de slappe was zat, te kunnen wippen. Hij schijnt zelfs plannen te hebben gehad om zich op die wijze een aantal jaren aan het hoofd van deze natie te willen nestelen. En, maakt daarbij gebruik van de normale methode om je van je tegenstander(s) te onderscheiden. Die methode bestaat uit het bekladden en het uiten van hele en halve (on)waarheden. Je hoort maar weinig van de eigen plannen van dit soort kandidaten. De aanvallen op de tegenstanders bepalen de wijze waarop de kiezer uiteindelijk moet beslissen wie, als je alles mag geloven, de minst slechte is.

In de grondwet van de Verenigde Staten is de scheiding tussen kerk en staat onverbiddelijk vastgelegd. Waarschijnlijk gewend aan het geven van sterk wisselende interpretaties van de bijbel worden

die passages in de grondwet door een niet te verwaarlozen deel van de bevolking aangevochten. Het is dat deel dat zich heeft aangesloten of verwant voelt aan de hedendaagse boodschappers van het evangelie. Het is onvoorstelbaar hoe deze evangelisten stadions vol aanhangers weten te trekken die zonder enige vorm van kritiek alles slikken wat deze "charlatan-dominees" hun op de mouw spellen. Waren het in de zeventiger jaren nog de tamelijk gematigde protestantse kerken die de Amerikaanse gelovigen vertegenwoordigden, het zijn nu allerlei verschillende kerkgenootschappen die een eigen boodschap verkondigen. Die boodschap komt eigenlijk in het kort neer op een aantal dogma's. Dat zijn de absolute waarheid van het woord en de onfeilbaarheid van de evangelist. (Mijn interpretatie!). Die absolute waarheid van het woord heeft geleid tot een nieuwe term: het creationisme. Daarin wordt de evolutietheorie van Darwin als godslasterlijk beschouwd en dient de gelovige onvoorwaardelijk aan te nemen dat de wereld letterlijk volgens het boek Genesis is geschapen. Natuurlijk wordt de verkondiging van dit woord vergemakkelijkt indien de overheid de evangelisten hen daarbij een handje helpt. Dat is vooral koren op de molen van hen die door de besmetting van de geloofsverkondiging zijn aangetast. Zo kent het Congres een aantal, zelfs een vrij groot aantal, afgevaardigden die een geheel andere kijk op de pluriforme samenleving beginnen te krijgen of reeds hebben gekregen. Die afgevaardigden hebben hun verkiezing te danken aan de steeds groter wordende invloed van deze fundamenteel-christelijke kerken. De sterkste stroming daarvan is te vinden in de bijbelgordel (bible-belt) in de Zuidelijke staten en in een aantal typisch agrarische staten in het midden-westen. Het afvaardigen van de vertegenwoordigers van deze rechts-evangelistische stroming wordt vergemakkelijkt door hun fanatisme. Ze zullen geen verkiezing overslaan en overal waar mogelijk worden geloofsgenoten kandidaat gesteld voor alle mogelijke openbare functies. Dit gebeurt in een situatie waarbij de kritische kiezers zich hoe langer hoe meer van de hier toegepaste politiek afwenden. Op die wijze kon in 1987 een afgevaardigde van dit rechts-evangelische blok als kandidaat voor het presidentschap van de Verenigde Staten grote ogen gooien. Deze heer Patterson ging in zijn campagne zelfs zo ver dat hij zijn strijd vergeleek met de strijd die Christus moest voeren. Zijn discipelen (veel meer dan 12) streden een, wat hij noemde, culturele oorlog; een soort culturele revolutie gebaseerd op hun interpretatie van de bijbel. Voor hen die een beetje inzicht hebben in de gevolgen van dergelijke culturele revoluties (denk aan Hitler-Duitsland, China of Iran), doemt dan ook een niet licht te nemen schrikbeeld op. Behalve de successen die ze in de plaatselijke en nationale verkiezingen hebben weten te boeken, hebben deze verkondigers van het geloof ook kans gezien de schoolbesturen van de openbare scholen opmerkelijk sterk te penetreren. Daar beginnen zich dan ook de eerste grote politieke moeilijkheden af te tekenen. Bij de strikte scheiding van kerk en staat past de opening van een

schooldag op de openbare en door de overheid gesubsidieerde school met een "Onze Vader" toch eigenlijk niet. Zeker niet indien men er op staat dat ook de kinderen afkomstig uit gezinnen waarin een ander geloof wordt beleden aan dat gebed mee moeten doen. Vooralsnog hebben de "gelovigen" zich in een aantal staten tevreden gesteld met het in acht nemen van een minuut stilte voordat de schooldag begint. Velen zien dat als het begin van de situatie waarin de onderwijzer(es) wordt gedwongen een formeel gebed uit te spreken. De eerste onderwijzers die deze stilte niet in acht hebben genomen, zijn al ontslagen. Dat blijken helaas tevens de beste leerkrachten te zijn. Het is eigenlijk al erg genoeg dat de jonge generatie aan een stevige nationalistische indoctrinatie wordt onderworpen door het zweren van trouw aan de Amerikaanse vlag en de daaraan verbonden veronderstelde idealen. Op één van de door de christelijk-evangelistische gedomineerde schoolbesturen is men zelfs zo ver gegaan dat dat bestuur de onderwijzers heeft geïnstrueerd de kinderen te leren dat de Amerikaanse cultuur superieur is ten opzichte van alle andere culturen in de wereld. Als je dat hoort lopen de rillingen over je rug. Die rillingen nemen nog in intensiteit toe toen bekend werd dat de meeste geheime para-militaristische organisaties door datzelfde fundamenteel christelijke blok worden gesteund. Organisaties die op afgelegen plekken complete kleine legertjes opleiden. Bij een aantal, door de leiders van deze groeperingen afgelegde verklaringen, laat hun doel niets aan duidelijkheid te wensen over. Dat doel is de overname van de macht op het moment dat de gekozen overheden niet meer in staat zijn de christelijke waarden van de samenleving te waarborgen. Ik denk dat dit alles een buitenstaander als zeer ongeloofwaardig in de oren moet klinken. Bedenk daar dan bij dat dit niet de enige vreemde christelijke uitspatting is. De politiek die door dit blok wordt gevoerd met betrekking tot de abortuswetgeving is een waarschijnlijk nog schrijnender voorbeeld van hun politieke acties.

In die abortusproblematiek staan twee standpunten lijnrecht tegenover elkaar. Het merendeel van de bevolking (ik schat zo'n 70%) vindt dat die keuze uitsluitend bij de vrouw ligt. Dat wil zeggen bij de vrouw die haar eigen zwangerschap wenst te onderbreken. Daar tegenover staan de religieuze christelijke groeperingen die iedere vorm van zwangerschapbeëindiging als moord beschouwen. De discussies worden voor de vrije keuze van de vrouw onder andere gevoerd door een organisatie die zich "Planned Parenthood" (gepland ouderschap) noemt. Daarbij hebben een aantal zeer militante organisatie waaronder "Operation Rescue" en "Pro Life" zich het meest in het nieuws weet te wringen. De acties van de tegenstanders van de vrije keuze van de vrouw zijn uitermate terroristisch van aard. Er zijn zelfs priesters en dominees die aanslagen op dokters die abortussen verrichten als een gerechtvaardigde moord bestempen. Dat heeft z'n uitwerking niet gemist. Na de recente moorden in Florida op twee artsen en een veiligheidsfunctionaris en de zeer

recente afschuwelijke moorden op twee receptionistes van een abortuskliniek in Boston, hebben een aantal artsen (uit angst) besloten geen abortussen meer uit te voeren. Die angst is niet alleen ingegeven door die moorden. Deze protesterende christenen deinzen er niet voor terug alle artsen met dreigbrieven onder druk te zetten. Men gaat daarbij zover dat de kinderen van dokters, die niet voor die druk wensen te wijken, in hun dagelijkse leven op een verschrikkelijke wijze worden lastig gevallen. Op de scholen, die door hen worden bezocht, worden pamfletten verspreid waarin de andere kinderen wordt verteld wat hun vader of moeder doet. En dat in zeer lugubere bewoordingen compleet met foto's van geaborteerde vruchten. Daarnaast worden de vrouwen die hun gang naar een abortuskliniek moeten maken met nare scheldpartijen lastig gevallen. Vaak moeten ze zich door een haag van fanatieke, scheldende en dreigende christenen wringen. Dat lukt dan nog in die gevallen waarin de abortuskliniek niet door brandstichting is verwoest. De Presidenten Reagan en Bush lieten al deze praktijken oogluikend toe. Reagan was zelfs een bijna openlijke supporter van deze actiegroepen. En dat alles onder de vlag van het eerste artikel van de Amerikaanse grondwet waarin de vrijheid van meningsuiting is vastgelegd.

Het is niet slechts de steun die dit christelijk-rechtse blok aan de praktijken van de anti-abortus groepen geeft. Welhaast nog fanatieker wordt campagne gevoerd tegen homofiele medeburgers. Hoewel dit door het Hooggerechtshof van de staat Colorado als ongrondwettelijk is bestempeld, blijft de meerderheid in die staat achter een eerder aangenomen wet staan en handelt er ook naar. Die wet houdt in dat homofiele burgers niet als de gelijken van heterofiele medeburgers behoeven te worden behandeld. In de praktijk komt dat neer op het bestempelen van de homofielen als tweede rangs burgers. Het gevolg is dan ook dat deze mensen bij een sollicitatie de zekerheid hebben niet te worden aangenomen. Een extra droevige situatie is dat in verschillende andere staten gelijkkluidende wetten in voorbereiding zijn. En in dit geval behoeven de door het volk gekozen afgevaardigden hun handen niet eens vuil te maken. Deze wetten worden door de rechts-christelijke groeperingen opgesteld en als formeel voorstel op de lijst van door het volk geformuleerde wetsvoorstellen (de proposities) geplaatst. Dit is dan ook tegelijkertijd het nadeel van een zeer democratisch proces. Het laat binnen een staat dit soort uitspattingen ongehinderd toe.

Door het lezen van een grote verscheidenheid aan dag- en weekbladen heb ik me een beetje kunnen verdiepen in de zaken die hier in de politiek een grote rol spelen. In volgorde van publieke interesse zijn dat op dit ogenblik: de misdaad, de politiek en de politici, het ontbreken van morele waarden, de gezondheidszorg, de

economie, de werkeloosheid, de hulp aan de derde wereldlanden en het begrotingstekort. De misdaad komt in een volgend hoofdstuk aan de orde terwijl de politiek en de politici hier aan de orde zijn. Voor wat de overige zorgenkinderen van de Amerikaanse burgers aangaat behoeft het denk ik geen verdere uitleg dat het vooral de christelijke geloofsbeleiders zijn die zich zorgen maken over de morele gesteldheid van de natie. Dat wordt vooral gevoed door de abortusproblematiek, de samenlevingsverbanden en de strijd van de homofiele Amerikanen om gelijkwaardig aan alle anderen te worden bejegend, behandeld en berechtigd. De werkeloosheid is natuurlijk een probleem dat direct aan de economie is gekoppeld. Hoewel er na de vervanging van het bewind van Bush onder Clinton een duidelijke opleving van de economie sprake was, blijft het percentage werkelozen veel te hoog. Dat feit en het ontbreken van een redelijke werkeloosheidsuitkering maakt een groot deel van de bevolking afkerig van handelsverdragen zoals de GATT en NAFTA (de North Atlantic Free Trade Association van de Verenigde Staten, Canada en Mexico). Er wordt terecht gevreesd dat een groot aantal banen van de Verenigde Staten naar Mexico verdwijnen. De tegenstanders van deze handelsverdragen stellen zich echter op één lijn met de voorstanders van de handelsmuren die de wereld in hokjes verdeeld houdt. Natuurlijk zijn de grote industriële concerns het meest gebaat met het verplaatsen van hun activiteiten naar landen met lagere lonen. Over het algemeen gaat dat toch wel gepaard met een verhoging van het welvaartspeil in die landen. Singapore, Zuid-Korea en Taiwan zijn daar sprekende voorbeelden van. Hoewel President Clinton het gelijk aan zijn kant had deze handelsverdragen door dik en dun te steunen, heeft hij op een jammerlijke manier nagelaten zijn aanhangers tegemoet te komen. Een goede werkeloosheidsverzekering in die gevallen waarin iemand zijn of haar baan tengevolge van deze verdragen verliest, was toch wel het minste geweest voor een President die in zijn campagne het creëren van nieuwe banen hoog in zijn vaandel had geplaatst. In de politieke discussies rond de GATT (General Agreement for Trade and Tariffs) werden de subsidies in de Europese Gemeenschap uitgebreid aangevalen als een vorm van verregaande bescherming van onder andere de Europese landbouw. En dat terwijl in diverse bladen en TV-uitzendingen de uitspattingen van de Amerikaanse subsidiepolitiek buitengewoon scherp wordt belicht. Een paar voorbeelden: de uitgestrekte valleien van Californië verbruiken het schaarse water van deze staat en de aan Californië grenzende staten, zonder daar een normale prijs voor te betalen. Die prijs wordt door de burgers in de vorm van een veel te hoge aanslag op het gebruik van water betaald. Zonder die subsidie is de concurrentie op de wereldmarkt voor de agrarische bedrijven hier praktisch onmogelijk. Een tweede voorbeeld is het vangnet dat veel boeren en tuinders hebben in de vorm van garantieprijzen. Die prijs stelt hen in staat om zelfs in het geval van grote landbouwoverschotten, dus lage prijzen, een

goed inkomen te verwerven. Bij catastrofes (wateroverlast, tropische orkanen, aardbevingen) springen de staten en vaak ook de federale overheden onmiddellijk in om die schade te vergoeden. Ik heb geprobeerd een groot aantal van deze (verkapte?) subsidies onder de aandacht van onze volksvertegenwoordigers in het Europese parlement te brengen. Op die eenzijdige correspondentie is echter nooit gereageerd.

Wat dit laatste betreft zijn mijn eigen jarenlange frustraties met het politieke bedrijf in Nederland wel een beetje te vergelijken met de enorme afkeer die veel Amerikanen ten opzichte van hun politieke leiders en adjudanten hebben. In één van de vele provincies in dit land (Montgomery County) trok de nadruk die Clinton had gelegd op het verbeteren van de gezondheidszorg een groot aantal extra stemmen van mensen die zeker 20 jaar niet hadden gestemd. Op die wijze droegen deze extra stemmen er toe bij dat deze provincie plotseling in plaats van een Republikeins bolwerk een Democratisch stempel kreeg. De chaos die het Congres met al hun verschillende wetsvoorstellen en de verschillende actiegroepen met hun afbraakcampagnes van deze zaak hebben gemaakt, heeft de kiezers in Montgomery kopschuw gemaakt. De Republikeinse afgevaardigde in dit gebied concludeert nu opgelucht en juichend dat die chaos tot gevolg zal hebben dat die kiezers de volgende 20 jaar de verkiezingen ongetwijfeld zullen laten voor wat het is.

Een geheel ander en voor mij absoluut onbegrijpelijke zaak is de onrust die de lage waarde van de dollar in veel politieke kringen veroorzaakt. Het heeft er alle schijn van dat die lage waarde van de dollar mede debet is aan de winsten die momenteel door de automobieligiganten worden geboekt. En dat terwijl er jarenlang sprake is geweest van enorme verliezen. De duurder wordende Japanse en Duitse auto's spelen General Motors, Ford en Chrysler op een niet te onderschatten manier in de kaart. Ook blijkt door die lagere dollar het tekort op de handelsbalans af te nemen en dat alles is een gunstige ontwikkeling voor het Amerikaanse begrotingstekort dat momenteel bijna \$ 5.000.000.000.000.- dollar bedraagt. Deel dat bedrag door de 250 miljoen Amerikanen en het resultaat wordt duidelijk. Iedere Amerikaan is met een schuld van \$ 20.000.- opgezadeld. Het effect van een dergelijke schuld op de hoogte van de door de Amerikanen zo verfoeide belasting vormt meer dan de helft van de inkomstenbelasting die door de Amerikaan met een gemiddeld inkomen moet worden betaald. Die lagere waarde van de dollar ten opzichte van de Japanse en Europese munteenheden heeft dus een positief effect op zowel de economie als de staatsschuld. Er is dus alle reden om aan te nemen dat de politici en de burgers gelukkig zijn met een dergelijke ontwikkeling. Echter, niets is minder waar. De instelling die de grootst mogelijke bezorgdheid over de val van "greenback" uitspreekt is de "Federal Reserve", een instituut dat te vergelijken is met de Nederlandse Bank. Die Federal Reserve probeert de dollar door allerlei verschillende

maatregelen te beschermen om de trots van de Amerikanen weer in waarde toe te doen nemen. Daarbij stoot de voorzitter van de Federal Reserve, een zekere mijnheer Greenspan, op een verschil van inzicht bij President Clinton die die lagere waarde toejuicht en af en toe door min of meer provocerende uitspraken in stand houdt. Op haar beurt wordt Greenspan gesteund door het conservatieve deel van het Congres. Die hebben minder zorg over de monetaire aspecten van de dollar, maar zien een afbrokkeling van de dollarwaarde als een afbrokkeling van het nationale prestige. Bij de meeste Amerikanen gaat een emotioneel appèl over een dergelijke ontwikkeling er in als zoete koek. Ik heb nog geen commentator, een soort beroep waar dit land overvloedig mee is bevolkt, een echt goede en duidelijke analyse over de effecten van de ontwikkeling van de dollarkoers horen uiten. En de hoofdaanvoerders (die zich met de afkorting CEO van Chief Executive Officer betitelen) van de grote bedrijven zwijgen in alle talen. Ze zijn gelukkig met die lage dollarkoers. Als aanhangers van hun (vooral sociaal gerichte) conservatisme kunnen ze hun vertegenwoordigers in het Congres en de overige machtsblokken moeilijk over die tamelijk schizofrene opvattingen terechtwijzen.

De defensie-inspanningen blijven van de Amerikaanse bevolking onmogelijk grote financiële offers vragen. Ondanks de hier zo hoog geroemde beëindiging van de koude oorlog blijft het defensie-budget factoren hoger dan dat in de meeste andere geïndustrialiseerde landen het geval is. Er is wel degelijk sprake geweest van een inkrimping van dat budget. Die inkrimping is, mede onder druk van de slechte economische situatie van een paar jaar geleden, een catastrofe gebleken voor een staat als Californië. Een zeer groot deel van de militaire industrieën (vooral de lucht- en ruimtevaart-industrieën) zijn hier (nog steeds) gevestigd. Ook was het aantal militaire etablissementen groter dan in alle andere staten. De vaak rigoureuze opheffing van deze (vaak niet zo efficiënt) werkende militaire instellingen heeft een aantal districten in de grootste ellende gedompeld. Een schrijnend voorbeeld van het daarbij gevoerde spel is de volgende. Een district waarvan de afgevaardigde in het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden zich als een grote voorstander van een meer agressieve ontwapeningspolitiek had geëtaleerd, werd door de zittende President (dat was op dat moment Bush) op zijn politieke wenken bediend. Zijn district werd als eerste voor het voldongen feit gesteld. Alle militaire etablissementen werden gesloten. De voor dat district uitgetrokken financiële compensaties waren een fractie van wat andere districten en staten zouden gaan ontvangen.

Hoewel de President opperbevelhebber van alle strijdkrachten is, blijkt hij weinig invloed op de gang van zaken in het Pentagon te hebben. Zijn pogingen om homoseksuele mannen en vrouwen toegang

tot die strijdkrachten te laten krijgen, zijn op een grote mislukking uitgelopen. Zowel het Congres als de militaire leiders hebben hem de voet dwars gezet. Een op papier ingevoerde beleidswijziging heeft weinig om het lijf. De ontdekking dat een lid van de krijgsmacht bij de ontdekking dat iemand sexueel anders geaard is, leidde in het verleden tot een onmiddellijke verwijdering uit militaire dienst. De reden daarvoor is de onmogelijke situatie die in het leger zou kunnen ontstaan indien een homosexueel geaarde man zich tussen het massale gewriemel van andere blote militairen in de gemeenschappelijke waslokalen zou vertonen en zijn aanwezigheid daar in een aanstootgevende situatie zou resulteren. Thans is er sprake van een politiek die wordt aangeduid met "niet vragen, niets zeggen". Bij de recrutering van toekomstig militair personeel wordt niet meer naar de sexuele voorkeur van de aspirant-militair gevraagd. Zij dienen daarna hun mond te houden over hun sexualiteit. Mochten ze dit toch wereldkundig maken of door hun houding aanleiding geven tot het prijsgeven van dit geheim dan volgt onmiddellijk ontslag. Zowel voor als na deze richtlijn zijn mannen en vrouwen met een geweldige staat van dienst zonder pardon buiten de hekken van de militaire terreinen gezet. Gejaagd is eigenlijk een beter woord. Een aantal van deze "slachtoffers" voert via de rechterlijke organen een verbeterd strijd om weer te worden toegelaten. Ze beroepen zich min of meer succesrijk op een verklaring in de Amerikaanse grondwet die gelijkberechtiging van alle staatsburgers garandeert. Vreemd bij deze hele politiek/militaire janboel is het feit dat noch in de rijen van de homosexuele medeburgers noch in die van het militair/politieke krachtveld de vraag wordt opgeworpen of deze politiek ook in tijd van oorlog geldt. In het geval van grote internationale spanningen en conflicten, zoals tijdens de Golfoorlog, wordt het beroepsleger onmiddellijk aangevuld met opgeroepen dienstplichtigen.

Aangezien President Clinton de dienstplicht in het Vietnamdrama wist te ontlopen werd hij van meet af aan in de ogen van velen ongeschikt geacht om als opperbevelhebber te kunnen opereren. Het fiasco van zijn pogingen de houding van het leger ten opzichte van de homosexuele medeburgers te wijzigen, maakte zijn relatie met het merendeel van de "heldhaftige nationale en patriottische trots" van dit land er niet gemakkelijker op. Kondigde President Bush ooit in de nadagen van de Golfoorlog aan dat het Amerikaanse leger bij alle mogelijke vredesoperaties een grote rol zou spelen, die rol lijkt nu geheel uitgespeeld. Politieke leiders van beide partijen hebben Clinton met even zo veel woorden te verstaan gegeven dat deze slechts militair in mag grijpen indien een dergelijke ingreep de Amerikaanse belangen dient. In alle andere gevallen beperkt de vredestaak zich tot het verschaffen van militaire steun vanuit zee of de lucht. In geen geval mogen Amerikaanse militairen bij operaties worden betrokken waarvoor hun aanwezigheid ter land is vereist. Wel wordt bij die tamelijk lafhartige houding door de

Amerikanen betoogd dat zij daarbij de leidende rol moeten spelen. Zo werd door de Amerikaanse President na de langdurig uitgestelde militaire hulp aan de Rwandese (tutsi) vluchtelingen met trots melding gemaakt van het feit dat de Verenigde Staten de vluchtelingen militaire steun zou verschaffen teneinde voor enige orde in de vluchtelingenkampen te zorgen. Hij betoogde daarbij dat de Verenigde Staten daarbij als eerste mogelijkheid een leidende rol zou gaan spelen. Geen woord over de onbaatzuchtige hulpverleners, verpleegsters en dokters die al het vuile werk al aan het opknappen waren. Er werd nauwelijks een woord over de aanwezigheid van de Franse militairen gerept. Die hebben waarschijnlijk een deel van een nog groter bloedbad weten te voorkomen.

Die angst voor het verliezen van Amerikaans bloed zal zonder enige twijfel haar oorzaak vinden in de Somalische catastrofe. Nadat een aantal Amerikaanse militairen daar op tamelijk barbaarse wijze waren afgeslacht (acties waar ieder leger zich van tijd tot tijd schuldig aan maakt) kwam President Clinton onder sterke druk van de politici en (een groot deel van) het volk te staan de Amerikaanse aanwezigheid in de Hoorn van Afrika te beëindigen. Daarna sprak de politiek zich uit tegen het zenden van grondtroepen naar conflicthaarden die voor de Verenigde Staten minder interessant zijn. Daaronder vielen bijvoorbeeld Bosnië en Haïti. Dat inmiddels al een honderdtal Europese militairen in Joegoslavië hun leven er bij in had geschoten, wordt hier op een bijna cynische wijze gebagatelliseerd. Het verlies van een kleine twintig Amerikaanse militaire mensenlevens in Somalia was van een dermate groot doorslaggevend gewicht dat zelfs in het geval van de drama's die zich rondom de vluchtelingen van Haïti afspeelden de President zijn handen gebonden wist en beslist tot niet tot een militaire invasie over zou gaan. (Dat is dan ook inderdaad niet gebeurd!) Dat ligt wezenlijk anders in het geval van Cuba. Daar is wel degelijk sprake van een Amerikaans belang. Een belang dat nog voortspuit uit de dertig jaar geleden voltooide nationalisatie van de uitgestrekte suikerrietplantages. Die waren toen uitsluitend het eigendom van de Amerikanen en werden door Fidel Castro, Amerika's aartsvijand nummer 1 genationaliseerd. Dat Cubaanse belang wordt nog gevoed door de politieke druk die de Cubaanse groeperingen, die zich stevig in Florida hebben genesteld, op de President uitoefenen. Die heeft tijdens zijn verkiezingscampagne die ex-Cubanen beloofd de druk op het eiland niet te verminderen en het al jarenlang van kracht zijnde embargo niet op te heffen. In ruil daarvoor werd door de kopstukken van de Cubaanse bewegingen steun aan de verkiezing van Clinton toegezegd. Veel heeft dat overigens niet geholpen. De staat Florida ging voor Clinton verloren. De toegezegde belofte moest hij echter waar maken om de kansen van de Democratische kandidaten in die staat tijdens tussentijdse verkiezingen niet in de waagschaal te stellen.

Een ander groot controversieel strijdpunt vormt de immigratie-politiek van de natie. De Verenigde Staten heeft in de principiële belijdenis bij de totstandkoming van het land als een zelfstandige natie een vrije toegang tot alle verdrukten der aarde beloofd. Nu kent deze wereld op het ogenblik verdrukten en verdrukten. De politiek ten aanzien van de Cubaanse vluchtelingen en de daarmee gepaard gaande immigratie is wezenlijk anders dan die van degenen die Haïti de rug toekeren. Op het moment dat de stroom van Cubanen te groot werd, werd ook die politiek van de ene op de andere dag gewijzigd. Die politiek geldt ook ten aanzien van de vele Mexicanen die illegaal de grens tussen Californië, Arizona, Nieuw-Mexico en Texas trachten te passeren. De aantrekkingskracht die van de Verenigde Staten op al deze illegale en vluchtende (politiek of economisch) verdrukten uitgaat, is dan ook niet gering. Kinderen die hier worden geboren krijgen automatisch de Amerikaanse nationaliteit en komen dus in aanmerking voor de sociale en medische voorzieningen van dit land. Hoe slecht die ook mogen zijn, ze zijn nog altijd beter dan de landen waaruit deze medemensen afkomstig zijn. Er schijnt bovendien een federale (dus voor alle staten geldende) wet te bestaan die stelt dat ook de illegale behoeftigen een beroep kunnen doen op sociale uitkeringen en medische verzorging, waaronder de opname in ziekenhuizen. De grote toevloed van Cubanen, Haïtianen, Chinezen en Mexicanen heeft in een aantal staten tot grote financiële problemen geleid. Vooral de uitgaven die door de staten moeten worden opgebracht in verband met de sociale uitkeringen, medische voorzieningen en educatie van de kinderen heeft dermate grote proporties aangenomen dat de schulden van de immigranten-staten, met name Californië en Florida, tot bijna catastrofale hoogten zijn gestegen. Het gevolg van deze ontwikkeling is dat de politici van deze geplaagde staten drastische maatregelen bepleiten. Daarin lopen vooral de gematigde tot conservatieve politici voorop. Die voorgestelde maatregelen houden de volgende in: kinderen van illegale immigranten worden niet meer op scholen toegelaten; aanstaande moeders die op het punt staan te bevallen wordt de toegang tot de ziekenhuizen ontzegd; sociale uitkeringen, voedselbonnen en medische hulp wordt niet meer aan deze mensen verstrekt. De verdrukten zijn duidelijk niet welkom meer. De politieke slogans waarmee de naar (her)verkiezing strevende politici zich bedienen, hebben een massale haatcampagne tegen die illegalen in de hand gewerkt. Net als de Joodse bevolkingsgroep in de vroegere fascistisch geregeerde landen krijgen ze de schuld van de economische malaise. Voor het gemak wordt daarbij vergeten dat in Californië de illegaal over de grens gesmokkelde Mexicanen de enige arbeidskrachten zijn die de oogst voor een minimaal bedrag binnen halen. De werkgevers zijn in grote mate medeschuldig aan de toestroom van deze illegale werknemers omdat ze, de werkgevers dus, maar al te graag van die goedkope arbeidskrachten gebruik maken. Zonder de illegale Mexicanen is de wijn- en

fruitoogst absoluut onmogelijk geworden. Er zijn maar weinig stemmen die zich tegen deze onsmakelijke politieke manoeuvres verheffen.

Al met al kleven aan de hele immigratiepolitiek nog een aantal vreemde kanten. De grote aandacht die de illegale immigranten afkomstig uit de Latijns-Amerikaanse landen en het Chinese vasteland genieten, verdoezelen de intocht van de zogenaamde politieke vluchtelingen. Deze arriveren niet op vlotjes of in afgesloten containers; ze komen op diverse internationale luchthavens dit land binnen en zijn meestal voorzien van een normaal geldig paspoort, afgegeven in het land waarin ze, volgens hun beweringen politiek worden vervolgd. De immigratiebeamten weten hun handen gebonden. Bij de verklaring dat iemand een politieke vluchteling is, moeten ze in overeenstemming met een Amerikaanse wet worden toegelaten. Indien later blijkt dat ze in het land van herkomst niets te vrezen hebben kunnen ze alsnog weer over de grens worden gezet. Die procedure duurt echter zo lang en er is zo weinig plaats in speciale opvangcentra dat de autoriteiten niets anders kunnen doen dan ze voorlopig toegang tot de Verenigde Staten te verlenen. Wel dienen deze vluchtelingen een adres achter te laten. Ze krijgen dan later een oproep om hun toelating officieel te bepleiten. Dat gebeurt echter maar bij een beperkt percentage van deze immigranten. Ze duiken onmiddellijk na aankomst onder en het is bijna onmogelijk ze daarna op te sporen. De truc die door velen wordt toegepast is zich een identiteit aan te schaffen door kerkhoven te bezoeken en de naam van een persoon aan te nemen die ongeveer tegelijkertijd is geboren, maar op zeer jeugdige leeftijd is gestorven. Ook lukt het nog al eens dat men het zogenaamde "social security number" een soort algemeen identiteitsnummer van die overledenen op weet te sporen en zich dat toe weet te eigenen. Dan staat hun eigenlijk niets meer in de weg zich een paspoort aan te schaffen en eventueel een beroep te doen op alle mogelijke sociale voorzieningen. Van een goed georganiseerde burgerlijke administratie is hier namelijk geen sprake. Dat bleek wel tijdens ons huwelijk in 1988. Bij het deponeren van dat verzoek was het enige document dat we moesten overleggen een bewijs van goede gezondheid dat we na een medisch onderzoek verkregen. (Het belangrijkste van dat onderzoek was dat aangetoond werd dat we niet aan een geslachtsziekte leden). Er werd naar geen enkel document gevraagd waaruit zou blijken dat we beide wettelijk waren gescheiden. Van die gebrekkige administraties en het feit dat alle staten en provincies er zo hun eigen ideeën over de wijze van administreren op na houden, wordt handig en op grote schaal misbruik gemaakt.

Het hoogtepunt van de populariteit van de opvolger van Reagan, de heer Bush, werd tijdens en onmiddellijk na de Golfoorlog geregistreerd. Hoewel bijna de helft van het Amerikaanse Congres hele-

maal niet met die oorlog was ingenomen en de blokkade van Iraq liever had willen intensiveren, bleek het koren op de molen van het hoofdzakelijk mannelijke deel van de bevolking. Honderdduizenden reservisten werden opgeroepen en de atmosfeer in dit land moet niet zo gek ver verwijderd zijn geweest van de stemming die de Mohammedanen met een heilige oorlog op weten te roepen. Na de oorlog, toen de balans werd opgemaakt, werd een deel van de voorstanders van de oorlog duidelijk wat het resultaat van de grote Amerikaanse overwinning was geweest. Een forse deuk in het begrotingstekort, meer dan honderdduizend Irakezen die bij de voortdurende bombardementen hun leven er bij in hadden geschoten, veel meer slachtoffers aan Amerikaanse zijde dan aanvankelijk werd toegegeven, vrouwelijke militairen die door hun mannelijke soldatenbroeders in de woestijn waren verkracht en duizenden teruggekeerde militairen waarbij zich desastreuze ziekteverschijnselen openbaarden. Los daarvan bleken de wonderraketten die de Irakese raketten uit de lucht zouden hebben geplukt nauwelijks te hebben gewerkt. Maar de triomf mocht daar niet onder lijden. Tijdens een grote parade in het hartje van New-York bedankte de Amerikaanse bevolking zijn helden. En de populariteit van de President kon, zo dacht men, niet meer kapot. Totdat bleek dat één van de niet voorziene gevolgen van deze oorlog de Amerikaanse economie in een diep ravijn deed belanden. De resultaten zijn bekend. Bij de daarop volgende verkiezingen bracht slechts 38% van de zijn stem uitbrengende bevolking die stem op Bush uit. Was het Amerikaanse volk uiteindelijk niet zo dankbaar, Bush had wel klaargespeeld dat Golfstaten zoals Saudi-Arabië en Kuweit zich uitermate dankbaar bleven betonen. Na zijn aftreden werd de ex-President dan ook door de koning van Saudi-Arabië voor een bezoek aan dat land uitgenodigd om persoonlijk de dank van de koning voor de genoten bescherming in ontvangst te nemen. Bush ging, vergezeld van z'n politieke vriendjes en z'n beide zonen. Generaal Schwartzkopf had in ieder geval het fatsoen voor de eer te bedanken. Het strookte niet met z'n militaire ethiek. Na de officiële dankbetuigingen, die nog werden versterkt door het oprollen van een gefabriceerd Irakees complot om Bush te "neutraliseren" (een CIA-term die beter klinkt dan het wat ruwe vermoorden), keerde Bush spoorlags huiswaarts. Niet z'n beide jongens evenwel. Die bleven nog enkele dagen rondhangen om de prijs in ontvangst te nemen. Die prijs bestond uit een aantal vette contracten betaald met door de Amerikaanse bevolking geconsumeerde olie. De prijs die de verkrachte vrouwen, de omgekomen militairen en de ziek teruggekeerde dienstplichtigen hadden moeten betalen, bestond slechts uit de heldenrol die ze als goede vaderlanders hadden verricht. De zoontjes van de President stopten grif hun zakken vol. Diezelfde jongetjes hadden later het lef zich verkiesbaar te stellen voor twee gouverneursposten: één in Florida en één in Texas. Het Texaantje is er zowaar in geslaagd het extra presentje van het gouverneurschap in die staat aan zijn prijzenlijst toe te voegen.

Het is verleidelijk alle mogelijke en onmogelijke politieke onderwerpen aan te snijden. In het kader van deze kroniek kan ik slechts een indruk van de meest tot de verbeelding van het publiek sprekende onderwerpen aanroeren. En in het middelpunt van die belangstelling van publiek en media staat natuurlijk de President van de Verenigde Staten en niet in mindere mate zijn echtgenote, de "First Lady". Beide zijn al ver voor zijn verkiezing tot President het mikpunt geweest van allerlei roddelcampagnes die zowel door de schandaalpers als de meer conservatief ingestelde dag-, week- en maandbladen grif zijn overgenomen. William Jefferson Clinton omdat hij zich tegen de Vietnam-oorlog keerde en de dienstplicht wist te vermijden, omdat hij tamelijk progressieve opvattingen heeft over zwangerschapsonderbrekingen en andere vormen van samenlevingsverbanden en omdat hij zijn echtelijke verplichtingen, voordat hij tot President werd gekozen, wat losjes hanteerde. Hillary Rodham Clinton, de "First Lady", omdat ze uiterst intelligent is, omdat haar opvattingen een duidelijk linkse signatuur hebben en omdat ze meer interesse heeft in een maatschappelijke dan een huiselijke carrière. Voor een groot deel van de Amerikaanse mannelijke bevolking vormt Hillary een rechtstreekse bedreiging op die zogenaamde mannelijkheid, terwijl Bill (Clinton) volgens een groot deel van het volk het socialisme (een vloek) van de West-Europese landen hier wil introduceren. En dat terwijl in de eerste twee jaar van zijn bewind hij een duidelijke affectie voor "Corporate America" aan de dag heeft gelegd, iets waar Hillary kennelijk grotere problemen mee heeft.

Hoe pak je zo'n President in het politieke bestel van dit land nu het beste aan? Omdat hij toch steeds weer kans zag de Democratische meerderheid van het Congres, aangevuld met enkel gematigde leden van de Republikeinse partij, achter zijn voorstellen te krijgen, werken de zuiver politiek gerichte aanvallen niet. Dus neemt het deel van de bevolking dat hem en haar niet en neemt de toevlucht tot de smerigste laster- en roddelcampagnes.

De acties van een verbeterde tegenstander van de President, geholpen door de extreem rechtse vleugels van de politieke partijen, hebben kort na de inauguratie van de President zijn betrokkenheid bij een enorm bankschandaal uitgebreid via de pers geventileerd. Nu blijkt er van een directe betrokkenheid (nog) geen sprake te zijn. Bewijzen daarvoor zijn niet gevonden. Eén van de bankiers, waarvan wordt aangenomen dat hij niet vrijuit gaat, bleek een zakenvriend van Clinton te zijn uit de tijd dat hij Gouverneur van de staat Arkansas was en dit schandaal zijn hoogtepunt bereikte. Om een heel ingewikkeld lang verhaal zo kort mogelijk te vertellen: de beschuldiging die tegen Clinton wordt geuit is dat hij verkiezingsgelden van die bankier heeft ontvangen. Die gelden zouden op haar beurt weer afkomstig zijn uit beleggingsgelden, die bij de bank van

de "foute" bankier waren gedeponereerd. Deze werd daarna bankroet verklaard. De klanten van de bank moesten door de staat worden uitgekocht en de beschuldiging is dus dat Clinton tussen de tienduizend en misschien wel veertigduizend dollar, die uiteindelijk door de belastingbetaler moeten worden opgebracht, via een omweg zijn verkiezingskas heeft laten spekken. Omdat deze aanval waarschijnlijk niets oplevert, is een tweede aanval op Hillary gericht. Die was als advocate betrokken bij de failliet gegane bank en ze heeft op een gegeven moment met speculaties in korte tijd een winst van 900% procent geboekt en geïncasseerd. Iets waar iedere patriottische Amerikaan enorm trots op behoort te zijn, maar wat in haar geval aanleiding geeft tot verdachtmakingen. Ook hier is (nog) niets bewezen. En dan komt plotseling Paula op de proppen. Die heeft connecties met het Christelijk Rechtse Front, wordt aan het publiek getoond door dezelfde persoon die het bankschandaal in de publiciteit bracht en die al eerder een paar politie-agenten sterke amoureuze verhalen over de lichtzinnig opererende President had laten vertellen. Paula heeft de President aangeklaagd omdat hij haar drie jaar geleden, zonder dat bekend is of ze daar al of niet van was gediend, seksueel aanstotende voorstellen in een hotelkamer had gedaan. Misschien is het toppunt van dit alles wel het gerucht dat een zelfmoord van één van Hillary's beste vrienden, een advocaat die deel uitmaakte van de staf van het Witte Huis, door aanhangers van het Presidentiële paar is vermoord. Iets dat door de politie als belachelijk is gekenmerkt, maar dat als gerucht in alle onderzoeken constant weer op komt duiken. Veel van deze aantijgingen moeten als een reactie worden gezien op de val van Nixon met z'n Watergate-schandaal en de louche wijze waarop Reagan en Bush hun posities als President en Vice-President hebben misbruikt. Dat kwam vooral tot uitdrukking in de wapenverkopen aan Iran, waarna die gelden naar de tegenstanders van de Sandinisten (in Nicaragua) werden overgemaakt om het Sandinistische bewind (in de ogen van de CIA een communistisch bewind) ten val te brengen. Zowel Watergate als Irangate werden aan een uitgebreid onderzoek van een federale procureur en het Congres zelf onderworpen.

Om al de aantijgingen tegen Clinton te onderzoeken loopt er een gerechtelijk onderzoek. De procureur die daarvoor door het Ministerie van Justitie was aangetrokken was een Republikein. Die kwam er echter langzaam maar zeker achter dat alle geruchten inderdaad niet te bewijzen geruchten waren. De Republikeinen namen dat eerste voorzichtige resultaat niet en stonden er op dat de eerste procureur door een betere zou worden vervangen. Zo werd beslist en een tweede nam het onderzoek over. Deze werd, na een wetswijziging, niet door het Ministerie van Justitie maar indirect door het Hoogerechtshof (voorgezeten door een uiterst rechtse Republikein) benoemd. Het vreemde van de nieuwe onderzoeker is dat die betrokken is geweest bij de klacht die Paula tegen de President had inge-

diend. En man die dus een uitgesproken positie inneemt. Daarnaast onderzoeken de Senaat en het Huis van Afgevaardigden de hele affaire. Of liever, alle affaires. Dat Congres houdt over dit alles hoorzittingen die kunnen worden vergeleken met onze parlementaire enquêtes. Echter, om de mensen tot het afleggen van verklaringen te dwingen, wordt hen meestal immuniteit beloofd. Dat betekent dat, hoewel iemand schuldig kan zijn aan een misdrijf, hij of zij na het afleggen van die verklaringen niet meer door een burgerlijke rechter kan worden veroordeeld. Op die wijze had de hoofdclovn van het Irangate-schandaal, Olivier North, zijn intrede in de Senaat kunnen maken. Een lichaam dat hij eerder allerlei leugens, onder ede afgelegd, op de mouw had gespeld.

Al deze hoorzittingen, gerechterlijke onderzoeken, geruchten en schandaaltjes staan in het middelpunt van de publieke belangstelling en trekken meer aandacht dan belangrijke andere problemen. En dat terwijl de zogenaamde misstappen allen plaats vonden in een periode dat Clinton Gouverneur van Arkansas was, terwijl de onderzoeken naar Nixon, Reagan en Bush allen te maken hadden met zaken die tijdens hun ambtsperiode speelden. Al die onderzoeken hebben de Amerikaanse belastingbetaler een kapitaal gekost. De schatting is dat als het onderzoek is afgelopen (en waarschijnlijk niets op heeft geleverd) zeker een kleine honderd miljoen dollar is verspijkerd. Een bedrag waarvoor duizenden mensen zonder een ziektekostenverzekering aan zo'n verzekering hadden kunnen worden geholpen.

Voor niet-Amerikanen blijft de buitenlandse politiek altijd een interessant onderwerp. Die politiek beïnvloed vaak in grote mate de wijze waarop de Verenigde Staten en haar inwoners worden beoordeeld. Van die buitenlandse politiek vallen een drietal onderwerp het meest op en worden ook in de media het meest nadrukkelijk besproken. De drie onderwerpen zijn de handelspolitiek, de midden-oostenpolitiek en de wijze waarop de Verenigde Staten de bescherming van de mensenrechten als hoeksteen van haar buitenlandse politiek uitdraagt. En je komt daarbij onherroepelijk tot de conclusie dat die strijd voor de mensenrechten erg komisch aandoet, ware het niet dat het zo'n uiterst belangrijk en gevoelig onderwerp is. De wijze waarop de Verenigde Staten andere landen de les leest over die mensenrechten is op z'n zachtst gezegd hypocriet. Zeker daar waar de rechten van de oorspronkelijke bewoners van dit continent nog altijd met voeten worden getreden. Behalve dat, wordt er met een groot aantal verschillende maten gemeten. De diverse Amerikaanse regeringen handhaafden en handhaven een economische blokkade ten opzichte van Cuba om het Castro-regime tot een grotere openheid te dwingen. Van enige handel met Cuba is dus geen sprake. Met China wordt druk handel gedreven omdat dat een positieve bijdrage kan leveren aan het laten vieren van de autoritaire teugels in dat land. De mensenrechten in landen die zuchtten onder

een communistisch bewind waren en zijn nog steeds belangrijker dan die in landen die onder een rechtse dictatuur of een feodaal bewind gebukt gaan. De relaties van de Verenigde Staten met Saudi-Arabië, Kuweit, Indonesië en verschillende rechts-georiënteerde Midden-Amerikaanse republieken is vaak zonder meer hartelijk. Daarentegen worden landen met een meer links gerichte regeringsvorm constant ten aanzien van hun mensenrechten onder vuur genomen. Het aangaan van normale relaties met Vietnam komt maar uiterst moeizaam tot stand. Van een normale relatie met Noord-Korea, Cuba, Mongolië en Birma is nog lang geen sprake. Iran en Iraq worden constant beschuldigd van het schenden van de mensenrechten van hun Koerdische inwoners. Turkije wordt over datzelfde onderwerp nimmer de les gelezen. De mensenrechten spelen absoluut geen rol indien het een nadelig effect op de Amerikaanse handelspolitiek zou hebben of de militaire betrokkenheid in de landen, waarin men het die mensenrechten niet zo nauw neemt, in gevaar komt. Gedurende de veertig jaar durende koude oorlog waren de mensenrechten in de communistisch geregeerde landen van veel groter belang dan die in het Chili van Pinochet of het Spanje van Franco. Hoewel dat alles verleden tijd is, kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat in landen waarin de Amerikaanse belangen te verwaarlozen zijn niets wordt nagelaten om de rechten van de inwoners van die landen ook maar enigszins serieus te nemen. Integendeel, de regering geeft met gulle hand exportvergunningen aan de wapenindustrieën, die de mensenrechtovertredende regeringen het geweld opleveren dat vele malen meer tegen de eigen inwoners dan tegen externe bedreigingen wordt gebruikt.

Indien men dit aspect van de Amerikaanse buitenlandse politiek tegenover het geweld plaatst waarmee men blijvend tracht de oorspronkelijke Indiaanse bevolkingsgroepen te onderdrukken, staat je verstand en je hart over zoveel cynisme stil. Het zal maar weinig Europeanen of toeristen die de Verenigde Staten bezoeken bekend zijn hoe de autoriteiten en het grootste deel van de Amerikaanse bevolking zijn oorspronkelijke bewoners, de diverse Indianenstammen, behandelt.

De hoofdzakelijk Europese immigranten hebben bij de verovering van dit continent enorme slachtpartijen onder de Indiaanse bevolkingsgroepen aangericht. Behalve die moordpartijen hebben de door de Europeanen geïmporteerde ziektes en de alcohol daar nog zeker evenveel slachtoffers aan toegevoegd. Die geschiedenis is op zich geen grote openbaring en is ons redelijk goed bekend. Minder bekend is het feit dat de laatste grote massale overval op een Indiaanse kamp nog in december 1890 plaatsvond. Een door een inwoner van een Indiaans kamp wat ongelukkig afgevuurd gewerschot was aanleiding tot het uitroeien van alle inwoners. Vrouwen en kinderen (inclusief baby's) werden daarbij op een afschuwelijke wijze om het leven gebracht. De locatie waar deze macabere tonelen plaats vonden, werd bij de Indianen en de weinige immigranten die

de Indianen een warm hart toedroegen, bekend als "Wounded Knee". Wounded Knee ligt in Zuid-Dakota, niet ver van de berg waar de koppen van een aantal bekende Amerikaanse Presidenten in de rotsen zijn uitgehouwen. Een cynisch toeval? Voordat dit bloedige incident plaats vond, had de toenmalige Amerikaanse regering in 1868 een overeenkomst, de Fort Laramie Treaty, met de Lakota's en de Sioux afgesloten. Deze verkregen een groot gebied in Noord- en Zuid-Dakota en delen van Wyoming, Montana en Nebraska als hun reservaat toegewezen. Deze overeenkomst werd eigenlijk al direct, zeker toen men goud in dit Indiaanse land vond, met voeten getreden. Ook de boeren, die zich in deze gebieden vestigden, lieten zich niet onbetuigd het leven van de Indianen zo zuur mogelijk te maken. De indringende legers en kolonisten werden in 1876 door Chief Crazy Horse verpletterend verslagen waarna er een ware klopjacht op de Indiaanse stammen plaats vond. Die klopjacht eindigde na vele jaren feitelijk met de slachtpartij in Wounded Knee. Intussen gingen de kerken, die zich grote delen van het land toeëigenden, onverminderd door de Indiaanse bevolking te kerstenen. Dat lukte met veel geld en alcohol maar gedeeltelijk. Veel Indianen probeerden hun gewoontes en cultuur in stand te houden. Zij bleven hun rituele zonedansen uitvoeren en bleken niet van plan te zijn hun heilige voorwerpen, de vredespijp en de arendsveren, op te geven. Zo ontstonden er eigenlijk twee groeperingen, de bekeerde Indianen en de traditionele Indianen. De laatste weigerden zelfs om zich zelf als Amerikaans staatsburger te zien. De ontwikkelingen van de laatste honderdvijftig jaar hebben door verschillende dubieuze wetgevingen en met de hulp van de bekeerde Indianen veel Indianen in kommervolle situaties in de aan hun toegewezen reservaten doen belanden. Reservaten (thuislanden?) waarbij in veel gevallen de bekeerde Indianen de toon aangaven en alle door de federale regering ter beschikking gestelde gelden naar zich toe wisten te trekken. Op die wijze wisten ze zich te verzekeren van een machtspositie, onderdrukten de traditionele Indianen en maakten gemene zaak met de regeringen. Die regeringen trachtten constant de afgesloten overeenkomsten aan te passen en rechtmatig toegezegde landbouwgronden, viswaters en mijngebieden op te kopen. Zeker nadat in veel van deze aan de Indianen toegezegde gebieden uranium werd gevonden. De bekeerde Indianen gaven aan deze druk regelmatig toe en werden rijkelijk beloond. Een smerige rol werd gespeeld door het officiële regeringsbureau voor Indiaanse zaken, de BIA. In de zestiger jaren slaan de traditionelen echter de handen in elkaar en vormen de AIM, de American Indian Movement, de beweging van Amerikaanse Indianen. Hun activiteiten richten zich sterk op de hun rechtmatig toegezegde gebieden in Zuid-Dakota en de AIM eist dan ook dat de Amerikaanse regering het traktaat van 1868 nakomt. De beweging is vanzelfsprekend niet erg populair bij de nieuwbakken Amerikanen, die met de hulp van de BIA en in een later stadium de FBI, de bekeerde Indianen opstoken tegen de traditionele Indianen.

Bij ernstige incidenten vallen in Wounded Knee in 1973 de eerste schoten tussen de politie-agenten van de gezagdragende bekeerlingen en de FBI enerzijds en de AIM anderzijds. Al direct wordt de AIM als een communistische beweging bestempeld en de slachtpartijen beginnen opnieuw. Deze keer laten de geciviliseerde Amerikanen het moorden over aan de bekeerde Indianen die in een paar jaar een honderdtal regelrechte moorden plegen. Geen van deze gevallen is door de FBI onderzocht. Integendeel, getuigen die informatie over de ware toedracht van deze executies aan de FBI trachten door te geven, belandden zelf in de cel. Ze werden meestal van de meest triviale zaken, zoals openbare dronkenschap, beschuldigd en vastgehouden waarna hen vaak onware getuigenverklaringen werden afgeperst.

Totdat in juni 1975 bij een schietpartij tussen leden van de AIM en de FBI bij Oglala in een deel van het inmiddels zeer sterk ingekrompen reservaat twee FBI-agenten omkomen. Een enorme heksenjacht is het gevolg. De FBI treedt alle zo sterk door de Amerikaanse regeringen gepropageerde mensenrechten met voeten. Ze dringen zonder toestemming woningen van de traditionele Indianen binnen, mishandelen de inwoners (ook de vrouwen), bedreigen de bewoners met gevangenisstraffen of deinzen er niet voor terug mysterieuze verdwijningen in scène te zetten. Ook werd al het schamele meubilair vernield en werden de aan de muren hangende portretten van de ouders en grootouders van de bewoners aan flarden geschoten. De heilige attributen werden vernield en op allerlei manieren werden en worden de traditionele Indianen in hun culturele uitingen belachelijk gemaakt. Na een mislukte rechtspraak tegen twee verdachten weet de Amerikaanse regeringen met allerlei leugens de Canadese autoriteiten te bewegen een derde verdachte uit te leveren. Na een schertsproces krijgt deze Indiaan, Leonard Peltier, twee maal levenslang. De officier van justitie en de zeer partijdige rechter kregen onderscheidingen van het Minister van Justitie voor hun prachtige werk. Ondanks de pogingen van Amnesty International en andere mensenrechtorganisaties is hij nog steeds niet vrijgelaten of heeft hij het recht op een nieuw proces gekregen. Wel zijn er door de regering pogingen in het werk gesteld om hem, met medewerking van medegevangenen, te laten ontvluchten met de bedoeling hem bij zo'n vluchtpoging onmiddellijk te liquideren. Peltier liep inderdaad in de val van zo'n vluchtpoging. De bewaker die hem buiten de gevangenis op stond te wachten schoot echter een mede-ontsnapper neer en miste Peltier, die dagen later werd gevonden en het er heelhuids van af bracht. Peter Mathiessen heeft een indrukwekkend verslag over deze problematiek geschreven: "In the Spirit of Crazy Horse". Het boek mocht pas in 1992 verschijnen omdat de FBI en de Gouverneur van Zuid-Dakota acht jaar lang publicatie van het boek hebben trachten tegen te houden. Robert Redford maakte een, wat minder indrukwekkend en minder schokkende, documentaire over hetzelfde incident.

En iedere keer dat de Amerikaanse President of één van zijn handlangers het woord mensenrechten in de mond neemt, is het moeilijk deze ambtsdragers serieus te nemen. Alle goedwillende en goedbedoelde pogingen in allerlei andere politieke zaken verliezen kleur, vorm en inhoud tegen de achtergrond van dit nog steeds voortdurende drama.

De politieke structuur en de wijze waarop de politici in Nederland hun vertegenwoordigende taak in een democratisch regeringsbestel uitoefenden heeft nooit mijn grote waardering op kunnen wekken. De reden dat onze parlementariërs in de zeventiger jaren de kiezers de mond snoerden met de constante opmerking "wij hebben onze eigen verantwoordelijkheid", een opmerking die pas wordt geuit nadat ze van een plaatsje in de Ridderzaal waren verzekerd, heeft mij toen doen besluiten om mijn stem niet verder te verkwaselen aan deze charlatans. Dat ondanks de vermaning van de toenmalige Minister-President dat niet stemmen een ondemocratische daad is. Ik bleef toen betogen dat niet naar de kiezers luisteren een nog groter gemis aan democratisch inzicht is. Met de kennis die ik hier heb opgedaan ten aanzien van de politieke manipulaties, de corruptie, de absolute ontkenning dat de kiezers de macht hebben en de arrogantie waarmee ze de rijke belangengroepen en de lobbyisten van de grote concerns naar de mond praten, hebben me wat vriendelijker gestemd ten aanzien van het Nederlandse politiek bedrijf. Ik heb als gevolg daarvan, na 20 jaar de Nederlandse stembus te hebben gemeden, bij de verkiezingen van het Nederlandse en Europese parlement mijn stem weer eens heel voorzichtig uitgebracht. Niet dat ik direct de hoop heb dat ik de Nederlandse of Europese politiek ook maar voor een jota zal beïnvloeden. Het moet meer worden gezien als een uiting van mijn frustraties met de politiek die in dit land wordt bedreven. Ik heb dan ook geen greintje vertrouwen in de uiteindelijke afloop (en totale ondergang) van dat wat zich de Verenigde Staten van Noord-Amerika noemt. Het volk is niet verenigd, de staten zijn niet verenigd en de grote meerderheid van de burgers wordt constant een rad voor ogen gedraaid. De politiek wordt daarin bijgestaan door de belangen van grote bedrijven, de actiegroepen en de religieuze fanaten. Op een bepaalde wijze is een parallel met de Republiek van Weimar te treffen. Een Republiek die door innerlijke verdeeldheid jammerlijk faalde en de weg bakende voor de opkomst van het fascisme en zijn wanstaltige en macabere uitingsvormen. Het is nog niet zover in dit land. Maar tenzij er iets drastisch gaat veranderen, wordt dit volk hoe langer hoe meer mond- en actiedood gemaakt. Totdat een sterke man (vergeet het maar dat vrouwen die rol zouden mogen spelen) de meest fanatieke en inhumane denkende groeperingen, waarvan de fundamentele kerken de hoofdmoot uit gaan maken, de macht grijpt. Dat is met de openlijke steun van het militaire apparaat in het geheel niet

moeilijk. Wat deze verpauperde en hopeloos geïndoctrineerde wereld dan te wachten staat, zouden de uitspattingen van Herr Hitler met z'n vazallen wel eens in de schaduw kunnen stellen. Wij zijn dan ook vast van plan ver voor die uitbarsting ergens in de Dordogne, de Cévennes of een terpdorp in Noord-Friesland een onderkomen te hebben gevonden. Althans als Europa niet constant de Verenigde Staten als voorbeeld hanteert en doorgaat de MacDonald-cultuur en de geestverarmende televisieseries van dit land te kopiëren. Ondanks mijn vroegere steun aan hem, hoop ik toch dat van Mierlo ophoudt het Amerikaanse regeringsstelsel als een ideaal bestel ten voorbeeld te stellen. Hij is daarbij als Minister van Buitenlandse Zaken misschien tot inkeer gekomen. Misschien ook dat deze kroniek een wat ander beeld schetst van Amerika dan dat wat zich de geesten van de Verenigde Staten-aanbidders in Nederland heeft vastgeroest.

De tussentijdse verkiezingen van 8 november 1994 hebben een aardverschuivingen opgeleverd. Zowel in de Senaat als in het Huis van Afgevaardigden hebben vertegenwoordigers van de Republikeinse Partij de meerderheid veroverd. Geholpen door het op de achtergrond opererende "Christelijke Rechtse Blok" zijn talrijke Democratische afgevaardigden naar huis gejaagd. Het bleek dat zaken zoals de gezondheidszorg en de economie plotseling niet meer van doorslaggevend belang waren. Ann Richards, de zeer succesrijke Gouverneur van de staat Texas is verslagen door de zoon van George Bush. Het verbijsterende van die uitslag was dat Mevr. Richards voor een goede economische ontwikkeling en een verbeterd onderwijsbestel heeft gezorgd en daarbij eveneens een fervente bestrijdster (althans in de optiek van de Republikeinse Partij) van de misdaad was. Tijdens haar vier jaar durende gouverneurschap heeft ze ettelijke doodvonnissen uit laten voeren en een groot aantal extra gevangenen laten bouwen. George Bush jr. trok de aandacht met het thema: "Herstel van de waarden van het gezinsleven". Family-values. Dat die waarden mede door slechte sociale voorzieningen en het ontbreken van werkeloosheidsuitkeringen een drastische verloedering van de armeren in de samenleving te zien hebben gegeven, wordt als niet belangrijk beschouwd. Men dient als gezin voor het eten te bidden, naar de kerk te gaan, op christelijke politici te stemmen, niet (nooit) in verzet te komen tegen de macht van het kapitaal, zich neer te leggen bij beslissingen die de "leiders" voor hun nemen, iedere ochtend trouw te zweren aan de Amerikaanse vlag en hun leed in leidzaamheid te bezitten. Dat diezelfde George Bush jr. rijk is geworden door de frauduleuze praktijken van mede-zakenlieden en een graantje heeft meegepikt van orders die door Saudi-Arabië na de Golfoorlog aan zijn firma zijn verstrekt, doet aan deze waarden kennelijk niets af.

De verkiezingen kenden tenminste twee positieve uitslagen. De aartsleugenaar, ex-kolonel Oliver North heeft het niet gehaald en

de miljonair Huffington, die 28 miljoen dollar in zijn campagne verspijkerde met negatieve propaganda gericht op zijn tegenstandster, ook niet. In beide gevallen hebben de twee opponenten van deze schertsfiguren de Senaat met de hakken over de sloot weten te bereiken.

Het meest alarmerende van al de uitslagen is de aannname van het beruchte "Proposition 187" in Californië. In dit voorstel komt de vreemdelingenhaat angstig sterk om de hoek kijken. 59% van diegenen die hun stem hebben uitgebracht hebben voor dit wetsvoorstel gestemd. Dat betekent dat meer dan anderhalf miljoen illegale immigranten, waarvan de meeste uit Latijns-Amerikaanse landen afkomstig zijn, worden uitgesloten van de gezondheidszorg en het onderwijs. Daarmee komen 300.000 kinderen op straat terecht, de broedplaats van de jeugdbendes en de handel in verdovende middelen. De reden van dit wetsvoorstel is gelegen in de vermeende verspilling van overheidsgelden aan hen die daar geen recht op hebben. Men vergeet daarbij dat al deze illegale immigranten hun belasting en de belasting op verkochte producten betalen en geen enkele vrijstelling hebben in de afdracht van de door hen op te brengen percentages voor de sociale verzekering en Medicare. Vanwege hun status zullen ze echter nooit in aanmerking komen voor welke sociale uitkering dan ook. Dit zijn de arbeiders waarvan de staat tijdens de oogstperiode enorm profiteert. Ze werken voor minder dan vier dollar per uur, doen het werk waarvoor de Amerikaan zich geneert en stellen zich bloot aan de constante invloed van de pesticiden waarmee de akkers waarop en de boom- en wijngaarden waarin ze werken, continu worden bespoten.

Een maatregel die de woorden van Ds. Martin Niemöller actueel maken:

Toen men in Duitsland voor de eerste maal de Communisten op kwam halen, hield ik mijn mond want ik was geen Communist. Toen kwam men voor de Joden, ik hield mijn mond want ik was geen Jood. Toen kwam men voor de vakbondsleden en ik hield mijn mond want ik was geen lid van een vakbond. Toen kwamen ze voor de Katholieken en ik hield mijn mond want ik was Protestant. Toen kwamen ze voor mij - en tegen die tijd was er niemand meer over die zijn stem kon verheffen.

De verkiezingen zijn tegelijkertijd en eveneens een ramp voor het zo geprezen Amerikaanse democratische bestel. De verkiezingscampagnes zijn met geweldig grote financiële bijdragen van het Rechts-Evangelische Front, de NRA (de Vereniging van wapenbezitters) en de Tabaksindustrie gesteund. Al dat geld heeft geleid tot een grote toename in het Amerikaanse Congres van de "Bijbelmensen", de voorstanders van een onbeperkt en ongecontroleerd wapenbezit en de vertegenwoordigers van hen die direct gebaat zijn met het terugdringen van wetten die de gezondheid van de niet-rokers beschermen. Toch heeft slechts 38% van de stemgerechtigde kiezers haar stem uitgebracht. Het resultaat is dus dat vanaf 3 januari 1995 19% van

de burgerij direct het lot van 260 miljoen Amerikanen en indirect dat van de rest van de wereld bepaalt!

9. De Belasting en de Sociale Zekerheid.

Eén van de eerste onderwerpen waarin ik me, nog voor dat we ons hier vestigden, heb moeten verdiepen was de belastingwetgeving. Daar werden we eigenlijk al direct na ons huwelijk mee geconfronteerd. De opbrengst van de huur en later de winst uit de verkoop van Francine's huis brachten ons al onmiddellijk in contact met de belastingautoriteiten. Deze staat hier bekend onder de afkorting IRS: Internal Revenue Service. De IRS is de federale belastingontvanger (voor de gehele natie dus). Eenzelfde instituut voor het innen van de belastingen in Californië wordt de Franchise Tax Board genoemd. Voor het gemak zal ik ze verder beide maar aanduiden als IRS. Deze extra belasting, opgelegd door de staat waarin men woont, is niet in alle staten hetzelfde. Zo kent Florida bijvoorbeeld geen inkomstenbelasting, maar verkrijgt haar inkomsten uit een soort VAT-heffing op verkochte producten. Naast de inkomstenbelasting kent Californië die VAT-heffing ook nog. In de jaren dat we in Nederland woonden behoeften we slechts marginale bedragen aan de federale IRS te betalen omdat Francine de Amerikaanse nationaliteit had behouden. In verband met het feit dat wonen, werken en verdienen in die periode in het buitenland plaatsvonden, konden we jaarlijks \$ 70.000.- van alle inkomsten aftrekken. Dat was voldoende om, met de overige aftrekposten, de betalingen aan die IRS tot een minimum te beperken. Een belastingconsulent verzorgde al die rompslomp en we hadden er tot 1992 dan ook weinig omkijken naar. De staat Californië kon ons (althans dat dachten we tezamen met de belastingdeskundige) geen belasting opleggen, omdat we daar niet woonachtig waren. Bij vertrek naar de Verenigde Staten had ik het wat naïeve idee dat ik, net als in Nederland, het verzorgen van de opgaven zelf wel ter hand zou kunnen nemen. Verwend door de tamelijk eenvoudige manier waarop die opgave in Nederland moet worden ingevuld, werd ik hier geconfronteerd met een bijna onoverzichtelijke berg in te vullen formulieren. Daarnaast bleken de formulieren voor de twee IRSsen de nodige verschillen te vertonen. Daar kwam nog bij dat de verkopen en aankopen van huizen en de eventueel gemaakte winst uit de verkoop van Francine's huis in al die opgaven moest worden verwerkt. Ook het feit dat de opgave, indien deze is voorzien van een handtekening van een belastingdeskundige een mogelijk nadere controle door een belastinginspecteur verminderd, zorgde er voor dat we de opgaven nog altijd door onze deskundige laten verzorgen. Ik heb het gevoel dat we het over een paar jaar wel over kunnen nemen. Vooralsnog voer ik zelf op dit moment een soort schaduwadministratie.

Net als in Nederland kent de belasting een aantal schijven. Voor de Federale IRS zijn dat vijf schijven. Als je een gezamenlijke opgave doet betaal je 15% over de eerst verdiende \$ 38.000.-, 28% over de tweede schijf die tot ongeveer \$ 90.000.- loopt, 31% tot aan \$ 140.000.-, 36% tot \$ 250.000.- en 39.6% over alles wat meer is dan dat laatste bedrag. De belasting voor de staat Californië kent acht schijven. De eerste loopt tot ruwweg \$ 9.000.- en bedraagt 1%. De volgende schijven kennen percentages van 2, 4, 6, 8, 9.2, 10 en 11 percent. Die elf procent wordt bereikt bij een inkomen dat groter is dan \$ 414.000.- De maximale 60% schijf van Nederland wordt hier dus beslist niet gehaald. Wel moet daarbij worden bedacht dat er van een AOW- of AWW-betaling in dit deel van de belastingheffing geen sprake is.

De schijven zijn belangrijk want met de opgave moet ook tegelijkertijd de betaling worden geregeld. Als iemand in loondienst is, wordt dat wel van het salaris afgetrokken, maar aangezien dat ingehouden bedrag nooit helemaal juist is, wordt eigenlijk iedereen met een inkomen met het verzorgen van de opgave en het betalen van eventueel te weinig betaalde belasting geconfronteerd. In ons geval werkt de hele belasting affaire als volgt.

Voor 15 april dienen de opgaven te zijn ingevuld, ondertekend en opgestuurd naar de twee belastinginstanties. In die opgave dient een berekening te zijn opgenomen over het bedrag dat de natie of de staat in het jaar waarvoor de opgave geldt te weinig of te veel heeft ontvangen. Men dient dus zelf het verschuldigde totale bedrag te berekenen. (Dat wordt in Nederland door de belastinginspectie gedaan!) Is er sprake van een onvoldoende betaling dan dient men tevens uit te rekenen hoeveel de extra betaling is als gevolg van de rente die de IRS over dit tekort in rekening brengt. Het tekort en de rente dienen eveneens voor de 15de april te zijn verstuurd. De aangifte zelf dient met gebruikmaking van een groot aantal formulieren te geschieden. Op een hoofdformulier, dat bekend staat onder aanduiding Form 1040, worden alle inkomsten en aftrekposten vermeld. Voor al die posten bestaan afzonderlijke formulieren met een eigen nummering waarop de details van de inkomsten en de aftrekposten moeten worden vermeld. In ons specifieke geval bestaan de inkomsten uit mijn pensioen, de inkomsten uit de dividenden van Francine's banktegoeden, de rente van banktegoeden, de royalties van publicaties en de winsten (of verliezen) uit onze gezamenlijke publicaties. Die laatste post vereist een zeer specifiek formulier omdat alle inkomsten en uitgaven, die met dit werk te maken hebben, apart moeten worden vermeld. Als alle inkomsten zijn gesommeerd kunnen we twee belangrijke bedragen aftrekken. De alimentatiebetalingen en de jaarlijkse bijdrage (maximaal \$ 2250.-) aan een extra pensioenregeling. Dat levert een soort aangepast bruto inkomen op. Van dat bruto-inkomen kunnen we een vast bedrag (in 1994 was dat voor de federale IRS \$ 4900.-, voor de Californische IRS nul komma nul) aftrekken alsmede de ziektekosten. Die zijn aftrekbaar na

vermindering met 7.5 % van het bruto inkomen, een bedrag dat wij met de hoge premies, het hoge eigen risico en de minimale bedragen die door de verzekering worden teruggestort zonder enige moeite halen. De verzekeringspremie alleen is al meer dan 10 % van dat bruto-inkomen. Een andere aftrekpost voor de federale IRS waarvan de belasting die het sterkst aantikt, is de belasting die we aan de staat af moeten dragen. Voor beide belastingsoorten geldt verder dat de onroerend-goedbelasting, de wegenbelasting en de eventueel gedane giften aftrekbaar zijn. Als de gift groot is moet de ontvanger van die gift daarvan een bewijs overleggen. Is dit allemaal ingevuld dan kan de uiteindelijk te betalen belasting worden berekend en na aftrek van de reeds gedane stortingen moet voor 15 april, op straffe van extra rentes en een boete, dit bedrag worden overgemaakt. Eigenlijk moet men er voor zorgen dat dit verschuldigde bedrag nul is. Vanaf 15 januari tot 15 april wordt een eventuele rente over dit te weinig betaalde bedrag berekend. Op datzelfde 1040 formulier dient een schatting van de te betalen belasting voor het lopende jaar te worden gemaakt en door vier te worden gedeeld. Voor 15 april, 15 juni, 15 september van het lopende jaar en 15 januari van het volgende jaar dienen deze bedragen aan de belastingdiensten te zijn betaald. Het is zaak om op die 15de januari alvast een complete berekening van de verschuldigde belastingbedragen te hebben gemaakt. Blijkt men met vier betalingen te weinig te hebben overgemaakt, dan volgt de eerder genoemde een rentetoevoeging bij de uiteindelijke betaling die voor 15 april moet hebben plaatsgevonden.

De verdiensten uit onze publicaties worden nog op een andere wijze belast. Van de inkomsten kunnen alle kosten die met dit werk samenhangen worden afgetrokken. Het zijn de kosten die in Nederland als beroepskosten zouden worden aangemerkt. Het totale bedrag is hier aftrekbaar. Daaronder vallen bijvoorbeeld, post- en telefoonkosten, reiskosten, aangeschafte literatuur, afschrijving van apparatuur, werkkamer, verlichting van de werkkamer enz. Over datgene wat dan overblijft dienen, behalve de eerder genoemde inkomstenbelastingen, 12.4 % aan een soort AOW en 2.9 % aan de bijdrage voor het Medicare-programma te worden afgedragen. Tezamen dus 15.3 %. De helft van deze betaalde bedragen mogen dan weer als aftrekpost voor de inkomstenbelasting worden opgevoerd.

Op deze wijze wordt dus, na de toegestane aftrekposten, zo'n slordige 34% van ons inkomen belast. Dat zou in Nederland, de verschillende aftrekposten in aanmerking nemend, ongeveer 40% zijn geweest. Tegenover dit lagere bedrag staat het feit dat onze uitgaven in verband met ziektekosten tot nu toe meer dan 20% van het inkomen hebben bedragen. Dat zou in Nederland zeker niet meer dan 7% zijn geweest. Ook levert de betaling de Amerikaanse AOW (de Social Security) nauwelijks iets op. Francine heeft tot nu toe niet meer dan een maandelijks inkomen van \$ 300.- bij elkaar weten te scharrelen. We proberen dat bedrag met wat ingrepen, waarop ik nog

terug kom, wat op te schroeven. Al met al zijn we er wat dit soort betalingen betreft zeker niet op vooruitgegaan.

En, als al het invul- optel-, aftrek- en verder rekenwerk achter de rug is, blijken we meer dan twintig formulieren te hebben ingevuld. Dat wil zeggen dat heeft onze belastingconsulent gedaan. We weten in ieder geval waar we ons, indien we zelf tot dit monsterachtige karwei over moeten gaan, de maanden februari en maart mee bezig kunnen houden.

In Nederland mag men, na inlevering van de belastingopgave, een aantal maanden later een verzoek tot bijbetaling verwachten indien de betaalde belasting minder is dan dat waar de fiscus volgens de opgave recht op heeft. Die betaling kan in een aantal termijnen worden voldaan. Als je dat Nederlandse systeem hier uitlegt word je gewoon niet geloofd. Een dergelijke wijze van belastingheffen wordt als buitengewoon humaan gekarakteriseerd. Na de ervaringen die ik hier heb opgedaan ben ik met deze kwalificatie mee gaan voelen. Als blijkt dat de op 15 april ingevulde opgave en het eventueel gestorte tekort te weinig is, kan je een paar maanden later een aanmaning tot betaling verwachten. Die aanmaning gaat vergezeld van een extra heffing (rente) over het bedrag dat de IRS nog meent van je tegoed te hebben. Die rente wordt berekend tot aan de datum waarop die aanmaning wordt verstuurd. Dat betekent dat je, als je dat bedrag exact betaalt, je een maand later weer een aanmaning mag verwachten omdat de rente over de dagen tussen het versturen van de aanmaning en de storting van het aangemaande bedrag nog eens wordt berekend. Dat, vaak luttele bedrag, komt natuurlijk ook weer te laat. Op die wijze leer je deze eindeloze procedure te doorbreken door gewoon een paar weken extra rente te berekenen en met het aangemaande bedrag te storten. Zo betaal je wel een paar dollars te veel, maar het voorkomt een hoop ergernis.

De IRS in Californië bakte het nog bruiner. Eind 1993 kregen we plotseling een aanmaning van 800 dollar en 500 dollar rente over een bedrag dat we in 1988 te weinig zouden hebben betaald. Zelfs onze belastingconsulent was overdonderd door deze vorm van geld verdienen. We hebben een keurig protest ingediend en het gevolg daarvan was dat de IRS ons met een "audit", een uitgebreide controle, ging dreigen. We zagen de bui al hangen. Die bui bestond uit het moeten vertalen van al onze in het Nederlands gestelde rekeningen, bankafschriften, aftrekposten enz., door een beëdigde vertaler. Een ruwe schatting leerde dat ons die vertaalslag veel meer dan het betwistte bedrag zou gaan kosten. We hebben spoorlags betaald en kregen natuurlijk daarna een aanmaning om extra rente te betalen over de tijd, die inmiddels was verstreken. Met de extra tientjes om het perpetuum mobile van de Californische fiscus te doorbreken. In mijn onschuld dacht ik dat die rente wel aftrekbaar zou zijn. Niets is minder waar. De enige aftrekbare rente is de

rente op hypotheek van huizen (ook en vooral voor tweede woningen) en rente die wordt gemaakt bij het aangaan van een lening die men voor de voortzetting, uitbreiding of modernisering van een eigen bedrijf nodig heeft of denkt te hebben.

Met deze ervaringen zitten we in een enorm moeilijke situatie. Is onze belastingconsulent niet attent genoeg? Kunnen we nog meer van dit soort nare navorderingen verwachten? Moeten we meer dan eerlijk zijn bij de opgaven en de IRS maar wat extra's toestoppen? Hoe de jaren tussen 1988 en nu zullen worden beoordeeld zijn absoluut niet in te schatten. Er zit dus niets anders op dan maar geduldig af te wachten. Inmiddels heb ik geleerd mijn hoed af te nemen voor de Nederlandse belastingdienst. Wie had ooit gedacht dat de Nederlandse fiscus in een land als de Verenigde Staten als een humane instelling zou worden beoordeeld.

De inhoudingen van hen die in loondienst zijn, dragen 6.2% van hun inkomen af aan de Amerikaanse AOW/AWW en 1.45 % aan het Medicare-programma, de medische verzorging voor hen die de 65 jaar zijn gepasseerd. Daarnaast bestaan er nog enkele kleine inhoudingen die echter op ons niet van toepassing zijn. Als men niet in loondienst is, moeten die percentages worden verdubbeld. Nu is het niet zo dat men zonder meer in aanmerking komt voor die AOW en het Medicare-programma. Eerst moet men 40 punten voor de AOW en 36 punten voor het Medicare-programma hebben opgespaard. Als het inkomen dat over drie achtereenvolgende maanden groter is dan een bepaald bedrag (zo ongeveer \$ 600.-) en over dat bedrag hebben die inhoudingen plaatsgevonden (of men heeft dat zelf gestort) dan heeft men één punt verdiend. Over een werkzame periode van 10 jaar, waarin men dus deze \$ 600.- in een drie-maandelijkse periode zonder onderbreking heeft verdiend, komt men in aanmerking voor een ouderdomspensioen. Bij het overlijden van de uitkeringsgerechtigde krijgt de weduwe (of weduwnaar) een deel van die uitkering. Echter, die uitkering is afhankelijk van de betaalde premies en is dus zeker niet, zoals in Nederland, voor iedereen een gelijk bedrag. Voor een groot deel van de bevolking geldt verder dat die onafgebroken werkkring en premiebetaling over een tijdsperiode van 10 jaar niet zo gemakkelijk wordt gehaald. Door ontslagen, ziekte enz. vallen er vaak grote gaten. Het betekent dan ook vaak dat die uitkering maar enkele honderden dollars per maand oplevert. En hoewel men zich na de 65-ste verjaardag verzekert weet van een (beperkte) medische verzorging, is het resultaat toch dat veel mensen vaak in grote financiële moeilijkheden komen te verkeren. Het volgens mij meest schrijnende van dit systeem is dat het bijzonder vrouw-onvriendelijk is. Dat geldt vooral indien een vrouw in het huwelijk treedt en in verwachting raakt of besluit haar beroep op te geven en een eventueel inkomen gemeenschappelijk met haar echtgenoot en niet afzonderlijk opgeeft. In die gemeenschappelijke opgave worden al de

afgedragen premies en de verdiende punten op naam van de echtgenoot geboekt. Na een echtscheiding behoudt de vrouw een (zeer beperkt) recht op die gespaarde premies en punten. Hertrouwt ze echter dan is ze alles kwijt en mocht dit volgende huwelijk eveneens in een echtscheiding resulteren, is er zelfs geen bedeling waar ze een beroep op kan doen. Omdat we zelf met een dergelijke situatie werden geconfronteerd hebben we hier en daar bij anderen naar deze vreemde rechtspositie van de gescheiden vrouw geïnformeerd. Tot onze verbazing ontdekten we dat veel vrouwen (en ook mannen natuurlijk) hier in het geheel niet van op de hoogte waren en ze alle rechten op eventueel verdiende salarissen en premies hadden verspeeld, omdat ze een gemeenschappelijke belastingopgave met hun echtgenoot voerden en bij een scheiding dit verlies niet in een eventuele alimentatieregeling hadden opgenomen. Iets dat zeker niet voor de kennis pleit van de advocaten die de echtscheidingsregeling voor de vrouwen behandelen. Het is waarschijnlijk daarom dat er nog al wat jonge gezinnen, waarin beide partners een inkomen hebben, wordt aangeraden hun inkomens afzonderlijk en niet gemeenschappelijk bij de fiscus op te geven. Behalve die AOW-regeling heeft dat verder het voordeel dat men waarschijnlijk in de laagste belasting-schijf kan blijven hangen. Men loopt wel het risico zekere aftrekposten te verliezen, vooral die welke betrekking heeft op ziektekosten en daarmee samenhangende verzekeringspremies.

Francine bevond zich in een soortgelijke situatie en bij aankomst in de Verenigde Staten hebben we onmiddellijk naar haar uitkeringsrechten geïnformeerd. Ze bleek tot op dat moment, voornamelijk door haar verdiensten voor en na haar huwelijk, 36 punten te hebben verzameld. Al de punten opgespaard gedurende haar meer dan 25-jaar durende eerste huwelijk waren aan de echtgenoot toegewezen. Dat gebeurde ondanks het feit dat ze in even grote mate aan het gezamenlijke inkomen in die periode had bijgedragen. Ze bleek dus uiteindelijk toch nog vier punten te kort te komen om in aanmerking te komen voor een wat schamel ouderdomspensioen. Na het bestuderen van de Amerikaanse belastingwetten en na de nodige informatie te hebben ingewonnen, vonden we een oplossing voor het probleem. Francine trad in mijn loondienst en ik betaalde haar een bedrag van ongeveer twee honderd dollar per maand. Haar verdienste werd natuurlijk bij ons gezamenlijke inkomen opgeteld. Dat resultaat bleef dus hetzelfde. Wat ik minder ontving kreeg zij er bij. Maar, ik betaalde de helft van de verschuldigde AOW/AWW-Medicare belasting en zij betaalde de helft. We betaalden tezamen dus zo ongeveer 15.3% over \$ 2400.- op jaarbasis en de helft van dat bedrag, het deel dat de werkgever betaalt, is niet belast en kon ik weer van mijn inkomen aftrekken. Op die wijze hebben we in 1993 en 1994 haar bijdrage in deze wetgeving zeker gesteld en volgend jaar zal blijken of ze de ontbrekende punten er inderdaad bij heeft gekregen. Zeker van zoiets ben je pas als het zwart op wit door de autoriteiten wordt bevestigd. Van alle overige bijverdiensten, al-

thans dat wat nu boven die 2400 dollar uitgaat, moet ik zelf ook die 15.3% (werkgevers- en werknemersdeel) betalen en zo vergaar ik zelf zo waar ook nog een aantal punten. Niet dat ons dat helpt. Die veertig punten kan ik zelf onmogelijk nog in de wacht slepen. Dat is dan ook de reden dat ik, door een deel van mijn extra salaris weer door te betalen aan Francine, quitte speel en alle verdiensten na aftrek van de wettelijk toegestane beroepsuitgaven doorspeel naar Francine. Behalve de punten verhoogt dat ook haar totale bijdrage en daarmee ook nog een heel klein beetje haar uiteindelijke uitkering. De moeite die we voor dat alles moeten doen bestaat uit het consequent invullen van acht formulieren per jaar, het doen van vier betalingen per jaar en het invullen van een aantal minder eenvoudige formulieren aan het eind van het jaar. Van die laatste formulieren moeten een groot aantal kopieën naar diverse instanties worden verzonden. Ik ben zelf ook zo'n ontvangende instantie. Onze belastingconsulent, de twee fiscussen en de sociale diensten zijn de andere. De administratieve rompslomp blijft. Het heeft me wel in staat gesteld een indruk te krijgen over de complexiteit van het Amerikaanse belastingsysteem. Ik heb daarbij de stellige indruk gekregen dat het in Nederland niet alleen vriendelijker en eenvoudiger is, de administratieve procedures vergen slechts een fractie aan behandeltijd ten opzichte van de procedures in de Verenigde Staten. Natuurlijk zal het voor mensen in loondienst wat gemakkelijker zijn. Veel van de administratieve werkzaamheden worden dan immers door de werkgever uitgevoerd. Echter, op het moment dat er van een tweede baan of van een twee-verdienerssituatie sprake is, komt men in dezelfde administratieve chaos terecht waaruit wij tenslotte onze weg hebben weten te vinden.

10. Justitie en Criminaliteit.

Hoewel onze financiële situatie ten opzichte van die in Nederland tegen is gevallen en de politieke structuur in de Verenigde Staten vaak tot grote ergernis aanleiding geeft, ben ik het meest geschrokken van de wijze waarop het recht hier z'n beloop krijgt. In het kielzog van die rechtspleging wordt je hier geconfronteerd met een samenleving die het beste met het predikaat "misdadig" kan worden bestempeld. Dat en de wijze waarop de advocatuur en de rechtsdienaren (politie, justitie, FBI, de gevangenisinstanties) hun beroep uitoefenen, is het meest beangstigende van de samenleving. Er is niet eens zoveel fantasie voor nodig om jezelf in de meest ongelukkigste en vaak Kafka-achtige situatie geplaatst te denken. Een situatie die een volkomen onschuldige burger tot een financieel en sociaal bankroet kan brengen, over een nog veel afschrikwekkender situatie, opsluiting in een Amerikaanse gevangenis, maar te zwijgen. Die hele justitionele structuur wordt op een speciale wijze aan de samenleving gepresenteerd waarbij men overvloedig gebruikt maakt van een grote mate van creativiteit bij

het verzinnen van eufemistisch aandoende naamgevingen. Een politie-agent is een "law-enforcement officer", de gevangenis is een "correction institute", een onverbeterlijke misdadiger een "career criminal", verdovende middelen zijn "illegal substances" enz. Die terminologie is kennelijk nodig om de schrijnende gewelddadigheid van de samenleving wat plezieriger en neutraler voor te stellen. De grote massa van de bevolking en hun volksvertegenwoordigers stellen daar eigenlijk in het algemeen maar één remedie tegenover namelijk meer gevangenschappen, hogere celstraffen en een meer eenvoudige wijze om bepaalde misdaden (vooral misdaden van de gekleurde burgers) met de elektrische stoel, de gaskamer of de gifspuit te bestraffen. (De strop is, tot teleurstelling van velen, inmiddels afgeschaft). De grote boosdoeners, het overvloedige wapenbezit en de schrijnende sociaal-economische toestanden in de grote steden, krijgen nauwelijks aandacht. Geld voor preventieve programma's wordt honend weggestemd en de reeds eerder goedgekeurde financiering voor goede preventieve programma's worden thans bijna bij voortduring omgebogen naar het uitbreiden van de celcapaciteit.

Voordat ik mijn impressies van het Amerikaanse geweld en de rechtspleging geef, moet ik eerst op een aantal markante verschillen tussen de Nederlandse en de Amerikaanse situatie wijzen.

In de eerste plaats heeft men hier te maken met een door advocaten gedomineerde samenleving. Op alle 9 studenten die hier rechten studeren is er 1 student die zich in de ingenieursstudie stort. Het wat wrange grapje is dat die situatie in Japan precies omgekeerd is: 9 afgestudeerde ingenieurs tegenover 1 afgestudeerde advocaat. Het gevolg is dat bijna elk conflict (klein en groot) via de advocatuur met z'n afschuwelijk hoge prijskaartje loopt.

In de tweede plaats worden bepaalde rechtsdienaren, zoals federale rechters, benoemd door de zittende President en zijn dus vaak politiek gekleurd. Een ander deel wordt gekozen. Het is mij echter nog steeds niet duidelijk geworden welke de criteria voor de benoeming zijn en welke beroepen binnen het justitionele apparaat direct door het volk worden gekozen. De sheriff, een soort commissaris van politie, wordt in ieder geval gekozen. Veel veroordelingen zorgen er voor dat deze gekozen leden van de rechterarm van de wet een grotere kans maken om te worden herkozen. Polititionele of rechterlijke dwalingen zijn daarbij nauwelijks van invloed.

Een derde verschil wordt gevormd door het gevangeniswezen. De leiding van de gevangenschappen en de bewakers zijn niet in dienst van de federale regering of van een staat. Ze zijn in dienst van privé-bedrijven die door de federale regering of de staat via een contract met de overheid hun inkomsten ontvangen. Als zodanig vormen ze een enorm sterke actiegroep die de wetgevende vergaderingen van de volksvertegenwoordigers dan ook danig onder druk weet te zetten - en te houden.

De misdaad in de Verenigde Staten heeft voor Nederlandse begrippen een vorm aangenomen die bijna onvoorstelbaar is. Het aantal moorden is tot boven de 40.000 per jaar gestegen. En dat aantal is waarschijnlijk nog veel hoger indien men daarbij de slachtoffers optelt die om het leven komen bij al dan niet zuivere acties van zelfverdediging. Bekend is wellicht het geval van de Japanse student die bij een carnavalsachtig buurtfeestje bij een huis aanbelde en prompt werd neergeknald. De bewoner dacht met een inbreker te maken te hebben. Of het geval van de Moeder die alleen in huis was en lawaai in een klerenkast hoorde. Ze greep haar wapen en schoot door de deur van de kast haar dochtertje dood dat zich in die kast had verstopt. Naast die tienduizenden moorden moet niet worden vergeten dat het aantal (vaak ernstig) gewonden, die het resultaat van overvallen en schietpartijen zijn, in de honderdduizenden loopt. Het menselijke leed en de economische schade (al die slachtoffers worden praktisch gratis behandeld) is niet meer te overzien. Het grootste probleem in de Amerikaanse maatschappij zijn niet eens meer de zogenaamde carrière-misdadigers. Een uitzichtloze toekomst in de ghetto's en verpauperde wijken van vooral de grotere steden heeft tot gevolg dat tieners en zelfs kinderen jonger dan 13 jaar hun toevlucht in jeugdbendes zoeken, daar een stukje erkenning vinden, de school vaarwel zeggen en elkaar met allerlei soorten wapens bestrijden. Deze onderlinge strijd, die vaak tussen bendes met een bepaalde etnische achtergrond wordt uitgevochten, vergt per dag tientallen doden. Berucht zijn de vuurgevechten die vanuit rijdende auto's worden gevoerd. Niet zelden vallen daarbij de meeste slachtoffers onder onschuldige voorbijgangers en dramatisch daarbij is dat zelfs kleuters niet worden ontzien. Vallen er slachtoffers in een bepaalde bende dan kan men er bijna zeker van zijn dat dat wordt gevolgd door wraakacties, waarbij familieleden van de leden van de bende waarop de wraakactie is gericht hun leven ook niet zeker meer zijn. Het is al niet ongewoon meer dat jonge meisjes zich niet meer kunnen veroorloven een toenadering van een lid van zo'n bende af te slaan. In niet weinig gevallen wordt een blauwtje met bloed gewroken. En een dergelijke eerste wraakoefening heeft vaak een kettingreactie tot gevolg. Het nog tamelijk romantische verhaal dat door Stenberg en Bernstein in "West Side Story" wordt verteld, heeft plaats gemaakt voor een bloedige, dagelijks terugkerende dramatische ernst. De nodige financiën voor die bendes worden opgebracht door zowel efficiënt als slordig uitgevoerde roofovervallen waarbij vaak dodelijke slachtoffers vallen. De handel in verdovende middelen is een andere lucratieve bron van inkomsten voor deze straatbendes. Natuurlijk wordt deze jeugdmisdaad in de hand gewerkt door de stroom van half-automatische en zelfs automatische wapens die praktisch vrijelijk beschikbaar en verkrijgbaar zijn en waarbij iedere maatregel om dit euvel in te tomen door een groot deel van de bevolking zelf wordt getorpedeerd. In de NRA (de National Rifle Association) maken zelfs

een aantal senatoren en afgevaardigden van het Congres de dienst uit. De afkeer tegen dit ongebreidelde wapenbezit verandert pas bij de individuele burger indien deze zelf met het geweld wordt geconfronteerd. De argumenten van diverse voorstanders van het bezit van de meest afschuwelijke vuurwapens zijn een drietal. Eerst en vooral wordt een beroep gedaan op de grondwet waarin dit privilege is vastgelegd. Dat wil zeggen bij een vrije interpretatie van die grondwet, want eigenlijk spreekt de grondwet slechts over het recht om wapens te dragen in het geval de burgers deel uitmaken van een "militia". Het begrip "militia" is echter niet verder in de grondwet gedefinieerd. Ten tweede moet de burger zich tegen misdadigers kunnen verdedigen. En ten derde moet men zich tegen een overheid te weer kunnen stellen indien die overheid zich niet aan de wetten van het land of de staat houdt. (Dit argument geldt natuurlijk niet voor de zich tegen diezelfde overheid verdedigende Indianen!).

Vormen de jeugdbendes een deel van het misdaadprobleem, de toename van de handel in verdovende middelen en de onophoudelijk groter wordende verpaupering van vooral de Afrikaans- en Latijns-Amerikaanse medeburgers is een ander aspect dat mede debet is aan het groeiende geweld in de samenleving. Een begrip dat nog nauwelijks kan worden gehanteerd, omdat er van samen leven al lang geen sprake meer is. En in die afbrokkelende maatschappij blijkt zich nog een aantal geheel andere gewelddadige elementen aan te dienen. Dat zijn in de eerste plaats het toenemend aantal verkrachtingen (ook vaak met dodelijke afloop), de kindermishandeling en een specifiek familiair onderonsje, het geweld in het gezin waar de vrouw en haar kinderen meestal de eerste slachtoffers zijn. Hoewel, de gewelddadige rol van de vrouw in dat huiselijke geweld mag niet geheel en al worden weggecijferd. In dit stadje van minder dan vijfduizend inwoners zijn binnen de muren van twee Amerikaanse (normale?) gezinnen binnen een jaar de meeste familieleden van die gezinnen met half-automatische vuurwapens afgeslacht. In het eerste geval vermoordde de zoon zijn ouders, een zuster en haar kindje waarna hij de hand aan zich zelf sloeg. De oorzaak moet in het afglijden van de zoon naar een sterk misdadig milieu, waaruit geen terugkeer meer mogelijk was, worden gezocht. In het tweede geval bracht een vader zijn vrouw en zijn twee jonge kinderen om het leven. Ook hier sloeg de dader de hand aan zich zelf. Werkeloosheid, een uitzichtloze toekomst en een ernstige crisis brachten de man tot deze daad. Waarschijnlijk zouden beide gevallen bij een algemeen verbod op het bezit van vuurwapens voorkomen hadden kunnen worden. De familieleden, voor zover ze niet zelf het slachtoffer van deze drama's waren geworden, bleken hun opvatting over dat wapenbezit na deze incidenten grondig te hebben herzien. Van fervente voorstanders van dat wapenbezit bleken ze even vurige tegenstanders te zijn geworden.

Het enige antwoord dat de samenleving op dit steeds maar toenemende geweld heeft is de doodstraf voor een steeds groter wordende categorie van misdaden, het bouwen van steeds meer gevangenissen en het levenslang opsluiten van diegenen die drie maal een veroordeling voor het begaan van een delict hebben gehad. Al deze maatregelen zijn nu verankerd in een wet die in september 1994 op het nippertje door het Congres is aangenomen. Dat nippertje betekende beslist niet dat men een andere koers wilde varen. De tegenstanders van de wet hadden het niet begrepen op de uitgaven voor het voorkomen van de misdaad. Het overgrote deel van de Amerikaanse bevolking ziet maar één oplossing, het langdurig opsluiten van hen die de wet overtreden. De uitgaven voor deze ongebreidelde celcapaciteit worden verhaald op het onderwijs en de armoedebestrijding. Twee bezuinigingsslagen die de voortwoekerende misdaad onherroepelijk verder in de hand zullen werken. Men kan daarbij de cynische opmerking maken dat men de scholen dan ook maar in de omgeving van die gevangenissen moet bouwen. De schoolverlaters kunnen zich dan direct in hun bijna zekere toekomstige behuizing installeren. De vraag die je je daarbij verder stelt is of het Amerikaanse volk en haar politieke leiders en vertegenwoordigers nu werkelijk zo dom zijn. Ik laat het antwoord graag aan anderen over, maar een volk dat zo langzamerhand 1% van de totale bevolking weet op te sluiten is zeker niet het meest intelligent te noemen. Om van de zo ongeveer tachtigduizend gulden die één enkele gevangene kost nog maar te zwijgen.

De kosten van die in september aangenomen wet gaan voor meer dan 70% naar de uitbreiding van de politiekorpsen en de bouw van gevangenissen. Slechts dertig procent is voor de preventie uitgetrokken. Het is veel Amerikanen een doorn in het oog dat de staten met dat geld voornamelijk de jeugd van de straat probeert te krijgen en te houden. Waarschijnlijk het enige goede alternatief voor de onbeschrijfelijke omvang van de jeugdcriminaliteit. En, zonder het drama van Polly Klaas was de wet waarschijnlijk niet eens aangenomen. Met de verkiezingswinst van de Republikeinen staat zelfs de financiering van die preventieve maatregelen weer op de tocht. Als ze hun zin krijgen wordt dat geld aan nog meer gevangenissen en het ten uitvoer brengen van nog meer doodstraffen besteed.

De moord op Polly Klaas karakteriseert zonder overdrijving de aard van het geweld. Polly is (was) dertien jaar en woonde met haar gescheiden moeder in Petaluma, een stadje van tachtigduizend inwoners en twee uur rijden van ons vandaan. Polly Klaas had twee vriendinnetjes van dezelfde leeftijd te logeren en zo tegen elf uur 's-avonds wist iemand het huis binnen te dringen, vroeg de meisjes onder bedreiging van een mes wie van de drie meisjes in dat huis woonachtig was. Nadat Polly hem dat had verteld nam hij haar onder bedreiging van het mes mee en gaf de twee vriendinnetjes te kennen dat ze hun mond moesten houden wilden ze dat Polly niets overkwam. De moeder van Polly lag in de kamer naast die van Polly te slapen

en merkte van de inbraak en de daaropvolgende ontvoering niets! Na een klein half uur sloegen de twee meisjes alarm en langzaam kwam het politionele apparaat in actie. Een vaag signalement werd doorgegeven en de korpsen in de omgeving werden gewaarschuwd. Te laat voor Polly. Een bewoonster van een wat afgelegen woning in de buurt van Petaluma waarschuwde de politie van die plaats omdat een persoon zich in de buurt van haar huis tamelijk verdacht gedroeg. De politie was snel ter plaatste en ondervroeg de verdachte persoon. Die vertelde een verhaaltje over pech met z'n auto nadat hij zich bij die politie had geïdentificeerd. Een onmiddellijke navraag zou hebben uitgewezen dat de verdachte een recidivist was die zich al eerder aan overvallen en sexueel ontoelaatbare handelingen schuldig had gemaakt. Helaas was die informatie bij dat politiekorps òf niet beschikbaar òf niet aanwezig en ook was daar de ontvoering van Polly nog niet bekend. (Ook de Verenigde Staten wordt veronderstelt het tijdperk van de informatievoorziening binnen te zijn getreden!). Polly bevond zich op dat moment, waarschijnlijk vastgebonden, in de buurt. De berechting moet uitwijzen of ze op dat moment nog in leven was. Dit incident van de aangehouden verdachte heeft uiteindelijk na twee maanden tot de aanhouding van de waarschijnlijke moordenaar geleid. De bewoonster van het huis waar de politie een ontmoeting met de ontvoerder van Polly had, bleek over een goede portie doorzettingsvermogen te beschikken. Ze heeft de politie, toen alle enorm groots opgezette zoekacties niets opleverden, gesmeekt toch nog eens de omgeving af te zoeken waar ze die nacht die vreemde indringer door de politie had laten controleren. Men had succes, want in die omgeving werden voorwerpen gevonden die uiteindelijk de politie op het spoor van de beroepsmisdadiger Davis bracht. Het vreemde van de hele zaak was dat het getekende portret, dat op aanwijzing van Polly's vriendinnetjes was gemaakt, sterk leek op de gearresteerde Davis. Davis vertelde de politie al snel waar ze Polly konden vinden. Het half vergane lijkje bevond zich op nog geen twintig meter afstand van de Noord-Zuid verbinding, weg 101, in een greppel vlak bij de bewoonde kom van Cloverdale. (Ons heel goed bekend omdat we èn die plaats vaak passeren op weg naar het Zuiden èn omdat we in Cloverdale nogal wat huizen hebben bezichtigd). Bij de opsporingsacties waren niet alleen bijna alle inwoners van Petaluma betrokken, een groot deel van de Noord-Californische bevolking was direct bij dit drama betrokken en het hele geval kreeg nationale bekendheid, mede door de aandacht die bijna alle televisiestations aan dit drama besteedden.

Het was die grote bekendheid en de inspanning van de plaatselijke bevolking die Polly tot een symbool heeft gemaakt van de afschuwelijke vormen die de Amerikaanse misdaad heeft aangenomen. De Polly Klaas Stichting, die onmiddellijk na haar verdwijning werd opgericht, heeft zich inmiddels ingezet om de vele andere verdwenen kinderen op te sporen. Daarbij wordt door de Stichting intensief

gebruik gemaakt van de computernetwerken die een snelle berichtgeving met schetsen van verdachten mogelijk maken. Een initiatief waarin de politie met de haar ten dienste staande middelen tot op dit moment hopeloos te kort schiet.

Hoewel de misdaad zelf dus waarschijnlijk het grootste zorgkind van de Amerikaanse samenleving is, de zorg over de in dit land gehanteerde rechtspleging zou minstens even groot moeten zijn. Niet alleen dat de politie in haar taak te kort schiet; de wijze waarop de rechterlijke macht en de advocatuur hun rollen vervullen is voor een buitenstaander op z'n zachtst uitgedrukt onbegrijpelijk. Het zijn, voor zover ik daar kennis van heb kunnen nemen, de wijze van berechting, de strafmaat, de handelwijze van de officiers van justitie en de advocaten, alsmede de rol van de media (televisie en pers) die een groot aantal vragen over de rechtvaardigheid en de integriteit van de Amerikaanse rechtspleging oproepen. Ik zal ze dan ook in deze volgorde de revue laten passeren.

Met uitzondering van zeer speciale rechtszaken, waaronder rechtszaken waarbij jongere delinquenten zijn betrokken, kent de Verenigde Staten een systeem waarbij een jury zich over het schuldig van een aangeklaagde uit moet spreken. Dat geldt ook voor civiele rechtsprocedures. Dit betekent tegelijkertijd dat iedere burger de plicht heeft, tenzij hij of zij van die plicht is ontheven, in zo'n jury zitting te nemen. Voor simpele gevallen is dat geen ramp. Er komen echter ook zaken aan de orde die vele maanden in beslag kunnen nemen. En om dan voor een schamele \$ 50.- per dag het circus van een vaak komisch aandoende rechtszaak te moeten volgen, is voor de meeste Amerikanen niet bepaald een pleziertje. Tenzij het later geld op kan leveren. In situaties waarbij er van een sensationele rechtszaak sprake is, komt het nog al eens voor dat de juryleden later hun ervaringen voor een behoorlijke som aan één of ander schandaalblad of zelfs de meer "fatsoenlijke" pers kunnen slijten. Nu is het niet zo dat men op afroep in zo'n jury terecht komt. De juryleden moeten zowel voor de aanklager (de officier van justitie) als de verdediger acceptabel zijn. Zo zal in een rechtszaak tegen iemand waar de aanklager op de doodstraf aanstuurt een kandidaat-jurylid die tegen de doodstraf is beslist niet door die aanklager tot de jury worden toegelaten. Aan de andere kant zal een verdediger juryleden weigeren die zich al een oordeel over de aangeklaagde hebben gevormd. In toenemende mate zal men eveneens trachten vertegenwoordigers van minderheden in de jury op te nemen, zeker indien de aangeklaagde zelf tot een minderheidsgroep behoort. Dat spel van het samenstellen van een jury kan op zich zelf in uitzonderingsgevallen weken duren. Daarnaast moeten er ook nog een aantal reserve-juryleden worden benoemd voor het geval een geaccepteerd jurylid tijdens de

rechtszitting of de beraadslagingen van de jury een te grote mate van onbekwaamheid aan de dag legt of ziek wordt. De rechtszaak wordt dus gevoerd met de rechter, de jury, de officier van justitie, de verdediger en de aangeklaagde als hoofdrolspelers. De rechter fungeert daarbij als de persoon die de jury de nodige aanwijzingen over de te volgen procedures geeft en de officier van justitie en de verdediger met hun getuigen aan het woord laat. De rechter heeft nog extra stok achter de deur. Als hij of zij vindt dat men hem (haar) niet met het nodige respect aanspreekt of behandelt of dat zijn of haar instructies niet worden opgevolgd, kan hij of zij de persoon in kwestie wegens "minachting van het hof" bestraffen. Dat zal in veel gevallen, zoals gebruikelijk in dit land, een gevangenisstraf op kunnen leveren.

Voordat er van een beslissing in criminele zaken om tot het vervolgen van iemand over te gaan sprake kan zijn, dient de verdachte voor een "grand-jury" (ik laat dit begrip maar onvertaald) te verschijnen. Dat is een jury die door de rechter wordt samengesteld. Verdedigers en aanklagers kunnen op die samenstelling geen invloed uitoefenen. Die grand-jury bepaalt of er al dan niet een normale rechtszaak zal volgen. In geruchtmakende zaken is het niet ongebruikelijk dat verdedigers en aanklagers elkaar reeds via de pers en de televisie bestrijden. Beide doen dat met het doel de publieke opinie te beïnvloeden en op die wijze een nog samen te stellen jury toch een zeker (voor)oordeel op te dringen. Natuurlijk gebeurt ook dit alleen als er grote, vooral geldelijke, belangen op het spel staan. Wordt iemand die geen rooie cent bezit en zelfs gebruik moet maken van een pro-deo advocaat in een rechtszaak verwickeld dan verloopt dit gehele proces over het algemeen heel wat minder luidruchtig. Het zijn vooral de advocaten van "dure" klanten die druk aan de weg timmeren en ondertussen die klanten financieel uitkleden. Het is niet zeldzaam dat het gehele vermogen van een klant uiteindelijk in de zak van zijn verdediger(s) terecht komt en hij of zij nog van geluk mag spreken als de advocaat in kwestie een voor de aangeklaagde gunstig resultaat weet te boeken. Bij rechtszaken waarvoor de pers grote belangstelling aan de dag legt, wordt de normale rechtsgang nog door een ander fenomeen doorkruist. Het komt regelmatig voor dat kroongetuigen hun verhaal al aan de kranten hebben verkocht nog voordat ze hun getuigenverklaring bij de justitie hebben afgelegd. Het maakt die getuigen minder geloofwaardig en beide kanten, zowel de officier van justitie als de verdedigers, maken daar natuurlijk graag gebruik van. Zeker bij een jury-rechtspraak ziet men kans dit soort getuigen tijdens een kruisverhoor totaal onschadelijk te maken. Eén en ander kan gemakkelijk leiden tot het niet bestraffen van iemand die zonder meer zou moeten worden veroordeeld of omgekeerd. De verdedigers trachten over het algemeen de leden van de jury tijdens de rechtszitting zó te bewerken dat er tenminste een aantal leden van de jury twijfels hebben (of beginnen te krijgen) over de aanklacht. De bedoeling van

die tactiek is om te voorkomen dat de jury met een eensgezinde uitspraak komt. Zijn er twijfelaars dan leidt dat tot een "hang-jury", een jury die het niet eens kan worden over het feit of de aangeklaagde zijn daad volgens de door de officier van justitie begane misdaad heeft uitgevoerd. Zo kan die officier van justitie een aangeklaagde, die iemand van het leven heeft beroofd, beschuldigen van moord met voorbedachte rade of doodslag. In het eerste geval betekent dat in veel staten de doodstraf. In het tweede geval een langdurige gevangenisstraf. Indien blijkt dat de pers een bepaald geval zodanig in de publiciteit heeft gebracht dat het publiek een zekere mate van sympathie voor de aangeklaagde gaat vertonen, is het bijna zeker dat de officier van justitie het zekere voor het onzekere neemt en de aangeklaagde van doodslag beschuldigt. Hij loopt immers het risico dat de jury de sympathie van het publiek en/of de pers overneemt en de persoon, indien de doodstraf dreigt, onschuldig aan het gepleegde feit verklaart. Wetsovertreders die het zich kunnen veroorloven zullen op die wijze, met behulp van goede en duur betaalde advocaten, in de meeste gevallen de doodstraf ontlopen. Arme sloebbers, die op pro-deo advocaten zijn aangewezen, hebben in dit systeem geen schijn van kans. En als ze tot de doodstraf zijn veroordeeld, volgt meestal een periode dat ettelijke jaren duurt en waarbij betere pro-deo advocaten het ene beroep na het andere bij de justitionele instanties, de Gouverneur (die gratie kan verlenen), of het hooggerechtshof deponeren. Die beroepen rekken het leven van de veroordeelde. Hij (of zij) brengt al die tijd echter in een speciaal deel van een gevangenis (de death row) door en krijgt een "boevenpak" aan dat dit feit nog eens extra benadrukt. Het feit dat de veroordeelde, na het uitspreken van de doodstraf, wel de steun van beroemde pro-deo advocaten kan krijgen heeft te maken met de reputatie die zo'n advocaat weet op te bouwen indien hij iemand van de stoel redt.

Niet zo lang geleden heeft het Hooggerechtshof van de Verenigde Staten een schokkende uitspraak gedaan. Die uitspraak volgde op een beroep dat op dit college werd gedaan toen alle wettelijke toegestane middelen om iemand van de uitvoering van de doodstraf te redden waren uitgeput en informatie beschikbaar kwam waaruit bleek dat de man toch onschuldig zou kunnen zijn. De meerderheid van het negen tellende college van het hooggerechtshof kwam tot de conclusie dat de grondwet toeliet dat iemand ook onschuldig ter dood kon worden gebracht zo lang men maar aan alle wettelijke voorschriften en procedures had voldaan. Eén van de rechters trad daarop in de publiciteit met de zwaarste beschuldiging die een lid van het Hooggerechtshof ooit in het openbaar had geuit. Hij beschuldigde zijn collega's, die voor deze uitspraak hadden gestemd, van een daad die niets meer met rechtvaardigheid te maken had en verklaarde dat deze opperrechters bezig waren hun handen met het bloed van onschuldige burgers te besmeuren. Het

heeft echter weinig geholpen. Het grootste deel van de bevolking haalt daar de schouders voor op. De cowboy-mentaliteit van de doorsnee-Amerikaan blijkt dan nog altijd te overheersen.

Nog veel erger is het feit dat er nog al wat overheidsdienaren zijn (politie en officiers van justitie) die bij het publiek punten wensen te scoren. Het komt helaas vrij regelmatig voor dat mensen onschuldig tot langdurige gevangenisstraffen worden veroordeeld of zelfs ter dood worden gebracht. Indien de aangeklaagde personen niet over een goed alibi beschikken of een minder goede reputatie hebben of zelfs alleen maar op het verkeerde moment op de verkeerde plaats waren, kunnen ze met allerlei manipulaties van de kant van de justitie te maken krijgen. De vertegenwoordigers van het volk (de officiers van justitie) gaan daarbij zelfs zover dat ze getuigen onder druk zetten, betalen, straffen kwijt schelden of verminderen om de verdachte veroordeeld te krijgen. Ik kom daar in de dramatische zaak van Margeret nog op terug. Als de verdachte ook nog tot een minderheidsgroep behoort, loopt de zaak voor de officier vaak nog gemakkelijker. Vooral als hij kans ziet een overwegend blanke jury in de jurybank te krijgen. Dat voordeel wordt echter hoe langer hoe meer ondermijnt, omdat veel gekleurde advocaten zich inspannen om deze rechtsverkrachtingen te helpen voorkomen. Waarom al deze inspanningen om mensen achter de tralies of in de gaskamer te doen belanden? Ik kan hier zelf maar tot één conclusie komen. Veel van deze rechtsdienaren hebben hogere aspiraties. Ze hebben hun oog gericht op een senaatszetel of zelfs op de post van Gouverneur (misschien zelfs wel op die van het presidentschap). Dat soort posten kunnen slechts met behulp van de bevolking tijdens de verkiezingen worden bereikt. Een goede score in het aantal veroordelingen, of beter nog in het aantal veroordelingen die met de doodstraf worden bekroond, is daarbij een enorm goede hulp. Het aantal tegenstanders van strenge veroordelingen en van de doodstraf is in de meeste staten minimaal klein en legt dus bij verkiezingen geen gewicht in de schaal. Zelfs diegenen die tegen de doodstraf zijn en toch naar de post van Gouverneur dingen, beloven dat ze hun "zo zwaar beproefde" geweten op nul zullen stellen en trouw de veroordelingen uit zullen voeren. Ook in het geval van de veroordeling tot de doodstraf blijkt dat de "waarde" van een uit Europa afstammende Amerikaan veel groter is dan dat van de Amerikanen die in het verleden vanuit het zwarte continent hier naar toe zijn gesleept. De kans dat een moord op een blanke Amerikaan, gepleegd door iemand met een zwarte huidskleur, tot een veroordeling tot de doodstraf leidt is vier maal groter dan in het omgekeerde geval. Die rechtsongelijkheid is trouwens niet alleen van toepassing op misdrijven of overtredingen die tot die maximale straf kunnen leiden. Met een niet-Europees uiterlijk sta je in deze maatschappij juridisch aanmerkelijk zwakker en is de kans op vervolging en veroordeling aanzienlijk groter dan de zogenaamde Kaukasische Amerikanen (de vanuit Europa geëmigreerde cowboys).

De acties van de justitionele autoriteiten tot het scoren van punten en het maximeren van het aantal (onterechte?) veroordelingen wordt nog in de hand gewerkt door een heel bijzondere maatregel waarvan de officiers van justitie zich kunnen bedienen. Indien iemand wordt vervolgd kan hij in een onderonsje met de officier van justitie verklaren dat hij schuldig is aan iets waarbij een geringere strafmaat van toepassing is. In ruil daarvoor verschaft hij de autoriteiten informatie over zijn eventuele handlangers of over diegenen in wiens opdracht de overtredingen (de misdaden) zijn gepleegd. De persoon maakt gebruik van een zogenaamd "plea-bargain". Vrij vertaald zou je het een pleit-koopje kunnen noemen. Ik geef openlijk en onder ede toe dat ik schuldig ben aan iets, maar mijn (mis)daad is lang niet zo erg als de misdaad of de overtreding die ik feitelijk heb begaan en in ruil geef ik een machtig stukje informatie weg waarmee anderen kunnen worden vervolgd (en veroordeeld). Ik vermoed dat dit justitionele hoogstandje in de tijd van de grote maffia-bestrijdingen is ontstaan. De behoefte aan informanten is hier altijd al erg groot geweest en bij het oprollen van misdaad-syndicaten zal het zijn nut best hebben (gehad). In te veel gevallen wordt dit pleit-koopje door officiers van justitie toegepast die met de rechtvaardigheid van het justitionele systeem een loopje nemen. Gevangenen kunnen vermindering van straf krijgen indien ze de informatie van medegevangenen doorgeven, zeker indien die informatie tot verdere aanhoudingen en/of veroordelingen leidt. Dat daarbij vaak leugens worden verteld en onschuldige burgers worden veroordeeld ligt voor de hand. Een dergelijk geval heeft in Texas onlangs tot de bijna-executie van een totaal onschuldige medeburger geleid. Ook in de geruchtmakende zaak van de kunstrijdster Tonya Harding werd dit principe uitgebreid toegepast. De kornuiten van de echtgenoot en de echtgenoot van Tonya zelf zagen de zwaarte van de aanklacht verminderd nadat ze bezwarende getuigenverklaringen tegen Tonya hadden afgelegd. Haar veroordeling was daarna omgeven door allerlei schimmige verhalen en aanklachten. Aanklachten die allen waren gebaseerd op die getuigenverklaringen die voor een koopje waren verkregen. Dat ze uiteindelijk niet te zwaar is gestraft zal beslist te maken hebben gehad met niet-verifieerbare verklaringen van dit groepje "schooiers".

Met een paar echte gevallen zal ik trachten een beeld te schetsen van de rechtsgang in dit land.

Margeret Kelly Michaels is een jonge ambitieuze vrouw, afkomstig uit Ohio, die haar carrière in New-York hoopte te maken. Ze heeft artistieke ambities en New-York blijkt als een magneet op deze artistiek begaafde mensen te werken. Om in haar dagelijkse behoeften te kunnen voorzien accepteert ze een baan in New-Jersey,

aan de overzijde van Manhattan, als juffrouw in een soort kleuterschool voor erg jonge kleuters (3 tot 4 jaar oud). Ze werkt daar een tijdje zonder problemen totdat er iets dramatisch gebeurt. De verpleegster, die de kinderen van tijd tot tijd onderzoekt, neemt de temperatuur op van één van de jongetjes. Ze temperatuurt anaal waarop het kind de verpleegster vertelt dat juffrouw Margeret dat ook doet. Wat daarna gebeurt is bijna te dwaas om te kunnen geloven. Maar aangezien een paar televisieprogramma's en diverse justitionele instanties zich met de zaak zijn gaan bemoeien kan aan de authenticiteit en de waarheid van dit drama beslist niet worden getwijfeld.

De verpleegster vraagt Margeret of ze inderdaad op die wijze heeft getemperatuurd. Margeret antwoordt ontkennend. De verpleegster blijkt Margeret niet te geloven en vraagt andere kinderen in het bijzijn van het kind dat de eerdere opmerking maakte of Margeret de temperatuur bij hun had opgenomen. Een paar kinderen ontkennen dit en een paar zeggen heel enthousiast dat dat inderdaad zo is. De verpleegster confronteert de ouders met het geval en binnen een paar weken is de mogelijke fantasie van één kleuter uitgegroeid tot een verhaal waarbij Margeret niet alleen thermometers, maar ook potloden, linealen, scharen en zelfs messen in de achterwerkjes van de kleuters had gestoken, de kinderen had gedwongen hun eigen uitwerpselen op te eten, naakt piano had gespeeld enz. De politie wordt ingeschakeld en Margeret wordt gearresteerd. Hoewel een medisch onderzoek uitwijst dat er met de kinderen niets aan de hand is, bewerkt de officier van justitie, die merkt dat hij punten kan scoren, de kinderen en stelt hen op de meest suggestieve wijze vragen waar een aantal kinderen grif op in gaan. Dat beeld wordt nog versterkt door de ouders die zelf met de meest fantastische verhalen op komen draven. Een rechtszaak wordt aangespannen, Margeret kan zich nauwelijks een goede advocaat veroorloven en de jury veroordeelt Margeret tot tientallen jaren gevangenisstraf. Een straf die ze in een normale vrouwengevangenis uit moet zitten. Nu worden kindermishandelaars en hen die zich aan sexuele misdragingen met kinderen schuldig hebben gemaakt op een speciale en vaak barbaarse wijze door de medegevangenen behandeld. Margeret gaat door een hel. Zes jaar lang. Totdat een verslaggever van een prestigieus dagblad de zaak nog eens bekijkt en alles na gaat pluizen. Deze weet een advocaat voor het geval van Margeret te interesseren en na ontzettend veel moeite ziet de advocaat kans het vonnis te herzien. Dat gebeurt op basis van de meest grove schendingen van Margeret's recht. Het blijkt namelijk dat de getuigenverklaring van de dokter, die de kinderen had onderzocht, nooit in de zaak tegen Margeret aan de orde is gekomen. Ook hebben diverse kinderen verklaard dat Margeret nooit dat had gedaan waarvan ze was beschuldigd. Ook bleek dat kinderen tegenover de officier van justitie hadden verteld dat hun moeder had verteld wat Margeret deed. Verder bleken de vragen aan de kinderen zo suggestief te zijn dat bijna ieder kind op zeer

eenvoudige wijze een verkeerd, en voor Margeret belastend, antwoord op die vragen kon geven. Tijdens de herziening van het vonnis bleek verder dat Margeret nooit de gelegenheid had kunnen hebben de haar ten laste gelegde feiten te kunnen plegen. Ze was zelden met haar klasje alleen en de momenten waarop één of meer andere kinderleiders afwezig waren, was veel te kort om de beschuldigingen ook maar een enige grond van waarheid te verschaffen. Dat feit was wel degelijk door haar verdediger naar voren gebracht. De rechter en de jury hadden daar echter geen nota van genomen. Afijn, Margeret was vrij en met haar ouders en overige familieleden, die nooit aan Margeret's onschuld hadden getwijfeld, verenigd. Was hiermee het drama verleden tijd? Beslist niet. De officier ging tegen de nietigverklaring van Margeret's straf in beroep. Uiteindelijk besliste het Hooggerechtshof van de staat New-Jersey dat de officier van justitie Margeret met onjuiste middelen en methoden had laten veroordelen. Ook de rechter die bij die oorspronkelijke veroordeling was betrokken kreeg in niet mis te verstane bewoordingen te horen dat hij Margeret niet die rechtszekerheid had verschaft die haar volgens de wet van de staat New-Jersey en de federale wetten toekwam. Is het nu over? Geenszins. Het Hooggerechtshof ging niet zover Margeret van enige misdraging vrij te spreken. Het besliste slechts dat de oorspronkelijke rechtsgang onjuist was geweest. De officier van justitie heeft in het openbaar verklaard de zaak tegen Margeret opnieuw aan te spannen. Ze zal haar straf uitzitten, zo heeft de officier van justitie verklaard. Barbertje moet hangen! Honderdvijftig jaar na dit beroemde één pagina tellende toneelstukje van Multatuli in de tijd van een koloniaal opererend en feodaal bestuurd Nederland, is het verhaal van Barbertje in de Verenigde Staten net zo actueel als in de weinig opheffende periode van onze Nederlandse voorouders.

In 1953 maakte ik voor het eerst, als vierde stuurman op de Kota Agoeng van de toen nog bestaande Koninklijke Rotterdamse Lloyd, kennis met Amerika. We hadden het geluk een paar weken in New York op lading en beter weer te moeten wachten. Die paar weken benutten we uitgebreid om iets van het leven van deze Metropool te proeven. Tijdens die periode kwam tweede stuurman Kroese terug van een dagje uit met een voor ons fantastisch verhaal. Hij was op een hoek van een avenue en een haaks daarop staande straat wat snel de hoek omgeslagen en tegen een jongedame gebotst. Deze was waarschijnlijk meer van het onverwachte karakter van de botsing dan van de kracht van de botsing gevallen. Kroese was een zeer vriendelijk en voorkomend mens en had haar onmiddellijk gevraagd of ze zich had bezeerd en haar aangeboden te helpen opstaan. Het onthutsende commentaar van de jongedame was dat haar advocaat zijn vragen wel zou beantwoorden en dat het enige wat ze van hem verlangde zijn naam, adres en de naam van zijn advocaat was.

Of het verhaal van Kroese echt op waarheid berustte of dat het een verhaaltje was om ons duidelijk te maken dat we in de Verenigde Staten onverwachte en vreemde situaties tegen zouden kunnen komen weet ik niet. Wel weet ik dat dat verhaal een grote mate van actualiteit voor mij heeft gekregen sinds ik hier kennis heb kunnen nemen van de meest vreemde advocatenpraktijken. Toen we dan ook in ons huis in Willits een schilder een paar dagen wat karweitjes in huis op lieten knappen, hebben we een paar nare uurtjes doorgemaakt nadat bleek dat z'n zoon hem daar bij had geholpen en in ons huis van een ladder was gevallen. Wij werden gerustgesteld, niet met het bericht dat de val minder ernstig was, maar dat het er niet naar uitzag dat we aansprakelijk zouden worden gesteld. Zelfs in het geval dat dit ongeluk ons niet kon worden aangewreven had het ons een bom geld kunnen kosten. De enige manier om je tegen een dergelijke situatie te verweren is om zelf een advocaat in de arm te nemen. Die jongens (en in toenemende mate meisjes) vragen honoraria van tussen de 200 en 400 dollar per uur. De tijdsduur van een telefoontje wordt zelfs geregistreerd en in rekening gebracht. En anders dan in Nederland het geval is, kan je de kosten van het geheel nooit verhalen op de tegenpartij indien die in het ongelijk wordt gesteld. Tenzij je daarover weer een civiel-rechterlijke procedure start. Leven in de Verenigde Staten is dus leven met de misdaad, met een corrupt politiek systeem en met de steeds aanwezige angst in handen te vallen van de roofdieren waarmee de advocatuur is bevolkt. Daar komt nog bij dat de vergoedingen die in dit soort civiele procedures worden gevraagd in geen verhouding staan tot de geleden schade, ongemak of verdriet. In een recente uitspraak kreeg in Californië een jongedame een genoegdoening van 7 miljoen dollar omdat haar chef, zelf een advocaat, zich sexueel ten opzichte van haar had misdragen. Op zich is het goed om via een gerechtelijke procedure het normale respect en een normaal gedrag van de mannen tegenover vrouwen af te dwingen. Zeven miljoen voor "lastig vallen", er was van een verkrachting absoluut geen sprake, is toch wel een zeer buitensporig bedrag. Zeker als je het plaatst tegenover vergoedingen voor het verlies van je validiteit in een ongeval waar een dronken bestuurder bij is betrokken en je er met een goede advocaat een miljoentje uit weet te sleuren. Dit soort situaties leidt dan ook meestal tot het bankroet van een "aangeklaagde". De verzekering tegen gevallen waarbij men door schuld aansprakelijk kan worden gesteld voor lichamelijke, emotionele of spirituele schade is nooit zo hoog dat daaruit dergelijke vergoedingen kunnen worden betaald.

Michael, een vriend van Francine's dochter, maakt een desastreus gerechtelijk proces door waarvan het einde de eerste paar jaar nog niet in zicht is. Michael is een wat minder succesrijke schrijver die momenteel z'n brood als huisschilder verdient. Hij werkt meestal voor een bepaalde aannemer en moest in de loop van 1993 een huis in aanbouw in de verf zetten. Dat was niet zomaar

gewone verf. De eigenaar van het nieuwe huis, een advocaat van vuile maar goed geld opleverende zaakjes, wilde het binnenwerk van een speciale verflaag voorzien. De schilders moeten bij het gebruik van die verf maskers dragen, omdat ze de vrijkomende gassen anders niet kunnen verdragen. (Van een efficiënte arbeidsinspectie is hier geen sprake!). De baas van Michael verzoekt hem op een kwade dag nog even, aan het einde van die dag, naar een ander project te gaan om daar wat werk af te maken. Voor dat Michael z'n gifhuis verlaat vraagt hij z'n collega's er toch vooral op toe te zien dat alles netjes wordt opgeruimd en dat vooral de potten verf worden afgesloten en de gebruikte lappen en vodden worden verzameld en buiten de bouwplaats worden opgeborgen.

Michael laat de instructies achter, gaat naar het andere project om wat werkzaamheden af te maken en gaat omstreeks zeven uur naar huis. Om vier uur 's-ochtends wordt hij door z'n baas uit bed gebeld met de mededeling dat het in aanbouw zijnde huis tot de grond toe is afgebrand. Natuurlijk is iedereen in alle staten en een eerste onderzoek van de politie wijst uit dat de brand in het huis zelf is ontstaan en dat waarschijnlijk wat achtergelaten materialen de oorzaak van de brand zijn. Op dat moment worden twee mogelijkheden geopperd: zelfontbranding of brandstichting. Alle collega's van Michael, die in het huis werkzaam waren, zweren bij hoog en bij laag dat ze alle verfbussen hebben afgesloten en alle materialen buiten het huis hebben opgeborgen. De eigenaar van het pand laat over het hele zaakje geen gras groeien en binnen een paar dagen zijn de aannemer en alle werknemers die in het pand werkzaam waren voor meer dan een miljoen dollar aansprakelijk gesteld. De aannemer, die de bui al aan ziet komen, dekt zichzelf in en laat zich bankroet verklaren. Hij laat z'n werknemers eigenlijk voor het hele zaakje opdraaien. Omdat Michael en z'n collega's door de aannemer in de steek worden gelaten, moeten ze noodgedwongen de hulp van afzonderlijke advocaten inroepen. Tegen de prijs van tweehonderd dollar per uur. Eigenlijk had Michael dezelfde houding als één van z'n collega's aan moeten nemen. Die redeneerde: bij mij is niets te halen en ik ben niet van plan ook maar één cent aan een advocaat uit te geven. Die houding heeft tot nu toe tot gevolg gehad dat hij buiten schot is gebleven. Michael heeft intussen meer dan drieduizend zuur verdiende dollars aan z'n advocaat uit moeten geven. Hij dacht de hele misère te kunnen ontvluchten door naar Philadelphia te verhuizen. De rechtsplegers hadden hem daar echter al spoedig gevonden en hij moet nu regelmatig z'n zaakje in Boston bepleiten. Ondanks de pogingen die de aannemer en de werkgevers in het werk hebben gesteld om de schuld bij de eigenaar te plaatsen, is dat nog steeds niet gelukt. Wat namelijk bleek was dat de verf, die de eigenaar had uitgezocht, op de zwarte lijst staat en niet mag worden gebruikt. De eigenaar ontdekte dat toen er al een dikke laag op diverse muren en plafonds was aangebracht. Het duurt zo ongeveer drie jaar voordat de in de aanwezige giftige stoffen hun schadelij-

ke effecten kwijt zijn. De politie kreeg, toen dit verhaal bekend werd, het sterke vermoeden dat de eigenaar de boel in brand had laten steken. Getuigen verklaarden dat hij zich nogal ongerust had getoond over de door hem uitgekozen verf en dat hij het huis in die toestand liever kwijt dat rijk was. Omdat er geen vervolging wegens mogelijke brandstichting tegen hem is ingesteld blijkt hij tot nu toe de civiele procedures die tegen een aantal machteloze schilders zijn aangespannen continu te rekken. En als uiteindelijk blijkt dat Michael en z'n collega's geen blaam treffen, dan nog zijn ze al hun aan advocaten verspijkerde centjes kwijt. Van de stukken die Michael me heeft laten zien krijg ik sterk de indruk dat het een onderonsje van de advocatuur is. Die lijken er slechts op uit te zijn hun klanten uit te kleden.

Die instelling wordt uitdrukkelijk door de verdedigers van de broertjes Menendez en O.J. Simpson geëtaled.

De Menendez-broertjes hebben hun ouders met door de broertjes gekochte geweren op afschuwelijke wijze om het leven gebracht. Na eerst de politie te hebben misleid kwam de waarheid aan het licht. Ze deden het voorkomen alsof er in hun huis was ingebroken. Hun verdedigers wisten een actueel onderwerp voor hun verdediging aan te voeren. De broertjes waren door hun vader met toestemming van de moeder jarenlang sexueel misbruikt. Pas op latere leeftijd (ze waren hun tienerjaren al ontgroeid) meenden ze, volgens de verdediging, slechts door het afslachten van hun ouders een eind aan hun jarenlange marteling te kunnen maken. De advocaten van de beide broertjes hadden in zoverre succes dat de jury's van beide broertjes niet tot een veroordeling konden komen. Ze moeten nu opnieuw worden berecht. Bij de volgende opvoering van dit drama zal de officier van justitie het wat gemakkelijker hebben. De 24 miljoen dollar, nalatenschap van de "verdorven" ouders, is inmiddels door de advocaten van de broertjes opgesoupeerd. Ze zullen in hun volgende rechtsgang door een pro-deo advocaat worden bijgestaan. Het ziet er tenminste niet naar uit dat de oorspronkelijke verdedigers erg happig zijn om de broertjes zonder enige verdere geldelijke vergoeding dezelfde diensten te bewijzen. Tenzij ze er natuurlijk weer de voorpagina's van alle kranten mee weten te halen en hun reputatie op die wijze verder op weten te krikken.

Eenzelfde situatie is zich aan het ontwikkelen in de rechtszaak tegen O.J. Simpson, beschuldigd van moord op zijn ex-echtgenote en haar mogelijke vriend (het is ook mogelijk dat het mannelijke slachtoffer een toevallige bezoeker van wijlen ex-mevrouw Simpson was). Voor de duidelijkheid, O.J. Simpson, of kortweg OJ, is in de Verenigde Staten wat Johan Cruyff in Nederland is. Een voormalige Afrikaans-Amerikaanse "football"-held, die daarna via de TV, reclameboodschappen en wat halfmislukte films een geweldige reputatie heeft opgebouwd en kennelijk goed in de slappe was zit (of zat). In de zaak tegen OJ gaat de meeste aandacht uit naar

iedere zet van de dure advocaten van OJ en die van de officier van justitie. In het hele drama worden de slachtoffers (en tot op zekere hoogte zelfs OJ zelf) vergeten en trekken de advocaten alle aandacht. Ook hier geldt dat zelfs als blijkt dat OJ onschuldig is of door de jury onschuldig wordt verklaard, er van zijn vermogen niets meer over zal zijn.

Al deze op de voorgrond tredende rechtszaken worden als een soort theater door de bevolking gevolgd. TV-Court, een speciaal 24-uur durende TV-station heeft tijdens deze rechtszaken de grootste kijkdichtheid. Amusement met als beloning een mogelijke uitspraak dat iemand ter dood wordt veroordeeld. Er zijn zelfs Amerikanen die er voor pleiten ook de ten uitvoer brenging van de doodstraf uit te zenden. En soort openbare terechtstelling dus die men zittend in een luie stoel onder het genot van een drankje en een hapje kan volgen. Gelukkig is het nog slechts een kleine minderheid die deze middeleeuwse tonelen opnieuw in wil voeren. Niemand kan echter nog voorspellen in welke mate deze mentaliteit bij het grote publiek bijval of afkeer zal ondervinden.

Al met al is het geen wonder dat in deze overvloed van rechtszaken de ambitie om advocaat te worden in dit land bijzonder groot is. Zelfs zo groot dat de Verenigde Staten op dit moment 200.000 meer "rechtsgeleerden" heeft dan afgestuurdeerden werkzaam in de gezondheidszorg.

In de Verenigde Staten sterven meer dan 145.000 mensen per jaar een niet-natuurlijke dood. Hoewel het aantal verkeersslachtoffers daar nog steeds het grootste deel van uitmaakt, is het aantal slachtoffers dat op een gewelddadige wijze om het leven komt (moord en zelfmoord) bezig het aantal verkeersslachtoffers in te halen. Meer dan 40.000 per jaar. Daarnaast houdt de Verenigde Staten een onaangetast wereldrecord in het aantal verkrachtingen en kindermishandelingen per 100.000 inwoners. Een paar cijfers die gelden voor 1990 tonen aan dat op die 100.000 inwoners 8.5 door moord om het leven komen, 11.7 zelfmoord plegen, 25 kinderen op dit aantal worden mishandeld, 120 vrouwen op 100.000 vrouwen worden verkracht en 30 vrouwen in 1000 huwelijken of samenlevingsverbanden door hun partner worden toegetakeld. Voor leden van de Afrikaans-Amerikaanse bevolking zijn de cijfers nog schokkender. Van de zwarte jeugd komen meer dan 114 jonge mensen op de 100.000 door geweld om het leven en plegen meer dan 13 op datzelfde aantal zelfmoord. Een goed voorbeeld van het geweld in de Amerikaanse samenleving blijkt uit het feit dat het aantal moorden in Seattle in de staat Washington 65% hoger is dan dat in Vancouver in Canada. De afstand tussen deze twee steden is een slordige 100 km. De reden van dit verschil kan worden verklaard uit het veel hogere aantal moorden in Seattle tengevolge van het gebruik van vuurwapens. Vijf maal zo veel dan in

Vancouver. Maar Canada heeft dan ook een vuurwapenwet. Daarvan is in de Verenigde Staten geen sprake.

Alle door de afzonderlijke staten aangenomen wetten om de misdaad te bestrijden hebben tot op dit moment geen enkel resultaat geboekt. Integendeel, de eerder genoemde cijfers stijgen. Van een daling is geen sprake. En de wijze waarop men de misdaad bestrijd zal ook beslist nooit tot resultaten kunnen leiden. Het reactio-nair-patriottisch-evangelische deel van de bevolking, helaas de meerderheid van al de Amerikanen die hun stem uitbrengen, wensen geen cent uit te geven aan preventie. Hun antwoord is: "opsluiten", en liefst voorgoed. Dat "voorgoed" komt tot uitdrukking in de in augustus 1994 aangenomen federale wet op de bestrijding van de misdaad. Daarin is bepaald dat iemand die voor de derde maal wegens een delict met geweldpleging wordt veroordeeld, voor het leven wordt opgesloten. In sommige staten is deze wet, die "three strikes and you are out" (een baseball term) wordt genoemd, nog strenger. De toepassing van deze wet in Californië kan er toe leiden dat iemand die in z'n jonge jaren is veroordeeld omdat hij een winkeldiefstal heeft gepleegd en op wat latere leeftijd ergens heeft ingebroken, voor de rest van z'n leven de petoet in gaat indien hij bijvoorbeeld de houder van een benzinepomp heeft afgeranseld. Het overgrote deel van de bevolking in deze staat wenst nu dat er een "one strike and you are out" wet voor verkrachters wordt aangenomen. Dat wil zeggen dat iedere verkrachting tot levenslange opsluiting leidt. Deze wetten zullen het aantal gevangenen zonder enige moeite over de 1% grens van de totale Amerikaanse bevolking tillen. Geld voor nieuwe cellen en nieuw te bouwen gevangenissen is er niet. De Amerikanen wensen dat uit een besparing op de (karige) sociale voorzieningen te betalen. Geld voor misdaadpreventie is er al helemaal niet. De 7 miljard, die met moeite in de pas aangenomen federale wet voor misdaadpreventie op zij is gezet, wordt door het conservatieve deel van de samenleving als "pork" bestempeld. Varkensvlees, kennelijk een lekkernij die het misdeelde en verwaarloosde deel van de bevolking zich ten koste van diegenen die hun buik met kaviaar, kalkoen en zalm vullen, toe wensen te eigenen. En dat terwijl sommige preventieprogramma's, zoals het openstellen van basketbalzalen gedurende de nachtelijke uren, er reeds toe bij hebben gedragen dat de misdaad, vooral onder de jeugd, ontegenzeggelijk daalt indien die jeugd van de straat kan worden gehouden.

Een tweede aspect van de federale misdaadwet heeft te maken met geweldsdelicten voor de staten, waarin de doodstraf kan worden uitgesproken en uitgevoerd. Niet alle staten zijn daar reeds toe overgegaan. Het aantal geweldsdelicten waarvoor de doodstraf geldt is met meer dan vijftig omschreven delicten uitgebreid. Als een fervent tegenstander van deze barbaarse vorm van wraak is de Presi-

dent die dit in *zijn* wet aan het Congres presenteerde voor mij tot het allerlaagste niveau van staatsmanschap afgedaald.

Wat is er namelijk met die doodstraf in Amerika aan de hand?

In 1976 stelde het Amerikaanse Hooggerechtshof dat de doodstraf niet in strijd met de grondwet is. Dat opende voor afzonderlijke staten de mogelijkheid de doodstraf opnieuw in te voeren. Vanaf dat tijdstip zijn 250 mensen, waaronder een aantal onschuldig veroordeelden, dus op legale wijze om het leven gebracht. 53 zijn vanaf dat moment vrijgelaten omdat ernstige twijfels aan hun schuld was gaan rijzen. Die vrijlating geschiedde echter niet zonder langdurige en zeer kostbare procedures. Maar zij, die uiteindelijk aan deze barbaarse bestraffing via de elektrische stoel, de gaskamer, een dodelijke injectie of het vuurpeleton ontsnapten, hadden jaren van hun vrijheid in moeten leveren en moesten in veel gevallen ervaren dat hun leven geheel of gedeeltelijk was verwoest. Van al die 53 gevallen licht ik er een paar uit.

Andrew Golden bracht 26 maanden in de rij dodencellen, de "death row", door. De vrouw van deze voormalige onderwijzer verdronk in 1989 op noodlottige wijze in een meer, vlak bij hun vakantiewoning in Florida. De politie onderzocht de zaak en kwam tot de conclusie dat Andrew met de verdrinking niets te maken had. Hij was niet eens in de buurt toen het ongeval plaats vond. Het feit dat hij enorm veel schulden en een goede levensverzekering op het leven van zijn vrouw had afgesloten maakte hem echter toch nog verdacht. De officier van justitie wist de jury zó te bewerken dat ze Andrew tot de elektrische stoel veroordeelde. De verdediging van Andrew was een aanfluiting. Uiteindelijk vernietigde het Hooggerechtshof van Florida het vonnis en stelde Andrew in 1993 op vrije voeten. Zijn kinderen waren na zijn veroordeling eveneens door een hel gegaan omdat ze op school constant als de kinderen van een moordenaar werden nagewezen. Het optimisme van Andrew hielp hun door de moeilijkste periode van hun leven heen.

Walter McMillan, een Afrikaans-Amerikaanse fabrieksarbeider van 52 jaar, werd in juni 1987 in Alabama tot de elektrische stoel veroordeeld. Hij werd verdacht van de moord op een 18-jaar jonge vrouwelijke winkelbediende tijdens een beroving van de zaak waar het slachtoffer werkzaam was. Na een rechtszitting van twee dagen verklaarde een overwegend blanke jury hem schuldig en veroordeelde hem tot levenslange gevangenisstraf. Dat ondanks het feit dat elf getuigen hem op het moment van de beroving aan zijn truck hadden zien werken en zijn zuster met het bakken van vis had geholpen. De rechter deed er nog eens een schepje boven op en veroordeelde Walter tot de stoel. De jury schonk meer geloof aan het verhaal van drie tegen Walter getuigende personen die door de officier van justitie waren betaald of die op deze wijze vermindering van straf voor door hen gepleegde misdrijven los wisten te peuteren. Walter

bracht vijf jaar in de dodencel door en zag ettelijke mede tot de doodstraf veroordeelden de laatste gang naar de stoel maken. Hij verklaarde na zijn vrijlating dat hij meer dan eens de geur van brandend vlees tijdens zo'n executie had kunnen ruiken. Zijn vrijlating was te danken aan de enorme inspanningen van een pro deo advocaat en het feit dat zijn geval door een TV-programma brede aandacht in het gehele land kreeg. In 1993 stelde een hof van beroep hem in vrijheid. Hij had zes jaar in een cel van 1 meter 20 bij 1 meter 80 zonder gezelschap en zonder werk doorgebracht. Zijn getuigenis voor een speciale commissie van het Congres was tenslotte toch nog niet indrukwekkend genoeg om dat Congres tot andere gedachten over de doodstraf te brengen.

Sonia Jacobs bevond zich in 1976 met haar twee kinderen van negen jaar en tien maanden op de achterbank van een auto. Haar vriend Tafero, de vader van de tien maanden oude baby en Walter, een kennis kregen ruzie met twee politie-agenten op een parkeerplaats in Florida. Er ontstond een vuurgevecht waarbij beide politie-agenten om het leven kwamen. Sonia had zich over haar twee kinderen gegooid om hen tegen de regen van kogels te beschermen. Ze werden allen gearresteerd en tijdens de daarop volgende gerechtelijke procedures getuigde Walter, die de fatale schoten had gelost, tegen Fatero en Sonia. Zijn pleit-koopje leverde hem levenslang in plaats van de doodstraf op. (In 1976 was Sonia de enige vrouw die tot de stoel was veroordeeld. Nu bevinden zich 45 vrouwen in de death row). Fatero en Sonia werden tot de stoel veroordeeld. Tafero werd in 1990 ter dood gebracht nadat al zijn beroepsmogelijkheden waren uitgeput. Bij zijn executie ging iets mis, de vlammen schoten uit zijn hoofd door het niet goed functioneren van de stoel. Een filmproducent, Micki Dickoff, interesseerde zich voor het geval en begon bewijsmateriaal te verzamelen waaruit onomstotelijk kwam vast te staan dat Walter de politie-agenten had doodgeschoten. Er volgde uiteindelijk een nieuw proces. Sonia werd na een ongewoon vreemd proces tenslotte op vrije voeten gesteld. Ze had 17 jaar onschuldig het mooiste deel van haar leven in een dodencel gesleten. Toen ze voor het eerst kennis maakte met haar vijf jaar oude kleinkind vroeg deze haar: "Oma, was je verdwaald?" Oma was inderdaad in het doolhof van de Amerikaanse justitie haar weg helemaal en haar leven bijna kwijt geraakt.

Drie dramatische gevallen, of eigenlijk vier want in het laatste geval mag de vraag worden gesteld of Tafero onschuldig door de staat Florida is vermoord. En in geen van deze gevallen is er een cent schadeloosstelling uitgekeerd. Als je deze dwalingen van de ontegenzeggelijke barbaarse Amerikaanse rechtspraak en haar justitionele systeem plaatst tegenover de meer dan 7 miljoen dollar schadeloosstelling voor de jongedame in Californië die door haar chef was lastiggevallen, aanschouwt de rationeel denkende mens deze misstanden met een gevoel van frustratie, machteloosheid en woede.

Het is de woede, die bij de gekleurde bevolkingsgroepen die het meest door dit systeem worden vervolgd en vermoord, ongetwijfeld tot een veel grotere uitbarsting zal leiden dan dat bij eerdere ongeregelde heden in Chicago, Detroit en Los Angeles het geval is geweest. In al die situaties heeft de Amerikaanse samenleving dergelijke gewelddadige uitbarstingen slechts aan haar eigen sociale en wettelijke structuren te daken.

11. Het Land en de Natuur.

Temidden van al de frustraties over de instituten, wetten, structuren en andere door mensen gewrochte voorzieningen en mislukkingen is er één aspect dat ik dagelijks ervaar en dat het verblijf in de Verenigde Staten, en speciaal in de staat Californië, mogelijk en dragelijk maakt. De uitgestrekte bossen, de adembenemende kust van de Stille Oceaan, de soms verbijsterend fraaie zonsondergangen en het voortdurende gezelschap van herten, dassen, eekhoorns, wilde konijnen, boskatten, haviken, spechten enz. enz., doet je de erbarmelijke instellingen van de mens in dit deel van de wereld van tijd tot tijd vergeten. Niet dat Europa in dat aspect voor Amerika onder behoefte te doen. De natuur is hier anders; wilder en vaak veel ongerepeter. Dat laatste komt omdat er in verschillende gebieden aan de Westkust de mens zijn vaak verwoestende invloed nog niet heeft kunnen uiten.

Langs en over het visuele scherm van mijn computertje kijk ik via een groot raam uit op een smalle strook bebossing aan de achterkant van ons huis. Die strook is afgepaald door een schutting. Dagelijks marcheren de grijze eekhoorns met hun ongelooflijk lange staarten over de bovendrager van die schutting. Het lijkt soms alsof deze beestjes daar een soort super-highway van hebben gemaakt. Het bijzondere is dat er momenten gedurende de dag zijn waarop het erg rustig op die doorgangsweg is, terwijl het tijdens de piekuren een drukte van belang kan zijn. Over de schutting beginnen de bossen met de redwoods (althans wat er nog van over is), de eikenbomen, de madronen en veel laag struikgewas. Dat is het domein van de herten. Voor die beesten is Brooktrails een soort natuureservaat. Hier mag niet worden gejaagd en de enige vijanden van deze prachtige elegante beesten met hun radar-achtige oren zijn de boskatten (de cougars). Ook die trekken, door de helaas steeds verder oprukkende Amerikaanse "beschaving", vanuit hun natuurlijke en hier en daar nog spaarzaam ontsloten bosgebieden naar die plaatsen waar ze van voedsel zijn verzekerd. Dat voedsel is voor hen in grote overmaat in ons reservaat aanwezig. De populatie van de dieren gaat hier zelfs zo ver dat we af en toe bezoek van een 180 kg. zware zwarte beer hebben gekregen. Het beest heeft het tot nu toe vooral op de vuilnisbakken gemunt en heeft verder nog geen

kwaad aangericht. Zijn aanwezigheid heeft het enthousiasme waarmee Francine haar dagelijkse wandelingen maakt wel een beetje getemperd. Tijdens onze wandelingen, die we bij voorkeur 's-ochtends zo vroeg mogelijk maken, krijgen we volop de gelegenheid van de intensiteit van de Californische flora en fauna te genieten. Brooktrails is een spaarzaam bewoond gebied met steil omhoog en omlaag asfaltwegen die over het algemeen ergens doodlopen. Aan het einde van een aantal van die plotseling ophoudende verbindingswegen bevinden zich meestal oude en in verval geraakte zandwegen die door de houthakkers werden gebruikt. We hebben door eigen onderzoek en door het raadplegen van de schaarse literatuur en gidsen een indruk van het netwerk van wandelroutes gekregen. En, hoewel een aantal van die routes via het privé-terrein van een aantal bewoners loopt, vindt het overgrote deel van de mensen in de omgeving het niet erg dat hun zandpaadjes als wandelroutes worden gebruikt. Van een grote drukte op die routes is overigens geen sprake. Het zijn slechts een paar enthousiastelingen die zich op deze wijze in de natuur en de zeer heilzame exercities storten. De hellingen liegen er dan ook niet om. Over een afstand van een enkele kilometer moeten we vaak een hoogteverschil van 200 meter overbruggen. De meest door Francine en mij gebruikte route loopt van onze voordeur via de steil omhoog lopende Buckeye Road naar het einde van onze "straat". Daar beginnen de zandwegen. Aan het einde van Buckeye Road aangekomen hebben we een prachtig uitzicht op de golvende (en nog steeds beboste) heuvels van wat eens de uitgestrekte redwoodwouden waren. Helaas zijn die eeuwenoude bomen zo langzamerhand geheel door de mens gesloopt. Op heldere dagen kijken we vanaf die plek soms tot aan de Stille Oceaan, zo'n 35 kilometer naar het Westen. Op dagen waarop de zeemist het land diep weet te penetreren, rijzen de toppen van de hoogste heuvels boven die op donzige wolken lijkende mistgebieden uit. Met de opkomende zon in de rug levert dat een vaak betoverend schouwspel op. Op Zondagen wordt dit nog versterkt door de enorme stilte. Een stilte die slechts wordt verbroken door het geritsel van de op dat moment nog niet zo levendige dierlijke inwoners. Het zandpad, eigenlijk is het nu meer een echt bospad, loopt welhaast nog steiler omhoog dan de geasfalteerde wegen en vormt een hevig transpirerend sluitstuk van de weg omhoog. Dit pad sluit aan op Primrose Drive, het einde van de langste weg in Brooktrails. Vandaar gaat het redelijk steil omlaag, maar omdat Primrose aanmerkelijk langer is dan Buckeye wordt je niet echt naar beneden geduwd. Ongeveer halverwege Primrose ontvouwt zich een prachtig panorama van de vallei waarin Willits is gelegen en de aan de Oostzijde van die vallei optorende bergen. Niet dat ze de allure van de Alpen hebben. De hoogste top, het Sanhedrin, is niet meer dan 1800 meter hoog. Het feit dat de terugweg redelijk steil omlaag loopt, geeft dat gebergte echter een extra visueel hoog aanzien. In de wintermaanden en het vroege voorjaar zijn de toppen met een dikke laag sneeuw bedekt. Met het

feit dat je vanaf het hoogste punt van Primrose via de lagere delen van deze bergrij ver daar achter nog een aantal andere hogere berggruggen in een wat schemerige waas kan zien liggen, maakt het sprookje van een Alpenlandschap bijna compleet. 's-Winters geeft de sneeuw daar natuurlijk nog een extra Zwitsers aspect aan.

In de loop van het afgelopen jaar hebben we ontdekt dat vanaf het einde van onze straat, Buckeye Road dus, we via een ander bospad aansluiting hebben op een ander deel van Brooktrails. Dat bospad maakt deel uit van een perceel met een woning waarvan de eigenaars ons toestemming hebben gegeven van hun pad gebruik te maken. Via twee geasfalteerde wegen en twee lange kronkelende bospaden, de Tobacco Bush Trail en de Rockefeller Trail, hebben we dan weer aansluiting op onze eigen omgeving. Beide laatste bospaden kronkelen zich door prachtige en door de slopers van de bossen vergeten redwoodbossen. In het regenseizoen zijn deze paden helaas door de verschillende riviertjes die de paden kruisen onbegaanbaar. Dat er toch genoeg vocht in de bossen aanwezig is bewijst één zo'n stroompje dat zelfs na zes gloeiend hete zomermaanden waarin geen drup regen is gevallen toch nog rustig door blijft kabbelen.

Zijn de wandelingen en de omgeving op zich een dagelijks feest, de tochtjes die we in de directe en wat verder afgelegen omgeving hebben gemaakt, versterken slechts het beeld van wat Californië vroeger is geweest en wat er hier en daar nog van over is. Door de inspanningen van de niet al te populaire verenigingen tot behoud van de overgebleven natuurmonumenten kunnen de liefhebbers hun hart aan natuurschoon ruimschoots ophalen. Jammer genoeg doen de meeste Amerikanen dat met behulp van afschuwelijk grote caravans, waarachter ze voor het plaatselijke gemak hun personenauto hebben gehaakt. Deze monsters kunnen gelukkig de zandpaden niet benutten en dat heeft tevens tot gevolg dat die weggetjes door het grote publiek praktisch worden gemeden. Ondanks het feit dat een jeep het beste vervoermiddel in deze wildernisachtige omgeving is, hebben we met ons autootje met succes een aantal van deze bijna onbegaanbaar lijkende paadjes weten te maken. De meest indrukwekkende was de tocht in de richting van de Yolla Bolly wildernis. Yolla Bolly is een Indiaanse naam. Yo-la betekent "met sneeuw bedekt" en Bo-li "hoge piek". Het is 150 miljoen jaar geleden, dus in de tijd dat de dinosaurussen de aarde bevolkten, ontstaan en omvat een gebied dat zeker zo groot is als de provincies Gelderland en Overijssel tezamen. Verder houdt iedere vergelijking met het natuurrijke Gelderland op. Dit natuurgebied ligt halverwege weg 101 en de centrale vallei van Californië, ongeveer 70 km Noord-Oostelijk van onze woonstee. Van Willits volgen we weg 101 naar het Noorden en slaan bij Longvale, 15 km ten Noorden van Willits, af naar Covelo. De geasfalteerde weg naar Covelo volgt voor een groot deel één van de takken van de Eel-rivier. De weg ligt deels naast

de rivier en op andere plaatsen klimmen we omhoog en moeten we de auto wel aan de kant zetten om het immens mooie uitzicht in ons op te nemen. Naar het Zuiden en het Noorden zwoegt en slingert de Eel, een mager stroompje in de zomer en een rumoerige en kwaadaardige echte wildwater-rivier in de winter, zich door het door haar zelf uitgesleten dal tussen fraai beboste hoge heuvels. In de zomer krijgt dit landschap nog een extra fraai aanzicht. De bergweiden tussen de bossen veranderen van een groene in een gouden kleur dat sterk contrasteert met de altijd groene naaldbossen. En ver daaronder schittert en blinkt het water van de Eel tussen de felgekleurde rode, blauwe en kopergroene rotsblokken. Halverwege Covelo nemen we afscheid van de Eel en gaan klimmend en dalend in dit heuvellandschap verder totdat we op het punt aankomen vanwaar we Round Vally met in het midden van die vallei het stadje Covelo kunnen zien liggen. Toen we deze vallei voor het eerst bezochten en op dit punt waren aangekomen voelden we ons zoals de eerste Europese Amerikaan zich moet hebben gevoeld toen hij de vallei in 1854 voor het eerst aanschouwde. Het is onbegrijpelijk hoe deze uitgestrekte vlakheid van Round Vally, omgeven door de wildernis met z'n tot 2500 meter oprijzende bergen en hoogvlaktes, is ontstaan. Het lijkt bijna alsof eeuwen geleden de mens deze vlakke valleien met een ongelofelijk grote krachtsinspanning heeft afgegraven en daarna in cultuur gebracht. De omvang van Round Vally is zo ongeveer 10 bij 10 kilometer. De bewoners lijken zich wat van de rest van de wereld te hebben afgezonderd; ze hebben totaal geen interesse in meer dan deze ene verbindingsweg en houden zich hoofdzakelijk bezig met hun tuin- en veebedrijven. Van Round Vally kunnen we nog zo'n 10 kilometer van een goed berijdbare weg genieten en passeren op weg naar de Yolla Bolly wildernis nog een paar kleinere valleien totdat we bij een splitsing van drie wegen komen. De meest rechtse gaat naar het Zuiden en volgt een route die langs de Sanhedrin loopt om daarna in de Zuidelijk gelegen Potter vallei uit te monden. Die weg is voor een personenauto onbegaanbaar. Beter berijdbaar is een 70 km lange modderweg die over en langs bijna 3000 meter hoge toppen uiteindelijk via Willows, een typisch Amerikaanse nederzetting, in de centrale vallei uitkomt. De meest linkse van deze drie mogelijkheden leidt direct naar het centrum van de Yolla Bolly en eindigt bij een punt met de fraaie naam van Indian Dick. Dit is de enige van alle wegen die we tot nu toe hebben gevolgd. Na een aanvankelijk nog goed gangbaar pad, dat vroeger door de houthakkers werd gebruikt, komen we al gauw op een stoffig en met keien bezaaid gedeelte terecht. En na iedere driehonderd meter worden we gedwongen om te stoppen. Om uit te stappen en van het zich ontvouwende panorama te genieten. Fotograferen is hier absoluut nutteloos. Het is alsof dit fraaie driedimensionale natuurgeweld zich niet op een plaatje vast laat leggen. Voor hen die de verhalen over Shangri-La ooit hebben gelezen en zich in hun fantasie een beeld van dat aardse paradijs

hebben gevormd, wordt die fantasie hier werkelijkheid. Eindeloze vergezichten, kleine, fel in het zonlicht schitterende en op spiegels lijkende meertjes, glinsterende riviertjes die zich ergens een weg naar toe banen en heel in de verte de wazige contouren van Round Vally. En, de wetenschap dat de natuur hier de beren, bosleeuwen, roofvogels en alle andere dieren die we eigenlijk alleen maar via de dierentuin kennen nog steeds een normaal tehuis biedt. In de vier uur, die we die dag zittend en wandelend door de naaldbossen en de kleine open valleitjes aan de rand van de Yolla Bolly doorbrachten, hebben we welgeteld drie andere natuurgenieters aangetroffen. Diep onder de indruk zijn we laat in de middag de terugrit begonnen. De wetenschap dat deze aarde eens overal zo mooi en ongerept is geweest, heeft ons dagenlang op een eigenaardige manier intens dankbaar en tevreden gemaakt. We hebben plannen gemaakt om in een komend voorjaar een jeep te huren en met tent en slaapzakken een paar dagen zo veel als mogelijk van dit natuurgebied te gaan verkennen. Daarbij wacht ons ook de meer naar het Zuiden gelegen wildernis van de "Snowmountains". Hoewel moeilijker bereikbaar, krijgen we uit een aantal beschrijvingen de indruk dat de Snowmountain-wildernis nog minder bezocht en onbetreden is dan de Yolla Bolly.

De fraaie natuur van Californië blijft niet beperkt tot haar wildernissen. De kust van de Stille Oceaan is zeker even mooi en bezaaid met kleine en grotere inhammen en baaien waar je het geblaf van de zeehonden, die de ontelbare rotsen en eilandjes voor de kust bevolken, zonder onderbreking kunt horen. Omdat Californië zich uitstrekt over een gebied dat zo groot is als de afstand van Londen tot Milaan, hebben we onze oceaan-excursies eigenlijk beperkt tot de kust ten Noorden van San-Francisco. En, we hebben het niet bij Californië gelaten, maar ook de gehele kuststreek van de twee Noordelijkste staten, Oregon en Washington bezocht.

Direct na de altijd indrukwekkende brug over de Golden Gate is weg 1, de kustroute praktisch onmiddellijk bereikbaar. Een ritje langs deze kustweg, die de Stille Oceaan bij Westport verlaat en zich dan naar het binnenland slingert, duurt tenminste een hele dag. Dat wil zeggen als je de kans hebt flink door te kunnen rijden en je nergens stopt om van de steeds weer in het vizier komende uitbarstingen van een overweldigende speling van land, lucht en water te genieten. En dan is er eigenlijk nog maar nauwelijks de helft van de kust tussen San Francisco en haar grens met Oregon afgelegd. Tot aan Westport is de totale rij-afstand een slordige 400 km. Van Westport kan je meer dan 120 km genieten van de redwoodwouden, althans van die delen die voor verdere afslachting worden bespaard. In de buurt van Fortuna komt de Stille Oceaan weer in zicht en daarna loopt het traject tot Oregon, nog eens een dikke honderd kilometer, afwisselend langs de oceaan en door de bossen.

Hier toont Californië een beeld zoals ik dat nergens ter wereld heb gezien. Dat wil niet zegen dat er geen andere plekjes zijn die een onuitwisbare indruk op me hebben achtergelaten. De paradijselijk fraaie baai van Menado is wat dat betreft nog altijd onovertroffen. De kust van de Pacific is anders en laat zich nauwelijks met andere kusten vergelijken. Ik denk dat dat vooral wordt veroorzaakt door het feit dat je eigenlijk constant even van de kust wordt losgerukt, omdat de weg zich om een inham heen moet worstelen. Na zich om die inham te hebben gekronkeld, stijgt je meestal onmiddellijk naar hemelse hoogten en op het moment dat je denkt van de aarde los te raken, wordt je gedwongen een bocht te maken die je weer parallel aan de kustlijn brengt en ontvouwt zich het volgende schouwspel van een eindeloos lijkend en steeds waziger wordend landschap aan de ene kant en een chaotisch neergesmeten hoeveelheid rotsen en rotspartijen met een zich daarover heen stortende oceaan aan de andere kant. En dat alles onder een strak blauwe lucht. Op zo'n moment kom je onherroepelijk tot stilstand, de auto gaat aan de kant en al deze ziltfrisse schoonheid wordt met diepe teugen in je hart, brein en longen opgezogen. En met een beetje geluk zie je een vlucht pelikanen laag over het water scheren of kun je de walvissen op hun trek van het Noorden naar het Zuiden zien spuiten. Op één van onze wandelingen langs het strand van de Pacific in de buurt van onze vorige woonplaats zijn we zeker een uur vergezeld geworden van twee zeehonden. Ze waren maar een twintig tot dertig meter van ons verwijderd en iedere twee minuten staken ze hun nieuwsgierige besnorde koppen boven water en keken voortdurend in onze richting. Het was bijna net alsof we de honden, die we overigens niet zelf hebben maar hooguit te leen krijgen, uitlieten. Hoewel de kuststrook van Californië niet erg dicht is bevolkt, zijn er een paar plaatsen die nogal wat toeristen trekken. Het schilderachtige Mendocino is eigenlijk de grootste trekpleister en heeft nationale en wellicht zelfs internationale bekendheid gekregen door de vele opnamen die hier voor "Murder she wrote" zijn gemaakt. Mendocino staat model voor het fictieve Nieuw-Engelandse vissersplaatsje Cabot Cove in die serie. Overigens, veel vissers vindt je in Mendocino niet. Het dorpje heeft zich op het toerisme gestort en wemelt van de boetieks en de zich daar gevestigde artiesten. Onze voorkeur gaat uit naar drie andere stekkie. Dat is in de eerste plaats Gualala dat we wat gekscherend ons Walhalla hebben gedoopt en waar het altijd enorm hard lijkt te waaien. Maar wel een heerlijke frisse en zilte wind waarvan we het gevoel krijgen dat alle schone lucht juist in de richting van Gualala wordt geperst. In de tweede plaats ligt veel meer Zuidelijk Point Reyes met z'n uitgestrekte velden die veel op onze kwelders lijken. Een gebied met nogal wat veeboeren en oesterkwekerijen. Een soort Zeeland, maar dan zonder de dijken en waterloopkundige bouwwerken. Westport ligt op het punt waar weg 1 het binnenland opzoekt en 20 kilometer verder overgaat in weg 101. Het is een dorpje met niet meer dan 50

huizen. Van tijd tot tijd laten we ons daar even zien, eigenlijk alleen maar om te controleren of er nog steeds geen huizen te koop worden aangeboden. Hier lijkt je bijna aan het eind van de wereld te zijn aanbeland. De heuvels en de bossen hebben zich wat van de kust teruggetrokken en de zo ontstane ruimte wordt opgevuld door immens grote groene en goudgele weiden die langzaam landinwaarts oplopen en zich later verenigen met het eeuwige groen van de naaldbossen. Vroeger moeten ook hier redwoods hebben gefloreerd. Die zijn, waarschijnlijk door de gemakkelijke toegankelijkheid, al vroeg ten prooi gevallen aan de natuurlijke roofzucht van de mens.

Weg 101 of route 101 loopt zo ongeveer van Mexico tot aan Canada. In Leggett verenigt kustweg 1 zich met deze lange Noord-Zuidverbinding. (Honderd-en-een is een getal dat als "one-o-one" wordt uitgesproken. Ik maakte in het begin de op de lachspieren wekkende fout het als "hundred-and-one" uit te spreken). Vanaf Leggett vervolgt deze combinatie van weg 1 en weg 101 haar route tot ver in de staat Washington. Vanaf Eureka loopt weg 101, met enkele uitzonderingen, geheel langs de kust van de Stille Oceaan. Voor een echte trektocht langs de gehele Westelijke kust van de Verenigde Staten kan je gerust een complete vakantie van veertien dagen uittrekken. Het is niet alleen de kust zelf die een vakantie zo aantrekkelijk maakt. Ook de diverse tochtjes die je vanaf de kust het binnenland in kan maken, hebben ongekend veel moois te bieden. Zo kent Californië langs de 101-route een aantal natuurgebieden waar de redwoods, dat zijn de redwoods die enkele eeuwen oud zijn, tegen verdere kapactiviteiten worden beschermd. Deze dicht op elkaar gepakte bomen, die tot meer dan honderd meter loodrecht naar de hemel rijzen, geven je een gevoel van nietig- en vergankelijkheid. Het hele schouwspel laat bij ons vaak de indruk achter die we ook bij een bezoek aan één van de vele grote kathedralen van Frankrijk (Vézelay of Chartres) hebben ervaren. Zo zijn we vrij onverwachts op een mistige dag in het Lady Bird Johnson park, ten Noorden van Eureka, verzeild geraakt. De uitgezette wandeling van meer dan een uur was niet alleen indrukwekkend voor wat betreft de enorme hoog boven ons verheven kruinen van de redwoods, maar ook de levensgrote varens, rododendrons en vele andere planten, heesters en bosjes gaven de hele wandeling een bijzonder gevoel van onze verstrengeling met de natuur. Vooral de beklemmende vochtigheid van die dag maakte het beeld van dit bijna maagdelijke woud extra sprookjesachtig. Gelukkig dat de verschillende milieugroepen er in zijn geslaagd een aantal van deze gebieden tegen verder verwoesting te behoeden. Andere mogelijkheden bieden de in de Pacific uitmondende rivieren waarvan de Rogue-rivier in Zuidelijk Oregon bekend staat om zijn woeste passages. Een tochtje op deze rivier kost je gevoeglijk een hele dag. De beloning is er dan ook naar. Alles wat wildwatervaren aan avontuur (en kletsnatte kleren) te bieden heeft, is op de Rogue te beleven.

Een heel aparte ervaring is een tochtje langs een mooi vlak strand ten Noorden van het achter een grote rots verscholen Trinidad. Vanaf een natuurpark bij Patricks Point daal je honderd meter langs een kronkelend, maar goed begaanbare natuurlijke trap af naar het "Agaatstrand". In het vakantie seizoen zijn hier letterlijk honderden toeristen de steentjes op het strand aan het afzoeken in de hoop echte agaatstenen te vinden. Wij hebben twee keer een hele middag het strand afgezocht, kuiltjes gegraven en steentjes opgediept, gesorteerd en gewassen. Het magere resultaat van die twee ondernemingen was één agaatsteentje en enkele tientallen die we ook maar mee hebben genomen omdat ze er zo sierlijk uitzagen. Navraag bij de overige gelukzoekers leerde ons dat het kennelijk aan ons zoekvermogen lag. De plaatselijke bewoners komen er met handenvol vandaan. Het zal wel net zo zijn als mijn jeugdervaringen in het zoeken van kievietseieren. De kunst van het vinden is iets dat de onervaren amateur ten ene male mist en ook moeilijk is aan te leren.

In tegenstelling tot mijn vroegere ervaringen is het gebruik van de auto op de overvolle wegen van de dichtbevolkte stedelijke gebieden in Californië geen onverdeeld genoegen. De vele uitstapjes die we naar het prachtige baaigebied van en rondom San Francisco hebben gemaakt hadden tenminste één groot voordeel. De weg van Eureka via Willits naar San Francisco is tot aan Healdsburg, de eerste grotere plaats, praktisch leeg. Deze rit, die voor een goed deel uit een vierbaans autoweg bestaat, voert door een deel van Californië dat wordt gekarakteriseerd door de redwoodwouden. Die tocht voert verder langs een paar rivieren, de Russian River en de Eel River die vooral in de wintermaanden hun tanden goed kunnen laten zien. Zo'n rit van Eureka naar San Francisco begint al direct met een gedeelte dat Nederlands aandoet. De weg loopt langs het Zuidelijke gedeelte van de Hudson-baai, een andere kweekplaats van oesters en gaat dan via een hoge hobbel over in het vlakke land dat tussen Fortuna en Ferndale is gelegen. Het is dat vlakke gebied dat een sterke associatie met Holland oproept. Alleen al de sterk doordringende geur van de mest die de koeien eerst zelf en later de boeren op het land deponeren, zorgt voor een Hollands geurtje. De Stille Oceaan, die de Westelijke grens van dit weidelandschap vormt, krijgt bijna de aanblik van wat er nog van onze vroegere Zuiderzee over is. Wat ontbreekt is het voortdurend en bijna eindeloze lint van de groene muur die in Nederland voorlopig nog een afdoende bescherming tegen een potentiële afstraffing van een teruggedrongen zee biedt. Die groene muur omzoomd ook het land van Ferndale, niet aan de zeezijde maar wel in de richting van de overige drie windstreken. Een muur van oprijzende heuvels en bergen, die we in de afgelopen twee winters meermalen van kleur hebben zien veranderen. Het groen gaat in het late najaar over in

een schilderachtige groen-bruine schakering en een enkele maal wordt dat alles met een krakend helderwit tapijt bedekt. Dan wordt het landschap in een kerstsprookje omgetoverd en op die momenten krijgen vooral de statige hoge redwoods een bijna ongenaakbare neiging om die friemelende wereld daaronder met een hautaine houding te laten voor wat ze eigenlijk is ... of niet is. Deze winterse parelwitte pilaren zouden de mens eigenlijk eens extra duidelijk moeten maken dat wat er nog aan schoonheid is overgebleven de moeite van het verdedigen waard is. De redwoodbomen zijn ongetwijfeld één van de wonderen van de natuur waar de mens zich niet langer aan mag vergrijpen. In hun nabijheid past een ingetogen stilte en dankbaarheid voor een schilderij dat met een ongelofelijk fraai gehanteerd penseel tot leven is gebracht.

De bewondering wordt nog versterkt door de rit die ons vanaf dit door Deense en Nederlandse veeboeren bevolkte gebied naar Willits voert. Meer dan tweehonderd kilometer bossen, heuvels, bergen en het regelmatig terugkerende gezelschap van de Eel-rivier is eigenlijk een voor Europeanen ongekende weelde. Vooral de kleinere en grotere natuurparken die over een afstand van 40 kilometer tussen Garberville en Leggett zijn verspreid, dwingen je vaak tot stoppen en (vooral in de hete zomermaanden) wat afkoeling te zoeken in het dan schaars aanwezige koele water van de Eel-rivier. Omgeven door de overweldigende oudheid van alles wat hier (nog) niet door mensenhanden is aangetast, verlies je jezelf gemakkelijk in een soort natuurlijke meditatie.

Op dit traject passeren we een paar grotere en een handjevol kleinere dorpen. De grootste daarvan is Garberville met een paar duizend inwoners. De kleinere dorpjes bestaan meestal uit een kleine kern met een paar honderd inwoners en een even groot aantal dorpsbewoners die in de heuvels en de bergen in de omgeving leven. Vaak zonder enige aansluiting op het telefoon- of elektrische net. De bijna altijd schijnende zon voorziet die bergbewoners via hun zonnepanelen van elektriciteit en in de wintermaanden zorgt het gekapte hout voor warmte en een dieselgenerator voor de overige onontbeerlijke geneugten van een redelijk goed bij deze tijd passende levensstijl.

De omgeving verandert naar het Zuiden rijdend na Leggett, nog zo'n afgelegen dorpje waarvan de bewoners die zeggen daar te wonen, vaak kilometers ver van de kern van Leggett hun boerderij(tje), ranch, berghut of van zonne-energie uitgerust normaal woonhuis hebben neergezet. Die veranderende omgeving kenmerkt zich door de geleidelijke overgang van de nauwe bergwegen naar wat ruimere passages in brede en uitgestrekte valleien. De grootste daarvan is de vallei van Laytonville met z'n overvloedige gras- en weidevelden. Een nauwe passage brengt je dan in de vallei van "Little Lake" waarin Willits is gelegen. Dat is dus nu onze vallei, een in het regenseizoen drassig en door veehouders gebruikte vallei die via een 600 meter hoge passage verbonden is met "Okaya vally", waarin

Ukiah, de hoofdstad van Mendocino County ligt. In deze toch nog tamelijk Noordelijk gelegen vallei kun je uitgestrekte boomgaarden met perebomen en de eerste wijngaarden aantreffen. De wildernis van Californië heeft nu plaats gemaakt voor (gedeeltelijk) beboste heuvels die deze valleien omzomen. En altijd is er wel een zandweg die je vanuit de vallei naar de lome duisternis van de wouden leidt of die je de mogelijkheid biedt een laatste hoofdstuk van de verovering van het Westen van de Verenigde Staten te bewonderen. Zo is het mogelijk een zeker twee en half uur durende rit van Ukiah naar de kust te maken. Hemelsbreed is die afstand niet meer dan 25 kilometer. Dit weggetje, dat over een groot deel toch nog geasfalteerd is, voert je eerst omhoog en biedt een prachtig uitzicht over de vallei van Ukiah en duikt daarna kronkelend naar een punt in een dicht bebost gebied waar het hele jaar door een bron het water levert voor de weelderige varens die een moeilijk doordringbaar terrein tussen de bomen hebben gecreëerd. We hebben dan al een goed uur gereden. Na nog een uurtje slingeren en stof bijten, opent het bos zich plotseling en bevinden we ons in een groot open en glooiende vlakte met zeker twintig boerderijen of op boerderijen lijkende woonhuizen. De naam van deze vestiging is Comptche. De naam is een overgebleven laatste herinnering aan een tamelijk onbekend Indiaans verleden van deze staat. In de tegenovergestelde richting voert een zandweg van Willits naar het Oosten. Die zandweg krijgt op onbegrijpelijke wijze plotseling een fraai geasfalteerd en breed gedeelte dat via een gloednieuwe (en ik denk peperdure) brug over een (in de zomer) nietig beekje voert en dan weer prompt verandert in een stoffige zandpad. Doorrijdend en een paar kleine steile heuvels nemend, leidt de weg naar Hearst in "Eden vally". Ook daar is een imposante brug over één van de zijtakken van de Eel-rivier aangelegd. Wat deze kolonie van niet meer dan twaalf woningen en boerderijtjes zo aantrekkelijk maakt, is de bijna volmaakte afzondering van deze vallei en het feit dat naar het Oosten de bergen van de wildernis van de "Snow Mountains" als een muur de verdere toegang tot die wildernis op een zeer autoritaire wijze afgrendelen. Die muur bestaat in de late zomermaanden en het vroege najaar uit een oogverblindende schakering van diepgroen en goudgeel. Het groen van de dennenbossen; de gouden kleur van de grasvelden waarvan de grashalmen zeker een halve meter tot een meter lang zijn en waarvan de wind een golvende beweging met een sterk hypnotiserend effect opwekt.

Terug naar de Noord-Zuidroute, voordat ik tot vervelens toe alle details van de door ons bezochte binnenlanden, bossen, bergweiden, valleien en zandweggetjes blijf beschrijven.

De vallei van Ukiah is door een nauwe kleinere vallei, die bijna geheel met wijngaarden is gevuld, verbonden met Alexander Vally waarin Healdsburg het belangrijkste stadje is. Naar het Westen liggen de heuvels en bossen waarover en waardoor je de Stille Oceaan weer kan bereiken. Naar het Oosten vormen een paar stevige

bergruggen de barrière naar Lake County met een natuurlijk groot en door bergen omzoomd meer en Nappa Vally. Nappa is beroemd geworden door de wijn. Hier wordt dan ook het leeuwedeel van de Californische wijn gefermenteerd. We hebben zelf de indruk dat de wijze waarop de Fransen hun wijngaarden bewerken een beter product oplevert dan dat hier het geval is. De constante besproeiing vanuit de lucht en met behulp van grote tankwagens laat een dikke laag pesticiden op de druiven achter. Die komen onherroepelijk in de wijn terecht. De meeste Franse wijnboeren werken nog steeds met het kleine rugtankje waarbij de wijnranken over het algemeen nog met de hand worden bewerkt. Het is in ieder geval zo dat we ons meestal na het drinken van het Californische product fysiek minder plezierig voelen dan dat bij het drinken van de Franse wijn het geval is. De Alexander vallei heeft een vlakke verbinding met het grote stedelijke gebied waarin Santa Rosa met een honderdduizend inwoners de toon (van wonen en winkelen) aanvoert. Vandaar strekt zich een vlak moerassig gebied uit naar het Noordelijke deel van de "estuaria", de delta waar de Golden Gate en de baai van San Francisco deel van uitmaken. De route naar de Golden Gate zelf voert door het heuvelachtige en dichtbevolkte Marin County. Langs weg 101 hebben zich hier allerlei slaap- en randsteden van San Francisco gevestigd. Het groen van de heuvels is vervangen door het bruin van de huizen die, vanwege de onmiddellijke nabijheid van de City, de laatste tien jaar enorm in prijs zijn gestegen. In Marin County, in de kleine strook tussen weg 101 en de kust, ligt het Muir-woud (de Muir-woods). Dat is een grote trekpleister voor de bewoners en bezoekers van de City die de redwoods wel eens van nabij willen bezichtigen. Hoewel dit natuurpark fraai is aangelegd, krijg je hier maar een glimp van de schoonheid en de majestueuze pracht van deze bomen te zien. Miniatuur Muir-woudjes zijn zelfs op 300 meter afstand van ons huis in Willits te vinden. Voordat we het wereldwonder van de brug over de Golden Gate naderen moet eerst nog even flink worden geklommen. En, na een tunnel te hebben gepasseerd, ligt de "Golden Gate Bridge" daar in alle pracht voor je. De toppen van de twee draagtorens vaak in flarden van de van de oceaan aanwaaiende mist gehuld. Als je tenminste niet de pech hebt dat de brug daar helemaal in verborgen gaat. Dat laatste stukje naar de brug roept een speciale sensatie in ons op. Voor mij is het bijna dezelfde sensatie die ik als kind meemaakte toen mijn vader me voor de eerste keer de zeedijk bij Oude Biltzjil liet beklimmen. Een spannend moment dat volgt op de steile klim en dat wordt beloond met dat fraaie uitzicht over een breed uitgestrekt tapijt van water en wadden. Bij de nadering van San Francisco is dat de combinatie van het zich in gouden zonlicht badende profiel van één van de mooiste steden ter wereld, zijn keizerlijke toegangsweg die zich aandient als de toegangsbrug en -poort tot de beloofde stad en waarover de rode loper is uitgerold, de altijd fris-winderige blauwe baai waarin zich Alcatraz, het voormalige

gevangenis-eiland, spiegelt ter linkerzijde en de onmetelijke zilvergrijze glinsterende massa van de Pacific aan de rechterkant. In de verte aan de linkerzijde is de Baai-brug, de verbindingsbrug tussen San Francisco en Oakland, zichtbaar en op heel heldere dagen kan je in de verre verte in de Pacific de Faralan-eilanden zien liggen. Eilanden die door de zeehonden en walrussen zijn geannexeerd en waar de mens (gelukkig) maar beperkt toegang toe heeft. En bij ieder passage over de Golden Gate klopt ons hart sneller en worden we beide door eenzelfde emotionele gevoel bevangen als op het moment waarop we in Frankrijk, komend vanuit het Noorden Montelimar passeren en het onvergetelijke licht van Zuid-Frankrijk ontwaren. Het is vreemd, maar bij het zien van de Golden Gate klinken in mijn oren de onvergetelijke akkoorden van Dvorak's "Symfonie van de Nieuwe Wereld", bij Montelimar overheersen de klanken van de arabesquen van Debussy en de Tombeau de Couperin van Ravel. Natuurlijke schoonheid, zelfs als ze door de artistieke van de mens is aangepast en (soms) vervolmaakt, is in staat mij uit deze roezemoezige, egoïstische en politiek/sociaal verworven maatschappij naar een geheel ander niveau te transcenderen. En iedere moment is daar die onvergetelijke aanblik en die emotionele verheffing.

Na de poging de entree naar San Francisco te beschrijven kan een loflied op de stad zelf natuurlijk nauwelijks uitblijven. Hoewel onze bezoeken aan de stad spaarzaam zijn, ze blijven toch iedere keer een bijzonder evenement, zelfs als we stad alleen maar passeren. Wat zijn de ingrediënten die San Francisco dan zo uniek maken? Iedere bezoeker zal zo haar of zijn eigen ervaringen hebben. Voor mij is het in de eerste plaats die unieke ligging, aan de Noord- en Oostzijde omzoomd door de baai en aan de Westzijde de oneindige vlakten van de Pacific. Een ligging die nog wordt geaccentueerd door de diverse heuvels waarop en waartegen de stad is gebouwd. Dat profiel geeft de City een golvend reliëf dat op bijzondere wijze met het heuvel- en bergachtige gebied rondom de baai en de rest van de delta harmonieert. Dan is er de kleur van de stad. Met slechts enkele nauwelijks opvallende uitzonderingen lijkt de stad te zijn opgetrokken uit wit- of witgeel-gekleurde gebouwen en woningen. Een kleurkeuze die de ondergaande zon oogverblindend weet te benutten, de stad in een gouden gloed dompelt en haar terecht de naam van "Gouden Stad" heeft bezorgd. In de tweede plaats is het waarschijnlijk de enige stad in de wereld waar een zo grote mengeling van diverse volken en rassen een bestaan hebben gevonden. San Francisco kent een "Chinese stad", een Japanse wijk, een Russisch kwartier en tientallen andere woonwijken waar een bepaalde nationaliteit haar stempel op heeft gedrukt. Het is de wereld in zakformaat met alle woning- en gebouwenconstructies, schakeringen, uitmonsteringen, talen en dialecten, geuren en

kleuren die onze aardbewoners eigen zijn. Die variëteit geeft de stad een bijzonder aanzien en het is waarschijnlijk dat effect dat de stad voor iedere buitenstaander zo boeiend maakt. Een derde aspect bestaat uit het culturele leven. San Francisco bruist van de artistieke activiteiten en bezit een aantal gerenommeerde kunstacademies. De theaters zijn meestal weken (soms maanden) van te voren al uitverkocht en het is alleen in een stad als San Francisco dat bijvoorbeeld de Nederlandse film "Een verloren soldaat", naar de biografie van één van onze bekendste choreografen, is vertoont. Het symfonie-orkest van San Francisco en de verschillende andere grotere en kleinere ensembles en de imposante moderne opera geven je het gevoel van een sterke band met de Europese cultuur; de nachtclubs en de jazz-sessie zijn typisch Amerikaans, terwijl de overdaad aan goede Chinese, Japanse en Indonesische restaurants je gemakkelijk in de sfeer van het Oostelijke Aziatische continent weten te brengen. Alsof dit nog niet genoeg was om van de stad een ideaal plekje te maken, hebben de stadsplanners van San Francisco kans gezien grote gebieden zo groen te houden dat je de indruk krijgt ergens ver buiten de metropool aan de Gouden Poort terecht te zijn gekomen. Vooral het fraai aangelegde en uitgestrekte "Golden Gate Park" is een paradijselijk oord waarin het daar omheen denderende verkeer onhoorbaar en onmerkbaar is gebleven. De concerten die daar op Zondag worden gegeven trekken duizenden bezoekers en als je de pech hebt geen kaartje te hebben kunnen bemachtigen, staat niets je in de weg om vanaf een afstand in het zonnetje op het gras het spektakel toch nog vrij goed te volgen. De wandelingen langs de loodsen van het vroegere Fort Mason geven je een schitterend uitzicht over de uitlopers van de baai, de Gouden Poort en de steeds weer imponerende brug over die poort. De loodsen van Fort Mason zijn omgebouwd tot kleine theaters, kunstacademies en restaurants waarvan "Greens", waar uitsluitend vegetarische schotels worden geserveerd, het bekendste is. En aan het eind van de pieren, die er wat desolaat en verlaten bijliggen nu de marineschepen naar andere aanlegplaatsen zijn verhuisd, zijn altijd de vissers te vinden. Met hun lange hengels, hun picknickmandjes en een nonchalante onverschilligheid vullen ze het steeds veranderende beeld van deze stad. Rondom dit fort, in de lage heuvels met uitgestrekte grasvelden, wordt het jaarlijkse "Blues Festival" gehouden, een festival waar de meeste beroemde jazz-orkesten en blues-musici acte de présence geven.

Een bij de toeristen aantrekkelijk deel van de stad is "Fisherman's Wharf" met z'n tientallen visrestaurantjes en souvenirwinkeltjes. Juist die toeristische invasie heeft ons eigenlijk nooit meer dit overigens pittoreske deel van de stad met een bezoek doen vereren. Het uitgestorven en rustige Fort Mason met z'n zilte en naar vis ruikende omgeving heeft daar plaats voor gemaakt. De lange brede Van Ness, een heuvelachtige avenue is een aaneenschakeling van openbare gebouwen, theaters, winkels, hotels en restaurants met een

constant dag en nacht doordenderende drukte zoals je die in Parijs kunt ervaren. Market Street, een andere zeslaans brede boulevard, voert van het centrum van de stad naar Twin Peak, een heuveltop die hoog boven de stad uittorent en vanwaar je vooral 's-avonds een adembenemend, maar vaak wel wat winderig en koud uitzicht over de hele stad hebt. In (of op) Market Street ligt Zuni, ons favoriete restaurant, een pleisterplaats die we al sinds 1970 van tijd tot tijd en eigenlijk alleen voor speciale gelegenheden aandoen. Nou ja, aandoen is eigenlijk niet het juiste woord. Het bezoek aan dit restaurant is een aangelegenheid zoals de Fransen die (letterlijk en figuurlijk) voor weten te schotelen. De keuze uit het menu is beperkt, maar (en natuurlijk alweer naar onze smaak) bevat gastronomische hoogstandjes die (nog eens voor ons) economisch nog net haalbaar zijn.

Na zo'n etentje slenteren we meestal via een omweg naar de plaats waar we onze auto hebben geparkeerd. Die laten we meestal in de hoede van een dakloze zwerver achter. De meesten doen dat met het allergrootste plezier voor een paar dollar of een belegde boterham. Verder ga ik op dat probleem niet in. Het was niet de bedoeling van dit hoofdstuk de loftuiting op een stukje Amerika met dit immens grote sociale probleem te vergallen.

Een bezoek aan San Francisco heeft meestal één van de volgende twee redenen. Of we willen een pas uitgebrachte film gaan zien of Francine vindt dat ze bepaalde voedings-, genot- of geneesmiddelen te kort komt. In beide gevallen ondernemen we de rit van twee en een half uur en vertrekken meestal na negen uur 's-ochtends, nuttigen een lunch in de City en doen waarvoor we gekomen zijn. De terugtocht vangt meestal na negen uur 's-avonds aan. We kunnen dan de stad rustig rijdend verlaten en zijn tegen middernacht thuis. De tocht over de brug van de Gouden Poort heeft bij nacht nog een andere bekoring. De fel verlichtte stad en de glinsterende lichtjes van de andere steden rondom de baai zorgen voor een heel apart feeëriek verschijnsel. Het is jammer dat bij die terugrit slechts één van ons tweeën van dat speciale uitzicht kan genieten. De aandacht van de bestuurder wordt dan, helaas, geheel door de weg en de rest van het verkeer in beslag genomen. We verdelen die functie daarom eerlijk tussen ons tweetjes.

Na, wat ontegenzeggelijk als een lofzang op de stad aan de Gouden Poort mag worden beschouwd, toch nog een paar andere "ontdekkingen" die we de afgelopen twee, drie jaar in de Verenigde Staten hebben gedaan. Het zijn natuurlijk geen ontdekkingen zoals door Leif Erikson (of was het toch Columbus?) of andere echte bekende ontdekkingsreizigers zijn gepleegd. Toch hebben onze excursies ons een beeld van dit continent gegeven dat ons het gevoel geeft dat het unieke vondsten waren.

Zo waren we vastbesloten een bezoek te brengen aan Mount Shasta. Deze in lange tijd niet meer actieve vulkaan ligt ongeveer 240 km Oostelijk van de Pacific en een beetje Noordelijker van onze eerste woonplaats McKinleyville. De tocht vanaf McKinleyville naar Shasta, het dorpje dat aan de voet van deze vulkaan ligt, neemt een dikke vier uur in beslag en voert door het sterk beboste gebied van diverse spaarzaam bevolkte counties. Weg 299 loopt van Arcata via Willow Creek, Weaverville en Whiskeytown naar Redding. Redding is de grootste stad in het centrum van Noordelijk Californië en vandaar is het nog een twee tot drie rijden via deze snelweg naar de grens met Oregon. Vanaf Redding loopt weg 5 dwars door Lake Shasta, een enorm groot en grillig gevormd kunstmatig meer met een zeer lange kustlijn of liever gezegd meerlijn. De paar malen dat we over de fraai aangelegde bruggen van Lake Shasta reden was het waterniveau door de droogte van zeven achtereenvolgende jaren zo laag, dat het overblijfsel eigenlijk maar een armetierig klein plasje was. Vanaf Lake Shasta begin je te klimmen. Het dorp Shasta ligt op 1300 meter hoogte en van zeer grote afstand wordt de vulkaan, die een dikke 4200 meter hoog is, zichtbaar. De droogte had tijdens ons eerste bezoek een deel van de bekoring van de omgeving bedorven. De witte sneeuwkap was namelijk bijna geheel verdwenen. Bij een volgend bezoek had de natuur dat euvel gelukkig verholpen. Francine heeft een speciale ervaring in de buurt van haar vulkaan. Ze heeft het gevoel dat ze als het ware in een andere wereld wordt geplaatst. De macht, de vorm, de ongenaakbaarheid en bovenal de bijna spirituele schoonheid dwingt tot bezinning. Het dorpje aan de voet van de vulkaan lijkt op een Zwitsers skidorp. Dat geldt zowel de winkeltjes en de alom aanwezige skiverhuurbedrijven als de architectuur van de woningen en winkels. Een dik pak sneeuw in de winter maakt deze vergelijking zonder meer compleet.

Bij onze ontdekking van deze fraaie spelingen van het ontstaan van dit Noord-Californische gebied wisten we dat we het aan ons zelf verplicht waren nog een vulkaan in deze omgeving te bezoeken. We hadden veel gehoord en gelezen over Crater Lake, een meer in een dode vulkaan in de staat Oregon net over de grens tussen Californië en Oregon. Vanaf zeehoogte klim je in een half uur meer dan 1800 meter naar de top van de vulkaan. Rondom het meer, dat de krater van de vulkaan heeft gevuld, is een weg aangelegd van een dikke drie kilometer zodat je de krater met z'n ijskoude en diepblauwe water van alle kanten kunt bekijken. Opvallend is de afwezigheid van enige vorm van leven in dit meer. De verklaring zou het feit zijn dat het water totaal geen verontreinigingen bevat en als gevolg daarvan zeer zuurstofarm is met als gevolg dat leven in het water onmogelijk is. We hebben nog geen kans gezien deze verklaring te verifiëren. Voorlopig is die, waarvan we kennis hebben kunnen nemen, voor ons goed genoeg. Het klinkt in ieder geval zeer aannemelijk. Het is jammer dat de toegang tot Crater Lake in de winter wordt afgesloten. Hevige sneeuwval maakt de weg naar de top

dan onbegaanbaar. Ik heb het gevoel dat het meer in de krater 's-winters is omgetoverd in een prachtige ijsvloer. Maar ook dat zijn we verder niet te weten gekomen.

Langs de kust gerekend is Californië in Noord-Zuidrichting 1500 km lang. Op z'n breedst is deze derde staat van de Verenigde Staten een dikke 400 km. Van het Westen naar het Oosten trekkend beland je in de Centrale Vallei. Dat is een tocht die vanaf de kust via de heuvels en bergen met de (oorspronkelijke) redwoodwouden en met de vele valleien zoals Alexander Vally, Ukiah Vally en Anderson Vally loopt. Die centrale vallei loopt ook zo'n beetje Noord-Zuid en begint bij Redding om even ten Noorden van Los Angeles over te gaan in uitgestrekte woestijnen. De bekendste en meest beruchte van die woestijnen is de Dead Vally, met een laagste punt van bijna 100 meter onder de zeespiegel en met zomerse temperaturen tot ver boven de 50 graden. De centrale vallei vormt, naast de defensie-industrieën, de grootste bron van inkomsten voor Californië. Het is in deze waarschijnlijk grootste vallei ter wereld waar zich een enorme agrarische industrie heeft ontwikkeld. Onafzienbare rijstvelden maken een tocht door deze gloeiend hete streek in de zomer tot een weinig plezierig toeristisch evenement. We kennen de vallei dan ook slechts van de snelle oversteek van West naar Oost tijdens onze excursies naar de Sierra Nevada (de Sierra's), de Alpen van Californië en de natuurlijke grens met haar buurstaat Nevada. In dat met parelwitte sneeuw bedekte hooggebergte ligt het Yosemite Nationale Park, één van de vele fraaie natuurparken van de Verenigde Staten. De hoofdletters zijn hier zeker op z'n plaats en het zal niet voor niets zijn geweest dat President Lincoln dit gebied als eerste in z'n soort al in 1864 tot nationaal park heeft uitgeroepen. Vroegere gletschers hebben de golvende heuvels en de langzaam omlaag zwerfende beekjes en riviertjes omgetoverd in het kolossale landschap dat Yosemite nu vormt. De oprijzende hellingen van de Sierra Nevada vormen de Oostelijke grens van het Park. De twee grotere rivieren die door Yosemite Park stromen, de Merced en de Tuolumne zijn van die met sneeuw bedekte bergen afkomstig. De Tuolumne heeft een schitterende kloof in dit landschap uitgesneden, een kloof die herinneringen aan de Tarn en de Herault in Frankrijk oproept. Het Park is verder rijkelijk voorzien van watervallen. Om van de pracht van die watervallen te kunnen genieten moet je het Park eigenlijk in het vroege voorjaar bezoeken. In de zomer zijn de meeste rivieren en beken opgedroogd en zijn de watervallen nauwelijks actief. Zo wijs waren wij zelf ook geweest. Niet alleen dat de natuur dan nog allerlei verrassingen in petto heeft, ook de massale toeloop van de toeristen hebben we op die wijze kunnen vermijden. De onbeschrijfbaar schoonheid van het Park werd bij onze excursie naar dit deel van Californië nog geaccentueerd door het feit dat de maan vol was. Onze avondwandelingen in dit bijna onaardse landschap gaf ons een heel aparte sensatie. De massieve gepolijst lijkende stenen klompen van honderden meters hoog werden

door het maanlicht tot spookachtige beelden omgetoverd. Vooral het effect dat dit had wanneer je ze door de openingen in de bossen zag liggen, was onnatuurlijk mooi. We hebben de nacht in de (ontzettend dure) Yosemite Lodge doorgebracht. Met de ramen open en koesterend in het maanlicht zijn we bij de muziek van Dvorak's Serenade voor Strijkers in slaap gedommeld. Dat de oprukkende beschaving je echter ook niet met rust laat, bleek wel uit ons dineetje in de Yosemite Lodge. Daar mocht ik pas aan tafel nadat ik een (veel te klein) colbertje bij de receptie van het hotel had gehuurd. Vreemd genoeg mocht ik, zodra we aan tafel plaats hadden genomen, het jasje weer uittrekken.

Onze excursies en ontdekkingsreisjes zijn buiten Noord-Californië beperkt gebleven. De oorzaak daarvan kan onder andere in het nare auto-ongeval worden gezocht dat ons in Seattle overkwam. Na deze korte vakantie, die in plaats van twee volle weken maar een paar dagen duurde, was de aantrekkingskracht voor die wat langer durende expedities danig verminderd. Toch hebben we op de terugreis van Seattle naar Willits met ons ingedeukte Japannertje genoten van de kusten van de staten Washington en Oregon. Toch was er een duidelijk verschil. Washington's kustlijn kent een groot aantal moerasachtige en vlakke groene gebieden die naar het lijkt door de Pacific met grote eerbied worden behandeld. Er waren weinig grillige rotspartijen te vinden die de Californische kust met de daartegen denderende hoog opspattende golven en de daarbij behorende mistflarden van schuim kenmerken. De overgang van Washington naar Oregon is van een serene schoonheid. De kust volgend, gaat de kustlijn eigenlijk langzaam over in de oever van de machtige Columbia rivier en op kilometers afstand begin je aan de overzijde van die rivier langzaam de contouren van de kust van Oregon te ontwaren. Via een lange brug over die brede Columbia rivier val je (de brug gaat spiraalsgewijs naar beneden) het kust- en rivierstadje Astoria binnen. Astoria wemelt, zoals zoveel van dit soort schilderachtig gelegen oceanische nederzettingen, van de boetiekjes, de souvenirwinkeltjes en de (vis)restaurants. Vanaf Astoria is het een dikke 500 kilometer naar de grens met Californië. Ook de kust van Oregon verschilt met die van zowel Washington als Californië. De kust is gedeeltelijk grillig en rotsachtig, maar dit wordt afgewisseld door schitterende hoge duinen die met uit Nederland geïmporteerd helmgras tegen een minder goedaardige Oceaan worden beschermd. Daartussen liggen de vlakkere streken, vooral op die plaatsen waar de rivieren in zee uitmonden. Verder lijkt die 500 kilometer lange kustweg (weg 101) in de zomer op één groot toeristisch kampement. Niet alleen dat het wemelt van de kampeerterreinen, op ieder stukje weg vanwaar je uitzicht op de Oceaan hebt staan kleinere en grotere caravans geparkeerd. En daar om heen hebben de toeristen hun activiteiten georganiseerd: wassen, baden,

eten koken, roosteren, braden, vuurtjes stoken en genieten van alle andere geneugten die de Amerikaanse toerist maar kan bedenken. Het is geen uitzondering dat bij deze kampementjes de TV is meegebracht. En als dat niet het geval is, zorgt een denderende radio met z'n schreeuwende reclameboodschappen wel voor een ander soort genoeg in de buitenlucht. We hebben het ongeluk gehad dat we ons tentje in zo'n rumoerige omgeving op moesten zetten. De burens arriveerden tegen elven, maakten hun kampvuur waarvan de rook slapen onmogelijk maakte en bleven de hele nacht door praten, lachen en drinken. Totdat het ons duidelijk werd dat dit per ongeluk geen Amerikanen maar twee Russische families waren die zich al heel snel aan de Amerikaanse gewoontes hadden aangepast. Toen we tegen vier uur 's-morgens vroegen of het niet wat zachter kon, kregen we als antwoord dat we blij moesten zijn dat ze de nacht niet met zingen doorbrachten. Het was echter vooral de rook van de vele kampvuurtjes die een nachtelijk verblijf op de officiële kampeerplaatsen in de vakantiemaanden bijna onmogelijk maakt. Onze daaropvolgende pleisterplaats werd dan ook een motel aan de monding van de Rogue River, één van de vele mooie rivieren die Oregon rijk is. De locatie van dat motel was bijzonder. Het lag een paar honderd meter vanaf de oceaan in de monding van de rivier met een uitbundig uitzicht over de Pacific naar links en de rustig dobberende vissersbootjes direct onder het balkonnetje. Aan de overzijde van de riviermonding keken we uit op de oprijzende heuvels met de daarin fraaie half-verscholen huizen. Een plekje om terug te komen. Vanaf de Rogue is het naar de grens met Californië maar een half uurtje rijden. En dan is het even alsof je in een ander land bent geweest. Je moet bij aankomst in Californië namelijk een controlepost passeren. Daar moet je melden of je etenswaren meebrengt en indien dat zo is, moet je dat gedetailleerd opgeven. Fruit en groenten worden door de staat Californië in beslag genomen. Op die wijze probeert Californië te voorkomen dat insecten of ziekten naar binnen worden gebracht die schadelijk zouden kunnen zijn voor de landbouw, Gezien de enorme hoeveelheden gif die ieder jaar in deze staat over de land- en wijnbouwgebieden wordt uitgestrooid schijnt die controle maar bitter weinig te helpen.

We hebben in ons korte verblijf hier de gelegenheid gehad met nog een andere staat kennis te maken. In september 1993 kreeg ik een uitnodiging om een (waarschijnlijk allerlaatste) spreekbeurt te houden gedurende een conferentie in Phoenix in de staat Arizona. We waren vijf dagen de gasten van de organisatoren van de conferentie en men had ons in een parkachtige omgeving in een fraai bungalowpark met conferentiefaciliteiten ver buiten Phoenix gehuisvest. De bungalow, de restaurants en de congreszalen waren uitgerust met degelijk werkende air-conditioning apparatuur. Zelfs in september

bleken de temperaturen overdag tot ruim boven de veertig graden op te lopen en 's-nachts kwam het zeker niet onder de vijf-en-dertig. Francine bracht de dag door met lezen, luieren, eten en winkelen. Die laatste activiteit was na een dag eigenlijk al over. Het aantal winkeltjes in de directe omgeving was beperkt tot zegge en schrijve twee. Na mijn lezing zijn we er een dag tussen uit geknepen. We huurden een auto en hebben in één dag in een dikke drie honderd kilometer gepoogd een indruk van Arizona te krijgen. Vanaf Phoenix leidt een weg via een hete uitgestrekte woestijn naar Prescott. Die woestijn was overigens op zich de moeite waard. Niet zozeer de hitte en het zand, maar wel de soms metershoge cactussen die de meest fantastische vormen hebben. We hebben ons dan ook zeker twee uur lang, tijdens de rit door dit deel van Arizona, aan die planten, die meer op vreemde onnatuurlijke bomen lijken, zitten vergapen. Prescott is een grotere stad, gelegen op een hoog bebost plateau waar we wat rond hebben geslenterd maar waar we niet erg van onder de indruk kwamen. Van Prescott zijn we naar Jerome en Sedona in het Noordelijke deel van Arizona gereden. De weg naar Jerome voerde nog hoger de bergen in en via een kronkelende afdaling passeerden we een dorpje dat zo uit de Alpen kon zijn geplukt. Vanaf die plek werd de omgeving van Sedona al zichtbaar. De kleur van de aarde lijkt een mengeling van dieprood en okergeel te zijn. De bergen rondom Sedona hebben eenzelfde kleur en die dieprode gloed is al vanaf kilometers ver te zien. Sedona zelf ligt tegen deze bergen met heel aparte vormen en die dieprode kleuren geplakt. Je ziet John Wayne als het ware zo vanaf de bergen het stadje binnenrijden, zo sterk is de associatie met de vele Westerns die in de directe omgeving van Sedona zijn opgenomen. Niet dat het stadje zelf zo apart is. Dat geldt eigenlijk voor bijna ieder Amerikaans stadje. De omgeving, de grillig gevormde bergen en die allesoverheersende kleur zorgden voor een nog nooit eerder ervaren effect. Op het terrasje van een restaurant net buiten Sedona hebben we ons "avondeten" genuttigd. De overige gasten hadden, toen we plaats namen, kennelijk meer aandacht voor iets dat op een vuurbal leek en die op grote hoogte boven dat deel van Arizona te zien was. We hoorden mensen met stelligheid beweren dat een satelliet was die neerstortte en anderen die er van overtuigd waren dat het een UFO was. Ons verrekijkertje gaf al gauw uitkomst. Het was een langgerekte ballon voor meteorologische waarnemingen. We konden de overige gasten echter niet overtuigen. Terugrijdend naar Phoenix hoorden we via de plaatselijke radio dat het raadsel iedereen bezig hield. De stations waren druk bezig na te gaan wat dat vreemde voorwerp zou kunnen zijn. Om elf uur 's-avonds had men het achterhaald. Een weerballon, waarschijnlijk afkomstig uit de staat New-Mexico. (Wat zou er toch met de Amerikanen aan de hand zijn?). Afijn, we hebben na het nuttigen van dit "opwindende" soupetje de terugreis aanvaard. Even buiten Sedona, de zon was nog niet onder gegaan, reden we de waarschijnlijk mooiste rotspartij tegemoet die

we ooit hadden gezien. Als een enorm vierkant blok met schitterende loodrechte zijden en een afgeplatte top rees deze rood-goud gekleurde kolos voor ons op. In films en foto's hebben we deze berg vaak genoeg gezien. Er zo plotseling oog in oog mee te komen en dat op een moment dat de zon de toch al bijzondere kleuren extra weet in te kleuren, was een heel bijzondere belevenis. Zo bleek een dagtochtje in een onbekend stukje Amerika een opwindend evenement op te leveren. Vanzelfsprekend had de natuur daarin het grootste aandeel gehad.

We hebben ons voorgenomen onze ontdekkingsreizen niet in de ijskast te zetten. De frustraties, moeilijkheden en teleurstellingen die de samenleving in de Verenigde Staten oplevert, wordt in niet geringe mate gecompenseerd door de onverwachte plezierige en oogstrelende panorama's en afgezonderde paradijsjes die land en natuur te bieden hebben. Het verzacht de "pijn" van een door mensen verwrochte maatschappij en een (vaak te veel) door mensenhanden verwoeste natuurlijke schoonheid.

12. Het Milieu.

De zorg voor het milieu is in de Verenigde Staten in feite een zaak geworden van particuliere instanties en organisaties. Daar waar de meeste West-Europese landen een gericht milieubeleid (trachten te) voeren, is de overheid hier in veel gevallen een even grote boosdoener als het bedrijfsleven. En zolang de economie en het streven naar meer "banen" de hoogste prioriteit heeft en krijgt, zal er van een actief milieubeleid geen of maar in geringe mate sprake kunnen zijn. Met een bevolking die 4% van de totale wereldbevolking uitmaakt, nam de Verenigde Staten in 1990 17.6% van de uitstoot van dioxide, methaan en CFC's, de chemische stoffen die voor het broeikaseffect zorgen, voor haar rekening. China staat voor 6.6% te boek, de bevolking van dat land maakt echter bijna 18% van de wereldbevolking uit. (Ter vergelijking: Nederland zorgt voor 0.7% van die uitstoot terwijl haar bevolking 0.25% van de totale hoeveelheid aardse bewoners uitmaakt). Het feit dat de regering van de Verenigde Staten tijdens de wereldmilieuconferentie van 1992 in Rio de Janeiro weigerde de slotverklaring te ondertekenen geeft al een beetje de indruk over de zorg voor het milieu. Met de verkiezing van President Clinton en zijn Vice-President Al Gore, een fervent aanhanger van een actief milieubeleid, waren de verwachtingen van de milieugroepen hier hoog gespannen. Tot op dit moment is er, met uitzondering van de wet ter bescherming van een deel aan het Californische woestijngebied, geen enkel doeltreffende milieuwet door het Congres aangenomen. Daar is de lakse houding van de President ten aanzien van dit probleem ongetwijfeld mede de oorzaak van. Onder de vorige President, de heer Bush, werd ook geen

duidelijk beleid gevoerd. Zijn totaal ontbrekende interesse voor de milieuproblemen had echter tevens tot gevolg dat de bossen in het Westen van de Verenigde Staten nauwelijks verder konden worden gesloopt. De FPA (Federal Protection Agency), het officiële milieubureau van de federale regering had eerder kans gezien een lijst met bedreigde diersoorten op te stellen. Die wet voorzag in het voorkomen van de ontwikkeling (lees vernietiging) van gebieden (bossen, moerassen, weidegronden) waar deze dieren leven. In de redwoodwouden is één van die beschermde beestjes een bepaalde uil. Zo zagen de milieugroepen kans om de ontbossing van deze wouden via allerlei moeizaam lopende gerechtelijke procedures tegen te houden. Het beschermde beestje was hier een reddend engeltje. Echter, gedurende de bosconferentie die Clinton en Gore met afgevaardigden van de houthakkers en milieugroepen in de staat Washington hebben gehouden, kwam een ander beleid uit de bus. Het resultaat van dat beleid is dat sinds vorig jaar de grote trucks waarop de gesloopte reuzen zijn geladen, weer af en aan rijden. Niet actief zijn is soms voor het milieu doeltreffender dan het zoeken naar compromissen waar vooral de grote houtbedrijven de belangrijkste profiteurs van blijken te zijn. Het zijn echter niet alleen de beschermde beestjes (en beesten zoals de Californische zwarte beer) die met een complete uitroeiing worden bedreigd. De houtindustrie heeft de rivieren in de drie Westelijke staten dermate vervuld dat ook de visstand in de rivieren, vooral die van de zalm, zodanig is bedreigd dat de vissers die van de zalmvangst leven levensgrote tegenstanders van de houtindustrie zijn geworden. Een kenmerkend aspect van de wijze waarop met de bossen wordt omgesprongen is het gebruik van giftige chemicaliën waarmee struiken, ander laag gewas en niet-rendabele bomen in de wouden worden opgeruimd. Het product dat hier wordt gebruikt staat bekend onder de naam "Garlon". Helikopters vliegen af en aan en strooien deze stof ongelimiteerd over de bossen die in het bezit zijn van de grote houtcorporaties. Berucht zijn vooral Louisiana-Pacific, Georgia-Pacific en Louisiana-Lumber. Deze molochs hebben alle kleinere bedrijven uitgekocht en zorgen voor goede vertegenwoordigers in de wetgevende organen door "hun" kandidaten rijkelijk van verkiezingsgelden te voorzien en de pers zó te bewerken dat andersdenkende kandidaten bijna onmiddellijk als "radicalen" worden aangeduid en monddood worden gemaakt. Garlon wordt door de FPA als niet-gevaarlijk bestempeld. Dat wil zeggen het schijnt niet direct giftige stoffen te bevatten die de gezondheid van de omwonenden in gevaar brengt. Er wordt echter met geen woord over drie andere aspecten van dit gif gerept. In de eerste plaats hoe de gezondheid van de mensen (vooral de alom zo verguisde Mexicaanse illegale immigranten) die voor deze houtindustrieën in de bossen werken door deze stof kunnen worden beïnvloed. Aangezien het hier om, in de meeste gevallen, illegalen gaat maakt de zwijgende meerderheid daar geen gewag van. In de tweede plaats blijkt dat de

afstervende bomen en struiken een groot bosbrandgevaar opleveren. Dat is wel van directe toepassing op de omliggende gemeenschappen. In de derde plaats blijkt dat in het geval van zo'n bosbrand er wel zeer giftige gassen vrijkomen die, naast het gevaar van een bosbrand, een extra groot gevaar voor de volksgezondheid inhouden. Er zijn nog al wat provincies (counties), die de regering van de Staat Californië in Sacramento (de zetel van de regering van deze staat) hebben gesmeekt het gebruik van Garlon te verbieden. De invloed van de super-houthakkers is echter kennelijk zo groot dat op deze smeekbeden vaak niet eens wordt gereageerd. Maar over dit langzaam maar zeker voortdurende proces van de vernietiging van dit deel van het Noord-Amerikaanse continent heb ik in eerdere hoofdstukken al genoeg gezegd. Het is een proces waar de armlastige milieugroepen en de kapitaalkrachtige industrieën lijnrecht tegenover elkaar staan en van een werkbaar compromis geen sprake is.

Die milieugroepen zijn even bont en geschakeerd als de Amerikaanse samenleving zelf. Er zijn nog al wat kleinere groepen die in de pers bekend staan als milieu-activisten. In Noordelijk Californië is de meest op de voorgrond tredende groep: "Earth First". Eén van haar meest op de voorgrond tredende leden is Judith Bari, een inwoonster van Willits, die op haar eigen wijze met de politieke en justitionele machinaties van de Amerikaanse samenleving te maken heeft gekregen (zie het verslag over Judith in hoofdstuk 17). Daarnaast opereren in dit gebied nog enkele tientallen kleinere groeperingen die meestal in een bepaalde omgeving zijn geconcentreerd en vaak één bepaald milieu-aspect behartigen. De grootste en machtigste milieu-organisatie is ongetwijfeld de "Sierra Club" waarin veel milieubewuste Amerikanen zich hebben verenigd. Deze vereniging telt een slordige 100.000 leden die een hechte hiërarchische organisatie vormen. Met een dergelijke organisatie ontstaat tegelijkertijd het probleem van mensen die bepaalde functies wensen te bekleden en hen die de personen die zo'n functie ambiëren er niet geschikt voor vinden. Los van de diversiteit van meningen betreffende bepaalde onderwerpen ontstaat het bekende democratische geharrewar. Dagenlang durende vergaderingen, notulen die worden geschreven, gewijzigd en uiteindelijk in een dood archief belanden, tientallen mensen die niet tot een eensluidend besluit kunnen komen enz. En de acties blijven over het algemeen beperkt tot politieke acties zoals de "lobby" in Washington of het stimuleren van volksvertegenwoordigers die dan voor de Club bepaalde maatregelen moeten verdedigen. Wel een verschil met de fervente tegenstanders van het onbeteugelde kappen van de redwoods en die hun protest kracht bijzetten door zich aan die bomen te ketenen. Die activisten zijn een doorn in het oog van de houtindustrie die eigenlijk liever met de Sierra Club te maken heeft.

Hoewel het Noord-Amerikaanse continent nog altijd een overvloed aan natuurgebieden en praktisch onbewoonde staten bezit, zal de bevolkingstoename ook hier hoe langer hoe meer haar stempel op de milieuproblematiek gaan drukken. De overmatige irrigatie en de daarmee samenhangende agrarische productie in de "Great Plains", het gebied tussen de Missouri en de Mississippi aan de Oostzijde en de Rocky Mountains aan de Westzijde, doet een enorme aanslag op de watervoorziening op de Ogallala Aquifer, een enorm groot onderaards meer. Een groeiende bevolking, die enerzijds wordt veroorzaakt door de constante toevloed van (legale en illegale) immigranten en de sterke tegenstand van de zijde der kerken in zaken zoals geboortebeperking en gezinsplanning, zal het milieu bovenmatig doen schaden. Daarnaast vindt een sterke erosie van de kleine beschikbare bebouwbare bovenste laag van de grond plaats. Ook hier worden geen maatregelen van betekenis tegen genomen. De problemen zijn in de grote steden helemaal catastrofaal. Steden als New York, Chicago en Los Angeles kunnen nauwelijks hun vuilnis kwijt. (Dat is al een probleem in de redelijk kleine provincie waarin wij wonen). De enige oplossing voor dit afvalprobleem is dat men dit in toenemende mate in de reservaten van de oorspronkelijke Indiaanse bevolking gaat storten.

Hoewel men in Californië verplicht is een auto met katalysator aan te schaffen, is de luchtverontreiniging in een stad als Los Angeles dramatisch. Die katalysatoren blijken een doekje voor het bloeden te zijn. Men kan niets ondernemen tegen de autobezitters die hun voertuigen nauwelijks of niet laten onderhouden. De vrachtwagens rijden praktisch allemaal op diesel en de hoge uitlaatpijpen, die ver boven de cabine van de bestuurder uitsteken, gooien de rommel wel hoog de lucht in, maar toch weer niet zo hoog dat het niet te ruiken en vaak te proeven is. Het enige waar een groot aantal staten een goed figuur in slaan is het verbod op het roken in openbare gelegenheden, vliegthuizen en zelfs restaurants. Hoewel deze maatregelen van stad tot stad en staat tot staat kunnen verschillen, is het zonder meer en genot in een stad als San José een restaurant te kunnen bezoeken zonder in de rookwolken van je onmiddellijke burens verzeild te raken.

Tegenover de zorgzaamheid van de maatschappelijke constructies in sommige staten voor wat betreft de gezondheid van de niet-rokers staat de grenzeloze onzorgvuldigheid waarmee de samenleving met de luchtverontreiniging omgaat en die worden veroorzaakt door de open haarden en de potkacheltjes. Tijdens de oliecrisis van de zeventiger jaren zijn veel bewoners van de staten, waarin hout op ruime schaal aanwezig was, overgegaan op het stoken van die steeds schaarser wordende hulpbron. Het is nu reeds zover dat sommige gemeenten er toe over zijn gegaan de plaatsing van houtgestookte kachels of haarden te verbieden. Dat neemt niet weg dat het merendeel van de bewoners die voorziening reeds bezit en er akelig veel gebruik van maakt. In de stedelijke gebieden, waarin die

kacheltjes ruimschoots worden gebruikt, is een "straatje om" in de avonduren absoluut onmogelijk geworden. Zelfs een ommetje in de auto brengt je vaak met tranende ogen en een naar kriebelig gevoel in de borst thuis. Dat geldt dan voor "gezonde" mensen. Voor hen die extra gevoelig zijn voor de schadelijke invloeden van de rook van houtvuurtjes (het bevat veel kankerverwekkende stoffen) is zelfs het wonen in dergelijke gemeenschappen een onmogelijkheid geworden. Dat was ook onze situatie in McKinleyville. Het is hier in Willits aanmerkelijk beter. We hebben eigenlijk maar een paar burens, die ook nog benedenwinds wonen, waar we zo af en toe eens last van hebben. Dat was mede de reden dat we voornamelijk in de wintermaanden op zoek zijn geweest naar een geschikte woning. Aantrekkelijk lijkende woongemeenschappen vielen onmiddellijk af nadat we in de koudere periode gedurende de avonduren die omgeving nog eens bezochten. Het was dan onze bedoeling om een kleine wandeling te maken om te "proeven" hoe de atmosfeer daar in de avonduren "smaakte". We behoeften meestal zelfs de auto niet eens te verlaten om een indruk te krijgen van de ondragelijke penetrerende "stank" die deze massale houtverbranding te weeg brengt.

Naast deze massaal door de bevolking veroorzaakte luchtverontreiniging zijn er natuurlijk hele streken die direct door de uitstoot van verontreinigende stoffen van lichte en zware industrieën worden beïnvloed. Dat was een tweede reden dat we ons huis in McKinleyville op moesten geven. De onmiddellijke nabijheid van een fabriek waar houtfineer en multiplexplaten werden gefabriceerd, zorgde voor een niet te ruiken hoeveelheid gif. Dat was ook één van de oorzaken dat het percentage mensen die in Humboldt County aan kanker doet lijden 25% boven het landelijke gemiddelde uit doet komen. Ook de op grotere afstand gelegen altijd rokende schoorstenen van de fabrieken, die de voor de papierindustrie bestemde pulp fabriceren, dragen aan dit hoge percentage hun steentje bij. De omgeving van San Francisco is wat dat betreft al niet beter uit. Ten eerste ligt ten Noorden van het fraaie baai gebied het industrie complex van de olie- en raffinagebedrijven in Richmond, waar sinds 1992 tot drie maal toe grote delen van de stad moesten worden ontruimd ten gevolge van het ontsnappen of het weglekken van zeer gevaarlijke stoffen. Ten tweede ligt ten Zuiden van de "City" het economisch zo succesrijke "Silicon Valley" met z'n elektronische industrieën. Deze zogenaamd "schone" industrie loost de giftige dampen van de fabricageprocessen niet via hoge schoorstenen, maar normaal lijkende dak- of raamventilatoren in de atmosfeer. En lange tijd gingen de zware metalen met het spoelwater het openbare riool in dat direct in de baai uitmondt.

Dan zijn er verder nog de landelijke en niet verstedelijkte gebieden. In een staat als Californië zijn er echter maar weinig streken die niet door de ondernemende mens tot op de draad toe worden geëxploiteerd ter verbetering van de landelijke of plaatselijke economie. (Hier is het gebruik van de term "economie" een

afschuwelijk eufemisme). Ik heb het gebruik van de irrigatieproblemen en de grote hoeveelheden chemicaliën die bij deze agrarische cultuur worden gebruikt al genoemd. Het is in de uitgestrekte wijngaarden van de counties Nappa, Sonoma en Mendocino niet anders gesteld. Indien de grond door insecten onbruikbaar wordt, gebruikt men de producten van de chemische industrie, één van de machtigste Amerikaanse industrieën, om het teloor gegane ongedaan te maken. Zonder rekening te houden met de gezondheid van de mens. Datzelfde gebeurt ook bij de regelmatig uitgevoerde aanvallen vanuit de lucht. Vliegtuigjes met hun verdelgingsmiddelen vliegen af en aan. En, bij voorkeur in de zeer vroege ochtenduren zodat veel omwoners onaangenaam in hun slaap worden verrast en vergast. Het eenvoudige recept van een vroegtijdige waarschuwing wordt niet eens gehanteerd. De totale verontachtzaming van de kwaliteit van het normale bestaan wordt maar al te vaak geheel opgeofferd aan het persoonlijke gewin van de eigenaars van deze bedrijven. Wat voor de wijngaarden geldt, geldt al evenzeer voor de boomgaarden: appels, peren, pruimen, walnoten; alles wordt van tijd tot tijd onder een dikke vacht chemicaliën en met de mantel der liefde bedekt.

Eigenlijk is het milieuprobleem van één van de grootste staten in de Verenigde Staten daarmee redelijk compleet geschetst. De steden en stedelijke randgebieden verontreinigen de lucht in zeer sterke mate door de miljoenen auto's die vaak uiterst langzaam voortkruipen, de houtkacheltjes en de industrieën. Het platteland dat uit bossen, wijngaarden, boomgaarden en agrarische gebieden bestaat wordt onder een dikke laag pesticiden bedekt dat op zich de toch al zeer schaarse watervoorziening vermoordt. De enige schone toevlucht wordt door de hogere toppen van de Sierra Nevada geboden. Daar, in de toch wel al geelbruin vervuilde zomerse sneeuw, kan men nog een flinke portie schone lucht inademen. Dat lukt ook nog wel in de uitgestrekte en ongerepte woestijngebieden. De lucht is daar alleen zo heet dat je het gevoel hebt alsof het je longen doet schroeien.

We hebben het hier in de heuvels boven Willits op een hoogte van 600 meter boven de zeespiegel redelijk getroffen. De inversie-laag van het stadje ligt onder ons zodat de smerige lucht in het dal van Willits gevangen blijft. De enige echte verontreiniging die we hier hebben aangetroffen wordt door de natuur zelf veroorzaakt, een conditie die nog altijd is te prefereren boven die waarbij de mens zelf de grote boosdoener is.

Hoewel de milieuproblematiek in de Verenigde Staten natuurlijk niet wezenlijk verschilt met die van West-Europa zijn er toch een aantal aspecten die dit probleem in de Verenigde Staten extra accentueren. Dat wordt veroorzaakt door de grote afhankelijkheid van het privé-bezit van de auto en het ontbreken van een goede infrastructuur die de mogelijkheden van het gebruik of de aanleg

van openbare vervoers- en transportsystemen zeer ernstig belemmert. In de tweede plaats is een niet te verwaarlozen factor de heersende mening dat de regering zich zo weinig mogelijk met het bedrijfsleven, de sociale voorzieningen en de burger zelf moet bemoeien. Dit staat rigoureuze maatregelen en regelgevingen ernstig in de weg. Het land wordt wat dat betreft gekenmerkt door een mentaliteit waarin het "laissez-faire" en "après nous le déluge" de boventoon voert. In de derde plaats gaat de economie voor het milieu. Het gevolg van die houding is het opofferen van allerlei milieubescherpende maatregelen en een zeer lakse houding bij de controle op de naleving van wettelijk voorgeschreven in acht te nemen voorzieningen. Zo wordt in de staat Californië nauwelijks of niet gecontroleerd of een auto een goed werkende katalysator bezit. Hevig rokende uitlaten en zwaar stinkende trucks worden door de patrouillerende politie maar heel weinig aangehouden. De aandacht gaat meer uit naar de toenemende Autobahn-mentaliteit waarbij overschrijdingen van de snelheidsgrens met 40 km. al lang geen uitzondering meer is. Met een steeds groeiende bevolking, een (weer) toenemende consumptie en een instelling van "winst nu - later zien we dan wel weer", jakkert de samenleving naar een langzaam maar zeker verpauperend milieu. Geen wonder dat diegenen die redelijk bezorgd zijn over deze ontwikkeling hun toevlucht zoeken in herhuisvestingen, het liefst zo ver mogelijk verwijderd van de "beschaving" in de grotere steden en woongebieden. Men offert daar zonder problemen de aansluiting op het energie- en het telefoonnet aan op en verkondigt daarna vol trots dat ze "off the grid" (los van het net) wonen en leven.

Hoe serieus deze problemen op zich zelf ook mogen zijn, ze verbleken bij de problemen die de nucleaire technologie met zich mee heeft gebracht. De meeste Amerikanen waren zich wel bewust van het feit dat zich tijdens de ontwikkeling van deze hoogwaardige technologie een aantal "nare" bijverschijnselen hebben voorgedaan. De omvang daarvan komt nu pas langzaam aan het licht. En los van de vraag of die technologie in de Verenigde Staten zo grondig van veiligheidsmaatregelen is voorzien dat er van Chernobyl's geen sprake kan zijn, beginnen zo langzamerhand de denkende (en bezorgde) burgers van dit land ook de vraag te stellen wat er met de nucleaire afvalstoffen moet gebeuren. Wat en hoeveel vertrouwen kan ik nog stellen in de militaire, de industriële, de medische en de gouvernementele organisaties in dit land in de wetenschap dat duizenden, zo niet tienduizenden onschuldige en goedgebouwde burgers aan de ontwikkeling van deze technologie zijn opgeofferd.

Niet lang nadat ze als Minister van Energie was geïnstalleerd, heeft Hazel O'Leary de doos van Pandorra geopend. Uit de verschillende bestanden die bij dit Ministerie als uiterst vertrouwelijk waren geclassificeerd en opgeborgen bleek dat vroegere na-oorlogse Amerikaanse regeringen en regeringsfunctionarissen op grote schaal

proeven met mensen hebben genomen. Die proeven bestonden enerzijds uit het onverantwoord blootstellen van mensen aan de gevaren van de straling die vrijkomt bij nucleaire explosies en het gebruik van kernenergie, anderzijds uit een roekeloos gebruik van stoffen (radium, uranium, plutonium) die patiënten vaak zonder hun medeweten werden toegediend en zonder op de gevaren ervan te hebben gewezen. Onder diegenen die aan de straling van atoomproeven werden blootgesteld bevonden zich dienstplichtige soldaten die werden gedwongen zich in de onmiddellijke nabijheid van zo'n proef op te stellen; arbeidskrachten die op de terreinen waar de proeven werden gehouden te werk waren gesteld en in de derde plaats medewerkers van laboratoria en industrieën waar radio-actieve stoffen werden onderzocht of gefabriceerd. De verhalen van hen, die als proefkonijnen of onwetende slachtoffers zijn gebruikt, zijn ten hemel schreiend. De medische experimenten werden meestal in militaire ziekenhuizen uitgevoerd waar men argeloze, hulpbehoevende patiënten met te grote stralingsdoses heeft behandeld of waar men de patiënten zelfs met radio-actieve stoffen heeft ingespoten. Het lot van deze menselijke proefkonijnen was in veel gevallen hetzelfde. Een pijnlijke weg naar het einde. En tegelijkertijd wordt de "zachte dood" die in Nederland op terminale patiënten mag worden toegepast hier als het schoolvoorbeeld van genocide gekenmerkt.

Los van deze gevallen waarin mensen bewust direct aan het gevaar van kernstraling werden blootgesteld, zijn daar de duizenden boeren en de bewoners van talloze steden en dorpen die zich ten tijde van de (militaire) kernproeven in de woestijn van Nevada benedenwinds van die proeven bevonden. De staten Utah en Arizona kregen de grootste hoeveelheid straling over hun grondgebied uitgestort. Ook Nieuw-Mexico, Colorado en Wyoming bleven niet gespaard. Als je echter de kaart van de drift van de atoomwolken bekijkt, zie je dat alleen de staten ten Westen van de plaats waar de proeven zijn genomen redelijk schoon zijn gebleven. Het drama kreeg echter een nog grotere omvang toen bleek dat in de gebieden die direct in de windrichting van de atoomwolken lagen, de landbouwgrond eveneens met stoffen met een groot radio-actief stralingsgevaar waren besmet. Er werd niet gewaarschuwd, er werden geen maatregelen genomen en men is er hier van overtuigd dat het gehele verhaal zelfs op dit moment nog bij lange na niet is verteld. Toen wij ons meer resoluut oriënteerden op de plaats en de omgeving waar we ons wilden vestigen hebben we, om toch een beetje een indruk te hebben over de milieugevoelige en milieuvriendelijke streken in de Verenigde Staten een boek aangeschaft waarin zeer veel materiaal over dit onderwerp is verzameld. Echter, de gegevens over de gevolgen van de kernproeven waren in dit lijvige document niet opgenomen. Reden: geheim en geclassificeerd. Zelfs op dit moment is niet bekend in hoeverre de landbouwproducten die in Utah en Noord-Arizona worden geproduceerd vrij zijn van radio-actieve stoffen. Als voetnoot moet dan nog worden opgemerkt dat de

reservaten van de Indianen, zoals gebruikelijk, het meest door deze atoomproefpolitiek zijn geteisterd.

Wat nu is het proces geweest dat deze afschuwelijke problematiek langzaam in de openbaarheid heeft gebracht? De waarheid van dit drama begon in 1978, op instigatie van de toenmalige President Jimmy Carter aan het licht te komen. Hij beval de Nucleaire Energie Commissie (afgekort als AEC: Atomic Energy Commission) de in hun bezit zijnde geheime documenten openbaar te maken. Twee jaar later concludeerde een groep leden van het Congres, dat de documenten had bestudeerd en betrokkenen had ondervraagd, dat : "de grootste ironie van onze bovengrondse nucleaire proeven sinds de tweede wereldoorlog was dat het slechts slachtoffers in de Verenigde Staten had opgeleverd". Niet dat dat betekende dat er onmiddellijk actie werd genomen. Met de komst van President Reagan werd de informatie in de openbaar gemaakte documenten zoveel als mogelijk gebagatelliseerd en begon het militaire complex met de start van het "Star Wars"-project. Zo was in 1983 een proefgebied in Nevada één van de belangrijkste van 17 fabriekscomplexen. Ze vormden de kern van de geheel door de regering gemonopoliseerde nucleaire wapenfabricage. Al deze fabrieken lagen verspreid over 12 staten. Met een slordige 120.000 employées en een jaarlijks budget van 4 miljard dollar was de nucleaire industrie één van de grootste en gevaarlijkste industrieën, niet alleen in de Verenigde Staten, maar in de gehele wereld. Sinds 1990 heeft de Verenigde Staten geen atoom- of waterstofbommen meer geproduceerd en zijn er nog zes fabrieken operationeel. Daarvan is die in Nevada nog steeds de belangrijkste. De nationale beweging die de sluiting van het merendeel van deze fabrieken tegen het einde van de tachtiger jaren wist af te dwingen, kwam maar moeizaam tot stand. Het vond haar oorsprong in de woestijn rondom het proefgebied in Nevada en kreeg een sterke steun in de rug van een paar trotse en weerbarstige Mormonen. De Mormonen beschouwen een opstand tegen de wettige regering als een zonde. Deze Mormonen waren echter tot de conclusie gekomen dat niets doen een nog grotere zonde was. In 1956 en in 1982 confronteerden deze mensen de regering in een federaal gerechtshof in Salt Lake City met drie historische rechtszaken die het nucleaire schandaal in de Verenigde Staten uiteindelijk aan het licht brachten.

De eerste twee rechtszaken waren het gevolg van één en hetzelfde incident dat plaats vond in 1953 toen twee schaapsherders hun kuddes in het voorjaar verzamelden en hun beesten met afzichtelijke brandwonden en met gezwellen in de keel en mond aantroffen. De dieren konden nauwelijks nog op hun poten staan. Toen de schapen in de schaapskooien bijeen waren gebracht, ontdekten de herders nog meer vreemde biologische afwijkingen. De lammeren die werden geboren waren kleine opeengerolde lammeren met bierbuikjes. De lammeren die de geboorte overleefden bleven maar een paar uur in leven. Van de 14000 schapen in het gebied ten Oosten van het

proefgebied stierven er ruwweg 4500 in mei en juni van datzelfde jaar. De herders waren er van overtuigd dat radio-actieve straling de oorzaak van deze massale sterfte was. In 1955 werd een rechtszaak aangespannen. Gedurende de daaropvolgende rechtszitting, die nota bene pas in september van het daaropvolgende jaar plaatsvond, bleek dat de herders geen schijn van kans hadden. De rechter, een zekere mijnheer A. Sherman Christensen, accepteerde slechts de getuigenverklaringen van de atoomgeleerden en andere werkers aan de trapeze der wetenschap. Die verklaringen bevatten nauwelijks een woord dat waar was.

In 1980 kwam een speciale commissie van het Huis van Afgevaardigden na een grondige studie tot een geheel andere uitspraak. Deze commissie concludeerde dat de AEC (Atomic Energy Commission) zich schuldig had gemaakt aan een enorme verdoezeling van de werkelijke feiten en gebeurtenissen. De AEC had dat gedaan om het proefgebied tot iedere prijs te handhaven en de houding en acties van de diverse regeringen te beschermen. Daar kwam nog bij dat de AEC in de periode van 1951 tot 1954 zelf bij en rondom een andere fabriek waar radio-actief materiaal werd gemaakt en beproefd, een studie had verricht naar de invloed die dit radio-actieve materiaal op schapen in de omgeving van die fabriek had. Ook daar ontwikkelden zich gezwellen bij de beesten, viel de wol van hun vacht uit en stierf een groot deel aan de invloed van de schadelijke stoffen in het milieu. De regering had deze studies nooit in de openbaarheid gebracht. De publicatie van de Commissie uit het Huis van Afgevaardigden zorgde er voor dat de benadeelden opnieuw een aantal rechtszaken aanspanden. Rechter Christensen kwam na vier dagen van langdurige getuigenverklaringen in mei 1982 tot de conclusie dat het recht in 1955 op een geweldige manier was verkracht en dat de AEC schuldig was aan grootscheepse frauduleuze acties en verklaringen. In een onverklaarbare uitspraak vernietigde een Hof van Beroep in Denver in 1983 die uitspraak van Christensen. Dit hof kwam tot de conclusie dat er van misleidende verklaringen van de kant van de AEC geen sprake was en dat er geen bewijs was geleverd dat de schapen door radio-actieve straling besmet waren geworden. Later bleek dat de rechter die tot deze uitspraak kwam in 1962 deel uitmaakte van een vooraanstaand advocatenkantoor dat de belangen van het Los Alamos National Laboratory (waar o.a de eerste atoombom was ontwikkeld) had behartigd.

De derde historische rechtszaak werd aangespannen door 1200 inwoners uit het Zuid-Westen van de Verenigde Staten. Deze rechtszaak werd gehouden in Salt Lake City. Ene mijnheer Bruce Jenkins fungeerde als rechter. Het verloop van het ziektebeeld van 24 burgers werd hier als proefgeval gehanteerd. Van die 24 mensen waren vier kinderen en 14 volwassenen aan kanker gestorven. Vijf van hen waren, hoewel ernstig ziek, nog steeds in leven. Gedurende een rechtszitting van vier maanden vertelden 98 getuigen over hun ondragelijk leed en de verschrikkelijke pijn waaraan hun kinderen

ten prooi waren gevallen. Zonen en dochters beschreven de martelingen waarmee ze hun ouders aan hun sterfbed hadden begeleid. Wetenschappers, die in dienst stonden van de overheid, verklaarden dat ze de gevaren van de proeven nooit openbaar hadden gemaakt, maar konden niet worden overtuigd dat de bovengrondse kernproeven ook maar iemand een haar op het hoofd had gekrenkt. In mei 1984 concludeerde Jenkins dat het de straling afkomstig van de kernproeven was geweest die de kanker had veroorzaakt. Hij kende de 24 gevallen een schadevergoeding toe omdat de regering nalatig was geweest in het informeren van de omwonenden over de mogelijke gevaren die aan die proeven waren verbonden. Ook hier vernietigde het Hof van Beroep in 1987 de uitspraak. Het beriep zich daarbij op een wet uit 1946 die de regering grote bevoegdheden geeft tot het uitvoeren van geheime projecten ongeacht het feit of deze gevaar voor het milieu en de direct omwonenden inhouden. De zaak werd doorgespeeld naar het Federale Hooggerechtshof dat weigerde deze afschuwelijke nachtmerrie te behandelen.

Ondanks al deze justitionele hindernissen, die voor een goed deel afkomstig waren van de regering van President Reagan, regende het in de jaren na 1987 rechtszaken waarin grote aantallen mensen compensatie eisten voor het aan hun berokkende leed en materiële verlies. In 1989 werd het eerste succes geboekt. Dat succes vond plaats in de staat Ohio waar inwoners van het plaatsje Fernald 78 miljoen dollar schade werd toegekend. Die schade was veroorzaakt door de radio-actieve straling afkomstig van een in de nabijheid van Fernald gevestigde fabriek waarin uranium werd verwerkt. De eerdere uitspraak van rechter Jenkins voedde ook de activiteiten van diverse leden van het Congres. Dat had in 1988 tot gevolg dat gehandicapte ex-militairen, die werkzaam waren geweest in de nucleaire industrie en daar ziek waren geworden (er waren bij die employées 13 verschillende soorten kanker geconstateerd), een beroep konden doen op uitkeringen in het kader van een speciale wet. Twee leden van het Congres uit Utah slaagden er tenslotte in 1990 in dat President Bush de "Radiation Exposure Compensation Act" tekende. Hierin werd de eerste officiële verontschuldiging aangeboden aan de slachtoffers van deze jarenlang voortdurende milieuramp en werd een fonds in het leven geroepen waar de slachtoffers een beroep op konden doen.

Was het dus in de tachtiger jaren al duidelijk welke rampen deze oorlogsindustrie onder de bevolking had aangericht, de openbaarmakingen van de Minister van Energie van de regering Clinton stelden alle eerdere vermoedens over de gevolgen van de proeven en de diverse bedrijfsongelukjes daar bij in de schaduw. De herhaaldelijke verklaringen van de AEC dat er van gevaar voor de volksgezondheid absoluut geen sprake was, bleken op grove leugens en bedrog te zijn gebaseerd. Het merendeel van de Amerikaanse bevolking wil eigenlijk nog steeds niets horen over hetgeen zich in Nevada en verschillende andere proefgebieden en fabrieken, waar

nucleair materiaal wordt vervaardigd en proeven worden gehouden, heeft afgespeeld. Een deel van de bevolking kan inmiddels kennis nemen van de afschuwelijke verhalen van de slachtoffers van deze moderne technologie. En het zijn niet alleen hen die bij de bovengrondse proeven waren betrokken of hen die direct door de radio-actieve afvalstoffen werden besmet, omdat ze het ongeluk hadden dat de wind zodanig was dat ze direct aan die afval werden blootgesteld. Ook bij de ondergrondse proeven hebben zich catastrofes voorgedaan. Catastrofes die allen werden verzwegen omdat ze het prestige van het militair-industriële apparaat konden schaden. De vraag doemt daarbij op hoeveel andere zaken onder het vloerkleed zijn en worden geveegd en in hoeveel andere gevallen de gezondheid van de bevolking nog steeds aan grote gevaren wordt blootgesteld. Ook hier geldt natuurlijk dat deze problemen zich niet alleen in de Verenigde Staten voordoen. Het is helaas wel zo dat de militaire inspanningen en de omvang van de zogenaamde defensie-industrie nergens ter wereld zo groot is als hier. En de geheimzinnigheid en het geheime karakter dat op deze inspanningen wordt gestempeld is waarschijnlijk en zeker in vergelijking met de andere landen van de Noord-Atlantische alliantie onovertroffen.

13. De Media.

De Amerikaanse media, de pers, de televisie en de radio bepalen voor een groot deel hoe de bevolking denkt, stemt, reageert en is als zodanig het machtigste instrument van hen die de verschillende kranten en tijdschriften, televisie- en radiostations bezitten. Natuurlijk alles onder het mom van onpartijdigheid, waar helaas een groot deel van het Amerikaanse publiek nog in gelooft ook. De keuze van de ontvangers van het nieuws in de verschaffers daarvan is heel moeilijk te maken en er blijft je eigenlijk niet veel anders over dan de informatie die je via de media ontvangt maar zo kritisch mogelijk en met de nodige korreltjes zout te nemen. Wat dat betreft is (of moet ik inmiddels al zeggen: was) het Nederlandse omroepbestel ideaal. Dat bestel zorgde er tenminste voor dat iedere politieke of godsdienstige stroming aan haar trekken kon komen. Ondanks het feit dat de Verenigde Staten een aantal redelijk objectieve kranten en opiniebladen bezit, het dagblad "de Washington Post" en het weekblad "The New Yorker" zijn daar bij mijn weten de beste voorbeelden van, is het merendeel van de schrijvende pers eigendom van kapitaalkrachtige eigenaars. Hoewel de redacteurs een grote mate van zelfstandigheid denken te bezitten, komt de politieke signatuur van de meeste kranten en opiniebladen bij en vlak voor de verkiezingen goed tot uitdrukking. Zo'n slordige tachtig procent informeert de lezers dan op welke kandidaat moet worden gestemd. Dat is in bijna alle gevallen de vertegenwoordiger van de Republikeinse Partij, de partij van het kapitaal. Slimme eigenaren, die een aantal kranten bezitten, vinden

het soms nodig in één van hun bladen een afwijkend advies uit te brengen. In deze vrij afgelegen streek hebben we weinig keuze in het aanbod van de dagbladen. Het is een keuze tussen de "San Francisco Examiner", de "San Francisco Chronicle" of de "Press Democrat". De eerste twee dagbladen zijn eigendom van de familie Hearst (waar Patricia Hearst, de bendegenoot van de rituele massamoordenaar Charles Manson, familie van is). De Press Democrat is eigendom van het "Times" concern. Beide bladen bevatten een groot aantal rubrieken die door redacteurs van verschillende andere dagbladen in de Verenigde Staten worden verzorgd. Omdat de opinies van deze journalisten sterk verschillende nuanceringen vertonen is het vaak moeilijk je een beeld te vormen van de politieke oriëntatie van de krant. Bij de "Washington Post" is dat aspect veel minder sterk aanwezig. Die krant geeft veel nieuws uit Washington, waar de politiek van dit land wordt bekokstofd en waar de rest van de wereld vaak sterk afhankelijk van is.

En zo modderen we maar wat aan met wat hier beschikbaar is. De meer uitgebreide en vaak heel goed gedetailleerde informatie wordt ons door de "New Yorker" verschaft. Dat weekblad opereert in het midden van het politieke spectrum en haalt af en toe flink uit naar rechts en naar links (toegegeven, wat meer naar rechts dan naar links) en stelt ontoelaatbare praktijken vaak haarscherp aan het licht. De redacteurs van dit weekblad kunnen zich er dan ook op beroepen nog al eens in aanmerking te zijn gekomen voor de prestigieuze "Pulitzer Prijs". Natuurlijk bezit ook dit land naast de meer fatsoenlijke pers, de traditionele schandaalpers. Daarin worden vooral de in het middelpunt van de publieke belangstelling staande figuren (filmsterren, politici) door het slijk gesleurd. Een wat vreemde gewaarwording voor mij was dat die zogenaamde fatsoenlijke pers daar af en toe ook driftig aan mee doet. Zo zijn alle op halve waarheden berustte uitspattingen van President Clinton uitgebreid, opgeblazen en voorzien van veel fantasievolle verfraaiingen zonder enige vorm van terughoudendheid in die zogenaamde fatsoenlijke pers geëtaleerd. Het vreemde is dat de journalisten zich er op beroepen dat ieder gerucht nieuws is, zelfs als het zonneklaar is dat het een op niets gebaseerd fantasieverhaal is. Daarbij wordt de bron van het gerucht en het feit dat het niets meer dan een gerucht is al heel gauw vergeten. Eén van die geruchten kwam uit de koker van Mijnheer Russ Limbaugh, iemand die een ontzettend populair radioprogramma heeft waarin luisteraars via de telefoon in participeren. Russ Limbaugh is een verklaarde tegenstander van sociale programma's, het openbare onderwijs en een goed geregelde gezondheidszorg. Kortom, hij voert een strijd op leven en dood met de huidige regeringsploeg. Toen een goede vriend van de President zelfmoord pleegde, een feit dat door de politie onomstotelijk is bevestigd, lanceerde Russ Limbaugh het verhaal dat de President en zijn vrouw hem in een hotelkamer hadden laten vermoorden. Daarna hadden ze het lichaam naar het park gebracht waar hij uiteindelijk

werd gevonden. Vrijwel onmiddellijk werd dit op niets berustende verhaal grootscheeps in alle dagbladen gelanceerd. Veel journalisten hadden gemakshalve vergeten te vermelden wie dit verhaal de wereld in had gestuurd. De "New Yorker" is bij mijn weten het enige blad dat zich fel heeft geroerd en de rest van de schrijvende pers terecht van gootsteenjournalistiek heeft beschuldigd. Het resultaat van dit soort ervaringen is dat het erg moeilijk wordt de berichten die in de pers circuleren serieus te nemen. De enige mogelijkheid is om naast de "normale" dagbladen ook kennis te nemen van de berichten die in anders-georiënteerde dag- of weekbladen verschijnen. Voor ons zijn dat, naast de "New Yorker", de zeer links-georiënteerde "Anderson Valley Advertiser" (afgekort AVA) en "Mother Jones". De AVA kan worden gekarakteriseerd als een blad met een sterk linkse signatuur. De hoofdredacteur neemt zelfs de progressieve politici voortdurend op de hak. Het is opmerkelijk hoe dit weekblad, dat is opgezet als een advertentiekrantje voor de Anderson Vallei (40 km ten Zuiden van Willits en met een slordige 2000 inwoners) is uitgegroeid tot een blad dat zelfs in verschillende andere staten wordt gelezen. Het succes is waarschijnlijk toe te schrijven aan de politieke journalisten die hun medewerking aan dit blad verlenen. Daarnaast vormt het de uitlaatklep van veel burgers die de macht van het kapitaal en de grote corporaties meer dan zat zijn. De ingezonden artikelen, die in totaal soms meer dan vier pagina's in beslag nemen, vullen zonder moeite een gehele kolom en bestaan vaak uit bijzonder interessante, goed gedocumenteerde en gedetailleerde beschouwingen over echte (en natuurlijk ook vaak vermeende) maatschappelijke en politieke misstanden. Het geval van Judy Bari (zie hoofdstuk 17) is al een jaar onderwerp van hevige polemieken in deze AVA. "Mother Jones" is een zeer serieus maandblad van het soort dat de Amerikaanse maatschappij in al haar geledingen uiterst kritisch observeert en dat als gevolg daarvan maar een kleine oplage heeft. Met het schrijven van deze kroniek heb ik af ten toe het gevoel op de stoel van de redactie van "Mother Jones" te zitten, hoewel ik eenzelfde soort gevoel ook krijg bij het lezen van de journalistieke en literaire werken van Gore Vidal, Kenneth Galbraith, Noam Chomski en Peter Mathiesson. Vertegenwoordigers van de 5% "goede" burgers die elke willekeurige natie op een gegeven tijdstip bezit. (Die 5% is afkomstig van onze veel te vroeg overleden Hendrik Maria van Randwijk¹).

¹ *"Het geweten van de natie wordt slechts door vijf procent van haar ingezetenen bepaald."*

Opmerking gemaakt door H.M. van Randwijk tijdens de politionele acties van Nederland in Indonesië

De televisie is een andere ervaring en het is helaas nogal eens als voorbeeld in Nederland gebruikt om ons eigen bestel door zoiets als het Amerikaanse te vervangen. De grote netwerken: ABC, CBS en NBC verschaffen de kijker in de eerste plaats een overmatige dosis aan reclameboodschappen. In de tweede plaats amusement (vaak gelardeerd met ettelijke mishandelingen en moorden) en tenslotte nieuws. Laat ik over het amusement maar kort zijn. Met uitzondering van een incidentele goed gemaakte en gespeelde film bestaat dat hoofdzakelijk uit de "sitcoms" (vrij vertaald de komedies die bepaalde situaties weergeven). De speelfilms die de moeite van het bekijken waard zijn, worden iedere tien minuten door reclameboodschappen van het slechtste soort onderbroken en vergallen voor een goed deel het mogelijke plezier van een "avondje televisie". Wat ik erg vreemd vindt van die geldverslindende reclameboodschappen is dat tijdens zo'n film dezelfde boodschap wel vijf keer wordt herhaald. Dat moet òf een uiting van de intelligentie van de makers van het aangeprezen product òf een grenzeloze minachting van de intelligentie van het kijkerspubliek zijn. Van al deze onbenullige en weinig informatie biedende programma's hebben wij één uitgezocht die na drie jaar van tijd tot tijd nog altijd de moeite van het bekijken waard is. Het is de één uur durende serie: "Northern Exposure". Hierin worden de wederwaardigheden van de bewoners van een klein stadje in Alaska uit de doeken gedaan. Aangezien die bewoners een combinatie vormen van oorspronkelijke bewoners en een vreemde mengeling van Amerikanen die uit allerlei sociale en etnische geledingen van de Amerikaanse samenleving afkomstig zijn, blijft het interessant iedere week opnieuw te ervaren hoe de schrijvers die samenleving presenteren. Na het eerdere succes van Archie en Edith Bunker in "All in the Family", toont "Northern Exposure" een wat uitgebreidere Amerikaanse familie. Wij hadden eigenlijk gedacht en gehoopt dat bijvoorbeeld de VPRO deze sitcom allang zou hebben aangekocht. Helaas blijkt dat het òf aan de aandacht van Nederlandse programmamakers is ontsnapt òf dat de kosten van de aankoop ervan te hoog zijn.

Het door de grote netwerken gepresenteerde nieuws is zeer eenzijdig en om een indruk te krijgen van wat er in de wereld gebeurt, waren we gedwongen een satellietschotel aan te schaffen waarmee we toegang kregen tot de Canadese, Duitse en Franse omroepen. De Amerikaanse uitzendingen zijn in twee categorieën onder te brengen. Meestal wordt de kijker om zes en tien uur 's-avonds geconfronteerd met het lokale nieuws. Dat bestaat voor een derde deel uit het die dag vergoten en verspilde bloed en voor een derde deel uit sportverslagen. Het overige deel wordt gevuld met een beetje politiek, een beetje weer en een beetje van alles en nog wat. Interessanter zijn de programma's: "60 minutes" van CBS en "20/20" van ABC, waarin allerlei actuele en voor de Amerikanen vaak beschamende en ergerlijke praktijken en situaties aan de kaak worden gesteld. Dat zijn dan in feite de enige nieuwsbronnen van de

"grote drie" die tot onze verbeelding spreken en een deel van onze nieuwsgierigheid bevredigen.

Gelukkig zijn er nog andere TV-stations dan die eerder genoemde drie waarmee nog een zekere mate van kijkgenot kan worden verkregen. In de allereerste plaats zijn dat de stations die als "Public Broadcasting Stations" (PBS) of Publieke TV-stations te boek staan. Jaren geleden waren dat TV-stations waar iedere vorm van reclame ontbrak. De financiële steun wordt verkregen door een regeringssubsidie en de bijdragen van de kijkers. Die kijkers worden dan gedurende bepaalde perioden (vaak op onaangename wijze) vergast op de "pledge drives". Dat zijn uitzendingen waarin een groot aantal dames en heren achter de telefoon plaatsneemt en je tot vervelens toe wordt verteld hoe belangrijk het is om toch vooral lid te worden van het plaatselijke publieke TV-station en een jaarlijks bedrag te storten. Los van die geldlospeuteruitzendingen verzorgen deze publieke stations een meer acceptabel en verteerbaar programma. Het McNeil-Lehrer nieuwsprogramma staat op een aanmerkelijk hoger peil dan die van de andere stations en presenteert waarachtig zo nu en dan ook nog wat internationaal nieuws. Dat zijn dan wel over het algemeen natuurrampen of geweldsdelicten, maar ze laten zich daarover in ieder geval beter voorlichten dan de programma's van ABCNBCBS. De tijden zijn voor deze publieke stations kennelijk ook veranderd, want ook hier heeft de reclame, zij het in een beter verteerbare vorm, haar intrede gedaan. Bij het begin en aan het eind van de programma's wordt nu aangekondigd welke maatschappijen of firma's geldelijke steun aan dat programma hebben gegeven. En en passant wordt natuurlijk even snel uit de doeken gedaan in welke producten die bedrijven excelleren. Het onaangename plotselinge onderbreken van de uitgezonden programma's blijft gelukkig achterwege. We hebben zelf een wat vreemde metamorfose voor wat betreft de beeldbuiscluistering ondergaan. Daar waar we in Nederland via de kabel nogal vaak de rapportages van CNN volgden, maken we van die zender hier nauwelijks gebruik. De schreeuwerigheid, de frequentie en de mateloze oppervlakkigheid van de reclameboodschappen zullen daar ongetwijfeld mede schuldig aan zijn. TV-stations die, evenals PBS, de vervelende reclame-onderbreking missen zijn HBO en BRAVO, TV-stations die via de kabel of de satelliet goede tot zeer goede speelfilms uitzenden. Het opmerkelijke verschil tussen HBO en BRAVO is dat een abonnement op de eerste aanzienlijk duurder is dan het abonnement op BRAVO. Trouwens de meeste Amerikaanse kabel- of satellietuitzendingen zijn slechts te bekijken door een abonnement op de afzonderlijke stations of combinaties daarvan af te sluiten. De satelliet geeft nogal eens uitkomst omdat het ons de mogelijkheid biedt naar Canadese stations uit te wijken. De beelden uit Canada zijn kosteloos, terwijl het gepresenteerde zeker niet voor

dat hun Zuiderburen onder hoeft te doen. Voor een goed overzicht van het op de TV gepresenteerde wereldnieuws blijven we echter voorlopig aangewezen op de Deutsche Welle die ons hier van zes tot zeven uur 's-avonds het belangrijkste wereldnieuws (in de Engelse taal!) brengt. Helaas is de BBC via het medium televisie nog niet tot een dergelijke dienstverlening overgegaan. Daarvoor blijven we vooralsnog aangewezen op de radio-uitzendingen van de wereldservice van deze uitstekende omroeporganisatie. Dat zal des te meer het geval zijn indien de Republikeinen hun verkiezingsbelofte inlossen en alle subsidies aan het publieke net stopzetten. De uitzendingen daarvan zouden namelijk te "links" zijn. Onze ervaring is juist het tegenovergestelde.

Reeds tijdens haar verblijf in Europa klampte Francine zich vast aan de radio-uitzendingen van de BBC. Daar kwamen later, toen we in Hilversum in het bezit kwamen van een kabelverbinding, de TV-uitzendingen van de BBC nog bij. Toch bleek ze een trouwere luisteraar dan kijker te zijn en ondanks haar voorliefde voor een aantal Amerikaanse publieke radiostations, bleef ze de uitzendingen van de BBC na terugkeer in de Verenigde Staten missen. Een uitstekende Grundig kortegolfradio bracht daar enige verbetering in. Via dat toestelletje zien we zelfs kans een aantal uitzendingen van onze Nederlandse wereldomroep op te vangen. De kwaliteit van de ontvangst blijkt echter te sterk afhankelijk te zijn van de atmosferische condities en het feit dat de kortegolfsenders eigenlijk alleen maar gedurende de nachtelijke uren te beluisteren zijn. Dat dwong ons een andere oplossing te zoeken. Dat probleem was de vaak zeer slechte ontvangst van de TV-stations iets dat ons als het ware constant dwong om op de grote drie af te stemmen. Aangezien de kabelmaatschappijen niet in moeilijk bereikbare klanten zijn geïnteresseerd, hebben we dus uiteindelijk onze toevlucht tot de installatie van een satellietschotel moeten nemen. Niet alleen dat deze technologie ons meer dan honderd wereldwijd verspreide TV-stations thuis bezorgt; we kunnen die schotel tevens gebruiken voor de ontvangst van tientallen radiostations. Door de elektronica van de schotel direct met die van onze radio te koppelen, zetten we de TV zelfs geheel buiten spel. Het fraaie van deze oplossing is dat we een keur van zenders die uitsluitend serieuze muziek uitzenden en diverse (buitenlandse) radiostations in de database van de schotel hebben kunnen programmeren. Met het handbesturingsapparaatje, de "remote control", kunnen we door het indrukken van de code die bij de zender hoort de muziek of het nieuws uitstekend ontvangen. We hebben daarbij tevens ontdekt dat er nog al wat Amerikaanse publieke radiostations zijn die regelmatig uitzendingen van de BBC overnemen. De rest van de wereld is op die wijze dichterbij gekomen. Ons politieke, culturele en sociale isolement is daarmee voor een deel doorbroken. De mogelijkheden van

de schotel vergelijkend met die van de kabel ben ik tot de conclusie gekomen dat de schotel ontegenzeggelijk meer te bieden heeft. Wel met de aantekening dat de investering van de schotel nog altijd erg groot is. In ons geval was dat bedrag 2400 dollar.

We hebben onze situatie wat dat betreft dus redelijk onafhankelijk van het zeer eenzijdige nieuws en de zeer matige amusementsprogramma's in kunnen richten. Ondanks dat blijft Francine met alle haar ten dienste staande middelen ploeteren om haar favoriete plaatselijke radiostations: KQED in San Francisco en KPFA in Berkeley te ontvangen. We hebben voor dat doel extra antennes op het dak geplaatst en zware versterkers tussen de antennes geplaatst. KQED is een radiostation dat overwegend nieuws en actualiteitenprogramma's uit San Francisco uitzendt. Zonder die specifieke informatie zou het leven van Francine leeg zijn. KPFA is het radicale publieke radiostation in Berkeley dat sterk links is georiënteerd en dat ons analyses van het nieuws geeft zoals die maar zelden in de Verenigde Staten zijn te beluisteren. Het is het radiostation dat zich onderscheidt van de overige stations door de zijde van de verdrukte partijen te kiezen. Gedurende de Vietnamoorlog was dit ook één van de weinige zenders die de luisteraars regelmatig op de hoogte hield van de afschuwelijke situatie in Vietnam en de door sommige Amerikaanse militairen bedreven oorlogsmisdaden. De extra inspanningen om deze zenders te ontvangen hebben in zoverre geholpen dat wij, denk ik, de enigen in de omgeving zijn regelmatig op deze zenders af kunnen stemmen. Nadeel van KQED en KPFA is dat ze nauwelijks serieuze muziek uitzenden. Met de komst van de schotel hebben we kans gezien het publieke radiostation KUCV uit Lincoln Nebraska naar onze radio-apparatuur te geleiden. Dit geeft ons op Zondag de gelegenheid naar "St. Paul Zondagmorgen" te luisteren en naar "Performance To-day", een programma dat iedere ochtend op werkdagen wordt uitgezonden. In "St. Paul Zondagmorgen" worden we onthaald op individuele of groepen uitvoerende musici die door de organisator van het programma worden ingeleid, geïnterviewd en aan het werk gezet. Ik ken maar weinig radioprogramma's waarin de serieuze muziek zo uitdrukkelijk, spontaan en met zoveel enthousiasme bij de luisteraars worden gebracht. Vooral het feit dat de gasten het internationale muziekleven vertegenwoordigen zorgt voor boeiende uitzendingen. "Performance To-day" brengt opnamen van orkesten, ensembles en solisten die recentelijk ergens in de Verenigde Staten hebben opgetreden. Hier kunnen we kennis nemen van solisten, orkesten en koren die over het algemeen niet op de spiegelende schijf worden ingebrand en vaak verbluffende staaltjes van muzikaliteit en virtuositeit weten te presenteren. Hoewel we ons op deze wijze met behulp van radiostations redelijk genoeglijk hebben weten te installeren, zorgen de "Bijbelstations" toch op gezette tijden voor het nodige ongemak. Het wemelt namelijk in dit land van stations die een bepaalde religieuze grondslag hebben. Dat wil zeggen dat

preken, psalmen en aanvallen op niet-gelovigen op het dagelijkse menu van deze zenders voorkomen. Op zich behoeft niemand zich daar aan te storen, ware het niet dat ze storend werken bij diegenen die van dit soort informatie en amusement nauwelijks of niet gediend zijn. De bijbelstations bezitten over het algemeen sterke zenders die regelmatig van de hun toegewezen frequentie, al dan niet opzettelijk, wegglijden. Bij bepaalde atmosferische condities wordt dat wegglijden zo hevig dat ze de hele FM-band met hun getuigenissen en zalvende preken vullen. Protesteren helpt natuurlijk niet. Het is per slot van rekening Gods Woord dat hier wordt verkondigd en hoe kan een niet-gelovige sterveling zich daar tegen keren. In ieder geval heeft de poging die ik heb ondernomen om de instanties op dit etherterrorisme attent te maken niets uitgehaald. In die situaties en bij dergelijke atmosferische condities bezitten we onze ziel in lijdzaamheid. Gelukkig dat we dan nog altijd de schotel hebben om naar uit te wijken. Francine heeft er echter nog geen vrede mee dat haar geliefde KPFA op die wijze uit de ether wordt gejaagd en heeft bezworen daar toch maatregelen tegen te nemen. Of ze daar in zal slagen betwijfel ik, zeker in het licht van de machtige positie die door de organisaties achter deze bijbelstations wordt ingenomen.

Daar waar wij de radio gebruiken voor het verkrijgen van informatie en het beluisteren van muziek, is dit medium voor veel Amerikanen een middel om hun ongenoegen te spuien. De enige uitzonderingen op die regel vormen de discussieforums en de praatprogramma's van de publieke radiostations. Daar wordt tenminste voor een zeker mate van objectiviteit gezorgd. Ook tracht men daar minder geciviliseerde uitspraken of scheldpartijen uit de ether te weren. De grote netwerken en de plaatselijke radiostations, voor zover ze niet tot de publieke stations kunnen worden gerekend, nemen het niet zo nauw met het peil van de presentatoren en de via de telefoon participerende luisteraars. Ondanks het feit dat men vaak gerechtvaardigde kritiek op de heren politici en andere overheidsdienaren kan uiten, is de wijze waarop dit gebeurt vaak zo beschamend dat ik de moeite niet eens meer neem deze programma's te volgen. Het staat vaak bol uitdrukkingen waarin haatgevoelens met een sadistisch genoegen worden geuit. Het vreemde is dat diegenen die als moderator of begeleider van deze praatprogramma's fungeren zelf na verloop van tijd de stijl en uitdrukkingen van opbellende luisteraars over gaan nemen. Deze scheldprogramma's, waarin meestal geen enkele zinvolle oplossing voor de behandelde problemen wordt aangedragen, zijn voor het overgrote deel van het conservatieve blok en zijn aanhangers van sterk rechts georiënteerde politieke stromingen. De luisteraars zijn voor het overgrote deel voorstanders van een tot de tanden bewapende burgerij, natuurlijk met uitsluiting van hen die het niet met hun

visie eens zijn. Ze vinden dat ze veel te veel belasting betalen, dat ongehuwde moeders in concentratiekampen moeten worden opgesloten, dat de helft van de Amerikanen in de gevangenis thuis hoort, dat niet-blanke burgers geen rechten hebben en etaleren daarmee een beeld van de zelfkant van een normale samenleving. Het is maar zelden dat iemand het aandurft een ander geluid te laten horen. Dit is één van de vele redenen dat ik met Francine meevoel en me ook maar laat leiden door wat KQED, KPFA en enkele andere publieke radiostations (KZYY in Anderson Valley, KMUD in Garberville en KHSU in Arcata) te bieden hebben. Wat is het dan een opluchting om tijdens een bezoek aan Nederland op één van onze oerdegelijke Nederlandse zenders af te kunnen stemmen. Daarbij verontschuldig ik me onmiddellijk voor die stations en die programma's die zich in dit land wel degelijk van hun journalistieke en educatieve taak bewust zijn.

Eén van de actualiteiten waarin aan de media zeer veel aandacht is besteed, was de herdenking van de geallieerde invasie in Normandië. Ik zal trachten een klein beeld te schetsen van de wijze waarop de media bepaalde aspecten van dit soort aangelegenheden behandelt. Het dient tevens als voorbeeld van de manier waarop het overgrote deel van de pers internationale gebeurtenissen behandelt en hoe dit in het kader van het nationale denken en handelen wordt geplaatst.

Wat mij bij de verslaggeving over de herdenking van D-day vooral opviel was de algehele ontkenning van de rol die het aan Russische volk en het Russische leger in de bevrijding van Europa werd toegekend. Time Magazin had in haar herdenkingsuitgave een grote kop van ex-generaal en ex-President Eisenhower op haar omslag geplaatst. Dat beeld werd opgeluisterd met de tekst: "De Man die Europa bevrijdde". Erger kan het natuurlijk al bijna niet. In de artikelen, waarin de invasie en de eerste maand van de strijd in Normandië werden beschreven, kwam de rol die Rusland aan het Oostelijke front speelde en die daar met talloze Duitse divisies slag leverde, divisies die anders in het Westen hadden kunnen worden ingezet, nauwelijks aan bod. Terloops werd de Russische inspanning in één enkel regeltje genoemd. Ook de opvallende activiteiten van de Joegoslavische partisanen van maarschalk Tito, een andere handenbinder die de Duitsers noodzaakte een groot deel van haar reserves daar blijvend in te zetten, kwam niet aan bod. De rol van de Canadezen en Polen, laat staan onze eigen Prinses Irene Brigade, werd doodgezwegen. De toonzetting van Time stond model voor de verslaggeving van praktisch de gehele media. Natuurlijk was het in Normandië in de eerste plaats het Amerikaanse opperbevel en de Amerikaanse jeugd die het latere succes van de invasie mogelijk maakte. De zeer eenzijdige wijze waarop dit werd geëtaleerd en de feitelijke ontkenning van de inspanning en de opofferingen van

andere volken zorgde voor een beeld dat vooral op de sterk levende nationale gevoelens inspeelde.

Het waren verder de Europese zenders en kranten die ons inlichtten over de weigering van Dame Vera Lynn voor de hooggeplaatste gasten op te treden. Haar identificatie met de doodgewone jongens en meisjes, die op de stranden van Frankrijk hun jonge levens op moesten offeren, spreekt de politici en militairen kennelijk nauwelijks aan. In naam worden deze slachtoffers herdacht, in de geest zijn het feitelijk niet meer dan wegwerpmensen geweest.

Stonden de kranten bol en de beeldschermen vol van de gebeurtenissen rondom de herdenking van D-day, de herdenking van de slag om Arnhem is hier nauwelijks of niet in de publiciteit gekomen. Misschien was de oorzaak van deze ontbrekende aandacht het feit dat het initiatief hier niet door de Amerikaanse legerleiding was genomen of vanwege de minder sterke rol die het Amerikaanse leger in de operatie "Market Garden" heeft gespeeld.

Het is ontzettend verleidelijk op een groot aantal van deze nationaal getinte berichtgevingen van de zijde van de Amerikaanse pers in te gaan. Ook hier zijn natuurlijk enkele gunstige uitzonderingen. De eerder genoemde weekbladen: de New Yorker, Mother Jones en vooral de Anderson Valley Advertiser hebben de gebeurtenissen van de herdenking van D-day op een meer genuanceerde en soms zeer felle anti-Amerikaanse wijze belicht. Het is evenwel droevig te moeten constateren dat die opinies maar een heel klein deel van het Amerikaanse lezers- en kijkerspubliek bereiken. Het manipuleren van het denken en handelen van het volk is wat dat betreft een feitelijk monopolie dat in handen is van de eigenaars van de kranten, tijdschriften en televisiebedrijven. Het feit dat zelfs de President van dit machtige land niet in staat bleek de rol van anderen in het eerbetoon te betrekken en na liet de bittere ervaringen en het ondervonden leed van anderen dan de Amerikanen tenminste te vermelden, heeft ons erg teleurgesteld.

Tenslotte nog dit. In een speciale uitgave van LIFE werd in een herdenkingsuitgave van het jaar 1994 het overlijden van Wilma Rudolphs, de Amerikaanse atlete, bericht. In een hommage aan Wilma werd beweerd dat ze de eerste vrouwelijke atlete was die op de Olympische spelen in Rome drie gouden medailles had weten te veroveren. Dat Fanny Blankers-Koen in 1948 in London al eerder vier gouden medailles in de wacht had gesleept, was niet eens tot de redactie van dit maandblad doorgedrongen. Mijn brief, waarop ik die redactie over deze foute berichtgeving wees, is nooit beantwoord. Hun foutieve informatie is ook nooit gerectificeerd. Waarom ook? Het betrof hier immers geen Amerikaans succes(je)!

14. De Cultuur.

Cultuur kan worden gedefinieerd als de kwaliteit van een individu of maatschappij voortvloeiende uit de belangstelling in en de bekendheid met de meest uitmuntende eigenschappen van de scheppende en uitvoerende kunsten, de wetenschappelijke stromingen, de literatuur en, niet in de laatste plaats, het sociale gedrag van die individu of die maatschappij.

In dit land, met z'n sterk gemengde en uit alle delen van de wereld afkomstige bevolking, is zonder meer sprake van een rijk geschakeerd cultuurpatroon waaraan vertegenwoordigers van alle in de Verenigde Staten wonende rassen en volken bijdragen met uitzondering van dat van de oorspronkelijke Indiaanse bevolking. Met betrekking tot de kunst, de wetenschap en de literatuur kan men onmogelijk aan de indruk ontkomen dat belangrijke sectoren van de samenleving in de Verenigde Staten op positieve wijze tot het cultuurpatroon van het land bijdragen. Ik sla daarbij voorlopig de minder indrukwekkende uitingen van de Amerikaanse cultuur, namelijk die welke betrekking hebben op het sociale gedrag, even over en kom daar tegen het einde van dit hoofdstuk op terug. Op de neiging van de meerderheid van de bevolking om de minder uitmuntende eigenschappen van kunst en literatuur, de gewelddadige en geestverdoevende televisieseries als een exponent van de Amerikaanse cultuur te zien ga ik ook niet verder in. Zo lang men zich binnenshuis vermaakt met het getoonde spektakel en men het getoonde niet in de praktijk brengt moet dit als weliswaar smakeloos en goedkoop amusement worden beschouwd. Het heeft wel als voordeel dat het veel mensen van de straat en uit de kroeg houdt. Nee, men kan onmogelijk de Amerikaanse samenleving beoordelen en bekritisieren zonder tegelijkertijd uitdrukking te geven aan het gevoel van grote bewondering over de verdiensten en de resultaten van de kwaliteit van individu en maatschappij met betrekking tot de scheppende en uitvoerende kunstenaars, de literatuur en de wetenschappelijke successen. Het is niet voor niets dat de Nobel-prijzen steeds maar weer voor een groot deel aan Amerikaanse burgers wordt toegewezen. Dat aspect van het Amerikaanse cultuurpatroon is zonder meer uniek te noemen en is waarschijnlijk in de geschiedenis van een volk nimmer in die mate geëvenaard.

Ik zal me bij dit, voor mij wat moeilijke onderwerp, beperken tot die cultuuruitingen die gedurende mijn verblijf van de laatste paar jaren in de Verenigde Staten op mij de meeste indruk hebben gemaakt. Ik begeef me daarbij natuurlijk op zeer dun en glad ijs, omdat ik op die wijze natuurlijk mijn eigen culturele kwaliteit ten toon stel. Toch moet iedere journalist, schrijver of in het openbaar optredende individu die moed op kunnen brengen. In het kort en in de volgorde van de culturele uitingen waar ik mij zelf het best en het meest mee weet te identificeren, zal ik trachten

mijn indrukken over de positieve aspecten van het Amerikaanse culturele leven weer te geven.

In de eerste plaats en voor mij de belangrijkste, wordt het culturele leven in de Verenigde Staten bepaald door haar muzikale prestaties. Het leidt geen twijfel dat de door de Afrikaans-Amerikaanse bewoners geïntroduceerde jazz-muziek en het daaruit voortkomende populaire genre al lange tijd in de gehele wereld toonaangevend zijn. En hoewel ik zelf maar een beperkte belangstelling heb voor die tak van het muzikaleven, ben ik me bewust van de zeer grote invloed die deze vorm van de Amerikaanse cultuur op het land en de rest van onze beschaving heeft. Zelfs in kleine gehuchten zoals Willits vinden regelmatig opvoeringen plaats waar de plaatselijke bevolking sterk bij is betrokken. Een opvoering van "West Side Story", een productie van de plaatselijke middelbare school, trok in Willits gedurende de vijf opvoeringen een uitverkochte zaal. Het jaarlijkse "Blues Festival" in San Francisco is lange tijd voor het optreden van tientallen ensembles en solisten volledig uitverkocht. En dat terwijl er in het park waar dit festival plaats vindt, ruimte is voor tienduizenden liefhebbers. Hetzelfde geldt voor het Reggae Festival in Benbow (bij Garberville). Mijn voorliefde voor, of beter verslaving aan, de meer serieuze muziek komt hier ruimschoots aan z'n trekken. De CD's zijn zeker 50% goedkoper dan de prijzen die er in Nederland voor worden gevraagd, terwijl je bij een abonnement op een CD-club maar een fractie van die prijs hoeft te betalen. Naast deze ingeblikte muziek levert de radio ons via de schotel een kleine tien klassieke zenders die 24 uur per dag uitzenden en een muziekperiode van de late middeleeuwen tot aan vandaag bestrijken. De abonnementsconcerten van het San Francisco Symphonie Orkest zijn betaal- en bereikbaar, terwijl we daar ook regelmatig uit een keur van solisten, trio's, kwartetten en grotere ensembles een keuze kunnen maken. En het is niet eens nodig de afstand naar San Francisco te overbruggen. In onze "county" worden in plaatsen zoals Ukiah, Mendocino en Fort Bragg regelmatig concerten gegeven, inclusief een optreden van het plaatselijke orkest(je) van Ukiah dat ons onlangs op strijkkwartetten van Shostakovich trakteerde.

Een bijzondere ervaring was het concert dat we aan de vooravond van de grote nationale feestdag op de 14de juli in het stadion van de Stanford Universiteit bij konden wonen. Een Mozart-concert werd daar afgesloten met de Royal Fireworks van Handel dat vergezeld ging van een indrukwekkend "oooooh-aaaah" vuurwerk. Het enige waar ik me bij aan moest passen was het feit dat iedereen z'n picknickmandje met etenswaren en drankjes had meegebracht en dat het publiek tijdens de uitvoering smakelijk van hun openlucht-dineetje en de begeleidende muziek zat te genieten. Bij alle positieve verhalen over de kwaliteit van het contemporaine Amerikaanse muzikaleven past toch nog een (voor de Amerikanen) negatieve opmerking. Veel getalenteerde musici zijn uit Europa afkomstig,

terwijl daarnaast de Oost-Aziatische, vooral de uit Japan en China afkomstige, musici eveneens een belangrijke plaats innemen. Twee Amerikaanse toptalenten zijn van Afrikaanse afkomst, de sopraan Kathleen Battle en de trompettist Wynton Marsalis. En daarbij moet ik natuurlijk heel uitzonderlijke talenten in het populaire genre niet vergeten. Daarvan neemt Barbara Streisand bij het Amerikaanse publiek een zeer bijzondere plaats in.

Muzikaal komen we dus ten volle aan onze trekken. Dat geldt in niet mindere mate ook voor de mogelijkheid die de talloze boekwinkels ons in een ander cultuur artikel te bieden hebben. Ook wat dat betreft geldt dat de prijzen van de aangeboden boeken aanmerkelijk lager zijn dan die in Nederland. Bovendien maakt de aanwezigheid van veel tweede-hands boekwinkels de aanschaf nog aantrekkelijker. Als je daarbij, zoals dat bij Francine het geval is, de kranten napluist op de aankondiging van de jaarlijks door de plaatselijke bibliotheken te houden boekenmarkten, kom je met een intensieve zoekactie van een paar uur gemakkelijk met een honderd boeken voor de prijs van \$ 50.- thuis. Deze boeken zijn allen de moeite van het lezen waard, maar ik kan me met de beste wil van de wereld daar niet meer doorheen werken. Een paar schrijvers maken daar een uitzondering op. Dat zijn Peter Matthiesson, Gore Vidal, Kenneth Galbraith, Paul Kennedy en David Remnick met hun literaire, historische, sociaal-economische en journalistieke werken. Behalve het feit dat we in ruime mate onze eigen boeken aan kunnen schaffen, is het ook altijd mogelijk een beroep te doen op de vele bibliotheken. Hoewel de plaatselijke bibliotheken het hoe langer hoe moeilijker krijgen in verband met de steeds lagere subsidies die deze instellingen van de staat en de provincie ontvangen, blijken ze toch het hoofd boven water te kunnen houden, mede door de inzet van veel vrijwilligers. De bibliotheken in Eureka, Ukiah en Willits, waar we veel gebruik van maken, worden zeer druk bezocht. Voor diegenen, die zich op de hoogte wensen te houden van alles wat de schrijvende pers aan zin en onzin bij elkaar weet te schrijven, is er een keur van dagbladen, weekbladen en tijdschriften. De leestafels van al deze bibliotheken zijn dan meestal ook druk bezet en vooral de ongedwongen opstelling van gemakkelijke fauteuils zorgt er voor dat veel lezers kennelijk de dag in de bibliotheek doorbrengen. Vooral gedurende de koudere wintermaanden is dat hoekje van de bibliotheek in Willits kennelijk een gezellig, warm en plezierig cultureel plekje geworden. Iets dat door de mensen, die hier in betrekkelijke armoede iedere penny om moeten draaien, erg op prijs wordt gesteld en waar dan ook dankbaar gebruik van wordt gemaakt. De moderne technologie heeft ons op nog een andere wijze in nauwer contact met de auteurswereld gebracht. Omdat de afstanden die we hier moeten overbruggen om San Francisco, Eureka en andere veraf gelegen plaatsen te bezoeken groot zijn, zijn we gebruik gaan maken van het gesproken boek. Bibliotheken en specifieke uitleenfirma's hebben redelijk veel van deze boeken in

voorraad en zo komt Francine regelmatig met een nieuwe verzameling van 6, 12 of soms zelfs 24 audio-cassettes thuis. We hebben ons aangewend die gesproken boeken gedurende ons gedwongen verblijf in ons huisje op vier wielen te beluisteren. Maar omdat de huurperiode van deze boeken beperkt is, ze is in het uiterste geval niet meer dan vier weken, komt het nogal eens voor dat we in tijdnood raken. En omdat we gewend zijn in de auto te luisteren, betekent dit vaak dat we ook gedwongen tochtjes gaan maken om de laatste paar cassettes nog snel even te beluisteren. Het meest recente boek dat we op die wijze hebben afgewerkt is de "Chamber" van John Chrisam, de auteur van onder andere "De Firma" en "De Cliënt". Net als bij zijn vorige boeken hebben we gedurende een achttal cassettes gewacht op een spannende ontknoping van gebeurtenissen waarvan de lezer (in ons geval dus de luisteraar) denkt dat die plaats zullen vinden. Intussen blijft de auteur op zeer suggestieve en knappe wijze de aandacht richten op iemand die in z'n dodencel op zijn uiteindelijke executie in de gaskamer wacht. De gehele rechtsgang en de omstandigheden waaronder de ter dood veroordeelden hun leven slijten, krijgt in dit boek een heel bijzondere dimensie en had tot gevolg dat Francine haar oordeel over deze onmenselijke strafmaat is gaan herzien. Ik ben overigens bang dat zij de enige is. Het feit dat men het in de Verenigde Staten nog niet heeft aangedurfd ook dit boek te verfilmen, spreekt (nog te schrijven) boekdelen. Naast deze verstrooiende of vermoeiende lectuur is er natuurlijk bij ons een grote belangstelling voor de wetenschappelijke of technische boeken. De vele daarin gespecialiseerde boekwinkels in de grotere plaatsen en de boekwinkels in Palo Alto of Berkeley die de Stanford Universiteit en de Universiteit van Californië in Berkeley bedienen, zorgen voor vaak urenlange bezoeken waarbij de uiteindelijke besluitvorming over het aan te schaffen boek (of aan te schaffen boeken) het moeilijkste moment van een dergelijk uitstapje is geworden. Ik laat me zelf de laatste tijd het sterkst leiden door de beschikbare tijd die er is om die lectuur te kunnen verorberen. En helaas is die tijd in de eerste jaren van mijn pensionering vreemd genoeg hoe langer hoe zeldzamer geworden.

Bij onze aankomst in de Verenigde Staten zwoer Francine dat ze mijn culturele achterstand op het gebied van de beeldende kunsten en de film bij zou spijkeren. Voor wat betreft de beeldende kunst moet ze nog steeds een actieprogramma opstellen. We hebben tot op dit moment nog nauwelijks de gelegenheid gehad uitgebreide bezoeken aan musea en tentoonstellingen te brengen. De film heeft wel de nodige aandacht gekregen. Ze heeft me, zoveel als ik haar dat toeliet, met alle klassieke Amerikaanse, Engelse en Franse films geconfronteerd. Ik moet toegeven dat ik me daarbij aan de overvloed aan goede (en soms ook) minder goede spektakels heb overeten. De meeste films zijn in mijn geheugen tot één grote grijze massa samengeklonterd en indien men herinneringen aan bepaalde films ophaalt, kan ik met de beste wil van de wereld niet zeggen over

welke film men het heeft. Ik herken de situaties die worden beschreven, maar ik kan geen onderscheid meer maken tussen die grote aantallen films die allemaal een beetje op elkaar zijn gaan lijken. Met uitzondering van een paar. Die paar zijn: "Schindlers List", "Lorenzo's Oil", "A River runs through it", "The Piano", "Babettes Feast" en "Tous les matins du monde". Een paar Amerikaanse film opgesierd met een Deense en een Franse rolprent. Van deze vijf is Spielberg's "Schindlers List" een ongelofelijk meesterwerk. Hij heeft kans gezien om me tijdens de voorstelling meer dan 40 jaar in te tijd terug te smijten. Die ervaring was op zich zelf heel erg griezelig, iets dat ik natuurlijk had kunnen weten. We hebben Schindlers List tijdens een première in San Francisco gezien en ik heb nog nooit een publiek zo intens met een film mee zien leven en daar zo verschillend op zien reageren. Behalve mijn eigen "quantum leap" belevenis was het meest opmerkelijke dat bij het einde van de film niemand zich verroerde. Het was alsof de duizend mensen, die in het theater aanwezig waren, lam waren geslagen. Toen men eindelijk in beweging kwam zag ik tientallen bezoekers huilen terwijl anderen met een uitdrukking van angst en verslagenheid langzaam naar buiten schuifelden. Zo'n tien minuten na afloop van de film toen we op weg naar onze geparkeerde auto waren, barstte Francine in tranen uit. We zullen geen van beide de beelden, die deze uitzonderlijke regisseur op het doek wist te brengen ooit kunnen vergeten. En als het al wat vager wordt zal de meeslepende muziek van John Williams die beelden ongetwijfeld onmiddellijk weer in focus kunnen brengen. Ondanks de geweldige prestaties van de Franse cinema en het incidentele succes van een aantal andere landen blijft de Verenigde Staten toch hier de toon aangeven. Wel dient men daar de vele films die de moeite van het bekijken nauwelijks de moeite waard zijn, op de koop bij toe te nemen. Toch blijkt dat temidden van een dergelijke massaproductie er steeds weer een paar uitstekende films van hoog artistiek niveau boven komen drijven.

Bijna ieder avond, zo tegen de tijd dat we ons gereed maken om naar bed te gaan, richten we de satelliet op een bijzonder station. De naam van het station is "ARTS". Het biedt 24 uur per dag een non-stop programma met een keur aan korte beelden van commercieel verkrijgbare video-cassettes en beeldplaten. Oude opnamen van reeds lang gestorven tenors, sopranen, violisten, pianisten en dirigenten worden afgewisseld met recente opnamen van de grote namen in de muziek. Natuuropnamen, omlijst met schitterende muziek; balletvoorstellingen van Moira Shearer en Margot Fonteyn tot de huidige generatie; schilderijtentoonstellingen; architectonische meesterwerken; bezoeken aan Wenen, Parijs en Amsterdam; kortom alles wat in deze eeuw van cultureel belang was en is, passeert in korte "clips" die tussen de drie tien minuten duren, de revue. Zo ontrolt zich voor onze ogen bijna iedere avond weer een sterk geschakeerd en indrukwekkend cultureel patroon. Een patroon waarin

hier natuurlijk het Amerikaanse talent de boventoon voert, maar waarin zeker 40% is gewijd aan niet-Amerikaanse artiesten. Wat mijn hart toch erg goed doet is dat bij het bekendmaken van de fabrikant van de videoband of de beeldplaat de naam van "Philips" het meeste voorkomt. Amerikaanse cultuur ingeblikt in en op een door ons landje uitgevonden product.

Met betrekking tot de wetenschap kan ik erg kort zijn. Eén van de redenen dat ik me zo gemakkelijk liet verleiden tenminste vijf jaar in de Verenigde Staten door te brengen was de gemakkelijke en uitbundige toegang tot de laatste technische ontdekkingen, snuffjes en apparaten. Na een meer dan 32-jarige loopbaan in de informatietechnologie is een verblijf in de onmiddellijke nabijheid van "Silicon Valley", het schiereiland ten Zuiden van San Francisco, natuurlijk een informatiemekka voor de informatietechnoloog. Behalve de toegang tot allerlei gegevens speelt de prijs van de in overvloed beschikbare apparatuur en programmatuur natuurlijk een even grote rol. En als deze wetenschappelijke en technische belangstelling wat erg beperkt mocht lijken, dan moet ik daar onmiddellijk aan toevoegen dat allerlei wetenschappelijke verhandelingen via een zeer grote keuze in tijdschriften, TV- en radioprogramma's en tentoonstellingen daarnaast eveneens voor het grijpen liggen.

Al deze culturele aspecten vinden hier in dit leven dus een gretige aftrek. Iets dat niet kan worden gezegd van het Amerikaanse cultuurpatroon dat direct is verbonden aan het sociale gedrag van de Amerikaanse individu en de samenleving. Dat gedrag wordt bepaald door een cultuur van tevredenheid. Tevredenheid bij de Amerikaanse elite die momenteel het electoraat uitmaakt en in een groot aantal minder aantrekkelijke houdingen en stromingen resulteert zoals het benadrukken van korte-termijn acties die gepaard gaan met het nalaten andere meer belangrijke acties te ondernemen; het beperken en inkrimpen van de (sociale en industriële) investeringen; het afschilderen van de overheid als een ondragelijke last; het op ongrijpbare en donkere zijde speculeren in financiële zaken en het achteruit hollen van de kwaliteit van het onderwijs en de wijze waarop de jeugd wordt onderwezen. Hier verdwijnt het positieve beeld dat ik tot nu toe van de Amerikaanse cultuur heb geschetst en blijft slechts een gevoel over dat wordt beheerst door frustraties, woede en grote bezorgdheid. Laat ik, nog voor dat ik in een volgend hoofdstuk aandacht aan dat onderwijs ga wijden, even bij het culturele aspect van dat onderwijs stil blijven staan.

Niet zo lang geleden bepaalde het schoolbestuur van een school in Florida dat het moment was aangebroken waarop de kinderen vertrouwd moesten worden gemaakt met een stukje cultuurgeschiedenis. De lessen zouden vooral moeten onderstrepen dat de Amerikaanse cultuur superieur is aan alle andere in de wereld. Hierbij wordt

wel nadrukkelijk vermeld dat die Amerikaanse cultuur gebaseerd is op de erfenis van het Christendom en het Judaïsme². Op andere scholen worden boeken gecensureerd (in incidentele gevallen zelfs verbrand) en in Californië is een herziening van de examens door de Gouverneur verboden. Die herziening hield in dat in plaats van het gebruik van meervoudige-keuze vragen bij het onderzoek naar de kennis van de Engelstalige literatuur de examinandi schriftelijk bepaalde vragen over een (deel van een) boek of literair werk naar eigen inzicht moesten beantwoorden. De diverse schoolbesturen vonden dat dit gemakkelijk aanleiding kon geven tot verkeerde en voor de jeugd zondige en foutieve interpretaties van het lezen boek en dus niet kon worden toegestaan. Het moet hen die de opkomst van het duizendjarige rijk hebben meegemaakt erg bekend voorkomen. Indoctrinatie van de jeugd met als argument (of excuus) dat de Amerikaanse cultuur ten ene male anders en zuiverder is dan die van de rest van de wereld. En binnen die cultuur wordt stelling genomen tegen het aborteren van de vrucht van een verkracht kind of een doodzieke moeder, geldt de doodstraf als normale straf voor een zwarte landgenoot die de pech heeft zich op het verkeerde tijdstip op een verkeerde plaats te bevinden, is het dragen en gebruiken van automatische vuurwapens bij de wet geregeld, wordt geld verdienen als de hoogste vorm van maatschappelijk succes beschouwd en wordt armoede, ziekte of invaliditeit als een door God opgelegde straf beschouwd.

Ik weet het, ik overdrijf in die zin dat ik nu alle Amerikanen op één grote hoop gooi en me dus schuldig maak aan een ernstige vorm van veralgemenisering. En toch en toch. Al deze eigenschappen passen in een cultuurpatroon dat door een groot percentage van de Amerikanen als normaal wordt beschouwd en als beter dan alle andere cultuurpatronen wordt ervaren. De weinige journalisten en auteurs die trachten de samenleving op de gevaren van dit soort "cultuuruitingen" te wijzen, worden nauwelijks serieus genomen en krijgen vaak maar heel even erg summier de aandacht, zoals in het TV-programma "60 minutes". Die aandacht richt zich dan helaas hoofdzakelijk op de sensationele kant van de uitzending en leidt zelden tot een nationaal protest of een justitioneel of parlementair onderzoek. Waarom ook? Het is immers een aspect van de geaccepteerde wijze waarop de bevolking zich uit. Ook al is het maar een deel daarvan. En altijd kan men zich daarbij beroepen op de grondwet waarin de vrijheid van meningsuiting en het dragen van wapens aan iedere burger is en wordt toegestaan. Het in onze ogen gezondere deel van de bevolking is in deze strijd op een hopeloze wijze in het defensief gedrongen. En dat het een strijd is hebben

² Het Judaïsme wordt toegevoegd om niet de indruk te wekken dat het anti-semitisme in verschillende staten van de VS nog altijd welig tiert.

vertegenwoordigers van de Republikeinse partij op hun congres in 1991 duidelijk gemaakt. Voormannen van die partij bedienden zich van leuzen die er niet om logen en waarin de Amerikanen werd opgeroepen zich voor te bereiden op een culturele oorlog. Het is de vraag of die oorlog werkelijk in alle hevigheid uit zal barsten, maar toch een niet ondenkbare mogelijkheid met de verkiezing van zoveel uiterst rechts georiënteerde volksvertegenwoordigers in het Amerikaanse Congres. Dat de angst voor een grote confrontatie duidelijk aanwezig is, blijkt uit de talloze ingezonden brieven in diverse dag- en weekbladen waarin deze angst tot uitdrukking komt. Maar al te vaak worden bij het verwoorden van die angst vergelijkingen getrokken met de situatie waarin het Duitse volk zich bevond in de nadagen van de Republiek van Weimar. Een gerechtvaardigde angst voor een cultureel aspect van de Amerikaanse samenleving dat onverwoestbaar blijkt? Voor zover de paar geloofwaardige Amerikaanse schrijvers en filosofen zoals Gore Vidal en Noam Chomski en de Engels-Amerikaanse historicus Paul Kennedy daar nog geen eensluidende oordeel over kunnen geven zal het komende decennium daar ongetwijfeld wel uitsluitsel over geven.

Natuurlijk wordt het zeer bijzondere en boeiende aspect van de Amerikaanse cultuur bepaald door de talloze etnische groeperingen waaruit die de Amerikaanse samenleving is opgebouwd. Bestond die een vijftig jaar geleden nog bijna uitsluitend uit de zogenaamde Kaukasische en Afrikaans-Amerikaanse bevolkingsgroepen, thans zijn daar grote aantallen Latijns-Amerikaanse en Aziatisch-Amerikaanse burgers aan toegevoegd. Die na-oorlogse toevloed is van zeer grote invloed op het culturele gedrag van de Amerikaanse maatschappij geweest. Zowel in positieve als in negatieve zin. Het lijkt er sterk op dat vooral de Kaukasische Amerikanen (zeg maar gerust het blanke deel van de bevolking) zich maar moeilijk weet te schikken in de invloed van de Aziatische groeperingen op specifieke cultuuruitingen. Die Aziatische invloed is vooral dominant in de wetenschappen, waar de namen van de auteurs van wetenschappelijke artikelen de indruk wekken dat het merendeel van de wetenschappers uit Chinees sprekende landen afkomstig is. Maar ook worden de orkesten en de concertpodia in toenemende mate door medewerkers met de typische Aziatische gelaatstrekken opgesierd. Het is met name in de wetenschappelijke wereld dat veel blanke Amerikanen het niet na kunnen laten op het "gele gevaar" te wijzen. Dat door hen waargenomen gevaar komt deze maal dus niet van buitenaf maar van binnen uit. Opmerkelijk is dat deze fobie vooral het sterkst leeft in de gebieden die het verst van de stedelijke conglomeraten zijn verwijderd. In de steden is de vermenging veelal meer geaccepteerd dan dat het geval is in de meer afgelegen landelijke provincies. Zo kwamen we in Humboldt County en komen we in Mendocino County maar heel weinig Afrikaans-Amerikaanse mensen tegen. In Humboldt County

gold dat ook voor de overige niet-blanke bevolkingsgroepen. De wijngaarden van Mendocino hebben daarentegen een groot aantal Latijns-Amerikaanse arbeiders met hun gezinnen aangetrokken. De onmiddellijke nabijheid van compleet andere uitingen van de verschijningsvorm en de cultuur van "anderen" zal ongetwijfeld verder aanleiding zijn tot grote conflicten. Het versterkt de al bestaande indruk dat de samenleving eigenlijk op een potentieel explosieve en sluimerende vulkaan is gebouwd. Ook wat dat betreft heb ik geen idee of en wanneer die vulkaan tot een grote uitbarsting zal komen. Er zijn toch nogal wat Amerikanen die wat dat betreft hun hart vasthouden.

De cultuur van een volk wordt eveneens voor een groot deel bepaald door haar tradities en die tradities zijn vaak verankerd in het geloof. Dat geloof wordt in de Verenigde Staten vooral uitgedragen door de guru's van de verschillende godsdiensten en spirituele genootschappen. Ik krijg vaak de indruk dat de meeste Amerikanen zich aan een bepaalde guru hebben vastgeklampt. En voor zover ze zich niet hebben voorzien van een religieus of mystiek opererende guru zijn ze bij hun psycho-analist in "analyse", zoekend naar hun identiteit. Zo wordt een deel van de Amerikaanse cultuur in toenemende bepaald door mensen zoals Pat Robertson, Jimmy Swaggert, Ram Das, Gurumaya, Jessy Jackson en vele anderen. Een ontwikkeling waarin de guru's van de Evangelische kerken een steeds grotere rol zijn gaan spelen en die rol uitbuiten door een succesrijke jacht op de belangrijke posities in de Republikeinse Partij. Dat in die steeds feller wordende religieuze strijd de geloofsbelijdenis van andere religies in het gedrang komt, schijnt de militante evangelisten niet te deren. Hun kerken zitten bomvol met gelovigen, de uitzendingen van hun dominees worden via de TV uitgezonden en trekken op die wijze nog eens miljoenen kijkers. De kerkgangers gedragen zich soms als verdwaasde zenuwpatiënten die worden aangespoord door minstens even dwaze voorgangers en die in felle bewoordingen de kerkgangers oproepen tot de strijd. De strijd tegen de ongelovigen en dat zijn allen die niet tot het Christendom zijn over te halen. Daarbij gaat men totaal voorbij aan het feit dat dit land een groot aantal Joodse, Mohammedaanse, Boeddhistische en zelfs Hindoeïstische gelovigen telt. De in de Amerikaanse grondwet vastgelegde scheiding van kerk en staat komt steeds meer onder druk te staan en het lijkt er zelfs een beetje op dat dit door hen, die een andere godsdienst aanhangen, niet eens wordt begrepen. Zelfs de liberale Joodse gemeenschappen schijnen op deze dreiging van hun geloof, tradities en hun cultuurbezit niet of nauwelijks te reageren. En van de vele Amerikanen die zich tot het Boeddhisme hebben gewend valt ook al geen tegenstand te verwachten. Daar wordt door hun guru's een volkomen passief en gedwee afwachtend gedrag gepredikt. Een uitzondering hierop vormen de Afrikaans-

Amerikaanse Mohammedaanse voorgangers waarvan Louis Farakhan de grote voorman is. Maar die hebben het thans vooral gemunt op de Joodse bevolkingsgroepen die in de meest grove bewoordingen worden aangevallen. Op hun beurt kennen deze een aantal sterk orthodoxe gemeenschappen die de strijd van de Evangelische kerken sterk schijnen te ondersteunen. En alsof dat allemaal nog niet genoeg is zijn de Rooms-Katholieken onderling slaags geraakt en blijken Mijnheer Voitila en Moeder Theresia voor sommigen, vooral hen die voorstander zijn van een grotere rol van de vrouw in die kerk, toch niet zo heilig te zijn als men oorspronkelijk had gedacht (of gehoopt).

Zo balanceert de Verenigde Staten niet alleen politiek, maar ook cultureel (en ik aarzel niet de religieuze uitingen tot het cultuurpatroon van dit land te rekenen) op het slappe koord. De grote verdiensten van vele Amerikanen in de kunsten, de literatuur en de wetenschappen ten spijt, slaat de balans van de Amerikaanse cultuur toch door naar de negatieve zijde. Het sociale gedrag van de samenleving is daar debet aan. En dat terwijl het Amerikaanse volk met z'n grote verscheidenheid aan volken, rassen en culturen één groot cultureel museum zou kunnen zijn.

15. De Vrouw, de man en de Sexualiteit.

Van tijd tot tijd krijg je toch de indruk dat de bevolking van de Verenigde Staten meer dan één soort sexualiteit kent. Radio- en TV-programma's, kranten en andere publicaties maken meer dan normaal melding van de heterosexuele mannen en vrouwen, de homosexuele mannen (de gays), de lesbische vrouwen en de bi-sexuele mannen en vrouwen. Die laatste schijnen, althans als men de pers mag geloven, een minderheidsgroepering te vormen (of is het in werkelijk de allergrootste meerderheid?). De aandacht, die men in alle lagen van de bevolking en niet in het minst in de media aan deze opdeling van de verschillende sexuele geaardheden van de Amerikanen besteed, is onbegrijpelijk groot. Dat komt, denk ik, aan de ene kant door de uiterlijke afkeer die veel "normaal denkende en doende" Amerikanen ten aanzien van homosexuele mannen en vrouwen aan de dag leggen. Aan de andere kant doen zij, die hun sexuele noden en gedragingen een beetje anders etaleren, vaak de uiterste moeite om in het middelpunt van de belangstelling te blijven. Dat is waarschijnlijk de reden dat een enigszins normaal afwijkend gedrag hier als abnormaal, ziekelijk en ... tegen het woord van de bijbel wordt beschouwd. Wat weer tot gevolg heeft dat degenen die een afwijkend sexueel gedrag vertonen, zich sterk menen te moeten maken en hun geaardheid op de meest uitbundige wijze in de openbaarheid brengen. Dit uit zich in enerzijds dramatische en anderzijds komische situaties. Zo heeft de poging van President Clinton om homosexuele mannen die hun sexuele voorkeur uitspreken gewoon in het leger te laten fungeren, zijn presidentschap in de

vroege aanvang daarvan ernstig beschadigd. Bepaald komisch is de poging van een recent onderzoek naar het sexuele gedrag van de Amerikanen waarbij men tot de geruststellende conclusie kwam dat slechts 7% van de Amerikanen zichzelf als "sexueel anders" ziet. De bevolking kon toen gerust gaan slapen want de eerdere cijfers waaruit bleek dat het wel eens meer dan 25% kon zijn, was dus niet waar. Ook bleek uit dat onderzoek dat de Amerikanen niet zo gepreoccupeerd zijn in hun sexuele dagdromerij en sexuele prestaties als uit eerdere onderzoeken bleek. In plaats van twee vluggertjes per uur bleek de gemiddelde Amerikaan slechts twee maal per week de liefde te bedrijven en bij voorkeur met de eigen partner. Ook waren de sexuele fantasieën minder talrijk en minder storend dan die waar eerdere Kinsey- en Hite-rapporten melding van hadden gemaakt. En zo kon het in de dagen voor Kerstmis (1994) geschieden dat een grote rust over den volke kwam en men zich in allerlei opzichten weer als normaal kon gaan beschouwen. Natuurlijk met uitzondering van hen die in het (stiekem) uiten van hun andere sexuele geaardheid zich nog altijd bewust moeten zijn van de woede der normaalslapenden. Die woede kwam tijdens de onlangs gehouden verkiezingen in een aantal staten heel expliciet tot uitdrukking. In buurstaten zoals Idaho en Oregon hadden normaal neukende inwoners in proposities voorgesteld homoseksuele landgenoten bij de wet als "anders" te beschouwen en hen hun burgerrechten te ontnemen. Dat geldt met name het recht op een gelijke beoordeling bij sollicitaties, het kopen of huren van woonruimte enz. Gelukkig voor de bedreigden zijn die voorstellen verworpen. Minder gelukkig moet men zijn met het feit dat meer dan 40% van de uitgebrachte stemmen toch voor de invoering van dit soort discriminerende maatregelen bleek te zijn. Dat percentage is helaas aanmerkelijk hoger in de rangen van de beroepsmilitairen. Daar wordt het opnemen van man- en vrouwschappen, die blijk hebben gegeven een andere dan normale sexuele voorkeur te hebben, als ontoelaatbaar beschouwd. Vooral de mannen in het Amerikaanse leger en op de Amerikaanse vloot rillen bij de gedachte zich plotseling in het gezelschap van een homoseksuele man in de gezamenlijke douche te moeten wassen. (Dit schijnt bij de luchtmacht om de één of andere reden minder gevoelig te liggen). Hun argument is dat dan alle onderlinge saamhorigheid en kameraadschappelijke gevoelens die vooral onder de douche tot uiting komen, geweld aan worden gedaan. De vraag hoe het deze militairen vergaat indien zij zich in het gezelschap van de homoseksuele manschappen van de NATO-bondgenoten bevinden, is hier nooit aan de orde gesteld.

Dit probleem schijnt bij de vrouwelijke beroepsmilitairen nauwelijks een rol van betekenis te spelen. Ik kom dan ook eigenlijk tot de conclusie dat de Amerikaanse man nauwelijks raad weet met z'n eigen sexualiteit. En misschien geldt dat wel voor alle personen van het mannelijke geslacht, ongeacht hun nationaliteit. Hoewel, het relatief grote aantal aanrandingen van vrouwen en kinderen en

de honger naar pornografische lectuur en films in dit land de Amerikaanse man er toch een beetje vreemd uit doet springen. Dit kan natuurlijk best worden veroorzaakt door het grote taboe van de sexuele beleving dat een groot deel van de samenleving aan die beleving verbindt.

Van een gedegen voorlichting over de groei naar volwassenheid van jongere kinderen en de daarmee gepaard gaande veranderingen die in het lichaam plaats vinden is hier geen sprake. Op de meeste scholen, waar men tracht de kinderen voor te lichten over dit onderwerp, grijpen de schoolbesturen of de oudercommissies in. Men vindt dat voorlichting, voor zover nodig, door de ouders dient te geschieden. Dat standpunt wordt waarschijnlijk ingenomen door ouders die in staat zijn hun kinderen die voorlichting te geven. Dat zijn dan ook tegelijkertijd de ouders die in de schoolbesturen de dienst uitmaken. Echter, het blijkt dat het merendeel van de kinderen die voorlichting in huiselijke kring absoluut niet krijgen. En speciaal in een periode waar een goede voorlichting over de intieme relatie tussen twee mensen, de contraceptie en het grote gevaar van de AIDS-epidemie deze voorlichting zo uiterst belangrijk maakt, laat de maatschappij hier op ergerlijke wijze verstek gaan. Ook hier is het weer de religie die als de grote schuldige kan worden aangewezen. Het is niet alleen de katholieke kerk met z'n dogmatische verwerping van iedere vorm van contraceptie die hier schuldig aan is. Ook de evangelische kerken omringen alles wat met sexualiteit te maken heeft met een onbegrijpelijk vorm van geheimzinnigheid. Het lijkt er sterk op dat de sexuele intimiteit ook in die visie moet resulteren in een nieuw leven en dat alle andere sexuele genoegens als vies moeten worden beschouwd. In die visie worden andere dan de normale man-vrouw relaties natuurlijk helemaal verworpen. Die stroming is zo sterk dat een topsporter zoals Martina Navritalova nooit kans heeft gezien een contract met een Amerikaanse firma af te sluiten en ze haar inkomsten uitsluitend aan de geldprijzen te danken heeft. Voor haar heterosexuele collega's was dat prijzengeld slechts een douceurtje en kwamen de inkomsten voornamelijk uit de vette reclamecontracten die met sportieve en extra-sportieve merken konden worden afgesloten. Angst voor een boycot van het sexueel-correcte deel van de Amerikaanse bevolking zorgde er voor dat Martina, althans in de Verenigde Staten, van deze extra bron van inkomsten verstoken bleef. Het maakte het voor haar aan de andere kant wel veel gemakkelijker in het openbaar voor de rechten van de homoseksueel geaarde medeburgers op te komen, iets wat ze vaak op niet mis te verstane wijze heeft gedaan.

Die vreemde en voor ons onbegrijpelijke geheimzinnigheid die men rondom de sexuele gedragingen van de mens aan de dag legt, uit zich ook op andere manieren. Van een openlijke verkoop van condooms

in apotheken is hier geen sprake en ik zou niet eens weten waar ze (waarschijnlijk onder de toonbank) worden verkocht. Ook de in Europa zo bekende condoomautomaten heb ik hier nog niet aangetroffen. En je zou denken dat in een land dat zo door de AIDS-epidemie is getroffen zeker de verkoop van condooms zo sterk mogelijk zou worden gestimuleerd. Daar is echter geen sprake van. Wat dat AIDS-probleem betreft gaat men er zelfs slechts in enkele grote steden schoorvoetend toe over om, tegen de wettelijke bepalingen in, aan de drugverslaafden schone injectienaalden uit te delen.

In deze situatie wordt men geconfronteerd met de schizofrenie van het bedrijven van de liefdesdaad in bijna alle vertoonde films. Dat wil zeggen dat in die films naakte stelletjes nauwelijks voorkomen. Alle liefdesscènes vinden onder de lakens of dekens plaats. Wel is de suggestieve wijze zo sterk dat deze acties vaak een veel groter erotisch karakter hebben dan een echt nummertje. Die voorstelling van zaken wordt slechts begeleid door de mededeling dat de film beelden toont die slechts door volwassenen mogen worden bekeken. Een soortgelijke waarschuwing is trouwens ook van kracht indien men afschuwelijke geweldscènes toont. Ik maak me dan ook sterk dat de jeugd, die gemiddeld vier uur per dag aan de televisie is gekluisterd, van zowel het geweld als de erotiek met volle teugen geniet.

Bijzonder onrustbarende toestanden worden aangetroffen bij bepaalde minderheidsgroepen. Dat wordt waarschijnlijk eveneens veroorzaakt door het ontbreken van iedere vorm van goede voorlichting. Zo schijnt bij de armere lagen van de Afrikaans-Amerikaanse bevolking de (jonge) man het normaal te vinden z'n vluchtige vriendinnetjes met de gevolgen van hun sexueel contact op te zadelen en achter te laten. Een gewoonte waar ze blijkbaar nog trots op zijn ook. In interviews gaan deze mannen er vaak prat op zo veel mogelijk meisjes zwanger te hebben gemaakt. De gemeenschap draait voor de gevolgen op. Zelfs de voormalige leider van de Afrikaans-Amerikaanse leden in het Huis van Afgevaardigden moest toegeven dat hij op die wijze in zijn jeugd ook een aanzienlijk spoor van door hem geproduceerde kindertjes had achtergelaten. Daarover aan de tand gevoeld, beweerde de man dat hij de moeders van zijn kinderen regelmatig en in voldoende mate financieel ondersteunde. Iets dat trouwens door een aantal van zijn gebruikte lustobjecten heftig werd ontkend.

Indien de meisjes in een dergelijke situatie ook nog door diezelfde nietsnutten tot het gebruik van heroïne of cocaïne worden aangezet kun je gerust van een noodsituatie spreken. Het problematische van dit gedrag is dat natuurlijk de gehele Afrikaans-Amerikaanse bevolkingsgroep de zich superieur voelende blanke gemeenschap er nog eens een extra argument heeft gegeven om die superioriteit extra te onderstrepen.

Een bijzonder opmerkelijk verschijnsel is de sterk verschillende maatschappelijke (en wellicht ook culturele) oriëntatie van de Amerikaanse man enerzijds en de Amerikaanse vrouw anderzijds. De grootste voorvechters van een verbod op het dragen van vuurwapens zijn vrouwen. Vrouwen maken ook de dienst uit in de meeste maatschappelijke organisaties en in diverse beroepen hebben ze kans gezien een tenminste even belangrijke plaats als de man in te nemen. In mijn contacten met mannen en vrouwen heb ik de overtuigende indruk gekregen dat daar waar de Amerikaanse man zich graag als sterk, stoer en vooral mannelijk wenst te zien, de vrouw intelligenter en leergieriger is en een veel groter sociaal gevoel heeft ontwikkeld. Dat uit zich onder andere in hun stemgedrag. Van de 38% die aan de laatste verkiezingen in 1994 heeft deelgenomen stemde 57% van de mannen voor de rechts-conservatieve republikeinse partij en een vrij grote meerderheid van de vrouwen op de wat meer links-gerichte Democratische partij. Ook het stemgedrag bij propositie 187 (maatschappelijke onderdrukking van de illegale immigranten in Californië) was duidelijk verschillend tussen de mannen en de vrouwen. Hier waren de vrouwen veel minder geneigd de illegale immigranten discriminerend te behandelen dan dat bij de mannen het geval was. Ik had al eerder het gevoel gekregen dat de mannen die in onze directe omgeving wonen graag hun lichamelijke sterkte of uitgesproken stoerheid wensen te demonstreren (de stoere houthakkers, de avontuurlijke truckers) en vroeg de school verlaten om die mannelijkheid in een echt mannelijk beroep uit te dragen. De meisjes daarentegen blijven hun schoolopleiding vervolgen, ontwikkelen zich geestelijk beter en vormen, vooral in de landelijke provincies, het meest intelligente deel van die samenleving. In de vergaderingen van een aantal plaatselijke commissies die ik heb bijgewoond ben ik bijzonder onder de indruk gekomen van het functioneren van de vrouwen in die vergaderingen. Die situatie zal waarschijnlijk anders zijn in de stedelijke gebieden, maar ook daar uiten de vrouwen zich vaak veel beter, zorgvuldiger en maatschappelijk bezorgder dan de mannen. Die gaan vooral prat op het feit dat ze kapitalist zijn, beklagen zich dat te veel belasting betalen en beweren constant dat ze de overheid het liefst af zouden willen schaffen. Ook hier betrap ik me zelf weer op het onder één noemer brengen van bepaalde bevolkingsgroepen. Wat ik geprobeerd heb te schetsen is een indruk en een beeld dat de Amerikaanse man bij mij heeft gecreëerd. Gelukkig heb ik ook mannen (en weinig vrouwen) ontmoet die niet aan dat beeld beantwoorden. Die ontmoetingen hebben echter mijn beeld van het gedrag en de houding van de twee belangrijkste sexes niet kunnen veranderen. Dat is misschien wel het duidelijkst gebleken toen President Clinton zijn echtgenote voorzit(st)er maakte van de commissie die een oplossing moest vinden voor het probleem van de niet tegen ziektekosten verzekerde Amerikanen. Ze werd onmiddellijk het mikpunt van allerlei kwalijke grappen van het hoofdzakelijk mannelijke deel van de Amerikaanse

burgerij en diezelfde mannen zijn o zo gelukkig dat ze gedwongen werd een stapje terug te doen.

16. Het Onderwijs.

De schooldag in een lagere school of een school voor het gevorderde onderwijs (de "high school") begint met een door de kinderen opgevoerde dreun waarbij trouw aan de Amerikaanse vlag wordt gezworen. Als het christelijke blok haar zin door weet te drijven gaat daar een gebed, en als dat niet haalbaar is, een stilteperiode aan vooraf. Daarin is men dan vrij om te bidden of aan andere spirituele zaken te denken. Of het volgt op de eed aan de vlag. Dat hangt af van de belangrijkheid waarin vlag en God zullen worden geplaatst. In een wat weinig tactvolle opmerking stelde ik voor de eed en het gebed op de lagere school te vervangen door het gezamenlijke opdreunen van de tafels van vermenigvuldiging. Een opmerking die duidelijk als een godslastering en een onpatriottische stellingname werd opgevat gezien de ijzige stilte die na die opmerking viel. (Ik moet zo langzamerhand natuurlijk ook beter weten!). Maar laat ik toch even terugkomen op die tafels van vermenigvuldiging. Bij het verlaten van de lagere school kunnen zeer veel kinderen de meest eenvoudige rekenkundige handelingen slechts uitvoeren met behulp van hun zakrekenmachientje. Ook de leesvaardigheid is niet bijster groot, een gemis aan kennis dat hen in de daaropvolgende jaren hardnekkig blijft achtervolgen en waarschijnlijk mede oorzaak is van het grote aantal uitvallers op de middelbare scholen. Die middelbare school is verdeeld in een "junior high" en een "senior high" en voor diegenen die er in slagen zo'n middelbare school af te maken, wacht een echte ceremonie aan het einde van de schoolrit. Ze mogen uitgedost in een zwarte (of erg donkerblauwe) jurk en een professorshoedje met een pluim getuige zijn van het voorlezen van de namen van henzelf en de mede-geslaagden. Daarna worden de hoofddeksels onder groot gejuich de lucht in gegooid en behoort men tot de "klas van het jaar 1994" voor het geval dat men in 1994 deze plechtigheid mee mocht maken. Dan volgt het "college", soms ook weer verdeeld in junior of senior college en eventueel de universiteit. De meeste middelbare-schoolverlaters komen echter, als men tenminste al niet eerder is uitgevallen en tot de grote rijen van de "drop-outs" moet worden gerekend, met de weinig vriendelijke en kapitalistisch georiënteerde maatschappij in aanraking. Thans echter met uitzondering van een kleine groep, zo'n 0.5 tot 1 procent, die deel uit zullen gaan maken van de vaste en vaak permanente groep bezoekers van de Amerikaanse gevangenissen. De middelbare school is dus een soort school met een wat universeel getint onderwijs: rekenen (met de zakcomputer), de Engelse taal, soms een tweede taal (als men er de leerkrachten voor heeft), wat geschiedenis, soms ook wat aardrijkskunde, een beetje natuur- en scheikunde en ... sport. Voor veel

leerlingen van de middelbare scholen is het uitblinken in basketbal, honkbal, het Amerikaanse football (een soort rugby waarin men gedurende meer dan de helft van de tijd in een kringetje voorovergebogen de tactiek bespreekt) en mogelijk ijshockey. Voor de mannelijke scholieren is het uitblinken in één van deze sporten belangrijk. Ze worden dan wat gemakkelijker toegelaten tot één van de vele universiteiten en kunnen later wellicht een kapitaal verdienen als professionele topsporter. Die kwaliteit is ook belangrijk voor de school. Voor veel middelbare scholen, colleges en universiteiten is de sportieve prestatie vaak belangrijker dan de mentale prestaties van de leerlingen. De meisjes hebben twee opties. Ze hebben de keuze uit een typische damessport, zoals ons Europese voetbal of volleybal of ze worden uitgenodigd om als "cheerleaders" langs de lijnen van de speelvelden te gaan opereren waarin hun mannelijke medeleerlingen hun talenten etaleren. Een cheerleader wordt over het algemeen uit het pakket goedgevormde en goedogende meisjes gekozen, ze worden in een kostuumpje met een zeer kort rokje en een strak sluitend bovenlijfje gestoken en verder opgetuigd en opgesierd met veel kleuren, veren en andere toestanden. Deze "eropopjes" leren netjes synchroon op en neer te springen als er door hun mannen wordt gescoord en uiten tijdens dat springen de nodige sexuele strijd- en aanmoedigingskreten. Je zou denken dat de algehele vertoning van hun blote benen en de verdere tamelijk erotische aankleding bij de feministen en het puriteinse Godsvolk al lang tot de nodige protesten zou hebben geleid. Niets daar van. Veel moeders beschouwen het een eer voor hun dochter zich zo op, voor en aan te mogen stellen en op menige school en in menige klas worden verbitterde vetes uitgevochten tussen hen die wel en hen die niet tot de rijen der cheerleaders worden toegelaten.

Terug naar het onderwijs en de sport maar latend voor wat ze is. De openbare lagere en middelbare scholen worden door de overheid gesubsidieerd. Veel ouders zijn er echter toe over gegaan hun kinderen naar privéscholen te sturen. Dat wil zeggen, indien ze daartoe in staat worden gesteld. De leerlingen van de openbare lagere en middelbare scholen worden namelijk, als ze niet al te ver van de school wonen, met bussen van huis gehaald en teruggebracht. (Dat "niet al te ver" is betrekkelijk; het komt voor dat kinderen vier uur per dag in de schoolbus doorbrengen). Die gelegenheid bieden de privéscholen over het algemeen niet. Ook worden de privéscholen geheel door de ouders van de leerlingen betaald. De overheid mag die scholen niet subsidiëren. Dat betekent natuurlijk dat slechts de kinderen van de beter gesitueerde of welgestelde ouders dit soort scholen kunnen bezoeken. Een ander obstakel is het feit dat de school of het schoolbestuur kinderen kan weigeren. Daar ligt dan de oorzaak van de afbrokkelende kwaliteit van het openbare onderwijs in de grote steden en stedelijke gebieden. De klassen van die openbare scholen zijn overvol en in veel gevallen bevolkt met

kinderen van emigranten die de Engelse taal vaak niet machtig zijn. De leerkrachten zijn dus gedwongen veel aandacht aan deze leerlingen te besteden, iets dat ten koste gaat van de andere leerlingen. Zo moddert het openbare onderwijs langzaam maar zeker achteruit. In de staat Californië hebben de ouders van de kinderen die de privéscholen bezoeken geprobeerd om via een propositie dit financieringssysteem te wijzigen. De staat zou de leerling die een privéschool bezoekt een voucher van ongeveer \$ 3000.- moeten geven. Dat bedrag komt dan in mindering op de subsidies van de openbare scholen en de ouders die deze vouchers ontvangen, zijn dan vrij om een keuze uit het aanwezige schoolbestand te maken. Het verzet bleek zo groot te zijn dat dit voorstel geen schijn van kans maakte. Hier zouden vooral de kinderen van de ouders met lagere inkomens en de kinderen van emigranten de dupe van zijn geworden. De verminderde inkomsten zouden immers onmiddellijk een enorme toename van het aantal leerlingen per klas hebben gehad. Het geeft echter wel een indruk van de wijze waarop de maatschappelijke bovenlaag denkt. En daar komt nog bij dat de meeste privéscholen door de bijbelmensen zijn gesticht. De prediking van Jezus blijft in hun visie helaas geheel beperkt tot hun eigen kringetje. Een kringetje waarin echter meestal geen plaats is voor bijvoorbeeld gelovige gekleurde of Spaans sprekende kinderen.

Het onderwijssysteem kent voor de ouders die hun kinderen niet naar de openbare school willen of naar een privéschool kunnen sturen nog een mogelijkheid. Dat is de mogelijkheid die de wet biedt het onderwijs van de kinderen zelf ter hand te nemen. Dit systeem is hoofdzakelijk bedoeld voor hen die diep in de wildernis wonen en waarvoor het dus onmogelijk is de kinderen naar school te brengen of ze zelf die tocht te laten ondernemen. Zo werden de kinderen van één van onze burens in McKinleyville door de moeder onderwezen. Hun reden was echter het ontbreken van goed christelijk onderwijs en de angst dat hun kinderen te sterk door de plaatselijke anders denkenden zouden worden beïnvloed.

De kwalitatief slechte situatie van het lager en middelbaar onderwijs vindt mede haar oorsprong in de kwaliteit van het onderwijzend personeel. Hoe kan het ook anders. Van de onderwijzers wordt een college-opleiding verwacht en als tegenprestatie worden ze voor overvolle klassen geplaatst, krijgen met een groot drugprobleem te maken en worden in toenemende mate geconfronteerd met jongelui die wapens mee naar school brengen. Als tegenprestatie ontvangen veel van de jongere leerkrachten een jaarsalaris van 15.000 dollar; dat is maar net iets meer dan het wettelijk erkende inkomen waarbij iemand onder de armoedegrens terecht komt. Veel leerkrachten verzoeken dan ook dit inkomen over de te geven lesuren te verdelen en het, als het ware, per lesuur uit te betalen. Dat betekent dat ze weliswaar gedurende de vakanties geen vast inkomen hebben maar dit goed kunnen maken door extra ander werk aan te nemen. De aantrekkingskracht die er van dit beroep uitgaat is

tegelijkertijd zo slecht dat veel scholen zijn overgegaan tot het aanstellen van hulpkrachten die de vereisten ervaring en kwaliteit ten ene male missen. In deze weinig aantrekkelijke situatie wordt naast de roep om vouchers ook de roep om aparte klassen voor begaafde kinderen steeds luider. Indien die roep zo sterk wordt dat men wel gedwongen wordt daar gehoor aan te geven, wordt de toekomst voor de tragere leerlingen en de leerlingen uit de groepen met de lagere inkomens nog moeilijker. Het ziet er op dit moment niet naar uit dat de politieke kopstukken het probleem voor alle kinderen op zullen lossen. De bovenbouw van de samenleving zal ongetwijfeld, evenals dat het geval is bij alle andere sociale problemen, de juiste weg voor de kinderen uit hun milieu kiezen en de rest in de berm van de weg naar het absolute kapitalisme doen belanden.

Dat laatste blijkt wel heel duidelijk uit een paar cijfers. Aan de kadetten van de prestigieuze militaire academie in West Point wordt per jaar per leerling \$ 226.910 besteed. Het Gallaudet college voor dove kinderen (van de politici en hun lobbyisten in Washington) ontvangt per leerling per jaar \$ 17.063.- De Howard universiteit kan per leerling op \$ 14.153.- per jaar aan inkomsten rekenen. Het Oglala Lakota college, één van de zeer weinige scholen voor hoger onderwijs dat in een Indiaans reservaat is gevestigd en bestemd is voor de opleiding van kinderen uit dat reservaat, ontvangt slechts \$ 2.703.- per leerling per jaar. Deze cijfers maken wel duidelijk waar de aandacht op wordt gericht. Als men de kosten voor een Indiaans-Amerikaanse leerling vergelijkt met die van een cadet van West Point lijkt het een beetje op de percentages van het bruto nationale product die de rijke landen de ontwikkelingslanden toestoppen. Hier is een zakcentje en verder mondje dicht!

In tegenstelling tot de situatie die op de lagere openbare scholen bedroevend en op de middelbare scholen slecht tot middelmatig is, floreren de meeste colleges en universiteiten redelijk goed tot zeer goed. Speciaal voor de universiteiten geldt dat de hoge overheidssubsidies en de vaak zeer hoge schoolgelden, die op kunnen lopen tot \$ 23.000.- per leerling per jaar, de financiële basis van deze instellingen veel gezonder maken. Verder zijn veel van deze instituten voorzien van uitgebreide onderzoeksinstituten die door de overheid en de industrie van extra middelen worden voorzien. De loonkosten van veel hoogleraren en instructeurs/onderzoekers kunnen daar alleen al uit worden betaald. Een verdere inkomstenpot bestaat uit de inkomsten uit de reclames die de basketbal- en voetballevenementen omlijsten en de daaruit voortvloeiende betalingen die door de TV-stations op tafel worden gelegd. Veel colleges doen het wat betreft financieel weer veel slechter dan de universiteiten. Die universiteiten zijn verder grote trekpleisters voor buitenlandse studenten waarvan de overheid deze studenten dus langs een omweg

ook financiert. In tegenstelling tot de volkswede over de illegale Mexicaanse immigranten heb ik nog geen kwaad woord gehoord over de buitenlandse bevolking aan bijv. de Stanford Universiteit of de Universiteit van Californië in Berkeley. Toch genieten deze studenten dezelfde rechten en voorzieningen als de Amerikaanse studenten.

Het feit dat de veel betere financiering van de instituten voor het hogere onderwijs over het algemeen ten goede komt aan de beter gesitueerde scholieren en studenten zal wel het grote verschil uitmaken. Daar komt nog bij dat het natuurlijk voor het overgrote deel zeer begaafde jongelui zijn die van deze studiegenheid gebruik maken en de investeringen in het topje van de intellectuele crème is natuurlijk in een kapitalistische maatschappij veel aantrekkelijker dan de investeringen in een onzekere hoeveelheid jonge mensen op de openbare lager scholen. Het intelligentieniveau, het doorzettingsvermogen en de maatschappelijke instelling en dus het terugverdien-aspect, is bij deze jonge kinderen immers bij lange na nog niet bepaald. Het is dus veel minder interessant daar grote investeringen in te plegen. Men zal echter onherroepelijk op een gegeven moment met deze slechte politieke keuze worden geconfronteerd. Maar dat is een lange-termijn probleem en met dat soort problemen wenst de doorsnee-Amerikaan zich niet in te laten.

Wat in deze summiere opsomming van de opleidingsinstellingen ontbreekt is dat van de beroepsopleidingen. Ik heb me laten vertellen dat deze zeldzaamheid inderdaad hier en daar voorkomt. Bij het napluizen van diverse telefoonboeken en ander referentiemateriaal heb ik ze echter nog niet kunnen ontdekken. Met uitzondering van de beroepsopleiding voor verpleegsters en verplegers bestaat de in Europa sterk en goed ontwikkelde vakopleiding hier eigenlijk niet. De kinderen gaan allen na voltooiing van de lagere school naar de highschool en van daar uit naar de colleges en universiteiten. Een beroep als timmerman, elektricien enz., wordt door zelfstudie of in de praktijk geleerd. Ik ben er van overtuigd dat de grote uitval op de middelbare scholen zou kunnen worden voorkomen door de stichting van bijvoorbeeld een systeem van technische en industriescholen. Tot op dit moment heeft niemand me nog een goede verklaring kunnen geven voor deze onbegrijpelijke educatieve kloof. Het Duitse voorbeeld van de technische instituten en scholen (de Fachschule) en de wijze waarop de industrieën deze opleidingen vervolgen, wordt hier vaak in TV-programma's als een mogelijk voorbeeld voor de educatieve malaise aangehaald. De politieke kopstukken zijn, denk ik, zo verbijsterd over de omvang van het educatieprobleem dat ze, evenals dat het geval is bij de gezondheidszorg, slechts wat lapmiddelen weten te bedenken. Van een rigoureuus bijstellen van de catastrofe is (nog) geen sprake.

In de vele boekwinkels die we in de periode sinds onze vestiging in dit deel van het land hebben bezocht, raak ik Francine vaak uren kwijt. Ze is dan ergens in een hoekje met een boek op haar schoot terug te vinden. Dat wetende, tracht ik mijn tijd in een dergelijke situatie op een andere manier door te brengen. Zo heb ik in ruime mate kennis kunnen nemen van de stof die de middelbare scholieren en de studenten aan de colleges en de universiteiten worden aangeboden. Natuurlijk heb ik me daarbij beperkt tot de vakgebieden waarin ik zelf een zekere vaardigheid heb opgebouwd. Het resultaat van deze uurtjes van onderzoek naar het onderwijspeil in de USA is eigenlijk verbijsterend. De geschiedenisboeken zijn voornamelijk gericht op de (korte) geschiedenis van de Verenigde Staten zelf. Daarvan is de geschiedenis van de oorspronkelijke bevolking uitgesloten. Indien de Amerikanen er al iets van af weten, is dat het gevolg van een persoonlijke interesse. Ook de geschiedenis van Afrika (waar zo'n 15% van de Amerikanen uit afkomstig zijn) is te verwaarlozen. Het land waarvan de historie de meeste aandacht krijgt is Engeland. Een wat magere opleiding voor de bevolking van een land dat zich de leider in de wereld meent te moeten noemen. Aardrijkskunde, in de zin zoals ik dat vroeger op school heb geleerd, bestaat nauwelijks. Ook dat blijft beperkt tot de Verenigde Staten zelf. Maar het overgrote deel van de Amerikanen met een highschooldiploma kent de hoofdsteden van de meeste staten van dit land niet eens. Over de wijze waarop men de eigen taal op school leert kan ik weinig zeggen. Het lijkt er een beetje op dat een groot deel van de Amerikanen zich zeer goed mondeling en schriftelijk uit weet te drukken. Een ander, niet gering, deel volgt op latere leeftijd bijscholingscursussen om te leren lezen en schrijven! De lessen in de verschillende takken van de wiskunde moeten voor de middelbare scholieren niet al te moeilijk zijn. Het is in ieder geval zó dat de stof die de eerstejaarsstudenten op de colleges en de universiteiten krijgen, overeenkomt met dat wat ik zelf in de vierde en de vijfde klas van **mijn** middelbare schooltijd in Nederland heb moeten leren. Dat geldt ook voor andere exacte vakken zoals natuurkunde, mechanica en scheikunde. Verder heb ik de sterke indruk gekregen dat vakken zoals boekhoudkunde en economie nauwelijks of niet op de middelbare scholen worden gedoceerd. Voor wat de vreemde talen betreft ligt de nadruk sterk op het Spaans, iets dat begrijpelijk is in een land waar grote bevolkingsgroepen het Engels niet eens machtig zijn en zich slechts in de eigen Spaanse taal weten uit te drukken. Zo kunnen Californië en Florida gevoeglijk als twee-talig worden beschouwd. Hoewel er leerlingen zijn die graag andere talen zouden willen leren, wordt dit praktisch onmogelijk gemaakt door de afwezigheid van leerkrachten die in het Frans, Duits of Russisch les kunnen geven. Ook dit wordt voor de geïnteresseerde scholieren en studenten vaak een persoonlijke hobby. In de grote steden en stedelijke conglomeraties zal men wat gemakkelijker aan z'n trekken

kunnen komen door die school te kiezen waar de vakken worden gedoceerd waarin men is geïnteresseerd. In de buitengewesten bestaat die mogelijkheid ten ene male niet en blijven de jonge Amerikanen verstoken van een meer gevarieerde vorm van onderwijs.

Wat wel grote aandacht krijgt is de lichamelijke ontwikkeling van de jeugd. Die gaat zelfs zo ver en heeft een dusdanig grote betekenis dat we herhaaldelijk kennis kunnen nemen van nieuwe coaches van het basketbal- of footballteam van de school die zijn benoemd, aangetrokken of ingekocht. Ik heb nog niet meegemaakt dat melding werd gemaakt van de aanstelling van een nieuwe leraar in de wiskunde of zelfs directeur van een school. Dat is een weinig bemoedigend beeld en geeft een indruk van de oriëntatie van de belangstelling die de ouders en de rest van de gemeenschap in het onderwijs hebben. Het lijkt er soms een beetje op dat men denkt dat een goede lichamelijke ontwikkeling, de eed aan de Amerikaanse vlag en een gemeenschappelijk gebed voldoende zijn om de onderwijssituatie te verbeteren. Ik heb grote moeite met deze naïviteit van veel Amerikanen.

Wel moet ik bij deze ontboezemingen de opmerking maken dat mijn vergelijkingen zijn gebaseerd op mijn eigen schooltijd, 50 jaar geleden. Ik ben bang dat het onderwijs in Nederland in die periode ook aan de nodige erosies blootgesteld is geweest.

Ondanks deze sombere geluiden bevindt de Verenigde Staten zich nog altijd bij de drie landen die het meest, n.l. 6.8% van hun bruto nationale product, aan het onderwijs besteden³. (Die andere twee landen zijn Canada en Nederland). Het ligt daarbij voor op landen zoals Duitsland en Frankrijk en het kan bogen op de beste universiteiten ter wereld: Yale, Harvard, Princeton, Stanford, MIT, om maar een paar te noemen. Die instituten leveren dan ook keur van internationaal erkende wetenschappers en Nobelprijswinnaars af. Maar deze instellingen ontvangen dan ook een onevenredig groot deel van het onderwijsbudget n.l. 40%. Dat verklaart ten dele dat tegenover deze schitterende prestaties het land te maken heeft met een zeer povere onderwijssituatie voor diegenen die tot hun 18de jaar het lagere en middelbare onderwijs (moeten) volgen. De resultaten van de nationale schooltest, de SAT (Scholastic Aptitude Test) die uitsluitend meervoudige-keuze vragen bevat, daalt ieder jaar opnieuw. Meer dan 700.000 leerlingen verlaten het middelbare onderwijs vroegtijdig. Dat is een vijfde deel van het totale bestand aan leerlingen dat de middelbare school bezoekt en de helft van die scholieren woont in de grote steden. Daar komt nog bij dat die scholieren slechts 180 dagen van het gehele jaar naar school gaan. (Dat is in Nederland meer dan 200 en in Japan zelfs meer dan

³Deze cijfers zijn gebaseerd op officiële informatie uit 1989.

220 dagen uit een geheel jaar). Toch volgt 40% van de middelbare scholieren die hun diploma krijgen uitgereikt later een soort universitair onderwijs, een in verhouding veel te hoog percentage vergeleken met diegenen die een meer vakgericht onderwijs zouden moeten volgen. En ondanks het feit dat dit land officieel geen analfabetisme kent, doet zich het feit voor dat 25 miljoen volwassen Amerikanen de waarschuwing op het flesje met medicijnen niet kunnen lezen en dat 22% van de bevolking niet in staat is een correcte brief te schrijven.

In een vergelijkingstest met scholieren uit 17 landen, waaronder Japan, Zuid-Korea en de alle West-Europese landen, eindigden de Amerikaanse scholieren van 15 jaar als laatste. Ze blijven die uit de Filipijnen net voor. Toch vond twee-derde van die Amerikaanse scholieren dat ze "goed" waren in de wiskunde, terwijl slechts een kwart van de Zuid-Koreaanse leerlingen, die veel hoger scoorden dan hun Amerikaanse collega's, zichzelf als "redelijk" bestempelden. Laat ik dit summiere cijfermateriaal nog wat aanvullen. Slechts 15% van de middelbare scholieren volgt het onderwijs in een vreemde taal en van die 15% vervolgt slechts 2% dat onderwijs na een studie van twee jaar. Tijdens de Golfoorlog wist slechts 25% van de Amerikanen de Perzische Golf op de wereldkaart aan te wijzen.

Voeg bij deze cijfers de dramatische ontwikkeling van het wapenbezit en het druggebruik van de jeugd⁴ en de ontluistering van hen waar het land z'n toekomst op moet bouwen is compleet.

17. Vreemde praktijken en situaties.

Ieder land heeft zo z'n eigen eigenaardigheden. Een drietal zaken die hier sterk in het middelpunt van de belangstelling staan en, zoals dat hier gebruikelijk is, aanleiding hebben gegeven tot de nodige (en soms onnodige) rechtszaken wil ik in deze opsomming van ervaringen niet onvermeld laten. Het zijn zaken die, voor zover ik niet al te zeer van wat zich in Nederland afspeelt ben vreemd, ongelooflijk lijken. Toch staan deze en soortgelijke situaties herhaaldelijk in het middelpunt van de publieke belangstelling.

Het eerste geval betreft de allernieuwste rage die de gemoederen, de media, de psychologen, psychiaters en natuurlijk de advocaten hier momenteel bezighoudt, is het verschijnsel van de onderdrukte (of verdrukte) herinnering. Of zoals hen die zich graag van Engelse woorden en termen bedienen de (of het) "repressed memory". Volgens de experts lijdt praktisch iedereen aan een bepaalde vorm van deze ziekte, dit verschijnsel of wat het dan ook

⁴Het is bijna niet te geloven, maar een officieel rapport stelt dat 60% van de kinderen tussen 11 en 14 jaar drugs gebruikt.

maar zijn mag. Bepaalde herinneringen, het zijn altijd herinneringen van dramatische gebeurtenissen, worden door de mens verdrongen en ergens in het onderbewustzijn opgeborgen. Nu hebben therapeuten, psychologen en hen die zich daarvoor uitgeven ontdekt dat die onderdrukte herinneringen weer kunnen worden opgeroepen. Ze hebben natuurlijk ook ontdekt dat ze daar een goed besmeurde boterham mee kunnen verdienen. En ... wonder boven wonder, bij het loswoelen van deze diepste geheimen van de mens blijkt dat al die herinneringen te maken hebben met het feit dat ze in hun jeugd door ouders, broers, ooms, grootvaders, kortom het gehele familiepatroon zijn mishandeld. Erger nog, sexueel misbruikt. Na een paar bezoeken aan een dergelijke peuteraar in ons onderbewustzijn blijkt de patiënt zich al heel snel bewust te worden van de meest gruwelijke mishandelingen waaraan zij (het is maar zelden een hij) in haar jeugd was blootgesteld. Al die herinneringen van een jarenlang sexueel misbruik worden nu uitgebreid in de kranten en de rechtszalen gedemonstreerd. In een bepaald geval werd een baby van 9 maanden door haar grootvader misbruikt. Ze kon daar later op 38-jarige leeftijd de meest gruwelijke details van schetsen. Natuurlijk staat die grootvader, inmiddels een oud en bijna vergaan mensje, een rechtszaak met als resultaat een fikse schadevergoeding te wachten. In weer een andere situatie werden twee zusjes eerst door hun vader, later ook door de moeder en vrienden van de ouders misbruikt. Die herinneringen riepen ook weer herinneringen bij de daders op, waarna een aantal fikse zelfbeschuldigingen volgden. Alle boosdoeners draaiden het gevang in en de meisjes kwamen in een psychiatrische inrichting terecht. Totdat iemand, die absoluut niet in al deze onderdrukte herinneringen geloofde, de zaak uit ging zoeken. Al gauw bleek dat sommige beschuldigten iedere fantastische suggestie van deze psychiater, die de zaak onderzocht, grif overnamen. Hierbij bleken de verdachten en de meisjes elkaar constant tegen te spreken. Het gevolg is dat de hele ploeg nu onder psychiatrische behandeling is.

Eén zo'n geval speelde niet ver bij ons vandaan. Een commercieel directeur van een grote wijnhandel (goed voor een salaris van een dikke Fl. 200.000.-) zag zich plotseling geconfronteerd met één van z'n dochters. Dat meisje, inmiddels meerderjarig, had wat problemen op school, bezocht een psycholoog en werd doorgestuurd naar een therapeute. De kwalificaties van de therapeute waren magertjes. Ze had als verpleegster wat cursussen in het doorgronden van de menselijke psyche gevolgd. Deze expert onderwierp haar cliënte aan een paar hypnosesessies, waarbij ze het meisje ook nog met een soort waarheidsserum inspoot. Na een paar bezoeken kwamen de verhalen al los. Ze was al vanaf haar zesde of zevende jaar door de vader misbruikt en dat had geduurd tot aan haar zestiende jaar. Haar moeder en zusjes geloofden het verhaal, er volgde een scheiding en de man werd van z'n functie ontheven. Tegelijkertijd

spande de misbruikte dochter een rechtszaak tegen haar vader aan en wenste een financiële vergoeding voor het haar aangedane leed. De Vader was aanvankelijk overdonderd. Hij hield bij hoog en bij laag vol dat geen van de beschuldigingen, die z'n dochter en haar therapeute tegen hem hadden ingebracht, ook maar enige grond van waarheid bevatten. Nadat hij een beetje op verhaal was gekomen, hij was inmiddels z'n gezin en z'n baan kwijt, begon hij een tegenaanval en klaagde de therapeute en het instituut waarin ze werkte aan. Het vreemde was dat die hele gemeenschap van therapeuten, psychologen en psychiaters toen moord en brand schreeuwde. Een rechtszaak zou de belangen van hun patiënten schaden. Aan de belangen van (meestal) onschuldige slachtoffers van hun praktijken werd helemaal niet gedacht. Ook bleek op dat moment dat de psychiaters zelf uitermate verdeeld waren over de waarde en de juistheid van die onderdrukte herinneringen. Aan de ene kant bleken er experts te zijn die dat soort herinneringen als ongebreidelde fantasieën beschouwen en aan de andere kant de experts die heilig in dit soort herinneringen geloven. De jury in de rechtszaak kon noch door de Vader, noch door de dochter en haar therapeute worden overtuigd. Ze werd bedolven onder de verklaringen van voor- en tegenstanders en besliste uiteindelijk in het voordeel van de vader. Hij kreeg een schadevergoeding van 475.000 dollar toegewezen. Dat was slechts een fractie van wat hij dacht te vangen, maar het was voldoende om de aanhangers van dit soort praktijken tot grotere voorzichtigheid te manen. Op dit moment is het wat stiller geworden en wordt er weinig ruchtbaarheid aan nieuwe gevallen besteed. Ik verwonder me zelf over het feit dat in al de discussies tussen experts op dit gebied niemand een verband legt tussen de rijkelijke fantasieën die zich in onze dromen openbaart en de beelden die men onder hypnose en na toediening van bepaalde injecties meent te zien en zich denkt te herinneren. Ik leef zelf met een vreemde jeugdherinnering waarin ik als drie-jarige peuter met mijn eigen vader en één van z'n medewerkers in de tunnel in Rotterdam strandde. We verloren een wiel en ik zie dat wiel nog steeds voor de auto uit de tunnel inrollen. Op het moment van die herinnering was de Rotterdamse tunnel nog niet geopend en moet dit dus wel een kinderdroom of een sterk beleefde fantasie zijn geweest. Ook bleken mijn vader en de andere inzittende van de auto, bij latere navraag, nooit in die periode in Rotterdam te zijn geweest. Ik verwijs al die opgefriste herinneringen dan ook, met de helft van de psychiatrische wereld hier, naar het rijk der fantasieën. Zeker indien de andere helft geloof hecht aan het feit dat iemand als baby van negen maanden de grootvader als aanrander weet te herkennen.

Het tweede geval betreft het instituut van de vaardigheids-therapeut(e) die zich hier met de fraaie benaming van "facilitator" heeft opgesierd. Ik zal deze (hoofdzakelijk) vrouwelijke "facilita-

toren" voor het gemak maar verder als facilitator aanduiden. Van echte therapie is namelijk geen sprake.

De facilitatoren hebben namelijk een goudmijntje ontdekt in de vorm van de ouders van autistische kinderen. Vooral omdat plaatsing op de voor die kinderen bij uitstek geschikte instituten vaak niet mogelijk is en omdat de last van de opvoeding voor veel ouders veel te zwaar is, zijn veel van deze ouders in het web van de facilitatoren beland. Hun aanpak is even ontnuchterend als bedrieglijk. Ze plaatsen het (autistische) kind voor een plank met het alfabet en voorzien van de cijfers 0 tot en met 9 en nog wat punctuatietekens. Ze houden (altijd) de rechterhand van het kind vast en zorgen er voor dat de wijsvinger van het handje uitgestoken wordt. Daarna wordt het kind vragen gesteld en door de wijsvinger naar de letters op het plankje te laten wijzen wordt door dit gemanipuleerde wezentje foutloze antwoorden gegeven. De facilitatoren beweren dat de hand die ze vasthouden niet door hen wordt gestuurd. Ze geven het kind slechts de steun die het nodig heeft om op intelligente wijze met de wereld te kunnen communiceren. En ... veel ouders trappen in deze baarlijke nonsens. Als je de via de televisie uitgezonden demonstraties volgt, valt het op dat de kinderen meestal niet eens naar het plankje kijken. Ze laten zich de hele seance rustig welgevallen en hun aandacht is duidelijk bij andere zaken betrokken zoals de cameraman of de entourage rondom de cameraploeg. Toch worden op de gestelde vragen de antwoorden zonder spellingfouten geproduceerd. De kinderen worden op deze wijze door de facilitatoren in speciale instituten geschoold en de ouders worden gepeperde rekeningen gestuurd. De expertise van de facilitatoren is zodanig dat alleen zij, zo beweren deze charlatans, zo met de betrokkenen kunnen communiceren. Via deze oplichters zijn de ouders dan in staat op intelligente wijze met hun kinderen te kunnen communiceren. Natuurlijk werkt het systeem alleen in het instituut en zodra de kinderen thuis komen is er van enige verdere communicatie natuurlijk geen sprake. Het is ongelooflijk hoe veel ouders in deze onzin zijn gaan geloven en er hoog van op geven. Het is nog vreemder als je daar bij bedenkt dat er van de zijde van de overheid niets tegen deze oplichterij wordt gedaan. Zelfs niet in het volgende verbijsterende geval. Daarbij bleek dat nadat het kind een paar dagen aan de zorgen van een facilitator was toevertrouwd dat het kind via de begeleiding van deze vaardigheidstherapeut en het plankje spontaan belastende verklaringen begon af te leggen. Hij was door z'n ouders sexueel misbruikt. Na deze bekentnissen werden de ouders de toegang tot het instituut en dus hun kind ontzegd en begon voor die ouders een lijdensweg van advocaten, rechtszaken, beroepen, verhoren, beschuldigingen en verdachtmakingen. Familieleden en vrienden van de ouders kunnen nog steeds niet geloven dat de wet en het recht zich tegen de ouders keerde en deze klinkklare verlakkerij serieus nam. Het past echter volledig in het

beeld dat hier ook al ten aanzien van de "onderdrukte herinnering" is gecreëerd.

En dan is er tenslotte het geval van Judy Bari, een mede-inwoner van Willits, een actief milieu-activiste, lid van de beweging "Earth First" en doelwit van de FBI, het federale recherche bureau van de Verenigde Staten. Ik ga wat uitgebreid op dit verhaal in omdat ze èn medestadgenote is èn omdat het ook een beetje verklaart waarom ik de Amerikaanse nationaliteit nooit wens aan te nemen en me verder in deze samenleving wat "low-key" opstel, om het op z'n Amerikaans te zeggen.

In het verhaal van Judy Bari, dat door diverse getuigen en in processen-verbaal vastgelegde verklaringen wordt bevestigd, wordt regelmatig melding gemaakt van Louisiana Pacific (LP). LP is een onderdeel van het grote Maxxam concern. Het heeft grote lappen grond en bos van diverse kleinere grondbezitters en een aantal middelgrote houtverwerkingsbedrijven, waaronder Louisiana Pacific en Pacific Lumber opgekocht, heeft daarna de pensioenfondsen van deze firma's geplunderd waarna de aandacht volledig op de nog bestaande redwoodbomen en de rest van de Noord-Californische wouden werd gericht. Op 24 mei 1994 explodeerde de personenauto waarin Judy Bari en een lotgenoot zich bevonden. In het ziekenhuis werd ze onder arrest gesteld met de aanklacht dat ze de bom zelf had vervoerd en dat die bom bestemd was voor het uitvoeren van een terroristische activiteit elders in Californië. Omdat het geheel zo bijzonder bizar is en een beeld geeft van de mentaliteit van (een groot deel van) deze samenleving volgt hier de weergave van Judy's verhaal. Ik laat haar daarbij zelf aan het woord.

"Gedurende de laatste tien maanden heb ik ontzettend veel tijd in de City (San Francisco) doorgebracht; ik zat aan de ene kant van de tafel en de politie van Oakland en de FBI-agenten aan de andere kant ervan. Onder ede heb ik hen ondervraagd en getuigenverklaringen af laten leggen voor onze rechtszaak, die we naar aanleiding van onze onrechtmatige arrestatie tegen hen hadden aangespannen. Dit is, op z'n zachtst gezegd, een heel interessante ervaring geworden. De politie en de FBI blijken professionele leugenaars te zijn, die een selectief geheugenverlies tot een bepaalde kunstvorm hebben verheven. Daarbij werden we geconfronteerd met een draconische verzameling van regels over wat we wel en niet mochten vragen en de wijze waarop we onze vragen mochten stellen. Niettemin hebben we kans gezien om uit de beschikbare politiefoto's en op schrift gestelde verklaringen, de FBI files en de onder ede afgelegde verklaringen van de politie en de FBI-agenten zoveel informatie te verzamelen dat we in staat bleken de stukjes van de legpuzzel bij elkaar te leggen over dat wat werkelijk op de 24e mei, 1994 toen we werden opgeblazen heeft plaatsgevonden.

Natuurlijk bleek de meest dramatische informatie die we wisten te vergaren het bestaan van de "FBI-Opleiding in het omgaan met explosieven", kortweg de explosievenschool, te zijn. Vier weken voordat ik werd opgeblazen bleek, aan de hand van door de FBI afgelegde getuigenverklaringen en hun geraadpleegde bestanden, de FBI een trainingscursus voor bomexperts in het College van de Redwoods in Eureka, in het hartje van de redwoods, te hebben georganiseerd. Gedurende deze cursus van een week, die slechts mocht worden gevolgd door de beschermers van de wet, werden door de FBI auto's opgeblazen met pijpbommen. Dit om de politie-agenten te leren hoe op een dergelijke explosie moet worden gereageerd. De plaats waar de auto's werden opgeblazen bevond zich (waar anders?!) op een plaats ten Noorden van Eureka waar Louisiana Pacific aan het kappen was.

De instructeur van deze explosievenschool was Speciaal Agent Frank Doyle, de bomexpert van de terroristenbrigade van de FBI, die ook opdook op de plaats waar wij in Oakland waren opgeblazen. Hij gaf de aanwijzingen die leidden tot het verzamelen van het bewijsmateriaal. Frank Doyle verzon de leugen dat de bom in onze auto op de vloer voor de achterbank was geplaatst. Daar hadden we de bom duidelijk kunnen zien liggen. Onder de leerlingen van de explosievenschool bevonden zich diverse politie-agenten van het politiekorps van Oakland en FBI-agenten die op de plaats waar onze auto was opgeblazen dit bewijsmateriaal hadden verzameld. Dat gebeurde onder toezicht van hoofdrolspeler Frank Doyle. De FBI beweert nu dat de lijst van hen die de cursus in Eureka hebben gevolgd is zoekgeraakt. Dat ondanks het feit dat een memorandum van de FBI explosievenschool melding maakt van die lijst.

Maar zelfs zonder die lijst met deelnemers is het me duidelijk geworden dat vier agenten, die onmiddellijk op de plaats van de bomexplosie verschenen, aan de cursus in Eureka hadden deelgenomen. Daaronder bevond zich speciaal agent Stockton Buck die een belangrijke rol bij het onmiddellijke onderzoek speelde. Hij verklaarde later onder ede dat hij die explosievenschool in Eureka had gevolgd. Maar hij wist zich niet meer te herinneren of dat in 1990 was geweest of een paar jaar eerder. Buck verklaarde eveneens dat hij het plezierig hadgevoonden het bewijsmateriaal op de plaats van de explosie te hebben moeten verzamelen. Het was een mooie dag en deze keer kon hij dat op een harde ondergrond doen. Die laatste opmerking maakt het voor mij aannemelijk dat hij die omstandigheid vergeleek met het opblazen van auto's in een stoffige en modderige omgeving, zoals ze dat in het kaalgekapte bos van LP hadden geleerd.

Natuurlijk beweert de FBI dat de explosievenschool slechts is opgezet om politie-agenten op een routinematige wijze te instrueren en dat dit hele geval niets anders dan een zeer vreemd toeval was. Hoe meer we echter te weten kwamen over de explosievenschool, hoe vreemder deze toevalligheid op ons overkwam. Sergeant van politie

Hanson uit Oakland verklaarde dat hem op de explosievenschool was geleerd dat het niet de gewoonte is dat degene die een aanslag gaat plegen de bom in de auto plaatst. Dit omdat het vaak te moeilijk is een afgesloten auto open te breken. Hij verklaarde dat de bommen daarentegen onder de auto tegen het chassis worden bevestigd of onder de motorkap worden geplaatst. Hanson getuigde evenwel ook dat in "verschillende" auto's, die op de explosievenschool werden opgeblazen (drie volgens een memo van de FBI), de bom in de passagiersruimte werd geplaatst. Met andere woorden, tijdens de cursus in het opblazen van auto's die in 1990 werd gehouden, werden omstandigheden gecreëerd die gelijk waren aan die waarin wij ons bevonden. De cursisten werd verteld dat het niet aannemelijk was dat dit scenario van toepassing was op een situatie waarin de persoon, die het doelwit van een aanslag was, zich in de auto zou bevinden. Sergeant Hanson verklaarde dat één van de redenen dat hij aannam dat die bom mijn eigendom wel moest zijn, gelegen was in het feit dat de bom zich in de auto had bevonden.

Als je deze hele toestand al als een "toevalligheid" wenst te slikken, dan waren hen die onmiddellijk op de plaats van de ramp aanwezig waren tenminste bevooroordeeld in het verzamelen van hun bewijsmateriaal. We vroegen Hanson hoe hij had kunnen concluderen dat de bom op de vloer voor de achterbank van de auto was geplaatst, wetende dat de explosie een groot gat onder de voorbank had geslagen. Hanson verwees naar Frank Doyle omdat Doyle zijn instructeur in de explosievenschool was geweest.

Volgens de getuigenverklaringen van Frank Doyle was de explosievenschool de afgelopen negen of tien jaar één keer per jaar in Eureka gehouden. Na 1990 had men de explosievenschool twee jaar lang moeten sluiten wegens een gebrek aan financiële middelen. Het is echter niet duidelijk geworden of de activiteiten, waarin auto's werden opgeblazen, tot het normale patroon van de cursus behoorden.

In onze rechtszaak tegen de politie van Oakland en de FBI stellen we dat de autoriteiten vanaf het begin op de hoogte waren van onze onschuld en dat we in feite slachtoffers waren van een brute poging om ons om het leven te brengen. Toch werden wij als daders van de bomexplosie gearresteerd en begonnen die autoriteiten een laaghartige campagne tegen ons in de diverse kranten met het doel "Earth First" in een kwaad daglicht te stellen. Drie rechters hebben ons tot dusver in het gelijk gesteld. Ze hebben ons recht erkend de politie en de FBI aan te mogen klagen. Dat betrof eveneens het motief van de FBI om "Earth First" in diskrediet te brengen. Dat alles op basis van het bewijsmateriaal dat we tot op dit moment hebben weten te verzamelen en boven water hebben weten te halen.

Normaal gesproken zou de bomaanslag in Oakland onder de jurisdictie van de ATF⁵ vallen en niet onder die van de FBI. Het was dus bijzonder mysterieus dat diezelfde FBI zo snel op de plaats van de aanslag aanwezig was. De bom explodeerde om 11:55 's-ochtends. Volgens het logboek van sergeant Sitterud van de politie van Oakland was deze politiefunctionaris als eerste om 12:20 op de plaats van de explosie aanwezig. Sitterud heeft verklaard dat op het moment dat hij verscheen de FBI daar al aanwezig was en dat vrij spoedig meer FBI-agenten arriveerden. Hij schatte dat er al gauw zo'n 12 tot 15 FBI-agenten op de plaats van de explosie aanwezig waren. Daar voegde sergeant Paniagua van de Oakland politie, de agent die Darryl en mij in het ziekenhuis bewaakten, nog aan toe dat 4 tot 5 FBI-agenten in datzelfde ziekenhuis aanwezig waren.

Op de plaats van de explosie vond inmiddels een discussie plaats tussen de FBI, de politie van Oakland en de enige ATF-agent die op was komen dagen. Die discussie spitste zich toe op de vraag wie van deze instanties de zaak verder zou vervolgen en op het feit of "Earth First" al dan niet als een nationale terroristische organisatie op de lijst van de FBI voorkwam. Indien "Earth First" niet als een terroristische organisatie te boek zou staan of indien Darryl en ik niet als de daders van de bomaanslag zouden worden beschouwd, zou de zaak in handen van de ATF worden gegeven. Tot op dit moment beweert de FBI dat "Earth First" niet als een terroristische organisatie werd beschouwd en dat ze Darryl en mij niet kenden. De politie van Oakland heeft echter verklaard dat de FBI hen, zelfs nog voordat ze naar de vernielde auto hadden gekeken, over ons had ingelicht. Sitterud verklaarde dat de FBI hen meedeelde dat "dit het slag mensen is dat betrokken is in het vervoer van explosieven en dat deze mensen als terroristen moeten worden gekwalificeerd". Tien minuten nadat sergeant Sitterud op de plaats van de aanslag was verschenen plaatste Sitterud in zijn logboek de opmerking dat Darryl en ik radicale activisten waren die recentelijk ook waren gearresteerd tijdens een illegale demonstratie op de Golden Gate Bridge en dat we verdachten waren in een aanslag die onlangs in Santa Cruz had plaatsgevonden. Al deze informatie was gebaseerd op gegevens die de FBI aan sergeant Sitterud verstrekke.

Intussen had Frank Doyle het onderzoek overgenomen en had de leiding genomen in de activiteiten die betrekking hadden op het verzamelen van het bewijsmateriaal. De schade aan de auto was

⁵Alcohol, Tobacco and Firearms, een federale overheidsinstantie die alle zaken betreffende het misbruik van alcohol, drugs en vuurwapens behandelt. Het was de ATF die verantwoordelijk bleek te zijn voor de slachtpartij onder volgelingen van Davids in Waco, Texas in 1993.

gemakkelijk te constateren. Onder de stoel van de bestuurder was een groot gat geslagen. Luitenant Sims van de Oakland politie verklaarde dat hij dwars door het gat de straat kon zien en het chassis direct onder het gat was verwrongen. Daarentegen was de achterbank praktisch onbeschadigd. Toen ze voorbank verwijderden, werd een gat van 60 cm. bij 120 cm. in de vloer zichtbaar, terwijl het plaatwerk rondom het gat was opgekruld. Iedere eerlijke waarnemer zou hebben moeten concluderen dat de bom onder mijn stoel was verborgen en dat dit een duidelijk geval van een poging tot moord was.

Maar Doyle had daar een andere kijk op. Met het voorbijgaan van al het bewijsmateriaal stelde hij vast dat de bom duidelijk zichtbaar op de vloer voor de achterbank had gelegen. Hij beweerde verder dat ik mijn gitaar direct boven op de bom had gelegd. Daarmee probeerde hij te bewijzen dat ik moet hebben geweten dat die bom zich daar bevond. Het feit dat de gitaarkist, hoewel enigszins beschadigd, de aanslag verder ongeschonden had overleefd en dat er ook geen residuen van de ontploffing op de kist zichtbaar waren en er geen fragmenten van de bom in werden aangetroffen, kon Doyle niet van z'n standpunt afbrengen.

Een ander spektakel had te maken met de verklaringen die Darryl en ik onmiddellijk na de explosie hadden afgelegd. Ik vertelde de broeders van de ambulance dat een bom in de auto was ontploft en Darryl verklaarde dat iemand een bom naar de auto had gegooid. Luitenant Sims getuigde dat dit gelijk stond met een schuldbekentenis, omdat ik ondanks mijn ernstige verwonding wist dat de ontploffing door een bom was veroorzaakt en niet door een verkeersongeval. Natuurlijk wist iedereen die getuige van de ontploffing was geweest dat het een bom was en ik had zelf het gevoel alsof mijn lichaam uit elkaar werd gescheurd. Maar ik was schuldig omdat ik wist dat het een bom was. Darryl daarentegen was schuldig omdat hij had gedacht dat iemand de bom naar de auto had gegooid. Toen we Sims opmerkzaam maakten over deze inconsistentie verklaarde hij dat ik schuldig was omdat ik wist dat het een bom was en Darryl was schuldig omdat hij had gelogen.

Behalve de op de plaats van de ontploffing aanwezige politie- en FBI-agenten zagen we kans in het bezit te komen van een getuigenverklaring van speciaal-agent David R. Williams, de bomexpert van de FBI die "onze" bom in zijn laboratorium in Washington DC had geanalyseerd. David Williams is één van de zes top-experts van de FBI in dit land voor wat explosieven betreft. Hij was de expert die getuigde in de zaak van de explosie in het Wereld Handels Centrum in New York. Op basis van zijn getuigenverklaringen in die zaak werden de verdachten schuldig bevonden. Zijn verklaring in onze zaak bevestigde wat we zelf al wisten; er was niets ongewoons of dubbelzinnigs aan ons hele geval. De bom was precies daar geplaatst waar we zelf al wisten dat die zich had bevonden. Onder de stoel van de bestuurder.

Williams vond het een wonder dat ik de explosie had overleefd, een explosie die hij als een inferno beschreef. Williams oordeel over de bom zelf was dat het een ingewikkelde constructie was die met veel vakmanschap in elkaar was gezet. De bom zelf bestond uit een pijp van 25 cm. lengte en een diameter van 5 cm. De pijp was omwikkeld met spijkers en aan de uiteinden afgesloten met twee sluitstukken. Dat gaf het een effect als dat van een granaat. Het ontstekingsmechanisme bestond uit een opwindbaar zakhorloge waar de grote wijzer van was verwijderd. Een schroef was in de wijzerplaat geschroefd en was met een draadje verbonden en bij de beweging van de wijzer kon deze zo contact met de schroef maken. Het was echter niet de klok die de bom deed ontploffen. Dat was slechts een vertragingsmechanisme die de dader de kans moest geven om zich veilig uit de voeten te maken. Het werkelijke ontstekingsmechanisme was een bewegingsmechanisme dat uit een kogellagertje met een diameter van een dikke centimeter bestond. Dit kogellagertje kon heen en weer rollen en op die wijze tussen twee draadjes contact maken en de ontsteking in werking stellen. De bom zou dus exploderen zodra ik met mijn auto weg zou rijden.

De aanwezigheid van dit ontstekingsmechanisme betekende volgens Williams dat we met een booby-trap te maken hadden. Speciaal agent Frank Doyle en alle andere bomexperts moeten dit hebben geweten want ze hadden het kogellagertje en één van de contactdraadjes tussen het puin van de opgeblazen auto gevonden. Niets daarvan was echter in de verschillende persberichten verschenen. Berichten die gebaseerd waren op informatie die na de aanslag door de politie onderhands aan vertegenwoordigers van de pers waren doorgegeven. Het is ook opmerkelijk en interessant dat in mijn oorspronkelijke bevel tot inhechtenisneming ik werd beschuldigd van de overtreding van code 12355 (b). Die code slaat op het bezitten van een booby-trap. Dit was doorgestreept en in plaats daarvan was code 123032 verschenen, bezit van een explosief apparaat. De politie van Oakland heeft verklaard dat dit een administratieve fout was.

Behalve de klok en het bewegingsmechanisme bevatte de bom ook een lichtsakelaar die als een veiligheidsmechanisme fungeerde. De bom kon pas exploderen nadat deze sakelaar op AAN was gezet, de klok was opgewonden, de wijzer ronddraaide en het kogellagertje was gaan rollen en contact met de draadjes had gemaakt. Wij werden gearresteerd omdat werd aangenomen dat Darryl en ik deze bom vervoerden en dat de bom per ongeluk explodeerde. David Williams was het met deze aanname beslist niet eens. Hij vertelde ons: "Ik geloof dat de bom normaal heeft gefunctioneerd en ik geloof ook dat het kogellagertje de ontsteking in werking stelde".

Uiteindelijk werd Williams naar Oakland gehaald om de auto te bekijken, de plaats van de bom vast te stellen en te zien of het mogelijk was dat de bom zichtbaar op de vloer voor de achterbank had gelegen of dat deze zich onder de stoel van de bestuurder had

bevonden. Williams verklaarde dat dit niet moeilijk was aangezien de plaatsen waar de sluitstukken van de pijp zich in het chassis van de auto hadden geboord duidelijk zichtbaar waren. Dat was alles wat hij nodig had om hem er van te overtuigen dat de bom zich onder mijn stoel had bevonden. Bij nadere inspectie bleek de achterbank niet door de scherven en spijkers van de bom te zijn getroffen en ook het achterportier was nauwelijks beschadigd. We vroegen Frank Doyle waarom hij, als bomexpert, dat niet had gezien. Maar Doyle antwoordde: "Ik zie niet in wat voor betekenis die rondvliegende sluitstukken kunnen hebben".

Gebaseerd op de door de sluitstukken getroffen plaatsen concludeerde Williams dat de bom inderdaad geheel onder mijn stoel was verborgen en wel direct boven het midden van het gat dat in het chassis was geslagen. Hij merkte ook op dat de bom was afgedekt met een blauwe handdoek en dat de bom netjes in de ruimte onder de stoel paste. Hij vertelde ons dat hij stukken van de geschroefde handdoek had gevonden, stukken die hij ook in de brokstukken onder de stoel en in mijn jeans had gevonden.

Natuurlijk waren dit enorm belangrijke bevindingen aangezien Darryl en ik nog steeds beschuldigd werden van het feit dat we zelf de bom in de auto hadden geplaatst. Maar speciaal agent Williams, die helemaal van Washington DC naar Oakland was gekomen om de bevindingen van de Heer Doyle te vergelijken met zijn waarnemingen, had niets in z'n rapport vermeld dat ons van alle blaam zuiverde. Toen we hem daarnaar vroegen kregen we als antwoord: "Het was niet belangrijk om dat te vermelden".

Hoewel het bewijs dat er een booby-trap onder mijn stoel was ontploft duidelijk was geleverd, bleef men ons door de politie in Oakland en de plaatselijke FBI als terroristen beschouwen en werden de verzinsels van Doyle als de juiste beschouwd. Het leek op een soort massa-hypnose. Zelfs toen we deze mensen met de foto's van het gat in de vloer van de auto confronteerden, bleken ze van het bestaan van dat gat niet op de hoogte te zijn. Hun verklaring daarvoor klonk zo ongeveer alsof een geweldige kaak van een groot monster aan een klein gaatje had gevreten toen de auto van de plaats van de explosie werd weggesleept.

Het kostte de politie en de FBI vier tot vijf uur voordat ze alle bagage en stukken van de bom en andere bewijsstukken onmiddellijk na de explosie hadden verzameld. Drie uur na de explosie werd ik in het ziekenhuis, terwijl ik werd geopereerd, reeds onder arrest gesteld. Tijdens een evaluatiebijeenkomst, de avond na de explosie, werden wij verder als terroristen bestempeld. Men kwam zelfs aandragen met een anonieme tipgever die had verklaard dat een paar zware jongens uit Noord-Californië op weg waren naar Santa Cruz voor een karwei. We waren inderdaad op weg naar Santa Cruz en het "karwei" bestond uit een bezoek aan een concert, geen bomaanslag. Hoewel de politie in mijn auto ook dreigbrieven, die aan ons adres waren gericht hadden gevonden, werd daar tijdens deze

evaluatiebijeenkomst geen melding van gemaakt. Luitenant Sims vertelde ons later dat die dreigbrieven niet serieus genomen konden worden, omdat in die brieven geen sprake was geweest van een mogelijke bomaanslag. Sergeant Sitterud maakte het nog bonter door te verklaren dat die brieven slechts een publiciteitsstunt van ons waren. Kort na deze bijeenkomst werd ook Darryl gearresteerd. Dit werd gevolgd door een huiszoekingsbevel. Dat leverde even zo veel vreemde situaties op. Men beweerde een zak spijkers te hebben gevonden die identiek waren aan die welke voor de bom waren gebruikt. Later wist Doyle zich die zak niet meer te herinneren en uiteindelijk kwam men opdraven met een zakje spijkers die voor het leggen van een dakbedekking worden gebruikt. Die spijkers lijken in de verste verte niet op die waarmee de bom was omwikkeld. Weer later bleek dat ook deze zak met spijkers zoek was. Bij het transport van al de bewijsstukken van San Francisco naar Washington DC bleek de zak te zijn verdwenen, althans speciaal agent Williams heeft verklaard nooit een zak met spijkers te hebben ontvangen.

Wij hebben in onze aanklacht tegen de FBI en de politie van Oakland gesteld dat deze instanties, bij het nemen van het besluit Darryl en mij voor de plaatsgevonden explosie te arresteren, het fysieke bewijsmateriaal links hebben laten liggen en er (foutief) van uit zijn gegaan dat we terroristen waren. Sergeant Sitterud heeft onder ede verklaard dat hij tijdens de evaluatiebijeenkomst tot de conclusie was gekomen dat we terroristen waren omdat "steeds meer informatie over ons op tafel kwam". Die informatie betekende voor hem dat "het er op leek dat we een bom vervoerden en dat het die bom was die ons op had geblazen". En toen we luitenant Sims vroegen in hoeverre de achtergrondinformatie die hem tijdens de evaluatiebijeenkomst was verstrekt zijn beslissing om ons te arresteren had beïnvloed, antwoordde hij: "Wel, het was zeker geen auto vol met nonnetjes die de bom bij zich hadden".

Alles met elkaar lijkt het erop dat onze zaak vorm begint te krijgen en het zal buitengewoon interessant zijn te zien hoe de zaak zich verder ontwikkelt als het tot een echte rechtszaak komt. We zijn echter nog lang niet klaar met het verzamelen van alle getuigenverklaringen en de eerstvolgende rechtszitting van het Hof is gepland op een datum die zeker niet voor maart 1995 valt. Daarna moeten we nog een groot aantal voorlopige verklaringen afleggen voordat er van een eerste echte rechtszitting sprake kan zijn. Zelfs dan, als we niet bij machte blijken aan allerlei belachelijke regeltjes en standaarden te voldoen, kan de zaak nog altijd worden tegengehouden. De Zwarte Panters hadden zich in 1970 voorzien van een overvloed aan bewijsmateriaal in hun civiele procedure tegen de FBI. Na 13 jaar werd de zaak alsnog geseponneerd. Ik heb geen enkele illusie over onze rechtszekerheid van de kant van een regering die ons eerder heeft laten arresteren. Ik neem al genoeg met een klein beetje waarheid."

Aldus het verhaal van Judy Bari uit Willits⁶. En geloof niet dat dit verhaal op zich zelf staat. In even zovele situaties en in even zoveel staten, provincies en stadjes heeft de FBI de oorlog verklaard aan individuen en groepen van mensen, zelfs hele volksstammen, waarvan dit bureau denkt dat ze staatsgevaarlijk zijn. Wat dat betreft gaat de heksenjacht van McCarthy uit de vijftiger jaren nog altijd onverminderd door. Nu zijn het echter niet meer de communisten die het doelwit van hun jacht zijn. Hoewel ze al deze mensen en groeperingen voor het gemak toch maar voor "commies" uitmaken.

Drie gevallen die mijn aandacht trokken. En zelfs niet eens de enige drie. Als ik alles wat ik zelf als "vreemd" ervaar en waarover ik in deze drie jaar "Amerika" heb gelezen, zou het een boek met honderden pagina's kunnen vullen. Na het verhaal van Judy ben ik wat moe van al deze krankzinnige situaties en praktijken geworden en eigenlijk wil ik dit alles, na het afsluiten van de laatste twee hoofdstukken, het liefst de rug toedraaien. Het zal nog moeten blijken of me dat inderdaad gelukt.

18. Samenleven in een Onsamenhangende Samenleving

Ik heb nu drie jaar geprobeerd wat in de Amerikaanse samenleving in te burgeren en me daarin een beetje thuis te gaan voelen. Ik moet bekennen dat me dat eigenlijk niet is gelukt. Het is alsof ik als een soort toeschouwer het hele gedoe hier op een afstand bekijk en uit mijn waarnemingen bepaalde conclusies trek. Die conclusies zijn natuurlijk sterk gekleurd en worden mede bepaald door het onaangename gevoel dat er van een samen leven hier in principe geen sprake is. De Amerikaan is een vrijgevochten avonturier gebleven en is wars van de regelgeving van de overheid. Wat mij uit de schaarse open gesprekken met leden van deze

⁶ (Opmerking en aanvulling van de auteur gemaakt op 11-01-2007: Judy Bari en haar metgezel Darryl Cherney hebben vrijwel onmiddellijk na de poging hen het zwijgen voorgoed op te leggen een rechtzaak tegen de FBI en het politiekorps van Oakland aangespannen. In deze zaak heeft een jurie op 11 juni 1992 uitspraak gedaan en een bedrag van 4.5 miljoen dollar aan Judy en Darryl toegekend, daarmee aangevend dat de schuld van het plaatsen van de pijpbom bij deze autoriteiten is komen te liggen. Helaas heeft Judy Bari geen kennis kunnen nemen van deze uitspraak; ze is in 1997 aan de gevolgen van een ongeneeslijke ziekte overleden).

samenleving duidelijk wordt, is dat men de meeste waarde hecht aan hun vrijheid. Vragend naar de definitie van dat begrip "vrijheid" krijg je als antwoord: "Minder of liefst in het geheel geen ingrijpen van de overheid, vermindering van de belasting, het recht wapens te dragen en het recht te zeggen wat men denkt." Dat is zo'n beetje de combinatie van de antwoorden die ik kreeg toen ik naar de inhoud van dat begrip vroeg. Als je wat verder doorvraagt blijkt dat veel Amerikanen voorstander zijn van een anarchistische regeringsvorm. Iedereen zorgt voor zichzelf. Men wenst dat de overheid, zeker de centrale overheid in Washington DC, zich slechts bemoeit met twee onderwerpen: Defensie en Buitenlandse Zaken. Dat verklaart ook een klein beetje dat de inspanningen van President Clinton en zijn succes de economie uit het slop te halen, verbleken bij zijn krikkemikkege buitenlandse beleid. Raegan is nog altijd populair omdat hij èn de belastingen drastisch verlaagde èn, in de ogen van veel Amerikanen, de Russen te kijk zette. Dat het land daar een prijs van drieduizend miljard dollar extra staatsschuld voor op tafel moest leggen, spreekt minder aan.

Tegelijkertijd moet ik bekennen dat ik zelf ook slechts van gedachten heb gewisseld met hen die de kranten lezen, het nieuws volgen en hun stem uitbrengen. Wat de 62% Amerikanen denken die bij de verkiezingen thuis blijven, is me beslist niet duidelijk. Uit diverse sociologische onderzoeken blijkt dat een groot deel van deze thuisblijvers tot de grote minderheden in de Verenigde Staten behoren: de Afrikaanse, Aziatische en Latijnse Amerikanen en de oorspronkelijke bewoners van dit land. Ze leven dus als het ware buiten de officiële maatschappij en maken er in ieder geval geen integraal deel van uit. De politici en de media hebben er eigenlijk ook geen moeite mee. Als een politicus uit Sacramento zegt dat 60% van de Californiërs voorstanders zijn van een hard optreden tegen de illegale immigranten, vergeten ze er gemakshalve bij te zeggen dat dat 60% is van de 38% die hun stem uitbrachten. In feite hebben zich dus minder dan 25% van de bewoners van Californië voor een dergelijk beleid verklaard. Deze simpele rekensom wordt echter nergens gemaakt. Stonden de deuren van dit land dus oorspronkelijk wijd open voor de verdrukten van de aarde, nu wordt de afkeer van die "negers, spleetogen, latino's" en andere minder fraaie uitdrukkingen steeds groter en luider uitgesproken. In deze haatcampagnes duikt natuurlijk het anti-semitisme ook weer als een levensgroot probleem op. Dit is zelfs zo erg dat het instituut van Simon Wiesenthal de exploitanten van de informatienetten heeft gewaarschuwd dat die haatcampagnes vooral via de bulletin-boards van deze moderne technologische gegevensuitwisseling worden gevoerd en zich dus per definitie direct op de jongere generatie richt. Wat dat betreft leven de raciale principes van de Ku-Klux-Klan nog steeds voort onder grote delen van het vooral blanke mannelijke deel van de Amerikaanse bevolking. Daar waar in Zuid-Afrika ernstige pogingen worden ondernomen de apartheid voor goed buiten

de deur te zetten, lijkt het er op alsof diezelfde ontaarde levensvisie hier alle kans krijgt zich in alle vrijheid te ontwikkelen. Dat streven wordt het sterkst ondersteunt door de ACLU, de American Civil Liberty Union, een organisatie die zich ten doel stelt die burgerlijke vrijheid tot in het extreme te verdedigen. Dat levert vaak krankzinnige situaties op. Aan de ene kant komt de ACLU op voor de vrijheid van meningsuiting van bijvoorbeeld homoseksuele mensen en aan de andere kant verdedigt die instantie ook de vrijheid van Ku-Klux-Klanners om hun kruisen in de tuintjes van niet-blanke medelandgenoten te verbranden.

Wat echter schrijnend in het samenlevingsverband van zoveel rassen, geloven en denkwijzen ontbreekt, is het gevoel en de compassie voor de medemens. Waar ik onmiddellijk aan toe moet voegen dat er natuurlijk zeer veel individuele Amerikanen zijn die dat gemis ook ervaren en daar op hun eigen persoonlijke wijze iets aan proberen te doen. De officiële samenleving heeft tijdens de depressie (van de dertiger jaren) onder een President van Nederlandse afkomst de eerste pogingen ondernomen een klein beetje sociale rechtvaardigheid te introduceren. President Johnson heeft, ondanks zijn falende Vietnam-beleid, die sociale zekerheden nog verder uitgebouwd. Zo leven miljoenen Amerikanen met dat kleine beetje wat ze van deze sociale instanties ontvangen van de hand in de tand, in schamele behuizingen of lekkende woonwagens, voeden zich met de etenswaren die ze met behulp van de aan hen verstrekte voedselbonnen kunnen kopen en kunnen met afgunst kennis nemen van leiders van bedrijven die miljoenen dollars per jaar verdienen. Diegenen met een baan (of baantje) verdienen vaak niet meer dan \$ 10.000.- per jaar, leveren de hoogste productiviteitscijfers in de wereld af, hebben een vakantie van een week per jaar of helemaal niet en behoren tot de middenklasse, waartoe veel politici ook mensen rekenen die \$75.000.-, of zelfs \$ 200.000.- per jaar verdienen. Die hoge salarissen behoren namelijk tot de middenklasse omdat het mogelijk zou kunnen zijn dat alleen de laagst betaalden, zeg de arbeiders die minder dan zestigduizend Nederlandse gulden verdienen, de enigen zijn die van een belastingverlaging zouden kunnen genieten. Van enige piëteit van de welgestelden (en geloof me ze zijn welgesteld!) ten opzichte van hen die het o zo moeilijk hebben is geen sprake. Integendeel. Het waren vooral de rijkere in deze samenleving die hebben samengespannen om een universele ziektekostenverzekering onmogelijk te maken. Het zijn ook de welgestelden geweest die in grotere percentages "Propositie 187" hebben gesteund. Een propositie die het de illegale immigranten, waaronder de vrouwen en kinderen van legaal verblijvende gastarbeiders, onmogelijk moet maken van de ziekenhuizen en openbare scholen gebruik te maken. Een harde samenleving? Geen sprake van. Dit is een onmenselijke samenleving, een samenleving die zich constant op God en Jezus Christus beroept en de dag op scholen en in de bedrijven met een gebed wil beginnen en tegelij-

kertijd de fundamentele principes van het Christendom, het Judaïsme, de Islam en het Boeddhisme over boord zet.

Hoewel men er prat op gaat een democratie ter wereld als staatsvorm te hebben, is er weinig in dit staatsbestel dat op een democratie lijkt. De staatsvorm is een rigoureuus doorgevoerd kapitalisme waarin de bevolking geen zeggenschap heeft. Dat ondanks het fraai ogende systeem van de "proposities" waarin de bevolking op staatsniveau wetten kan formuleren en in een pseudo-plebisciet een "ja" of "nee" uitspraak van de kiezers kan vragen. Het lijkt democratisch, maar door de invloed van de machtige industrieën, industriële organisaties en andere kapitaalkrachtige politieke actiecommissies komt er van de inspraak van het volk niets terecht. Door het voeren van zeer intensieve pers-, radio- en TV-campagnes, waarin de doelstellingen van een propositie volledig wordt verdraaid en ten aanzien van die doelstellingen de grootste en meest grove leugens worden verkondigd, wordt het stemvee compleet murw gemaakt. Tegen die volledige beheersing van de media door het kapitaal en de grote corporaties zijn het slechts de goed opgeleide en zelf denkende Amerikanen die anders stemmen dan wat "Corporate Amerika" wenst en wil. Dat hele systeem wordt versterkt en in stand gehouden door het twee-partijen stelsel. Van die twee partijen is de linkervleugel van de Republikeinen conservatiever dan bijvoorbeeld de Engelse conservatieve partij en de linkervleugel van de Democraten vergelijkbaar met de politieke opvattingen van de Christelijke Democratische groeperingen in Europa. Van een echt "links" blok is geen sprake. Mocht het al zo zijn dat iemand met charisma en een goed programma de minder betaalden aan zich toe zou trekken, dan zorgt een ongelukje of een moordaanslag er wel voor dat een dergelijke stroming buiten het politieke krachtveld blijft. Het wemelt van de voorbeelden van dit soort slachtoffers waarvan eigenlijk slechts personen als Marten Luther King, Robert Kennedy en Malcolm X de wereldpers hebben weten te halen. De afgevaardigden in het Amerikaanse Congres zijn ook geen echte vertegenwoordigers van het volk. Hun verkiezingscampagnes worden gevoerd met het geld van belanghebbende industrieën, organisaties en groeperingen. Wie het meeste geld krijgt toegestopt kan bijna van de overwinning zijn verzekerd en nadat de minderheid van het volk haar stem heeft uitgebracht gaan de geachte afgevaardigden over tot de orde van de dag en lossen ze hun schuld in. Dat wil zeggen de geldschietters moeten met de politieke stem van de afgevaardigden tevreden worden gesteld. Alsof dat nog niet genoeg is worden de afgevaardigden in Washington belaagd door 91.000 lobbyisten en 30.000 advocaten die als vertegenwoordigers van dat geschonken geld er wel voor zorgen dat hun opdrachtgevers aan hun trekken komen. Twee voorbeeldjes. De inspecteur voor het verzekeringswezen in de staat Californië kreeg in de recentelijk gehouden verkiezingen miljoenen toegestopt van de

verzekeringsmaatschappijen. Met dat geld kon deze mijnheer Quackenbush z'n tegenstander gemakkelijk aftroeven en werd dus gekozen. Prompt daarop kregen de verzekeringsmaatschappijen zijn goedkeuring om de premies van de ziektekostenverzekeringen halfjaarlijks met meer dan 6% te verhogen, terwijl de kostenstijging minder dan 5% was. Een telefonisch protest wordt niet eens beantwoord. Het tweede voorbeeld betreft het voorstel om in Californië een soort staatsverzekering tegen ziektekosten in het leven te roepen. Het leek wel alsof alle kranten, radio- en TV-stations compleet door het merendeel van de artsen, chirurgen, artsenorganisaties, ziekenhuizen, verzekeringsmaatschappijen en farmaceutische industrieën waren opgekocht. Het resultaat van deze mediacampagne was dan ook een forse nederlaag van het voorstel. Ook hier werd met grove leugens gesmeten en deden de tegenstanders voorkomen alsof men het eigen doodvonnis zou tekenen indien deze verzekeringsvorm zou worden aangenomen. Dat de ziekenhuizen zich tegen dit voorstel keerden was wel begrijpelijk. Ongeveer de helft van de ziekenhuizen is in handen van grote corporaties en de aandeelhouders daarvan eisen winstuitkeringen. Dat dat eventueel ten koste gaat van de verpleegden is dan van minder groot belang. Het vrije marktmechanisme, **het** gereedschap van een kapitalistische maatschappij werkt doeltreffend en feilloos in het voordeel van hen die het geld - en dus de macht - bezitten.

In naam dus een democratie, in de praktijk een oligarchie waarbij de macht in handen is van de grote ondernemingen en Wall Street, het kapitalistische centrum van de Verenigde Staten. Wat betekent dat nu voor de samenleving in haar totaliteit? Het betekent dat het deel van de bevolking dat noch over geld noch over een zekere mate van invloed (lees macht) beschikt, ophoudt zich naar de stembus te laten jagen. Ook hen, die de hele kermis rondom de verkiezingen en het wegsnijten van honderden miljoenen dollars aan campagnegeldten zat zijn, volgen dit voorbeeld. Wat overblijft en wat dus denkt de lakens uit te kunnen delen is een percentage dat tussen de 35 en 40 percent van de gerechtigde kiezers in ligt. Van die gerechtigde kiezers is zo ongeveer 65% geregistreerd. Bij de laatst gehouden verkiezingen heeft 38% van de bevolking een stem uitgebracht. De rest van de Amerikanen blijft thuis, gelooft niet in de politiek, in de beloften en in de wijze waarop het land wordt geregeerd. Kortom, het heeft het pseudo-democratische bijltje er bij neergegoid. De niet stemmende 120 miljoen Amerikanen worden gevormd door emigranten van velerlei pluimage. De Vietnamezen, Philippino's en Koreanen behoren tot de thuisblijvers. Een groot deel van de Afrikaanse Amerikanen eveneens. Ik maak me sterk dat ook veel Amerikanen die een socialistische staat nastreven de moed hebben opgegeven en dat zou ook best eens kunnen gelden voor de vele aanhangers van het Boeddhisme en een wat humaner beoefend Christelijk geloof zoals dat van de Quakers. Onder die thuisblijvers vindt men zeer zeker mensen

die zich aan de extreem rechtse kant van het politieke spectrum ophouden: de libertijnen, de fascisten, de aanhangers van de blanke suprematie en diegenen die verantwoordelijk zijn voor het voortdurend lanceren van de haatcampagnes. Zij denken dat de Verenigde Staten slechts gediend is met een regering die de overheersende rol van de blanke man weer in ere herstelt. Een waanidee dat overigens door een groot deel van de stemmers wordt gesteund. 57% van de mannelijke bevolking koos voor het huidige reactionaire Congres, 54% van de vrouwelijke stemmers was het met die keuze beslist niet eens. Zo ontstaat een beeld van de samenstelling van de bevolking. Dat beeld laat een enorm grote verscheidenheid aan etnische groeperingen, nationaliteiten, politieke kleuren, seksuele voorkeuren, voor- en tegenstanders van abortus en euthanasie en antipathieën ten opzichte van anderen zien. Bij ieder probleem, of dat nu uit drugs, pornografie, de misdaad, de doodstraf, de successen en het falen van het economische of het buitenlandse beleid bestaat wijst de vinger van de gefrustreerde Amerikaan naar "hen". Het komt nauwelijks voor dat men in alle redelijkheid naar elkaars argumenten luistert. De weinige goede pogingen die daartoe worden ondernomen zijn uitzonderingen. **Zij** zijn de schuld. En die **zij** zijn (hoe kan het anders) de Joden, de zwarten, de immigranten, de Indianen, de homo's, de We kunnen het rijtje zelf zo gemakkelijk invullen. En aan het hoofd van deze onsamenhangende troep zetelt een President die het misschien wel goed bedoeld, maar die iedereen naar de mond praat. Ondanks zijn beloften voor "veranderingen" stellen zijn daden niets voor. Het leger lobbyisten is gegroeid, er is meer geld van rijke belanghebbenden in de verkiezingskassen van de twee grote partijen terechtgekomen, de macht van "Corporate America" is verder gegroeid, de werknemers verdienen weer minder dan het jaar daarvoor, hij heeft vrouwelijke staatssecretarissen op straat gezet (ze waren te eerlijk), de directieleden van de afgeslankte bedrijven gaan met meer miljoenen naar huis enz., enz. En temidden van al die problemen besluit het Congres niets te doen aan een ziektekostenverzekering, laat toe dat een ziekenhuis voor een opname van 6 uur waarin een breuk wordt behandeld Fl. 20.000.- in rekening brengt, verjaagt immigranten zonder papieren in Californië uit de eerste-hulppost van het ziekenhuis naar huis waar ze gelaten sterven en laat toe dat ook in de gezondheidszorg het "geld" belangrijker is dan de "patiënt". Diezelfde leden van het Congres hebben zelf een royale ziektekostenverzekering die door hun kiezers, de belastingbetalers voor 79% wordt betaald. Uiteindelijk betaalt door dezelfde mensen die de dokter niet bezoeken omdat ze er de middelen niet voor hebben. De corruptie in alle lagen van de wetgevende en uitvoerende macht is zeker één van de grootste factoren die als oorzaak van de afbraak van deze samenleving kan worden gezien.

Dit alles levert het beeld op van een samenleving die gegrondvest was op de aanvoer van immigranten, maar waar de eigen autochtone inwoners in reservaten worden opgeborgen en tot de meest hulpbehoevenden van hun oorspronkelijke geboortegrond moeten worden gerekend, waar niet-blanke immigranten slechts als slaven en als uitvoerders van het vuile werk werden en worden geaccepteerd, waar mentaal gestoorden aan hun lot worden overgelaten en medemensen op straat sterven. Zo'n samenleving verdient deze kwalificatie dus nauwelijks. Het is een samenlevingsverband dat een schrikbarende hoeveelheid aan misstanden laat zien.

Samengevat vertoont die samenleving de volgende aspecten en karakteristieke eigenschappen:

Meer dan honderd nationaliteiten waarvan een groot aantal als nauwelijks getolereerd hun toekomst veilig moeten trachten te stellen. Een toekomst die zo onzeker is dat hun kinderen òf al vroeg aan de drugs verslaafd zijn geraakt òf op straat met echte wapens oorlogje spelen.

Een ongebreideld bezit van automatische en semi-automatische vuurwapens onder de burgerij, de aanwezigheid daarvan op lagere en middelbare scholen en het gebruik van die wapens om anderen, volwassenen zowel als kinderen, op gruwelijke wijze van het leven te beroven; symptomen van een onherstelbare interne ziekte.

Het voortdurende geweld, waar vooral kinderen en vrouwen de dupe van worden, de mishandelingen van echtgenotes, vriendinnen, dochters en zonen binnen het huisgezin; een situatie die de meest geharde toeschouwer van deze toestanden op den duur murw zouden moeten maken.

De jeugdbendes, die vanuit eigen en gestolen auto's het territorium van hun vijanden in een regen van kogels doorkruisen, dood en verderf zaaien op deze moordlustige tochtjes; uitspattingen van een jeugd die weinig goeds voor de toekomst belooft.

Het spirituele geweld, dat door voorgangers, dominees en andere godsdienaren, wekelijks, ja soms zelfs dagelijks over de christelijke gemeenten wordt uitgestort; preken die door de ziel (voor zover die niet volledig verstand is geworden) van de gemeente snijden.

De toevlucht die bepaalde Afrikaans-Amerikaanse groepen nemen om de zwarte bevolking van dit continent wijs te maken dat het de Joden waren die hun voorouders als slaven hebben verkocht; nog weer een andere poging om verschillende bevolkingsgroepen tegen elkaar op te hitsen.

Het bestaan van zwaar gewapende milities (volgens de grondwet toegestaan), die beweren dat ze het land paraat houden tegen een overval van de Verenigde Naties, die met een leger van 800.000 militairen de Amerikanen hun dierbaarste bezit: het vuurwapen, afhandig willen maken. Het klinkt ongeloofwaardig, maar het feit is

dat een dergelijke militie slechts 40 km van ons vandaan oefent en zich op die zogenaamde invasie van de Verenigde Naties voorbereidt.

De verschijning van grote reclameborden waarop Amerika met schreeuwende leuzen wordt opgeroepen uit de Verenigde Naties te treden. Het doet je denken aan de toestand die ontstond vlak na de eerste wereldoorlog. Een oorlog die ook in Sarajevo begon

De roep om versnelde procedures zodat ter dood veroordeelden (ook onschuldig veroordeelden) minder lang op kosten van de staat (hun laatste sombere maanden) in een dodencel worden verwend; dat gaat gepaard met de oproep bij die executie toeschouwers en zelfs de TV toe te laten. Terug naar de arena!

Het instellen van weeshuizen voor kinderen van ongetrouwde moeders die jonger zijn dan twintig jaar; het ontkennen van het bestaan van een de AIDS-epidemie; het streven de zeldzame en cultureel aantrekkelijke publieke radio- en TV-stations de tot nu toe verstrekte federale subsidie te onthouden; het vergroten van de defensie- (lees oorlogs-) inspanningen; de weigering het woord "condoom" publiekelijk te noemen, maatregelen die er ongetwijfeld verder toe bijdragen het afstompingsproces van al diegenen die hier samen moeten leven nog verder te intensiveren.

Het belonen van directies met miljoenen dollars voor het op straat zetten van nog eens duizend werknemers, die daarna door de huisbaas dezelfde weg worden gewezen en een toestand met schrijnende sociale toestanden creëert.

Of, zoals buurman Leneard het uitdrukt: "dit land is bankroet en op weg een derdewereld-natie te worden, maar dan eentje met een onbeschrijfelijk gevaarlijke hoeveelheid aan vernietigingsmiddelen; stel je eens voor dat een land als Zaïre die militaire potentie zou hebben".

Men tracht samen te leven in een gewelddadige, onbarmhartige, zelfzuchtige en met haatgevoelens geladen samenleving waarin elke vorm van samenhang, saamhorigheid, tolerantie en barmhartigheid ontbreekt. Zelfs in een stad als San Francisco, de enige grote stad in Californië, die met 72% van de stemmen de vermaledijde propositie 187 verwierp, moet men trachten een samenlevingsverband in stand te houden. Maar het is een stad waar men 97-talig is en waar op de scholen speciale meertalige leerkrachten moeten worden aangetrokken om kinderen dat kleine beetje noodzakelijke onderwijs te geven. Het is ook een stad waarvan de burgemeester heeft bepaald dat daklozen voor het slapen op straat moeten worden beboet. Dit heeft de fraaie naam van "Matrix-project!?!". En het is de stad waar het geweld zich stevig heeft weten te nestelen, zozeer zelfs dat de bewoners regelmatig getuige zijn van wild-westtonelen waarbij burgers en politie-functionarissen het slachtoffer van worden. Ook deze fraaie kosmopolitische tolerante stad valt ten prooi aan de algehele ondergang, een stad waar veel homoseksuelen zich hebben gevestigd omdat ze hier niet vanwege hun sexuele

geaardheid ten prooi vallen aan de gewelddadige acties van de homo-uitroeiers, een bezigheid die in dit land al honderden slachtoffers heeft gemaakt. Een malaise die de zich superieur voelende blanke Amerikanen met de meest rigoureuze praktijken wil gaan bestrijden. Zij hebben voor dat doel politici zoals Newt Gingrich, Phil Gramm en Jesse Helms als heelmeeesters naar Washington gezonden. Newt zal als voorzitter van het Huis van Afgevaardigden fungeren, Phil wordt tweede man na Robert Dole in de Senaat en Jesse gaat het buitenlandse beleid bepalen.

Van deze politici zal Newt Gingrich de Amerikaanse samenleving een nieuw gezicht geven. Dat gezicht wordt bepaald door een ex-professor die geschiedenis heeft gedoceerd en vooral de scheiding tussen kerk en staat het liefst morgen nog ongedaan maakt. Zijn Christelijke naastenliefde wordt het best gekarakteriseerd door het bezoek dat hij zijn vrouw na haar kankeroperatie in het ziekenhuis bracht. In plaats van bloemen of fruit trakteerde hij haar op echtscheidingsformulieren. Na die echtscheiding heeft ze alles in het werk moeten stellen om hem de alimentatie voor haar en de twee dochters te laten betalen. Toch blijft hij de spreekbuis voor het rechts-christelijke front. Zijn eerste maatregel is de instelling van het gebed op de openbare school en als het even kan op de werkplek voordat met het onderwijs, het geld verdienen, corrupte praktijken of de afslanking van het bedrijf wordt begonnen. Een pikant detail is de vriendschap tussen het echtpaar Toffler, schrijvers van de "The Third Wave" en mijnheer Newt. Die derde golf, de informatiegolf, zal een geheel andere samenleving creëren. In die samenleving is het nodig, volgens de Tofflers en Gingrich, de bestaande regerings- en staatsvormen te devolueren. Dat is een eufemisme voor "afbreken". De macht van de informatie komt daarvoor in de plaats en met de komst van die informatiemaatschappij worden allerlei moderne kreten zoals "virtueel denken", "virtueel regeren", "virtueel geld verdienen" enz. geslaakt. Dat het bijvoeglijke naamwoord "virtueel" aan dat denken en regeren eigenlijk (virtueel) niets toevoegt is kennelijk nog niet tot deze heldere geesten doorgedrongen.

Phil Gramm is een al even rechtse senator uit Texas. Hij heeft de oplossing voor het verminderen van de belasting op zak. Als het aan hem ligt gaan arm en rijk 17% aan inkomstenbelasting betalen en verdwijnt de belasting op de kapitaalsvorming. Het tekort wordt aangevuld met een extra heffing op alles wat over de toonbank wordt verkocht. Een soort VAT dus. Kapitaalkrachtige burgers gaan dan van 46% terug naar 17% en de berooiden zien hun belasting stijgen van 15% naar 17%. Maatregelen die het samenleven ongetwijfeld aantrekkelijker en eenvoudiger zullen maken.

Jesse Helms haalt de Verenigde Staten uit de Verenigde Naties, bekort op de ontwikkelingshulp aan alle derde-wereld landen, tenzij

Amerika er een strategisch of economisch belang heeft en schaft de bijdragen aan de vredesmissies in de wereld "virtueel" af. Koeweit valt dus duidelijk buiten de bezuinigingsmaatregelen van mijnheer Helms.

Natuurlijk zijn er meer van dit soort dwingelanden die zeer simpele oplossingen voor de enorm grote problemen hebben. Zo stuurt Newt alle kinderen van ongehuwde moeders jonger dan 20 jaar naar weeshuizen en wordt op zijn aandringen de film uit de dertiger jaren: "Boys Town" weer op TV getoond. Daar wordt de niet goed-schiks willende jeugd onder de bezielende leiding van een dominee of pastoor geleerd hoe ze zich moeten gedragen. Overdrijf ik? Hoe kan ik overdrijven als de nieuwe voorzitter van de milieucmissie van het Huis van Afgevaardigden van een mooie zonnige dag geniet en daarbij het broeikas-effect als een godsgeschenk voor dat zonnetje bestempelt, een zonnetje dat hij zonder dat effect had moeten missen. Ik overdrijf echt niet. Dit is de realiteit van een corrupte, Godvrezende, stupide bovenlaag, die als ze de kans krijgen als klap op de vuurpijl een soort Mussolini naar voren gaan schuiven om als president het eigen land en daarna de rest van de wereld in een nucleair Armageddon te veranderen. Ik ben bang dat de uitdrukking "onsamenhangende samenleving" uiteindelijk toch nog wat ongelukkig is gekozen.

Epiloog

De Verenigde Staten hebben, geholpen door de Paus (volgens Time Magazin), de koude oorlog gewonnen. Het kapitalisme heeft over het communisme gezegevierd. Het "Duivelse Rijk" is verslagen. Die zege ging gepaard met een toename van de Amerikaanse staats-schuld van 6.000.000.000.000 gulden en met een stevige versterking van de greep van het industriële machtsblok op de rest van het land. Het resultaat daarvan is een voortwoekerende verpaupering van de armste lagen van de bevolking, onregeerbare en gewelddadige stedelijke gebieden, een onnatuurlijk grote honger naar verslavende middelen en een geïntensiverde strijd om de suprematie van de blanke man te onderstrepen en te herbevestigen. Die en die alleen heeft immers meegeholpen het communisme aan de zegekar van het kapitalisme te binden. Die zege heeft tegelijkertijd complete volkeren in een bloedige, martelende en uitzichtloze broedermoord gestort. Joegoslavië, Armenië, Georgia, Azerbeidsjan, Turkestan, Uzbekistan zijn van het duivelse communisme via het zo geroemde kapitalisme in een bodemloze put van etnisch geweld terecht gekomen. Corruptie en banditisme hebben de plaats ingenomen van bestaande strak gereguleerde staatssystemen en nog net betaalbare levensmiddelen van door de staat gesubsidieerde eerste levensbehoefte. De huisbazen hebben het weer voor het zeggen gekregen en zij die de huur niet meer kunnen betalen volgen spoedig het

voorbeeld van hun Amerikaanse lotgenoten en worden genoodzaakt in portiekjes of op de perrons van de stations te overnachten. Tenminste als hen dat wordt toegestaan. Het zal ook niet zo lang meer duren voordat de bestaande vakbonden de weg van het kapitalistische systeem volgen en monddood worden gemaakt. Thatcher had dat al van Raegan geleerd en ook de machthebbers in het Kremlin zullen weldra blijken goede leerlingen te zijn. En toch blijft het Amerikaanse volk grosso modo geloven in hun door God opgedragen roeping om alle staatssystemen volgens die van het machtige Amerikaanse Rijk in te doen richten. Het zal spoedig duidelijk zijn dat ze voor die heilige strijd weer bereid zijn ten strijde te trekken. Natuurlijk vanuit de lucht en vanuit zee met wat de onfeilbare Patriot- en Cruise-raketten worden genoemd. Althans men neemt die onfeilbaarheid aan, net als de Paus dat voor zijn uitspraken doet. Op veilige afstand en zich niet bekommerend om de onschuldige slachtoffers die die politiek en dat streven met zich meebrengt. De wereld zal Coca-Cola drinken, Hamburgers eten, wapens dragen en in de God van de Amerikanen geloven. Anders

In dit laatste uurtje dat ik aan deze kroniek besteed is het me vreemd te moede. Noch zojuist bevond ik mij in één van die zeldzame momenten van een innige, intense en serene rust waarin de Vespers van Rachmaninof me had ondergedompeld. Naar buiten starend was ik, in de week waarin ontluikende het licht van het lengen der dagen een belofte begint in te houden, getuige van de pracht van een late laaghangende Decemberzon en het golvende landschap met de diepgroene beboste hellingen, waarboven de havikken zich in hun lome glijvlucht tegen een ijlblauwe lucht aftekenen, de ongelofelijke schoonheid van de natuur en het onbedorven leven daarin accentuerend. En tot bezinning komend vraag ik me af waar deze mensheid in vredesnaam mee bezig is. Terwijl het groen van de dennenbomen in de huizen is geplaatst en de bomen zijn opgetuigd met glinsterende versierselen en men pretendeert de godsfiguur te aanbidden die de mensen een welbehagen heeft beloofd, denkt men tegelijkertijd aan het profijt van een zakentransactie, de manier waarop volgende week winst kan worden gemaakt, het afbreken van de subsidies die de kinderen brood uit de mond steelt, het slopen van huizen om plaats te maken voor een kantorencomplex, het te water laten van nog een nucleaire onderzeeboot, de manier waarop een hulpconvooi van de Verenigde Naties kan worden gestroopt, de aan- en verkoop van nog efficiënter vernietingsmaterieel enz., enz.

Francine, bedankt voor je suggestie om mijn frustraties op papier te zetten en zo van me af te schrijven. Veel van die frustraties en een paar mooie belevenissen staan nu op papier. Ik ben er echter niet zo zeker van dat het me in een staat van ontspanning heeft gebracht. De samenleving hier is zo zin- en doelloos. De enige zin die ik heb kunnen ontdekken is: **geld**

verdienen en als het niet anders kan ten koste van de rest, van **hen**. En ik ben zo verschrikkelijk bang dat die tendens de komende decennia het leitmotiv van de mensheid zal gaan worden. Geld verdienen. Jezus, waar zijn we mee bezig en waar gaan we naar toe? Ik denk dat Arthur Koestler het bij het rechte eind had. Ik denk ook dat ik dat al wist voordat ik aan deze kroniek begon; het is niet voor niets dat ik zijn "optimisme" gebruikt⁷.

Willits, december 1994

⁷"We zijn niet de enigen in dit heelal, niet de enige toeschouwers in een schouwburg waarvan het publiek slechts uit lege stoelen bestaat. Integendeel, het heelal rondom ons krioelt met leven, van primitieve oercellen die in de interstellaire ruimte zwalken tot miljoenen sterk ontwikkelde beschavingen ver van ons vandaan - waar "ver" de betekenis krijgt van de afstand die wij hebben moeten overbruggen vanaf onze reptiel- of amoëbe-achtige voorouders tot wat we uiteindelijk zijn geworden. Ik vind dit perspectief comfortabel en opbeurend. Het is prettig te weten dat we niet alleen zijn; dat we daar ergens tussen de sterren gezelschap hebben, zodat het niet zo erg is als we ophouden te bestaan en dat ons kosmische drama niet voor een lege zaal wordt opgevoerd. Het is ondragelijk te moeten leven met de gedachte dat we de enige bewust denkende wezens in deze onmetelijkheid zouden zijn en dat als we ophouden te bestaan, dat bewustzijn met ons zou verdwijnen. De wetenschap dat er zich miljarden wezens met een veel hoger beschavingspeil dan dat van onze arme en zieke mensheid in het melkwegstelsel bevinden, zou bij kunnen dragen tot de nederigheid en de zelf-transcendentie die de bron zou kunnen zijn van een geestelijk en zinvol bestaan".
Vrij naar Arthur Koestler.

Referenties en dankzegging

Met dank aan schrijvers en samenstellers van artikelen, citaten, aanhalingen en nieuwsberichten die ontleend zijn aan:

de San Jose Mercury
de San Francisco Chronicle
de Press Democrat
de New Yorker
de New York Times
de Chicago Tribune
de Oregonian
de Anderson Valley Advertiser
de Wall Street Journal
de Washington Post
Time Magazine
Life
Mother Jones
Newsweek
National Public Radio
National Public TV
BBC World
de nieuwsprogramma's van de Nederlandse Omroep Stichting
het programma "60 minutes" van CBS
het programma "20/20" van ABC
"Democracy Now" uitgezonden via het radiostation KPFA
"Preparing for the Twenty-first Century" van Paul Kennedy
"The Culture of Contentment" van John Kenneth Galbraith
"In the Spirit of Crazy Horse" van Peter Matthieson
"Janus: A Summing Up" van Arthur Koestler

©Jakob Vlietstra, 1995